

Gáll István

A ménészgazda

Regény

Első rész

Mikor Busó János a gazdaságba került, az idegen és kopár udvaron az L alakú épületsor belső sarkába ezt-azt elültetett; otthonról hozott muskátlit, rózsatövet és rozsdás vasfazékban egy orgonabokrocskát. Aszályos nyarakkal köszöntöttek be az ötvenes évek. A szalmakazlak közt két kiszáradt nyárfa bökött az égbe feketén, levéltelenül, a legelőkön pedig kiégett gyepek sárgállt. A tegnapi ásás szikkadt földjében kókadoztak hát az új növények, egymásra dőltek vagy leroskadtak a meszelt házfal tövébe. Rosszul bírták az átültetést - meg nem is illettek ilyen kietlen helyre.

Busó odahaza tudomást se vett az anyja kiskertjéről. Tavasszal néha orgonát tördelt a lányoknak, vagy ha részegen jött meg a kocsmából, beletántorgott a virágágyásba, és ilyenkor a sötétben érezte, hogy a puha föld fogja a lábát; de mindez éjszaka történt, amikor pityókosan keringett a vaksötét udvaron. Nappal rá se nézett a tenyérnyi előkertre.

Ott a gazdaságban se a virágféle kellett neki, hanem a tevés-vevés, amivel az első napokat elűtheti. Mert bedugták ennyi idegen közé, ellenségnek.

Az L alakú épületsor az istállókkal Állami Méntelep, az alkalmazottak pedig egykori ménes-kari tisztek és zupás tiszthelyettesek. A Földművelésügyi Minisztérium még a kisgazda időkben teremtette ezt az azilumot a régi hadsereg lóhoz értő szakembereinek, ezért tavalyelőtt - negyvenkilencben - államosítani se kellett; lovak és emberek automatikusan kerültek át a „szocialista szektorba”.

Azon az őszen Busót azért helyezték a telepre, hogy legyen ott egy megbízható ember. Úgy néztek hát rá, mint a még felbontatlan sürgönyre, kíváncsian is, de inkább gyanakodva, mert jót nem vártak tőle. Nem állta a tekintetüket. Lesunyt fejjel járt-kelt köztük, és ha valamelyikük lábát látta közeledni (mert két napig fel se nézett), igyekezett az ismeretlent megelőzni a köszönéssel.

- Jó napot. Még nem ismerjük egymást. Busó János vagyok.

Amazok mormogtak valamit válaszképpen. Jó kemény fogása volt a markuknak - már amelyik kezelt vele -, ez az egy tetszett neki.

Azt a sarkot, a növényeit, nem hagyta el naphosszat. De néha óvatosan, úgy a munkához odahajolva, körülnézett, és ha senkit se látott a közelben, főlegyenedett. Kihúzta magát, a derekát ropogtatta, két tenyerét összelapogatta és belebámult: pirosra s az ujjak tövéénél hólyagosra törte kezét az ásó. Idáig a mohori szövetkezetben elnökhelyettes-féle volt a bátyja mellett, tanácsi alkalmazott, annak előtte pedig pártiskolán ült. A háború óta több helyen megfordult, de ilyen sokat még nem hallgatott, mint itt a méntelepen, az első napokban. Pedig izgatott elszántsággal jött ide, ezer tervvel, gondolattal, nagy akarásokkal. Két nap alatt elbizonytalanodott.

Fiatalembernek látszott Busó János, noha túl volt a harmincon, de az ilyen kevés húsú, csontos és nyurga férfinak kurta minden kabátujj, s kamaszosan kilóg mindből a csuklója. Pofacsontja erős, világoskék szeme nagy és tágra nyílt, ezért a pillantása mintha mindig csodálkozó és kicsit méltatlankodó lenne; ha pedig összehúzza a szemét, egyszeriben gyanakvó sértetté változik az arckifejezése.

Miközben ímmel-ámmal dolgoztatott, egyre örült az agya. A helyzetén töprengett. A munkáján, a jövőjén. Ha felegyenesedett, és elgondolkodva messzire bámult, összeharapott állkapcsán görcsbe rándult az izom - aztán az öklével maga elé, a levegőbe vágott, mert állandóan ingerültség feszült benne. Milyen lelkesen jött! Várakozással eltelve. És most...?

Egy-egy találkozáskor, mikor a mormogva bemutatkozó és máris továbbsiető telepiek után nézett, így ökölrel a levegőbe vágva zárt le minden újabb kudarcot. Nem állnak szóba vele! Ezért ha belebotlott valakibe, gépiesen bemutatkozott, de nem nézett rá senkire, leszegezte, földnek szegte a fejét, úgy hadarta: „jónapot-nemismerjükegymást-busójánosvagyok.”

Harmadnap - egy széttaposott csizmát és kékre átfestett tiszti lovaglónadrágot látott maga előtt - így válaszolt valaki a bemutatkozásra:

- Bazsi Farkas. Nem először mondom. De nézzen csak rám! - Busó a határozott hangra engedelmesen fölkapta a fejét, és látta, hogy Bazsi ajkán a vékony bajuszka csúfolódva megrándul. - Szép szeme van. Miért rejtegeti?

- Nem akarom, hogy irigyeljék.

- Tudja, hogy harmadszor mutatkozik be?

- Akkor mi igencsak régóta ismerjük egymást!

Hogy így tréfálkozva visszafelelt, már nyugodtan néz a másikra. Bazsi két szürke szeme szokatlanul távol ült egymástól, pupillája fekete, a szélén zöldes fényű; ez a sokárnyalatú szem állandóan változott, mert kigyúlt, megfakult, kíváncsian fölfénylett vagy keményen villant egyet. Az ilyen árulkodó tekintetnek nehéz parancsolni. Duzzadt szája - amit a vékony bajusz alig kibélelt - nagy akaratú emberről tanúskodott, aki tud magán uralkodni. Ajkát összeharapva most is elharapott egy gúnyos mosolyt, Busót ez mégse bántotta, mert tényleg nevetséges lehetett úgy szemlesütve, akár egy első áldozós - örült, hogy végre beszélgethet valakivel.

De Bazsi hirtelen megfordult, és továbbment. Finom istállószag maradt utána. Tömzsi testét minden lépésnél úgy billegtette ide-oda az ormótlan csizmában, mintha egy szekrényt döcögtetne maga előtt. Busó utánafordult, a hátát bámulta, és dühös csalódás csikart a gyomrába.

Itt hagyta. Ez se állt szóba vele!

És miért szólította meg? A szemébe röhögött. Azt igen! Hát persze, Bazsi Farkas nyug. főhadnagy, így látta nevét az alkalmazottak listáján.

Hogy fog ezekkel dolgozni? Mi lesz a terveivel? Meddig lehet még bírni ezt?! Legszívesebben kapná magát, kísétálna az udvarból, és vissza se nézve, itt hagyna mindent. De ha elindulna, nem tudna csak úgy kísétálni, rohanni kezdene, mert nem parancsol már a lábának... Aztán meg úgy érezte, el se mehetne innen. Fogoly. Nem azért küldték, hogy szemmel tartsa ezeket, ellenkezőleg, ezek őrzik őt, és ha megmozdulna, ha szökni próbálna, rárohannának, visszacipelnék. Itt áll a kihalt udvaron, de őrei az ablakok mögül lesik.

Életében kétszer érezte az egyedüllétnek ezt a szorítását. Még suttyó legényke korában elszegődtek a Kühlman-Kovács tanyára kiscselédnek. Az ismerős béresgazda otthagyta őket az udvar közepén, hogy búcsúzzon el a szüleitől; az anyja ekkor hirtelen egy almát nyomott a markába, összehúzta magán a kendőt, sarkon fordult, és elment. Azt hitte, hogy sokáig fognak búcsúzkodni, mama beszél majd, elmondja újra, sokadszor, amit otthon is annyit elismételgetett azokban a napokban: viselje jól magát, rosszat ne halljanak felőle, egyen meg mindent, aztán ami dolog van, csinálja szorgalmasan, első a munka, a kötelesség,

mert már nagy fiú, eltartja magát - lám, a bátyjának ilyen helye sincs -, és a kommenciával segít a családon, hiszen amióta az apja meghalt hideglázban (kézféjjel megnyomkodja majd szipogó orrát), bizony, nehezen vannak... Dacosan várta ezt a lamentálást, és ehelyett úgy otthagyták, hogy amire feleszmélt, mama már kívül volt a tanyán, ment a dűlőúton, fekete alakja egyre kisebb lett. Utána akart futni, de tudta, hogy azt nem szabad. Megszökni nem szabad. Mert a munka, az az első. A kötelesség. Az almára nézett, amit a kezében szorongatott, elkeseredésében el akarta dobni - aztán mégis inkább a zsebébe gyömte. És amikor mama eltűnt a szeme elől, megfordult az udvaron, rábámult a fehér cselédházakra, az ököristálló apró ablakaira, s noha ott minden olyan volt, mint régen (arról a tanyáról költöztek be Mohorra az apja halálakor), nagyon idegennek és gyűlöletesnek látta a világot. Egy lélek se járt az udvaron, és ezért úgy érezte, hogy most már egyedül kell élnie, örökkön örökké egyedül... Mikor aztán a háború végén Ausztriában fogságba esett, és a századtól elszakadva bedobták egy lágerba, a szögesdróttal bekerített barakkok közt ugyanez a kétségbeejtő egyedüllét fogta el. Pedig ott zsúfolásig tele volt az udvar. Szürke és párducfoltos német egyenruhák, koszos mélyzöld magyar zubbonyok, fekete olasz köpenyek és csíkos rabruhák kavargtak körülötte, az amerikaiak torokhangon kiabáltak, terelték a foglyokat; ő meg csak állt, kezében egy elromlott zárú, nadrágszíjjal átcsatolt aktatáska - benne szappan, nedves törülközők és két borotva, mert tisztiszolga volt, a felfordulásban vesztette el a hadnagy urat -, és csodálkozva gondolta: mit keresek itt? A kapu fele lesett, de tudta, hogy nem szabad, szökni nem szabad. Első a kötelesség. Akárcsak kiscseléd korában, azon az üres tanyai udvaron, idegennek és gyűlöletesnek látta a világot. Sokezer ember vette körül, mégis úgy érezte, hogy egyedül maradt...

Ahogy Bazsi után nézett - ott a méntelepi udvar sarkában -, ugyanaz a düh és ijedt egyedüllét szorongatta. Gyűlölte azt a tömzsi főhadnagyot, aki nagy csizmáiban már eltűnt a ház sarkánál, s itt hagyta, mint kutya a lepiszkolt kerékvető követ; gyűlölte a többieket is, az arc nélküli ismeretleneket, akikre eddig rá se mert, rá se bírt nézni; gyűlölte ezt a sivár udvart meg a két közömbös, fekete nyárfát az istállók mögött, és gyűlölte azokat is, akik ideküldték, gyűlölte az egész világot! Az ablakok mögül biztosan lesnek rá, köpni se mert dühében, csak szorongatta az ásó nyelét, hogy a csuklója belefájdult.

Tegnap a földet forgatva azon morfondírozott, hogy hátha hiába dolgozik, mindent legázolnak majd a lovak; mert a betonkeménységűre taposott udvaron át futtatták fergeteges dübörgéssel a ménest, hogy fehér hab szakadozott le az állatokról. De most látta, hogy védett sarok ez a két épületszárny találkozásánál: a paták döngölte udvarnak ezt a belső csücskét elkerülik, csak néhány kutyalábnyom éktelenkedett a tegnapi ásásban. Annyi itt a kutya! - nyavalya beléjük. Öklével maga elé, a levegőbe csapott, visszahajolt a munkához, és már tervezett: két szál drótot kell húzni az ágyás szélére.

A méntelep helyén azelőtt uradalom volt, ahonnan Mohorra gazdasági kisvasút jár. A magtár előtt hurkot rajzol, és egy zöttyenős váltóval önmagába kapcsolódik vissza a sín pár, a legelőn nyílegyenesen vág át, csak Mohor határában fordul egyet, hogy a szélső házakat elérve, a Vörös Hadsereg utcán haladjon tovább. Ezen az egykori Szalmás utcán a göbbenőket már rég nem szalmával töltik fel, de a köves út két oldalán megmaradt a szabadon hagyott egyvágányú sín pár, és a templom mellett, az Iskola közön kicsúszik a házak közül, aztán végcéljánál, a Mohoron kívül épült állomáson, a rámpa tövében újabb hurkot vetve indul a saját nyomán visszafelé, a gazdaságba.

Ezt a déli határon fekvő megyét a külfölddel a háború előtt (mikor még nem volt drótkadállyal és aknamezővel lezárva a határ) a MÁV vonalai kötötték össze, és az állomásokra bekígyózó uradalmi gazdasági vasutak akár a hajszálerek, úgy szőtték át a

környéket, fel Mohácsig. Az egykor virágzó uradalmak eltűntek a földosztáskor, a kisvasutak rozsdásodó vaspályái pedig besüppedtek a mező fűtorzsai közé.

De itt, a méntelep miatt, használják még a lóvasutat. Széles fenekű, magas oldalú kocsi nyikorog csillekerekein a sínen, eléje lovat fognak, kiöregedett és elnehezült igásokat, s azokat ötven éve mindig Sárinak hívják. A csődöröket is Sárinak. Mindegy már a pókos lábú, folyós szemű, lógó bendőjű vén gebének, hogyan noszogatják, utolsó helye ez a dögtemető előtt.

A falábú Marci bácsi a kocsisuk, egy régi uradalmi ember; a frissen szántott nagytábla szélén hátára akart átfordítani két összekapcsolt boronát, hogy úgy töresse végig a nagyobb rögöket, de az egyik borona félrecsúszott, a lábára borult, és hiába tömte el a sérülést - máskor is így szokta - földdel, ötödnapra, mire az orvos elé cipelték, elüszkösödött a seb. Azóta a jobb lába helyén bot van, amit gumival patkol meg, hogy ne kopjon és ne kopogjon.

Már Busó gyerekkorában ő volt a kocsis. A vagon elején egy kiugró, széles deszkán állt, egyik keze a kurbliis fék vasfogantyúján, másikkban a gyeplő. Koszlott kabátja alatt nyáron nem hordott semmit, télen pedig egy vénasszonyos, fekete nagykendőt kötött keresztbe a mellén. Kalapja a szemébe húzva, fehér borosta verte ki az állát, szeme alja táskás a pálinkától, és trágyaszagú volt az öreg, akárcsak rosszul gondozott, lompos lova. A gyerekek meglesték, amint hazafelé menet az Iskola közből kifordult a Fő térre, visongva utánarohantak, és felkapaszkodtak hátul a vagonra. Marci bácsi nem szólt, utaztatta őket végig Mohoron, de ahogy a faluvégi házakhoz ért, meglengette az ostort, és vaktában hátracsapdosott.

Aki nem tudott elég gyorsan leugrani, az bömbölve bámult aztán a lóvasút távolodó kocsija után.

Amikor kinevezése napján, kora délután arra járt - épp kijött a járási mezőgazdasági osztályról, Schoberttől, munkakönyvében a friss beírással, hogy a méntelepre helyezik -, és kissé kába fejjel, elgyengülve a meglepetéstől és az izgalomtól, meghallotta az Iskola közből kiforduló vagon kenetlen kerekeinek nyikorgását, egyszeriben lefeszlott róla a zavartság. És akár egy gyerek, odaugrott a sínek közé. Mulatságos, hogy a közeledő vén gebe hogy dobálja előre és csapja ki oldalt csámpásan a patáit, fejével minden dobbanáshoz bólintva egyet. Hadonászva integetett a kocsisnak, hogy álljon meg, és látta: megfeszül ugyan a gyeplő, de a nehéz vagon hátulról tolja előrefelé a lovat, hogy az két első lábával kifordul a sínek közül, azért gyorsan a kocsi mellé került - az öreg közben szidta Sárít, „hő, az anyád, hő!”, de nem fékezett, azért se fékezett a nehezen járó vaskurbliival -, és az oldalba kapaszkodva kiabálta:

- Holnap - várjon meg holnap!

- Mi? - kérdezte az öreg olyan tele szájjal és mégis tompán kongó hangon, ahogy a nagyothallók beszélnek. - Mi?

- Holnap várjon meg, hogy a motyómat...

- Mi?! - fogta vissza a lovát Marci bácsi. - Mi?! - böffentette újra, és vértelen szája eltűnt a szőr között, nem lehetett tudni, hogy érti-e, amit mondanak neki.

Busó legyintett, és oldalt lépve a tovacsikorgó szerelvény után nézett. Holnap kiáll ide, és meglesi az öreget, talán nem kell majd órákig strázsálnia. Ez a pálinkás butykos nem értette meg, mit akar tőle. De tényleg nem értette? Vagy csak úgy tett? Ez volt első találkozása a ménteleppel.

Kedvetlenül indult hazafelé. Az iskolához se ment el, hogy Erzsivel közölje a nagy újságot, pedig azt tervezte. Már az udvarukon megcsapta a jó szag. A konyha ajtaja tárva, az ajtótok felső deszkája alatt szökve gomolygott ki a gőz, szétterült a tornác plafonján, és csöppekbe

gyűlt a meszelés szemcséin. A tűzhelyen fazekak rotyogtak, egy lábasban pedig sercegve párolgott a pörkölt. Az anyja fekete szoknyában, kigombolt réklivel, piros nyakkal és piros homlokkal - az arca sárgás-sápadt maradt - kapkodott ide-oda: galuskát mert ki a fazékból, a fölcsapó gőz elől félrefordította a fejét, és így csillogó szemmel épp órá nézett, a belépőre.

- Mi az, mi van itt? - kérdezte Busó meglepetten. Az előbbi kedvetlenség és a hirtelen támadt öröm egyaránt szorította a torkát. Mama visszahajolt az edényeihez.

- Ünneplünk! - rikkantotta egy férfihang.

- Péter, te is itt vagy? - hunyorgott bele a gőzbe, hogy a konyha zugában meglássa a barátját, Vizi törzsőrmestert.

Az asztal mögött, a saroklócán terpeszkedett Vizi Péter rózsás, nevető arccal, és a határőr törzsőrmester mellett könyökölt Busó bátyja - egy nagydarab, amúgy igen komoly ember -, tömött bajusza alatt somolyogva. Mint két csínytevő gyerek, úgy ragyogtak rá a borosüvegek mögül.

- Hát ti minek örültök? - lépett feléjük, és összehúzta arcán a mosolyt; mert ünnepelni könnyű, de akit bedugnak a méhkasba az ő lesz! És már bosszús volt. Ez a konyhai meleg is az agyára ült, a halántéka szét akart szakadni. Majdnem sarkon fordult, hogy bemegy a szobába, és leveti magát az ágyra - a takaró alá, a hűs párnába befűrni a fejét, hogy egyedül legyen, sötétben és csöndben, ez lenne jó.

- Alig bírtuk kivárni, hogy gyere - nyújtotta feléje mind a két karját Péter, mintha őt is meg az asztalon az üvegeket is magához akarná ölelni. - Nocsak! - bámult rá az egyik másfél literes csatosra, és meglötyögtette alján a maradékot. - Ez nem várt meg téged, hö-hö... Látod-e? Pedig épp csak unalmunkban, ugye, Mátyás bátyám - harsogta az idősebb Busó fülébe -, Janira várva kóstoltunk bele egy picinyt!

Mátyás rázta a fejét, mintha ez a hang hasogatná a dobhártyáját, csak a szeme nevetett.

- Csöndesebben, törzs elvtárs, mert az egész falu kutyái idegyűlnek a házunk elé.

De Péter spiccesen, kigombolt nyakú zubbonyban, nem akart lecsöndesülni, még hangosabban, hadonászva folytatta.

- Gyűljenek, csak gyűljenek, ma a kutyák is birkát vacsorálnak és borban fürdenek, mert - húsos öklét magasra lökte, s tömzsi mutatóját kinyújtotta - olyan nap van ma!

Busóék nem szerették a ricsajozást. Mama meg ők ketten fiúk talán azért ügyelnek annyira magukra, mert annak idején a pusztán, amíg élt az öreg, ha italhoz jutott, teleordította a cselédházat, és sokat szégyellték ezt gyerekkorukban. Most meg Mátyás külön ad arra, hogy ne legyen zenebonás hírük: első embere Mohornak, az Új Élet szövetkezet elnöke. Vigyáz a renoméra. Rosszakarói azt terjesztik, hogy nősülni is azért nem nősül, nehogy az asszony belekavarja valamibe: negyvenéves korára fontos személy lett, a pesti újságok többször írtak róla.

Mama hátrafordult a tűzhelytől, épp csak Vizi Péterre pillantott - aki teliszájú nevetésével úgy kiharsogott ebből a családból, mint csahos kutya a vetésből -, aztán a kisebbik fiára nézett; a kezében tartott ugyan egy fedőt, de nem törődött a főzéssel, egész sápadt arcával, vékony ráncú homlokával, könyörgő szemével őt kutatta, csak őt.

- Baj van, Janink?

- Nincs - mondta gyorsan. - Áááá, semmi. - Elkapta tekintetét az anyja elől, és a lábas felé intett. - Éhes vagyok ám. Annyit beszéltek ott nékem, hogy - kavart egyet a kezével - belefájdult a fejem.

- Szóval rendben van minden? - kérdezte a bátyja, és forgatta maga előtt a poharat, nem nézett rá.

- Rendben hát.

- Akkor jó - szusszantott Mátyás. Barna szemét ráemelte, de csak sima, nyugodt arca mutatta az örömét. - Akkor igyunk. Anyánk mindjárt adja a pörköltet.

Most végre - kinevezése óta először - nyugalom szállta meg, a rosszkedv lefoszlott róla, és szorongása feloldódott. A bátyja olyan magabiztos, mozdulatlanságában is erőt sugárzó: széles, barna homloka, diónagy szeme és a hatalmas fej a széles vállakon, ezt látva mindig megnyugodott - ez az ember mellette áll, a testvére! Apjaként szerette - hiszen gyerekecske volt még, amikor Mátyásra szakadt a család gondja -, és mindig úgy bízott benne. Most is tudta, hetek óta tudta, hogy amióta embert keresnek a méntelepre, beszélt az érdekében mindenkivel, Máthéval a járási pártbizottságon, még Pesttel, a felügyeleti szervekkel is, de nem mondta soha, hogy mi készül. Amikor mára behívatta Schobert a mezőgazdasági osztályra, és szólt erről neki, Mátyás csak akkor mondta, nagyon természetesen - nem tettette csodálkozását, mint a hamiskodó közben járók szoktak -, hogy: „menj csak, tudok róla”. Megtapogatta a bajszát, kibámult az ablakon, és mert valamiért mégiscsak fontosnak tartotta, vonakodva hozzátette még: „Hallgasd végig, de akármit beszél, nem számít, ez a dolog el van intézve.”

- Igyunk már egyet - sürgette Péter. - Igyál, ne! - Telecsobogtatta a poharat, és részeg-óvatosan feléje tolta az asztal viaszosvásznán. - Nehogy az a birka vízbe érkezzen le, mert akkor aszongya: fűj, micsoda hely ez! - Elfintorította kövérkés arcát, szeme előre nevetett a saját viccén. - Megyek vissza, aszongya - és kiült vonásaira a hányás undora: - Ö-ö-ö.

- Péter, Péter - csóválta a fejét mama, közben mosolyognia kellett a kópén. - Jaj, micsoda ember maga!

- Pardon, nem a néni főztjére mondtam, de hát az az igazság, ha nem ágyazunk meg a pörköltnek, az kész betegség. - Belevörösödve magyarázott, hogy kivágja magát, és nem állt meg, harsogott tovább: - Ilyen húst jegyre nem adnak. Tudod, milyen téesz-birka ez...?

- Bárány - bökte közbe Mátyás.

- ...milyen bárány ez, he? Ahogy megvágtuk, tej csorgott belőle. A combikája ekkora - mutatta a két öklét a törzsörmester -, és rózsaszínű, akárcsak a lányoknak a... - zavartan Busónéra nézett, és pofacsontján sötétén öntötte el kreol bőrét a vér, aztán lehunyta a szemét, és a rötyögéssel együtt bugyborékkolt belőle a szó: - hát, szóval, hö-hö... amire ülni szoktak, hihihé-he-hö-höhö...

Hallgatta a barátját, és ez a mohori határőr zászlóaljra valló humor most sehogy se tudta felvidítani.

- Sokat ittál - mordult rá, és hogy meg ne sértse, hozzáfűzte: - Iszom én is, hogy utolérjelek.

Mama jókor szólt a tűzhely mellől.

- Rakjátok félre azokat a bűdös üvegeket, teszem oda a lábast.

Egy valamikor fehér, a használatától barnára pörköldött csempelap került az asztal közepére, rá a lábas a még rotyogó buborékokat pukkantó paprikás pörkölttel, és köréje tányérok. Péter csörgette a kanalat, beleszaglászott a gőzbe.

- Ha én lennék az ünnepelt, mind megenném. Meg én! Másnak nem adnék belőle.

- Akkor mars! - csapott kanálával a barátja húsos kézfeje jó csattanóssal, mert újra ingerültség hullámozott fel benne. Maga is meghökkent attól, amit tett, rebbenő szemmel nézett szét, de a törzsőrmester hahotázva rázogatta fájós kezét, és baljával ragadta meg a merőkanalat.

- Engem nem tudsz innen elmarni, ha mindkét kezem levered, kilafatyolom, mint a kutya. - Teli tányérral szedett magának. - Miért nem mondjátok hé, a vendégnek, hogy van még, vegyen, falotázzon, úgyis a kutyáknak adnók!

- Csak tessék, egyék, vegyétek - és mama a tűzhelynek dőlve nézte őket. Nem hívták, hogy tartson velük, úgyis azt mondaná: én már a szaggal jóllaktam. Majd mosogatás előtt a lábasból megeszi a maradékot.

Busó mohón kanalazta a húst, a galuskát, és nagy darab kenyeret tömött a szájába, ízét se érezte az ételnek. Szeretett volna lassan, minden falatot külön élvezve, komótosan enni, de a gyomra nyugtalan remegéssel siettette.

A gondolatai pedig egészen máshol járnak, újra és újra visszatér elébe a délutáni kép, ahogy ott ül a mezőgazdasági osztályon a vörös Schobert előtt, aki mereven bámul rá mozdulatlan, kidülledő svábkék szemével, és előredőlve ráfekszik íróasztalára, hogy beszéd közben érzi langyos leheletét, mégse mer hátrébb mocorogni, csak néz vissza, bele a vízkék szemekbe, közben Schobert monoton magyarázatát hallja, hogy miért nem nevezték ki mindjárt a mentelep vezetőjévé, hanem előbb tanuljon bele, aztán majd ami késik, nem múlik; ez sikeres ellenjavaslata lehetett Mátyással szemben, azért ilyen büszke rá, azért magyarázza körülményesen, hogy lássa be, győzze meg a bátyját is, csakis az ő érdekükben kellett így dönteni. Ugy látszik, Mátyás szavára magasabb helyen intézkedtek, ez meg csak farigcsálta a döntést, hogy azért valami igaza neki is legyen Busóval szemben. Ez jár az eszében, és Schobert szóáradatából csupán az ér el hozzá, amikor újra és újra megismétli az „ellenség” vagy „ellenség közé megy” szavakat, mert ilyenkor felemeli a hangját, a szeme még jobban kidülled, mintha látni akarná, érti-e, érzi-e a szó súlyát? - de ő csak gyűlö keserűséget és rosszkedvet érez, mintha az ajándéktól, aki adja, mindjárt el is venné a kedvét; nem az a fontos, hajtogatja Schobert, hogy nem nevezik ki ténylegesen telepvezetőnek, ez csak átmeneti állapot, és a szemét elkapva róla pillantása az iroda falán kalandozik, a képeken és dekorációkon, „nem azt várom magától, hogy máról holnapra a Telep Nagy Vezére legyen” - mondja fanyarul, és megismétli: „a telep nagyvezé...” de elharapja a szót, mert észreveszi, hogy mit beszél, szúrósan a szemébe néz, és magyaráz tovább az ellenséges környezetről, unalomig...

Mátyás tányérja fölött az öccsére pillogott, és látta annak zavart tekintetét. Mikor a legutóbbi választások előtt Mátyással közölték, hogy képviselő lesz, bizony bódultan támolgott ki az illemhelyre, meg kellett mosnia az arcát, mert gyöngének és kábának érezte magát.

- Ígyunk - nyúlt a pohárért, hogy a csöndbe fulladt evést megszakítsa. - Éljen az ünnepelt!

- Éljen - kapott a szón Péter is, ahogy arca felmerült a tányérből, képen zsírosan csillogott a jókedv. - Hogy a lovak meg ne rúgják, arra ígyunk.

- Ígyunk arra - helyeselt Mátyás.

- Elvégre fene ellenséges helyre megy!
- Az az. Darázsfészek.
- Lódarazsak - örült Péter a saját viccének. - Csak semmi érzékenykedés, komám! Keményen kell fogni őket.
- Keményen - biccentett Mátyás.
- Most mindjárt betörni azt a bandát. Katonásan!
- Igaza van.

A dicséretre a törzsőrmester ragyogva nézett szét és hadonászott.

- Tanulja meg az az újonc mindjárt az első nap a rendet: a pofon mindig balról jön, a fogat meg jobbra kell kiköpní. Eccerű!

Busó összerándult és maga elé meredt. Mama észrevette ezt, kényszeredetten szorongva mosolygott - de a két felköszöntő nem figyelt egyikükre se.

- Hát akkor, komám, hogy a lovak fel ne rúgjanak! - harsogta Péter, és megkoccintotta János poharát. - Ne hagyd magad!
- Ne ám! - visszhangozta Mátyás.
- Különben lepisilnek a kutyák. Igaz, Mátyás bátyám?
- Igaz.
- Az a sok ronda dög a telepen. Szétszedik!
- Ha hagyja magát.
- Ha ilyen kuka lesz, mint most, ni, és nem tátja ki a száját ö-höhö - gurgulázott elő Péterből a jókedv. - Megeszik, széttépik, felfalják! - És szemét kimeresztve, vidáman bömbölve kivágta a rettenetes, végső kifejezést: - Szétcincálják!!!

Ezen Mátyással együtt úgy elkezdtek nevetni, hogy rázkódott az asztal, kocogtak rajta a poharak, Péter szeméből folyt a könny, és levegő után kapkodva horkantott egyet-egyet.

- Jaj... nekem...
- Szétcincálják - nyögött Mátyás is. - Még hogy... szétcincálják!

Busó a nagy ricsajban halk, vinnyogó hangot hallott, az anyjára pillantott, aki rázkódó mellel szorította magába a visszafojthatatlan sírást.

- Hagyjátok már abba! - ugrott fel társai közül, fenyegetően magasodott föléjük, és öklével a levegőbe vágott. A két férfi arcára a félbeszakadt röhögés és az értetlenség bambán merevedett rá.

Dühös volt rájuk. Mit értenek az egészből? Semmit se? Vagy nem akarják megérteni, hogy nem tréfadolog? Milyen fontos munka, mekkora felelősség! Hogy lehet ezen röhöcsélni? És a tiszték... Azok az egykori tiszték, névsoruk a zakója belső zsebében szinte égeti a mellét. Csupa úr, hadnagytól fölfelé, és ezeknek fog parancsolni. Mert ezt is megérte, hogy ilyen nagy dolgot bíztak rá, és az egész jövője, az élete fordul meg azon, hogy nem csalódnak-e benne. Hogy lehet, hogy ezt Mátyás se érti? Ezért akart Erzsivel beszélni, mondja meg, vállalhatja-e a feladatot; de buta fejével nem mert eléje állni, hátha lebeszélne - pedig csinálni akarja, igenis, csinálni, amit rábíztak. Mért nem erről beszél Mátyás? Hiszen ezért jött haza, valakitől jó szót akart kapni, bátorítást, erősítést. Mégis Erzsikehez kellett volna menni, be egyenest az iskolába,

ő megértette volna, hogy... A kötelesség! Most ez az első. És ez a sürgetős. Ezek meg csak isznak, hülyülnek. Szorongó-dühösen nézett rájuk.

- Még ma oda kell mennem.

- Ilyen hamar elmész? - ijedezett mama.

- Schobert igen a lelkemre kötötte, hogy még ma menjek ki. Legalább mutassam meg magam.

- Hát ha menni kell, menj - komolyodott el Mátyás.

Vizi törzsőrmester kedélyeskedve nyögött.

- Legalább igyál egyet velünk.

- Nem kell. Ti csak igyatok, tudom, a kedvemért hoztátok. De nekem dolgom van.

A kutyák elszaporodtak a méntelep körül.

Ahol lovak vannak, ott általában nem tartanak csahosokat, mert ha az ideges kancákra vagy az ijedős kiscsikókra herregve-acsarogva ráijesztenek, a jószág megugrik és lábát törheti; de amióta leállt a tenyésztés, és a méneket nem kell féltetni, az istállókban, a terebélyes kazlak oldalában, a pajtákban, karámok sarkában - hiába ugrasztják szét napjában százszor a vicso-rogva üzekedőket - állandóan kölykeznek a pulik és komondorok, farkaskutyák és remegő bőrű vizslák, ravasz pofájú foxik és szegletes fejű terrierek, fajállatok és keverékek, és korcs utódokkal öntik el a háztájat. A kölyköket elajándékozzák vagy agyonverik, az állatok száma mégse fogy, mert kóbor kutyák csapódnak oda, azokból pedig van elég! - a környékbeli téeszek alakulásakor a parasztok elzavarták haszontalanná vált házörzőjüket, máson úgyse tölthették ki a mérgüket, a volt ispánok és jegyzők, az egykor vadászgató és már szerényen élő urak ebeit pedig vagy szintén maga a gazda verte el a portáról, vagy az éhség üzte világgá. Ezek a kutyák, lefogyva a kóborlásban, három lábon ugrálva, sebtől bűzlő oldallal, behasított pofával kóvályognak a környező erdőkben, aztán egy éjjel ódalogva, a többiek acsarkodásától vissza-visszariadva, majd az éhségtől űzve-hajtva mégiscsak a méntelep felé sündörögnek, és bemerészkednek az istállók közé. Vannak ugyan szemtelen, fiatal szukák, amelyek fényes nappal úgy ügetnek be az udvarra, mintha meghívójuk lenne, túrik a többiek bizalmatlan szaglászódását, farukat rázva ide-oda futkároznak, és azonnal hódolókat toboroznak maguk köré; a nagy bozontos hímek pedig alkonyattájt, elszántan, és erejük tudatában, komoran érkeznek, és ha kell, hajnalig verekednek az ottmaradásért; de más kutyák, a gyengék és betegek, csak a sötétség leple alatt kuncsorognak oda, vinnyogva lapulnak a földhöz, amikor a többiek, idegen voltukat megszagolva, rájuk rontanak, és ők inkább panaszosan, mint ijesztően, felvonják az ínyüket, hogy sárgás foguk kilátszik a hold fényénél: az ilyen betolakodót halálra marják a többiek, egész éjszaka diadalmas dühvel kavarnak teteme fölött, és a tépett szőrű, alaktalanná tiport, feketén véres dögöt másnap káromkodva ássák el a csődörösök a trágyadombba. Ez a falka - melynek állandóan változik a száma, mert elhullik, továbbáll, hazaszökik, mindennap egynéhány - nappal nem tanyázik az udvaron, a kicsik és vemhesek, a félénkek és jövevények megbújnak a környék üregeiben, csak néhány háziállatnak számító kutya kóvályog az istállók körül. De ha a közeli erdőben valamelyikük nyulat ugraszt fel, s csaholva töri utána a bozótot, a lapulva szundikálók felriadnak rejtekhelyükön és előugranak: innen is, onnan is koszlott állatok iramodnak neki a legelőnek, fűtorzsok közül, cserjék alól, göbbenők vályújából ösztönös vadászdühvel rúgtatnak elő, és vakkantásaikkal, az állandó éhségtől vonító ugatásukkal és vad herregésükkel felverik a vidéket; a kóbor kutyák földhöz lapuló, csámpás futásával száguldanak, mintha gonosz szellemek törtek volna ki a föld mélyéből, de amire ámuló-ijedten bárki szemügyre vehetné őket, máris elnyeli a falkát az erdő, és csak távolodó csalódott vagy diadalmas csaholásuk visszhangzik...

Éjszaka azonban előzőlik a gazdaságot. Ugatásuk hol itt, hol ott hangzik föl: néha egy vonítás végére fűzve, ahogy a lövedék sivít át a levegőn, és a végén robban bele a csöndbe, - máskor meg tömören és egyszerre csap fel marakodásuk hangorkánja, ha összeverekednek valamin. Az éjszaka az övék, és mintha tudnák ezt, dühödt csaholással veszik birtokukba, kórusban üvöltenek, szertartásuk szerint egy csoportban kavarogva az udvar közepén, vagy a mező négy széléről szölongatják egymást, lihegő és elhaló ugatásuk mind messzebbre hangzik, mert szétrohannak a szélrózsa minden irányába, mintha azt kutatnák, meddig övék a világ. De ha véletlenül csönd van, az is a jelenlétüket rejt; az istállók sarkánál átoson egy-egy árny, az ember szinte azt hihetné, káprázat csupán, ám ha megerőlteti a szemét, újra látja - persze, már egy másik állat sziluettjét -, és újabb és újabb árnyak suhannak el, hosszúra nyúlva és nesztelenül, fejüket a földnek szegye, légiesen könnyű léptekkel, amíg egy ostoba jószág ijedtében föl nem vakkant, mert akkor néma vonulásuk a vágtába ugró csorda vonítva egymásba gázoló és egymáson áthömpölygő, rémült rohanásává válik. A lovak dobognak az istállóban, kötőfékükkel rázzák a jászol vaskarikáit, a lakóház ablakaiban fehér ingben káromkodó férfiak bukkannak fel, és a holdfényben terpeszkedő udvar felé rázzák az öklüket - pedig a kutyák ugatása már távolról, az erdő felől hallatszik: mintha egyetlen állat, egy éjjelenként mindig erre kóborló állatszörny sokszínű hangja lenne...

Busó az ablaknál állt, nem tudta kivenni fejéből a Bazsival való délutáni találkozást, és hallgatta a kutyák vonítását. Teliholdkor megbolondítják egymást.

Szobája az L alakú épületsor találkozásánál, a sarokban van, ahol az előző telepvezető lakott, aki jól választotta meg a helyet: a két folyosóról minden hangosabb szó idehallatszik, az ablakból pedig látni lehet az egész udvart, és szemmel tarthatta az istállók bejáratait. A szobácska ötször ötméteres, plafonja alacsony, falai meszeltek. Az ablak mellett, félig az ablak alatt vaságy, az ágy végénél barna szekrény, a sarokban lavórállvány - a helyiség másik fele szinte üres: rozoga asztal két székkal, és a falon egy Szövetkezeti Naptár.

Első éjszakáját töltötte itt.

Tegnapelőtt még idegen volt a telepen, csak szétnézni jött ki, mert Schobert így kívánta, megszagolni a levegőt, megmutatni magát, és ha úgy tetszik - gondolta -, akár vissza se jön többé. Késő este hazaballagott hát. Másnap már tudta, hogy meg kell gyökeresednie, akármilyen keserves lesz, és elmennie se szabad, Schobert nagyon a lelkére kötötte, hogy lakjon kint, lehetőleg mindig tartózkodjon a telepen, és tartsa nyitva a szemét. De még második nap is akart egy szabad estét, az egész napi kuka ténfergés után beszélgetni szeretett volna valakivel, panaszkodni kicsit, káromkodni egyet; kitalálta magának az új ágyást, napközben elpiszmogott az ásással, este pedig hazament az ültetnivalóért. De most, hogy a növényeket is elhozta, semmi ürügye sincs, hogy Mohorra menjen. Pedig elmondaná, hogy Bazsi kibabrált vele. Legalább Erzsivel beszélhetne! De nem lehet.

Nekikészült az első éjszakának.

Az ajtóhoz ment, bezárta. Észrevette, hogy sír alatta a padló. A középső deszkán kétszer végigsétált, az nyikorgott, érezhetően süllyedt a léptei alatt. Rendben van, ezt is tudja.

Ahogy a helyiség közepén, további elfoglaltságot nem találva ácsorgott, megszámolta, hány sarka van a szobának; az öregek szerint enélkül rossz alvás esik idegen helyen. Feje fölött alacsonyan lógott a lámpa, koponyáján érezte a melegét. Fölsandított, látta, hogy poros a bágyadt fényű körte. Odafűjt, és a szállongó porszemek alól oldalra kilépett.

Na, feküdjünk le!

Ágyán szétdobta a két pokrócot, és leült a lepedőbe burkolt szalmazsák szélére. Legszívesebben felugrana, és csinálna valamit. Napok óta csinálni szeretne valamit, hiszen azért jött ide.

Nem álmos. Az istennek se álmos!

Hát hogy is lesz ezután? Eben a fehér koporsóban fogja tölteni az éjszakáit? Nyolc lépés, ennyi az ő világa, azon túl barátságtalan folyosók, néma ajtók, ismeretlen szobák, idegen emberek. Ellenséges világ. És ezekkel kell dolgoznia. Csak tudná, hogy mit és hogyan! Ilyen munkára vágyott...?

De miért kell itt kuksolni? Mit képzél Schobert, mi van a telepen? Mit kell kifigyelni? Éjszakai összeesküvést? Csak ezek az átkozott dögök ne vonítanak egész éjjel! A legszívesebben kirohanna és bottal kergetné a kutyákat végig az udvaron, bele a nagyvilágba, hogy bolondítsanak meg mást - ha ki merne menni a sötétbe. Ezek a fenevadak még szétépnék, hiszen isten tudja, hányan vannak, és a sötétben elszánt-bátor lesz minden kőbor kutya.

Odakintről zajt hallott. A folyosón! - léptek.

Visszatartotta a lélegzetét, úgy figyelt. És már nem hallott semmit. Aztán - alig kivehetően - gyenge kis nesz. S ahogy feszült a tüdeje, fülében mind erősebb lett a ritmikus surrogás, a gyomra összerándul, nedves a tenyere - és rájött, hogy a vér lüktet a fülében. Mélyet sóhajtott. Ostobaság...

Nem is olyan ostobaság félni - gondolta. Hiszen könnyű lenne nekik megszabadulni tőlem, egyedül vagyok, s reggelre már odaát lehetnek, csak egy ugrás ide a határ!

Ágypárnája alá nyúlt, és kitapogatta a revolverét. Most kapta a rendőrségen. Miért adták volna, ha...?!

Le kell oltani a villanyt. Itt ül kivilágítva, az ablakon is belőhetnek, jó célpontot mutat. Azonnal leoltani!

Alig tett két lépést, megmerevedett. Ahogy lépett, hallotta, igenis, hallotta, hogy odakint, vele egy ritmusban, lép valaki; eddig ez a valaki nem mert közeledni, mert félt, hogy észreveszik, de meghallotta a mozgást, és a benti léptek zajával nyomja el a saját surranását.

Most, persze, csönd van. Nem mer mozdulni az a dög. Mégiscsak oda kell jutni a kapcsolóhoz, hogy a villanyt leoltsa. Eddig az ágyon ült, a sarokban, most meg a szoba közepén áll, kivilágítva. Akár egy céltábla.

Lábujjhegyen lépett, a padló így is megnyikordult alatta. A fene egye meg! Elszántan és nagy kopogással az ajtóhoz ugrott, lecsapta a villanyt, a falnak esett és lihegett. Aztán beljebb húzódott, a sarokba, hogyha átlőnek a deszkán, védve legyen. És végig a fal mellett, a szekrénynek ütődve, visszabotorkált az ágyhoz.

Nevetséges - gondolta kicsit megnyugodva -, nagyon nevetséges vagyok. És még én akarok itt dolgozni. A Telep Nagy Vezére!

Gyöngének érezte magát. Mintha bent a koponyájában az agya fájna, az izgalomtól és a kimerültségtől. Maga elé meredt, és nehéz lett a melle.

A szoba tűnődő sötétjében a szekrény hatalmas tömbként állt, mintha jelentősége lenne: délután beosont valaki - a szekrénybe bújt valaki - a szekrény mögött lapul valaki - ajtót takar a szekrény, azon át jön valaki - egyáltalán miért állította ide ezt a szekrényt valaki...?

Aztán egyszerre józanul és dühösen felült az ágyon. Örültség! Köhintett - de óvatosan köhintett. És ettől elszégyellte magát. Hát nem, ezt nem!

Lelépett a padlóra, a kapcsolóhoz osont, és máris szemkápráztató fényben fehérlett a üres szoba.

A szekrény kicsi volt. Régimódi, széles oldalú, alacsony szekrény. Ártatlan bútordarab.

Ahogy levette róla a szemét, futólag az ablakra pillantott. Az üveg tükrösen visszaverte a lámpafényt, mögötte tagolatlan feketeség. Mégis, mintha árnyék siklott volna félre, ahogy odanézett. Innen persze, nem látni ki, mert ez az átkozott világosság...

Nem! Ez így nem mehet tovább!

Melege lett, hátán folyt a víz, és égett az arca. Hát gyerek vagyok én? Vagy hisztérikus nőszemély? Vége legyen ennek az örültségnek!

Az ablakhoz ugrott és kitárta. A hideg éjszakai levegő, mintha friss vízzel öntenék le, rázúdult.

Kihajolt: itt vagyok, tessék, itt vagyok, jó célpontot mutatok!

Odakint tömör sötétség. Az istálló mögött neszezés, a szertehullott szalmán keringtek a kutyák, csörtetésük távolodott, csaholásuk mind vékonyabb lett, aztán a szél ellibbentette ezt a semmi kis hangot is.

Éjszaka volt, csönd volt.

Ahogy kihajolt az udvarra, forrósága elmúlt. Később a hideg megborzongatta, még akkor se lépett vissza, várta, hogy az őszi éjszaka hűvössége ne csak a testét járja át, hanem a fejét is, az agyát is, mert gondolatok nélkül akart ágyba bújni és elaludni. Végre úgy érezte, megnyugodott.

És akkor kopogtak az ajtaján.

- Ki az? - perdült hátra.

A kiejtett szavaktól újra rémület fogta el, hogy ostobaságában elárulta magát. Nem kellett volna megszólalnia. Azt hitte, hogy öntudatlan üvöltésként tört ki belőle a kiáltás, pedig alig suttogott. Odakint nem is hallották meg.

Újra kopogtak, bátortalanul.

Neki a revolvere járt az eszében. Nem gondolt ugyan semmire, nem tudott gondolkodni, csak érezte a különböző lehetőségeket: magába lőjön? - az ajtóba? - vagy ha rátörök az ajtót, fogadja őket némán...?

De miért kopognának, ha azt akarnák?

És mégis, hátha csel, kinyitja az ajtót, és akkor elintézhetik, anélkül hogy...

Erősebben kopogtak.

- Én, én - suttogta egy idegen hang teljesen értelmetlenül. - Orvos.

Orvost keresnek? Valami baj van? Vagy újabb csel? Megemberelte magát, és az ajtóhoz ment.

A kinti idegen pizsamában volt, lábán fekete lakkpapucs. Megbiccentette a fejét, kényszerezetten mosolygott, fekete csigákban göndörödő haja veritéktől fénylett.

- Mi kell? Hallja? Mi kell? - förmedt rá, és a kilincset nem engedte el, hogy az ajtóval kilökhesse, ha be akar tolni. - Kinek kell orvos?

- Én azt gondoltam - bocsánat, ha zavarok, azt gondoltam, hogy önnek.

Formátlan és csontkinövésekkel teli nagy orrán folyt a veríték, nem törölte le. Fejét lesunyta, alulról lesett Busóra, akiben félelmet már nem, inkább ingerültséget keltett.

- Mit akar tőlem?

- Bocsánat, szobámból az ön ablakára látni, és... lehet, hogy tévedtem? Láttam, hogy kihajol az ablakon, és rosszullétet gyanítva, ugye... Idefutottam, kérem.

Busót elöntötte a zavar forrósága, mintha szégyenletes dolog közben lesték volna meg; arca eltorzult. Vendége nekibátorodott, az orvosok diszkrét és mégis fölényesen magabiztos hanghordozásával kérdezősködött.

- Szabadna valami nyugtatót ajánlanom? Vagy fájdalomcsillapítót? Talán ha mondana valamit a tünetekről, a betegséget is diagnosztizálhatnám.

Busó rázta a fejét. Érthetetlen indulat feszült benne, ezt az embert is gyűlölte, a legszívebben rávágta volna az ajtót. Nyelt egyet, újra nyelt, nem tudott beszélni. Némán intett neki, hogy kerüljön beljebb.

Az idegen, amint bent volt végre a szobában, láthatóan megkönnyebbült. Körbepillantott, élénken csillogott a szeme, egyet-kettőt lépett, mintha most udvariasan megtekintené a „lakást”, és úgy pizsamában, lakkapucsosan is fesztelenül viselkedett. Túl lehetett az ötvenen, dús hullámú haja és kamaszosan vékony végtagjai nem mutatták a korát. Az ajka szegletében húzódott ugyan két keserű ránc, de ez nem látszott, ha mosolygott, márpedig igyekezett mindig mosolyogni.

- Hogy félreértés ne legyen, kérem, meg kell önnek mondanom - és arcjátékkal mímelte, hogy ezen a kellemetlen közlésen túl kell esnie -, meg kell mondanom, hogy én, practice, nem vagyok igazi orvos, csak az ajtó előtt nem mondhattam, hogy... állatorvos vagyok. Viccnek hangzott volna vagy sértésnek önre nézve. Zsenáns szituáció! De más orvos nincs a telepen. - És mint amit életében már sokszor elmondott, mentegetőzve hadarta tovább. - Kérem, én azért segítséget tudok nyújtani, mert a szervezet ismerete, ugye, az megvan, csak olyan specialista vagyok, mint, mondjuk, egy fogorvos. És a laikusnál többet ér - elpirult - egy lódoctor is.

- Nincs semmi bajom - mormogta Busó. - Kihajoltam az ablakon, levegőztem. Nincs semmi bajom.

Az orvos most esett igazán zavarba, talán bizalmatlanságot, visszautasítást hallott ki a szavakból; homloka ismét gyöngyözni kezdett, ezért hüvelyk- és mutatóujját összecsapva az ornyergére nyomta, és két ujját a szemöldöke fölött szétcsúsztatva, titokban törölte le az izzadságot.

- Természetesen, ha nincs semmi baja, örvendek. - Végighúzta arcán a tenyerét, és ismét mosolygott. - Az éjszaka, ugye, olyan furcsává tesz mindent, és amikor azt láttam, hogy... - Észrevette Busó ideges fintorát, ezért élénken így folytatta: - Kérem, ne is beszéljünk róla, nem akarom önbe szuggerálni a betegséget. Isten ments! De ha már egy félreértés folytán betörtem ide, sub titulo: betegség, de ezt ne említsük többet! - anélkül hogy önre akarnám oktrojálni magam, kérem, legalább megismerkedünk. Vártam, hogy magához rendel, hiszen mint új vezető, nyilván számba veszi a személyzetet. De gondoltam, sok elfoglaltsága van, és nem tudtam eldönteni, hogy hívás nélkül illik-e anstands-vizitre jelentkeznem. Nos, tévedésem megoldotta a dilemmát, és én itt vagyok.

- No igen - dünnyögte Busó, és nem tudta, mit mondjon még. - Ülünk le.

Állával a székekre bökött.

- Talán egy kis... nem akarom azt mondani, hogy orvosság. De nátha ellen! - és az orvos magasra emelt egy üveget, amit eddig is maga előtt lóbált, de egyikük se hozta szóba. - Bemutatkozásként - biggyesztette le a száját.

Busó nem tudta, mit jelent ez a grimasz, csak azt értette meg, hogy elfelejtett bemutatkozni, megint málé volt.

Az orvos, látva, hogy bámulja a gömbölyű hasú üveget, rámutatott a díszes vignettára: Gschwindt.

- Ha megengedi, doktor Gschwindt Ernő vagyok - nyújtotta a kezét.

Busó nem ismerte a szeszgyáros dinasztia nevét, és kérdően pillogott új ismerősére.

- Ez a név az én sorsom, tragédiám, életem keserősége, etcetera, mert mi hasznom volt a megtisztelő rokonságból? Ááá, semmi. Abszolút semmi, ezt állíthatom, kérem. A család oldalága a mienk, és az ilyen szegről-végről rokon idegenebb, mint a valódi idegen. Annak idején a hadseregnek kellett az állatorvos, így ölthettem magamra a mundért. De Gömbös alatt, ugye, pedig félig árjának számítottam, szanzen leszerelnék, oda az egyenruha, se praxis, se biztos jövő, etcetera. Sőt! Jön a háború, munkaszolgálatra hívnak be, kivágnak a Kárpátokba, erőd-építés, flekktífusz, hadifogság, etcetera. Amikor végre hazavergődtem, reaktiváltak, a demokratikus hadseregben visszakaptam a rangomat, soron kívül előléptettek századossá. De meddig tartott ez? A nevem miatt, a rokonság miatt, pedig mi részem volt nekem abban a vállalatban? - semmi, mindegy, kivágtak a hadseregből, oda az egyenruha, se praxis, se biztos jövő, örültem, hogy idejöhettem.

Egy lélegzetnyi szünetig kivárt, és mert Busó nem szólt közbe, tovább folyt belőle a szó.

- Nehéz a helyzetem, ugye, mert a telepen a magamfajtaival szemben mindenféle előítéletek vannak. Később jöttem ide, mint ők, ez igaz. De végül is rangidős volnék! Ha nagyon forszíroznom a superioritást! - de hagyjuk ezt, valójában az én demokratikus rangom nem imponál nekik. Mindezt csak azért mondom, hogy ön megértse a helyzetemet. - Előrehajolt: - Ezek különben is azt hiszik, hogy a lovakhoz csak ők értenek. Nem mondom, kvalifikált szakemberek, és a tenyésztés más, mint a gyógyítás. De azért én is csak tudok valamit!

Busó úgy gondolta, hogy most a lovakról fog beszélni. Végre szóba kerül a munka, ezt is megértte. Biztatóan nézett rá. Csakhogy Gschwindt szeme megfelhősödött.

- Amikor az ön elődje alatt az a malőr történt, és néhány ló elhullott, a vizsgálat igazolta, hogy engem nem terhel felelősség, hiszen kalóriaellátás, higiénia, etcetera, minden szempontból rendben volt. Egy szakmai melléfogás okozta a krachot. Ettől függetlenül szabad legyen megjegyeznem - és megállíthatatlanul folyt belőle a szó -, hogy nézetem szerint a profi nevelés hagyományaként helytelen koncepciók uralkodnak a telepen, hogy úgy mondjam: egyénileg kezelik a lovakat. Mintha emberek lennének. Ez, kérem, favorizálás! Nem helyeselhető. Még állatpszichológiai szempontból se, mert a ló, kérem, a legtisztábban közösségi lény, és nem szereti ugye, ha társával kivételeznek. Mégis egyes egyedeket a takarmányozás és gondozás során kivételben részesítenek. Bazsi úr szerint van értékes és értéktelen mén, csak a származási táblázatokat nézi, a genezist. Én pedig azt mondom, a kiválasztott és agyongondozott lovak, erről kimutatásom van, adták régen a méneseknél a legtöbb munkát, szabályosan hisztérikus tünetek jelentkeznek náluk. Azt mondja Bazsi, hogy persze, azok nemes vérű, túl érzékeny állatok, és durván kioktatott, hogy az asszonyoknál sem az a baj, ha hisztérikusak, csak jól - szóval azt csinálják jól. Hát mit lehet ehhez szólni? Azt hiszem, nem kell kommentálnom ezt a teóriát.

Arcára kiült a megvetés, mint aki egyetlen mosolyával széthúzza mások ingatag életművét.

- Ez a bizonyos személy, ugye, az önt megelőző éra alatt Szurom alezredes jobbkeze volt. Ez tény, kérem. Sülve-főve együtt voltak. Az a malőr - vagy ahogy a hivatalos szervek nevezték: szabotázs, mert összeesküvést csak első indulatukban emlegettek - akkortájt történt, és Szurom megszökött a felelősségre vonás elől, mások pedig... Csupán fatális véletlen lehet, hogy egyesek tisztázni tudták magukat, nem mintha azt állítanám, hogy... csak csodálkozik az ember, ugyebár, hogy abból a zsenáns szituációból így kivághatta magát! És azóta is spiritus rectora maradt az intézménynek, noha a beosztása szerint erre semmiféle...

- Ne beszéljünk személyekről! - tört ki Busóból a kiáltás. Percek óta fojtogatta az indulat. Hát ez lett a beszélgetésből? Mert végre a munkáról szeretett volna egyet-mást megtudni?

Gschwindtnak megrebbent a szeme, de azért bólogatott.

- Kérem, kérem, talán ihatnánk egyet. Kinyitom, ha megengedi. Mielőtt tájékozódott volna, természetesen nem akarom befolyásolni. Szabadna kérnem poharakat? Nyilván nem is érdekli az én szubjektív véleményem, nagyon helyesen.

Fenét nem érdekel - gondolta Busó -, nagyon is érdekel, senkivel se tudok beszélni. De így nem, így mégse kezdem! Ilyen hát mögötti sugdosást nem akarok meghallgatni.

- Fáradt vagyok. Hány óra van?

Az orvos bocsánatkérően mosolygott.

- Feltartottam. Későre jár, tizenegy óra.

... Még csak tizenegy óra? - ámult el Busó. - Hát az örökkévalóságig tart ez az éjszaka?

Éjjel többször is felriadt, helyét nem találva hánykolódott az idegen ágyon, kiverte a veríték.

Félálomban emberek és arcok kavarohtak körülötte, mintha vásárban idegenek közt sodródna; hajnalig jöttek-mentek, forogtak és hajladoztak előtte a méntelepiek, csak alulról és oldalról vagy fordulás közben egy pillanatra villant rá a tekintetük, ezért úgy érezte magát közöttük, mint aki nincs is, egy nem létező és mégis köztük levő idegen - aztán egyszer csak eltűntek a többiek, egyedül állt az udvaron, de a fürkésző tekinteteket továbbra is magán érezte, és nem értette, kik és honnan nézik, hiába kapkodta a fejét, senkit nem látott, ingerült-ijedten forgott ide-oda, egyre gyorsabban, tébolyultan, már minden keringett és pörgött vele, mint amikor gyerekkorában a vadul köröző ringlispírlől bámulta a búcsús sokadalom összemosódó hullámzását, amiből akkor is csak egy-egy szempár pillantását kapta el, és az is rögtön elsodródott előle, hogy ne tudjon benne megkapaszkodni...

Reggel kialvatlanul, ideges nyugtalansággal kelt fel. Falt egy kis szalonnát, és kiment az udvarra. Egyelőre a tegnapi babrálgatást folytatta, s noha jólesett a hajladozás, kimelegítette, csak azért dolgoztatott, hogy mégis csináljon valamit: evvel is telik az idő.

Ma végre nekifogok - határozta el -, kézbe veszem a telepet. Vége a szarakodásnak, vége, ez így nem megy tovább. Gatyába rázom ezt a bandát, ha nem megy szépen, majd megy csúnyán. Lejárt a türelmi idő, megszokhatták a pofámat. Meg kell mutatnom, hogy ki az úr. A telep nagy vezére, igenis.

De hogyan fogjon hozzá?

Legjobb lesz, ha keményen kezdi: sorakozó, takarás, igazodás! Katonák voltak, tudják, mi a rend. Pihenjállás - vezényelt magában. Az ám! Hogyan szólítsa meg őket? Mert ezek nem elvtársak és már nem urak - hát akkor micsodák?... Mit mondott nekik a hadnagy úr, ha okosan akart beszélni a századdal? Emberek! Igen, ez a jó.

Emberek, engem azért helyeztek ide... Miért is? Hogy szemmel tartsa őket. Azt mondta Schobert: idegenek közé megy, ellenség közé.

Emberek, azért küldtek ide vezetőnek... Hiszen nem nevezték ki telepvezetőnek, csak legyen ott, mondta Schobert, nézzen körül, tartsa rajtuk a szemét, aztán ami késik, nem múlik. De addig milyen vezető?

Emberek, azért küldtek ide, hogy együtt dolgozzunk, és maguk se akarhatnak mást, mint hogy... Mi a fenét akarnak ezek? Fütyülnek rá. Átlát rajtuk, és nem tehet úgy, mintha minden rendben lenne, kiröhögnék a háta mögött. Mégis Máthéval kellett volna beszélni, aki üzent, hogy keresse meg; tudná, hogyan álljon a tisztek elé, ha van pártutasítás.

Kedvetlenül piszmogott a növényeivel. Nem kéne ezt csinálni, nem udvaros, hogy ilyesmivel foglalkozzon, holnap majd a ház előtt söprögethet. A telep nagy vezére.

Pedig vezetőnek jött ide. Dolgozni akar, megmutatni, hogy... Mit is?

Az udvar kopár négyszögében a csődörösök végezték reggeli munkájukat. Ha elmentek mellette, mormogtak valami köszönésfélét, amit viszonzni se lehetett; rájuk se nézett, föl se emelte hát a fejét, makacsul szöszmötölő munkája fölé görbedt, mert így talán összenyomhatja mellében, a szíve táján vizenyősödő elkeseredést - és az emberek körülötte éppúgy semmivé válnak, akár éjszakai álmában...

Kiszóltak érte, hogy telefonhoz hívják. Rohanás közben combjához veregette földes tenyerét: ki lehet az? - és mit akar? - ugráltak a gondolatai. Lihegve jelentkezett a kagylóba.

„Csak nem ágyból ugrasztottam ki?” - hallotta Schobert hangját. „Azt mondja, ilyen korán már dolgozott...? Ez derék, Busó elvtárs, nagyon helyes, példát kell mutatni. Tudja, arra gondoltam, örül az elvtársi szónak, hogy nem feledkezünk meg magá... nem, nem, dehogy... nem ellenőrizni akartam, hogy kint aludt-e, megkértem rá, természetes, hogy megteszi... Kiszállásra megyek, várom a kocsit, gondoltam, addig megérdeklődöm, hogyan érzi magát... Igen, csak ennyi... Azt akarom, Busó elvtárs, hogy tudja, mi mindent... magával vagyunk, ott sincs egyedül... A tisztek praktikáinak ne ugorjon be, legyen óvatos... Tessék?... Máthé elvtárs üzent, hogy keresse őt meg...? Természetes, hogy akkor - menni kell... De ugye, tudja, hogy Máthé elvtárs fontos és elfoglalt elvtárs, gondolom, nem zavarhatjuk minden semmiséggel... Dehogy, nem arra mondom, hogy beszélni akar vele, tudom, a kedves családjuk már régről... és ritka kincs az ilyen barátság, tudom én ezt, kedves elvtársam, de ha valami problémája van, azért vagyok én itt, megtalál... Hát csak ennyit, vigyázzon, semmit ne rontson el, és mégis keményen, határozottan, Busó elvtárs, ahogy megbeszéltük!” Nem ellenőrizni akar, azt mondja? - kattantotta helyére a kagylót. Hát - isten tudja.

Azért jólesett ez a beszélgetés, itt sincs egyedül. És csak határozottan, keményen? Nem kell ezt mondani. Egy kidőlt rózsatövet igazgatott vissza az ágyás közepébe - vederből bőven öntött rá vizet, a tövénél kézzel turkálta a homokot, lazuljon fel, és száradás után tányérosan essen össze a talaj - mikor valaki megállt mögötte. Busó fölemelkedett. - Folytassa csak, folytassa, kérem, nem akarnám zavarni - szólt a telepvezető-helyettes. Kék szemével maga elé meredt, és kis gondolkodás után hozzátette. - Aki a virágot szereti, rossz ember nem lehet.

Busót zavarta, hogy épp a jobb keze könyékig sáros, sután maga elé tartotta a karját, mintha ellőtték volna, és a vére csorogna - nehogy kezet nyújtson. Kábik jelezni akarta, hogy megérti: karját hátrakulcsolta.

- Nem akarnám zavarni semmi munkájában.

Kis csomóra kötött, bordó nyakkendőt viselt, katonai zubbonyból átalakított posztókabátot és fényesre boksolt, magas kérgű lovaglósizmát. Egyedül ő lakott Mohoron, családi házban, és reggelenként lóháton járt be. Alig fordult el tőle, újra megszólalt Kábik.

- Azt hiszem, kérem - mondta Busó hátának -, hogy megértem önt... Figyelem napok óta, ahogy néz bennünket, felmér mindent, senkivel se áll szóba... Ez jogos tartózkodás, de ha valamennyire már megnyertük a bizalmát, azt hiszem, hogy a raktár ellenőrzése... Avval kezdhethetnénk a munkát.

Ez jól hangzik: ellenőrzés - gondolta Busó -, sikerült őket idegessé tennem; és még hogy én nem álltam velük szóba? De hadd szorongjanak.

- Ez, ugye, fontos és bizalmi hely, a raktár... - Ajkát fontoskodva előrecsücsörítette, ettől olyan picit lett a szája, mintha egy és szócska se férne ki rajta soha többé. Rámeredt Busóra, de pillantása nem kapcsolódott a szemébe, hanem az arcára tapadt. Halk-rábeszélően mondta. - Kulcspozíció. Valahol el kell kezdenünk...

Busó rábólintott, és majdnem elmosolyodott, mert biccentésére nevetségesen nagyot sóhajtott Kábik; ezt az első együttes munkát kényes ügynek tarthatta, és most egyszeriben megnyugodott, arca kisimult, már azt se tartotta fontosnak, hogy tovább erőltesse a kemény szembenézést, pillantása félresiklott.

- Mert kérem, a telepen az tartja rajta a kezét, aki a raktár felett diszponál, és mindenféle ellenőrzésre, a visszaélések megelőzésére szintén ez a poszt a legalkalmasabb. Átmenetileg, természetesen - tette hozzá magyarázóan: tudja, hogy tanulódőről van szó. És megindultak át az udvaron. - A mi elzárt helyzetünkben a raktárak fontos tényezők, és kérem, ennek kézben tartása, a mai materiális szellemű világban...

Kábik Jenő, a megbízott telepvezető - akit végleges kinevezéssel eddig se hitegettek - szikár egyenesen tartotta magát, mint minden tiszt, de szegletes téglafeje előrekokadt, s ettől bölcs és jóra való embernek látszott: finom cimpájú, apró ráncokkal öregedő orra, két kék szeme alig fért el keskeny arcán.

Busó a szavai mögé akart belátni, amíg a raktárban érdektelenül nézegetett maga köré. Nem kell ezeknek sorakozót tartani, gondolta, jönnek maguktól is. Egyenként. De hátha ez az a praktika, aminek nem szabad beugrani?

- Kérem! Kérem... - ismételte beszéd közben Kábik, hogy fel kellett figyelni erre a bizonytalankodó hangra. A hűvös félhomályban arca furcsán kényszeredetté vált. - Kérem, nagyon örülök annak, hogy ilyen hamar megegyeztünk ebben az első kérdésben, hogy ugye, a raktárak... Nagy súlyt helyezek a jó együttműködés megteremtésére... Mi ketten, amennyire lehetséges, dolgozzunk össze.

Mit akar ez tőlem, hökkent meg Busó.

- Nem könnyű az én helyzetem se, kérem, higgye el, azt se bánták, hogy megbízott vezető legyek. Természetesen csak ideiglenesen, amíg véglegest nem neveznek ki - tette gyorsan hozzá, hiszen a jövő vezetővel beszél. - Szóval addig én hadd piszkítsam be magam... Megbocsát, ez itt a gondolkodás, hadd piszkítsam be magam én az együttműködéssel.

Busó várt, hogy folytassa. De Kábik nem mondott erről többet.

Egész délelőtt a raktárakat bújták, sorra járták egyiket a másik után. Ládákat, zsákokat számolgattak, vastag felhőkben szállt a por - Kábik pedig beszélt, krákolva és prüszkölve beszélt, mindent fölöslegesen aprólékosan megmagyarázott. Porszag, trágyaszag ivódott a ruhájukba.

Busó elfáradt, gépiesen battyogott utána, a sok újdonságtól és az állandó karattyolástól zúgott a feje, mert órák múlva se lett okosabb. Kábik arcifejezése mesterkélt, mint aki túljátssza saját zavarát: száját kicsire húzza össze, s ettől az ajka körül finom ráncok lepik el bőrét, és nem néz rá soha, hanem félre, a földre pislog - de a szemében igazi zavar van.

Délután végre felnézett, egyenesen Busó szeme közé, kicsit rebbenő pillákkal, de azért is szembenézett.

- Kérem, már sok mindent látott, de ha hosszabb időt tölt el körünkben - két poros kezét hátratette -, akkor majd mindent megért. Engedje meg, hogy most ne magyarázkodjam, semmiképpen sem szeretném azt a látszatot kelteni, hogy - félrekapta a fejét -, hogy én... - Hirtelen megerősödött a hangja. - Ellentétben egyes társaimmal, én nem aggódok a jövőnk miatt, ránk szükség van, és ezért...

Ismét Busóra pillantott, kisimultak a vonásai, és az igyekvéstől, hogy pontosan fejezze ki magát, a szeme sarkában jelentek meg az aggódalmas ráncok.

- A mi helyzetünk, ugye, nagyon kényes. Ezt tudjuk. De itt, mondhatom, védett állapotban élünk. Rezervátum. Miért? - kérdezem én. Egyszerű a felelet: szükség van ránk. Tavaly, ugye, volt az a szabotázs, aminek a részletei ismereteseek - egy pillanatra fölnézett - és avval, hogy azóta is itt vagyunk, dolgozunk, mintegy dokumentálták, hogy kellünk... Nem beképzeltség ez, ne értsen félre... De ez egy speciális szakma, amihez mi értünk, és joggal hiszem, hogy bizonyos biztonságot adhat nekünk fontosságunk tudata. Én így gondolom, kérem.

Ezek a gondosan fogalmazott mondatok Busóban bizonytalan kis örömet keltettek, de nem tudott bízni abban, hogy igazán szövetségest talált - Kábik őszintesége is elriasztotta, mert hátha kényszerűségből paktál vele?

Mikor a raktárból kiléptek, a szembe verő fényben megszédült. Reggel óta hallgatott, figyelt feszülten és gyanakodva, hagyta, hadd beszéljen a másik - és ez az állandó figyelés kimerítette. Mintha végigverekedte volna a napot.

Most, hogy ennyi minden kavargott benne, szinte rosszabbul érezte magát, mint amikor senki se szólt hozzá; majdnem visszakívánta konok magányát.

...Bazsi délután a nagy istálló ajtajában állt, úgy, hogy kilásson az udvarra. Túl ravasz ez az új ember, napok óta csak figyel, veszélyes, ha hagyják, hogy ő lépjen először; a nyakára küldte Kábikot, az meg túl készségesen ment, ezért egész nap szemmel tartotta, amint ide-oda jártak.

- Főhadnagy úr!

- Mit akarsz? - rezzent fel Bazsi.

- Egy lovat hoztak az állami gazdaságból, tavasszal kimaradt a fedeztetésből.

Felingerelte, hogy mögéje lopakodtak, és meglepték leskelődés közben. Épp ez a Murom Máté! Olyan esetlen, akár egy tuskó.

Murom Mátét megrebbeztette Bazsi indulatos szemvillanása, kilesett az udvarra, és Kábikot meg az új embert látta ott. Nem tudta, mi van ezen bámulnivaló, de azért cinkos hunyorgással fordult vissza.

- Tetszik neked, te ökör? - förmedt rá Bazsi. - Azok talán a nyakunkra fonják a kötelet. - Murom behúzta a nyakát. - Eredj, szólj nekik, hogy fedeztetünk. A jóisten se tudja, ki most a vezető. Aztán hozd Szulejmánt.

- Nem lesz az...?

- Szulejmánt mondtam, nem értetted?

A tágas udvar után a távolba vesző mező szélén a megerősített karám szűkösnek látszik, pedig egy jó futamodásnyi helyet hagytak benne a lovaknak. De sejteni lehet, hogy különleges rendeltetéssel épült, és Busó akaratlanul is szorongva vizsgálta. Három sorban felszögezett, vastag karókból ácsolták, az oszlopok kívülre estek, belül pedig a keresztléceket barnára pácolta és márványsimára koptatta az idő; ha nekicsapódott a ló, nem sérthette meg magát. A gyep néhol furcsán fel volt tépve, és a föld fekete teste kifordult a nyers tépések körül.

A bejárat mellett kötőféken tartottak egy alacsony, sárgás kis lovat. Farkával idegesen csapdosott, néha felkapta a fejét, és nedves, barna szemével körülesett. Busó nézegette az ijedt párát. Mozdult is, hogy megpaskolja, de Kábik rászólt, hogy ilyenkor nyugtalanok a kancák és kiszámíthatatlanok; elszégyellte magát, mert okot adott rá, hogy kioktassák. Zavartan ácsorgott, amíg az istállóból megérkeztek a ménnel.

- Szulejmán - jegyezte meg Kábik. Összeráncolta a homlokát, és átkiáltott Bazsinak. - Nem lesz erős?

A főhadnagy hátat fordított, hogy ne adjon alkalmat az okvetetlenkedésre. Kábik vonogatta a vállát.

- Talán gyengén sárlik ez a macska. Szulejmán pedig meghágja a kökerítést is. Ilyet még nem látott!

A sötétbarna, széles farú mén dobálta a fejét, sörényét lobogtatva rángatta a kötőféket, egyre tekergette a nyakát, és ínyét felhúzza sárga fogaival vicsorított. A térde kissé pókos, hasa megerecskedett, hiszen öregedő, tapasztalt apaállat, és mert nem küldték kihelyezésre, pihent és erős.

Ahogy a kancát elvezették előtte, hogy szagot kapjon, dühödten felnyerített. A kis kanca idegesen oldalazott, patái összekoppantak, ketten alig bírták tartani.

Kábik átfutott a túloldalra, hadonászva magyarázott Bazsinak - és mindketten átnézegettek Busóra. Neki égett az arca, a faluban nem láthatott ilyen profi fedeztetést.

Szulejmánt félrerángatták, csitították, és a vendéglovat vették kezelésbe. Annyian nyüzsögtek körülötte, hogy Busó csodálkozott, ez mind az ő embere lenne? Jó részét még nem is látta. Darabos mozgásukról úgy gondolta, hogy tiszthelyettesek lehetnek; csupa egyforma lapátkezü, nagy fejű férfi. Az ijedős kancát előkészítették a fedeztetéshez: fejére zabostarisznyát húztak, faroktövét bepólyázták szőrvágás ellen, és összesodort farkát felkötötték, aztán hátsó patáira papucsot húztak, hogyha mégis rúgna, ne sebesítsen meg se embert, se csődört - még kötelet is hurkoltak a csüdjére, s kétfelé kifeszítették. Így senkiben kárt nem tehetett. Busó arra készült, hogy kergetőzni fognak a lovak, körbe-körbe a zöld gyepen - hát ebből már nem lesz semmi, úgy látszik.

Szulejmán, mikor odavezették, kitepte magát a csődörös markából, és oldalról vetette rá magát a kancára, hogy az megrogyott, fejét felcsapta, és fájdalmasan nyerített bele a zabostarisznyába. Az emberek körülötte ugráltak, kiabáltak - s noha izgalmában Busó egy szót se értett, tudta, hogy Kábiknak igaza volt, erős a mén, súlyos ehhez a kis kancához. Miért hozatta ide Bazsi ezt a hatalmas dögöt? Miért? Szégyenkezett Bazsi miatt, önmaga miatt, aki nézi ezt a kíméletlenül szakszerű fedeztetést.

Közben Szulejmán - a másik ló hátán dobálva magát, annak bordáin dobolva ormótlan patáival - a kanca hátuljához vergődött, nyakát előrenyújtva a kanca sörényét fogai közé csípte. A csődörösök kétfelől tartották, hogy le ne csússzon. A kanca teste megrángott, bőre

vibrált a bordáin, mintha millió csípős legyet próbálna lehessegetni magáról, négy vékony lába a földnek feszült a súly alatt. A csöndben az állatok nehéz zihálása hallatszott.

Szulejmán végre elengedte a kanca sörényét, nyaka erőlködve kinyúlt, széles farán kidagadtak az izmok; és Murom alája nyúlt, ujjával ellenőrizte az ondócsatornán, hogy megtörtént-e a lemagzás. A mén nem bírta tovább föltartani a fejét, és egyszeriben tehetetlen, hatalmas testté vált a másik ló hátán. A csődörösök a kancát kötőféknél fogva előrehúzták, míg Szulejmán ledobbant róla.

Ahogy elvezették a meggyötört idegen lovat, Busó látta bizonytalan lépteit, oldalán a rángó, ideges bőrt és zavarodottan kétfelé forgó szemében a rémületet, a kint - és hirtelen gyengének érezte magát. Förtelmes.

Alkonyatkor elődalgott az istállók háta mögé, ahol már nem láthatták, aztán gyors léptekkel - mintha szökne - nekivágott a mezőnek. Egy ideig vaktában, olyan irányba ment, amerre semmi dolga nem lehetett, majd nagy kerülővel Mohor felé fordult. A ménteleptől jó messzire rábukkant a fűtorzsok közé süppedt sínparra, ettől kezdve amellettt ügetett; igen igyekezett, nyitott szájjal szedte a levegőt.

Hiába határozta el, hogy szót fogad Schobertnek, és nem mozdul a telepről - nem bírt magával. Sok volt ez a mai nap, megfeküdte a gyomrát. Mit csináljon lefekvésig? Gubbasszon a szobájában, és bámulja a falra akasztott naptárt? Csak haza, haza! Be a faluba.

Bár igazából ez a nagyközség nem fogadta be Busóékat, a parasztok szemében pusztaiak maradtak, elvert cselédek. De Csákányos pusztá, az egykori Kühlman-Kovács birtokról, ugyan hová lett? Eltűnt örökre, szétdőntötték a falakat is. Pedig az volt az otthon, az igazi és egyetlen, az a hosszú cselédház a közös konyhával, a sötét szobában az összetolt, két nehéz ággyal, aminek a közepében, egy meleg kuckóban, hallgatta esténként apja részeg motyogását és hajnali kolompszókor mama riadt igyekvését, hogy a betegen harákoló, káromló urát kiráncigálja a dunna alól, mert menni kellett az istállóba, különben a béresgazda megverte az ablakot.

Sokáig nem értette, Mátyás miért hajtogatja, hogy ők csak „megtúrtek” voltak Csákányosban, és miért gyűlölködött a pusztára, miért menekült onnan. Hiszen Mátyás mint legény már egész kommenciót kapott. Talán épp ezért? Nem akart ott leragadni? Apjuk halála után el is pályázott onnan, és vitte magával mamát, be Mohorra. Igaz, ritka szerencse adódott, felvették a parkettagyárba napszámosnak. De az a faluszéli tódott-födött ház, a kamralyuknyi kis lakásokkal, ahol meghúzták magukat, az jobb volt? Szebb volt? Ő bizony szívesebben maradt a pusztán, kiscselédnek. És amikor Mátyás az iskola miatt elhozta onnan, idegennek érezte magát Mohoron, tahó pusztainak, ahogy csúfolták is az osztálytársai. Faluszéli napszámos szegények lettek, se parasztok, se cselédek.

Mire negyvenöt nyarán hazavergődött Ausztriából, mamáék már a mostani svábházban laktak; a tulajdonost elkergették, mehetett vissza Bajorországba. Mama olyan ijedt-óvatosan járkált az idegen házban, mintha attól félne, rászakad a padlás. Az udvarra alig mert kimenni, pedig akkorra már nyugság volt, nem dobálták meg az új foglalók ablakait. A front után, a szovjetek akaratóból, Máthé lett a község vezetője, Mátyás pedig a Földigénylő Bizottság elnöke. Részeltek Busóék is öt holdat, és ez rámaradt, mert Mátyásnak akadt elég lótni-futni valója, fizetést is húzott valahonnan, mint a véget nem érő földigénylések és fellebbezések megyei intézője: többet volt a városban, mint otthon, mert belevetették magukat a pártmunkába Máthéval, aki atyai barátjuk a parkettagyárból. És a Busó család nem az öt holdból, de abból élt, ami a kitelepített Schulzék kamrájában visszamaradt, meg ami a többi, szétosztásra kerülő sváb vagyomból Mátyás keze alá került. Rühellték ezt, és mamával (a bátyja háta megett) arról

beszélgettek, hogy nincs rendjén a máséból élni, meglesz még ennek a böjtje. De nem lett. Később Mátyás őt is beszerezte a községházára, mert a földdel nem sokra ment a család, és az első adandó alkalommal megalakította az Új Életet, a megye első termelészövetkezetét. Könnyű neki, mondták, nem a saját földjét vitte be.

Hát hogy néztek rájuk a faluban? Mint az idegenekre. És ma is úgy néznek, ha kussolnak is előttük. Mert megtanulták, hogy mit jelent a Busó név. Így fészkeltek be magukat Mohorra, és ha „haza” akar menni, már csak ide jöhet, ahonnan pedig mindig menekülni akart - a méntelepet is ezért vállalta, az majdnem olyan, mintha a régi pusztára tért volna vissza -, mert idegennek tudta magát Mohoron.

Azért amint elérte a szélső házakat, máris engedett benne a feszültség, ami idáig űzte. Érezte, hogy megizzadt, gombócba gyúrt zsebkendőjével megtörölgette a nyakát, tarkóját. Kényelmesebb, de még mindig siető léptekkel vágott neki a Vörös Hadsereg utcának.

A házak sötét ablakokkal meredtek bele az alkonyatba, csak az udvarok felé, a konyhaajtók üvegén villogott ki villanyfény; mindenhol vacsoráznak, körbeülnek az asztalt. Távolabb kerek kút nyikorgott, az egyik udvaron hajkurászva fogócskázó gyerekek sikongtak, és a házak előtti széles, gyöpös pászmán kutya ügettek fel-alá, ha találkoztak, bizalmatlanul forgolódtak egymás körül.

Hátulról autó közeledett, reflektorfénye átbújt Busó lába között, és megvilágította a kigödrösödött úttestet. Félrelépett a jármű elöl, de az lelassított, és kikiabáltak belőle.

- Te vagy az Busó Jani? Mit kandúrkodsz a sötétben? - Megismerte az öreg Máthé hangját és a járási pártbizottság Pobodáját.

- Állj, állj! - lármázott az öreg az autóban, és Busó megtorpant, mert nem tudta, neki szól ez a kiáltás vagy a sofőrnek. Az autó lefékezett az oldala mellett. - Te vagy az, te hát, jól láttam - beszélt kifelé az ablakon Máthé, s odaszól a kormánykerék mellett ülő férfinak: - Csinálj világosságot, Ferikém, nehogy azt higgye ez a szegény, hogy a mándruc akarja elkapni.

Máthé az első ülésen ült, oldalra tekeredve, s ahogy a leengedett ablakon át beszélt ki, kabátja a nyakába csúszott, inge elöl feltüremlett, mert oldalt fordulva két kézzel kapaszkodott az ablak peremébe. A sárgás belső világításban összegyűrt, öreg arca, sokráncú kis szeme és apró kobakocskája egy rosszcsont manóhoz tette hasonlatossá. Nem lehetett rá mosolygás nélkül nézni.

- Jó estét, Kristóf bátyám - hajolt oda Busó a kivilágított kocsihoz. - Ha maga a mándruc, hagyom magam elkapni.

- Akkor ülj be, elviszünk, ugye, Feri?

A sofőr biccentésére Busó tiltakozott.

- Csak ide megyek, Kristóf bátyám.

- Hova ide? - hunyorgott az öreg, és egész arca mozgott, játszott minden szónál. - A falu túlfelén laktok, az nem egy bolhaugrás, és az neked az ide?

- Ide a szomszédba - erősködött zavartan -, iszom egy fröccsöt a kocsmában.

- Az más, te legény, miért nem evvel kezdted? Mennék én is veled, de cudar fáradt vagyok, egész nap zötyögtünk, meg aztán pap meg párttitkár ne járjon a kocsmába, ha már vizet prédikálnak. Igaz? Hanem gyorsan mondd valamit magadról, hogy vagy, mit csinálsz. Mátyás mondta, hogy üzentem? Látni akarlak, na, ha felénk jársz, ugorj be, ha meg bajod van, csak

szólj, elsimítjuk, azért vannak a problémák, hogy megoldjuk őket, ha meg nem, hát elkaparjuk, mint kutya a csontot, és megfélelkezünk róluk.

Ahogy az öreg hadrálását hallgatta, mintha egy nagy bögre friss tejet ivott volna meg, úgy eltelt a benseje jó meleggel; húsz éve ismeri, figyelmez rá, a háta mögött olykor megmosolyogja, de ha elébe kerül, mindig gyerekek érzi magát. Kis taknyosnak. Mint amikor még egy udvarban laktak, a parkettagyári régi időkben.

- De komoly elvtárs lettél, azt se mondd: bakk - rezzentette fel az öreg. - Kérdeztem, te meg nem felelsz.

- Megvagyok, Kristóf bátyám, még csak szokom a helyet a méntelepen, ahová maga segített. Akarom is mondani...

- Csak ne köszöngesd! Korán van az. Még a cipőd talpát se trágyáztad be. Igaz? Nem tudhatjuk, jó lesz-e ott neked, te legény.

- Muszáj jónak lenni.

- Ez a beszéd. Ezt szeretem hallani! Mert mindenki csak sír-rí a fülembe, hogy az objektív nehézségek... Pedig azért vannak a problémák, hogy - de ezt már mondtam. - Kinyújtotta nyakát a göncei közül. - Azért megkereshetted volna, mégis, ez a méntelep egy harci feladat! Ügyesen kell ott forgatni magadat.

- Nem akarnám feltartani. Megmondták, hogy ne zavarogjak magánál, drága az ideje.

- Ki mondta ezt? A bátyád? - rivallt rá megjátszott haraggal. - Ne tagadd! Mert az csak döcög-teti magát előre, nagy méltóságosan, akár az esperes, engem meg egy kelekótya harangozónak tart.

- De Kristóf bátyám, Mátyás dehogyis...!

- Hát akkor ki?

Busó szorultságában kibökte.

- Schobert elvtárs mondta, hogy nem kell magához futnom, azért van ő.

- Aha. A Tanács. Az állami vonal - heherészett magában Máthé, öreges-ravaszul. - Te most az ő katonájuk vagy. Igaz. Nem is mancsolok bele a dolgukba. Jól van, legény, örülök, hogy láttalak, és azért csak keress meg, ha szorít a madzag. Mehetünk, Ferikém.

Az autó felhörrent, mire az öreg megint kidugta fejét az ablakon.

- Hát tudod-e még, Jani gyerek, hogy ki a legnagyobb úr?

- A király - kiáltotta túl Busó a motor dörögését.

- De utána mindjárt ki következék?

- Máthé bácsi!

- Mert...?

- Mertakirálymesszevan, demáthébácsivalagbabillenti, akibántanimerengem - hadarta cinkos boldogsággal, avval a hirtelen megtalált gyerekes hanghordozással, amivel régen is válaszolt, ha esténként, a közös udvaron, az öreg maga elé állította a leanderek alatt.

Az autó már az utca végén mormogott - reflektorfénye fölcsapott a magasba, ahogy beledöccent a kátyúkba -, mikor Busó újra nekiindult. Szedte a lábát, mert eltelt az idő, és az ácsorgásban az átizzadt ing hidegen feszült a hátára. Hol vannak már azok a leanderek?...

Futtában ivott egy fröccsöt, épp hogy a szomszédját oltsa és bátorságot merítsen belőle, s már fordult is ki a Sebald kocsmából. A Fő téren, az iskola előtti ritkás bokrok és csenevész fák között - parknak hívják, isten tudja, miért - lefékezett. Nem késett még el, a tanári szoba ablakai világítanak. Az igazgató minden napra kitalál valamit a pedagógusoknak, nem szereti, ha tanítás után szétfutnak; a férfiak, persze, kívágyák magukat, hogy külön munkájuk van, az asszonyok is elkérincselik a délutánt, várja őket a család, de a négy hajadon tanítónő soha nem szabadul sötétedés előtt. Elpanaszolta ezt Erzsi, akivel találkozgat.

Most is rá várt, türelmetlen szorongással, hogy hátha mégis hazament a lány. Keresse otthon? Soha nem járt nála, nem állíthat be minden ok nélkül. De nem ok az, hogy látni szeretné, érte futott be idáig? Csakhogy nem mohori lány, egyedül lakik, így végképp lehetetlen, hogy hívatlan felkeresse. Ácsorgott, topogott egy helyben, szemét le nem vette a kapuról és a bejárat mellett fénylő ablakokról.

Már épp Máthét kezdte szidni magában, hogy elbolondkodták az időt, mikor megjelentek a kapuban a tanítónők. Hallotta a cseverészésüket, nem tudta, menjen-e oda? - vagy várjon a sötétben? Egyikük különvált, hárman együtt feléje indultak. Mégiscsak menni kell. Alig látták meg, kettő közülük sietve elbúcsúzott és eltűnt az estében. Honnan tudják ezek a lányok, hogy ki fölösleges közülük, és kinek kell maradnia? Még meg se ismerhették. Miféle szimat dolgozik bennük?

Erzsi bizonytalankodva közeledett, fonott cekkerrel a kezében.

- Maga az? - kérdezte, és Busó szerette volna, ha több örömet fedezhetne fel a hangjában.

- Jó estét.

És csak állt előtte némán, ideges remegéssel. Most hogyan tovább? Mit mondjon? Sose sikerültek ezek a találkozások, mindig úgy váltak el, mint akik nem tudnak mit kezdeni egymással; mert valami komolyat, igazán fontosat akart mondani, de az nem jött ki a száján, ezért a legtöbbször kukán ténfergett Erzsi mellett, és megfogadta, hogy többet nem jön ide - aztán mégis jött, várta őt elszorult torokkal, szavakat rakosgatott az agyában, s végül mégse tudta, mit mondjon.

Nézte a lány alacsony, fekete árnyalakját, a gondosan hátrakötött kendő alól kiomló haját; ami ráfolyt ballonkabátos hátára, és a sötétben is látta, hogy tiszta vonalú, figyelmes arcát türelmesen feléje fordítja - ettől olyan nehéz megszólalni.

- Vigyem? - nyúlt a degesz cekker után, s ahogy előrehajolt, finom illat csapta meg az orrát, kölnivízzel keveredett tintaszag, szappanszag.

- Nem nehéz - húzta félre Erzsi a cekkert. Hangja elfogulatlan volt, és ahogy félrefordult a levegőbe nyúló Busó keze elől, ballonkabátja súrolta az odahajló férfi arcát.

- Talán titkos iratok? - motyogta Busó hoppon maradva -, hogy annyira félti tőlem.

- Beszedtem az irkákat, mert a diri - ezt a szót még az iskolás lányok kedves fontoskodásával ejtette ki - megnézi, hogy havonta egyszer benne van-e az ellenőrző aláírásunk. Vihetem haza, lesz esti szórakozásom.

Megkerülve az előtte téblábolót, lassan megindult az úton. - Nem akarom feltartani - lépett utána Busó.

- Nem tart fel, de vacsorát kell vennem, nincs otthon semmi. Kenyeret talán eltettek, kétnaponta érkezik, és délben nem érek rá kirohanni, sorba állni. Rendesek velem a boltban. Éhen halhatnék az élelmiszerjegyeimmel.

- Nem is kérdezi, napok óta miért nem jöttem? - szakította félbe.

- De kérdzem.

- Csak így?

- Hogyan kellene?

- Szigorúan. És kíváncsian.

Erzsi lóbálta a cekkert, ami kettejük közé került, és arcát feléje fordította.

- Mást kísérgetett?

- Nem arról van szó. Vagyis komolyabb dolog. - Végül csak kimondta. - Új állásom van.

- Eljött a szövetkezettől?

Busó lábának nekiütődött az irkákkal tömött cekker, ezért kissé előre lépett. Mindent pontosan akart elmondani, mert fontos, hogy Erzsi megértse.

- Kiemeltek. A méntelepre vezetőnek. És az komoly beosztás, kint kell laknom, nem ugrálhatok olyan könnyen, mint eddig. Most is csak befutottam, hogy ezt megmondjam, és megyek vissza.

Erzsi lassabban lépkedett.

- Értem - mondta halkán, elgondolkozva. - Nem jön többet. Erről van szó.

- Dehogy! Csak nehezebb onnan elszabadulnom, meghagyták, hogy rajta legyen a szemem mindenén, különösen az első időkben - hát így vagyunk!

Kiérték a parkból, a sötétből, a Fő tér lámpái megvilágították Erzsit, és látta, hogy komoly arcocskája kisebb és elhagyatottabb, mint máskor, ettől megbátorodott, karjához nyúlt, maga felé fordította.

- Szomorú. Látom, hogy szomorú. Na, mondja, hogy szomorú!

- Miért? - nézett el Erzsi Busó válla fölött. - Én nem tudhatom, hogy maga... Mi joga lenni szomorú?

Idáig szokta elkísérni, ameddig tartott a fák és bokrok takaró sűrűje, de most lenyúlt, megfogta a cekkert, vele a lány kezét is, és határozottan magához húzta az irkák súlyát.

- Elkísérem a boltig, és ezt hadd vigyem addig.

Erzsi engedte, hogy elvegye tőle, és amíg átballagtak a téren, a szemben levő boltig, szótlánul hallgatta, hogy mit beszél neki a telepről, a lovakról meg a sok kóbor kutyáról, egyszer se szólt közbe; mikor a bolt előtt elváltak, nem húzta el sietve a kezét, amit a cekkerért nyújtott ki, de ő elkapta, szorongatta, s megígérte, hogy jön, amikor csak lehet, mikor csak el tud szabadulni, feltétlenül bejön, és megvárja az iskola előtt.

Azt a kis megadó biccentést, amivel a lány fogadta a szavait, újra és újra maga elé idézte, amíg hazafelé loholt. Máskor elégedetlenül és keserűen gondolt vissza a találkozásra, most könnyűnek és boldognak érezte magát. Mégiscsak szomorú, hogy olyan messzire kerültem, igen, szomorú, hajtogatta magában. De megért, tudja, hogy ez most fontos dolog. Komoly állás. Igazi!

Hogy a lány semmit se mondott, egy szót se, és nem hívta, nem biztatta, hogy ezután is jöjjön csak - erre nem is gondolt.

Sötétben ért haza, a házuk sötét, se az utcai ablakokban, se az udvar felé nem látott világosságot. Végigtopogva a tornácon, belebotlott egy füles kosárba, és mérgesen odább rúgta; ebbe az idegen épületbe mindig ingerülten lépett be.

Az üveges ajtó zörrenésére ijedten szólalt meg anyja a konyhában.

- Jaj istenem, ki az? Mátyás, te vagy?

- Én vagyok, mama. Maga mért kuksol sötétben? - Meg akarta gyújtani a lámpát.

- Hagyd a villanyt, bántja a szemem. Jaj de jó, Jani, hogy megjöttél! Eszel valamit? Mert akkor mégiscsak gyújts világot. Odakint biztos nem eszel meleget.

- Á, nem kell semmi, csak beugrottam megnézni magukat, és megyek vissza a telepre.

- Gyere ide, na, mindjárt jön a bátyád, már jönnie kell.

Szeme megszokta a sötétet, és látta, hogy a tűzhely nyitott sütője előtt üldögél az anyja, sámlin. Odatolta mellé az egyik széket.

- Csak nincs valami baja?

Mama megfogta az arca felé tapogató kezét, lehúzta az ölébe, és két tenyere közé szorította.

- Semmi, kisfiam, semmi bajom, jaj de jó, hogy te vagy, estére elfáradok, és jó itt a sötétben, kívánom a meleget. A mellem szúr néha, itt a szívem táján, de csak estére, ha elfáradok. A bátyádat várom, látod, evvel telik ilyenkor az idő, meg próbálom kitalálni, hogy te mit csinálsz abban a messzi idegenben.

Busó előrehajolva ült, kissé kényelmetlenül, mert mama nem engedte el a kezét, szorongatta, szorította tíz meleg, remegő ujjal.

- Mégiscsak van valami baja. Miért nem mondja?

- Hát jó, kisfiam, ha már úgyis kitaláltad. Megszédültem az elébb, azért húzódtam ide le, de most már semmi bajom, igazán semmi.

- Orvosnál járt?

- Az öregségen nem segít az orvos, és ez az én bajom, ne beszéljünk róla. Inkább azt mondd, hogy vagy. Jól vagy? Eszel rendesen? Hazajöhetnél ebédre, Mátyás úgyse jön, nem érdemes főznöm, mondtam is neki, de ő csak hogy igen, igen főzök, nem is tudom, honnan hordja ide a főznilót, mikor a boltban jegyre se kapni soha semmit, zúgnak is a népek, aztán mégse jön, este meg hol eszik, hol nem, délben magamban csipegetek, de nem jó így kifordul a falat a számból. Kiöntöm a drága ételt.

Megszorította az anyja kezét.

- Na, jól van, jól van, itt vagyok - susogta erőtlenül, mert megérezte, hogy milyen lehet az, kuporogni egy sötét konyhában, és várni, reggeltől késő estig várni egyedül, magára hagyatva.

- Tudom, nehéz most magának. Mátyás fontos ember, lótfut egész nap, meg aztán ismeri, milyen, el van telve a maga dolgával. Én se ugrálhatok, de nem ám, ott kell lennem a telepen, ez szigorúan meg van hagyva. Hogy képzeled, hogy ebédre hazaszaladgálok? Nem olyan kis út az. És annyi a dolgom, azt se tudom, hol áll a fejem.

Mama sóhajtott.

- Ha dolgozol, az jó. Érzem a ruhád szagán. Az a fontos, a munka, mert Mátyás - kicsit elhallgatott, úgy mondta ki - igazából nem dolgozik...

Busó elrántotta a kezét.

- Hogy mondhat ilyet? Egy akkora téeszben! Azt hiszi, ráértünk mi ott a lábunkat lógatni? Irányítani kell az embereket, ellenőrizni, tárgyalni a többséggel, futkozni a Tanácsba meg be a városba, jelentéseket írni, igényléseket, nem is tudom, hogy bírja egyedül, hogy most már én se vagyok mellette.

- Jól van, kisfiam, nem értem én ezt, kérdezni se merem tőletek, hogy mit csináltok. De, ugye, nem húzzátok a kapát, nem ganéztok, nem szántotok, én meg el se bírom képzelni, hogy akkor hová vagytok egész nap.

Nyikorgatta a széket, próbált nevetgélve válaszolni.

- Urak lettünk, mama. Ennek csak örül?

Busóné, úgy a tűzhely elé görbedve, bizonytalanul motyogta:

- Nem is tudom, kisfiam... Miért lennétek ti urak? Nem olyan a mi családunk.

- De bizony, hogy olyan. Most olyan! Mi vagyunk az urak, maga meg nagyságos asszony, ilyen világ van. - Elnevette magát. - Emlékszik? Mikor gyerek voltam, azt mondta, legyek pap. Annak jó, mert egész héten sétatíká, csak vasárnap dolgozik, és abba se görbed bele a háta. Maga majd eljön hozzám, főz rám, eléldégelünk csöndesen a paplakban, jó módban, békességben. Nekem ez nagyon tetszett, de Mátyás egyszer meghallotta, és kiabált magával, hogy mit maszlagolja tele a fejem. Aztán most ő lett a falu első embere! Éppen Máthéval találkoztam, ő is azt mondja Mátyásra, hogy akár egy esperes, úgy viszi magát. De ezt ne mondja neki, mert megmérge.

Mama kicsit göcögött, megnyugodva. Előrehajolt, mellével majdnem a térdére dőlt.

- Jól van, kisfiam, csak csináljátok. Ti tudjátok. De én, szegény asszony, nem értem ezt a bolond világot, felvitte az Isten a sorotokat, csak bójtje ne legyen ennek. Mint szegény apátok... Mert annak én iszom meg a levét. - A hangja megint elbizonytalanodott. - Se család, se asszony, hogyan éltek ti? Nem értem én ezt. És azt mondod, ti vagytok az urak. Milyen uraság ez? Nem találtok magatokhoz valót. Hát ilyen semmi ember az én két szép fiam? Senkinek se köllenek?

Busó előrenyúlt, megfogta az anyja vállát.

- Ez a baja magának? Igaz, öreg legények vagyunk. Mátyásnak vigyázni kell a renoméra, meg magának való ember, tudhatja, de én... Mit szólna hozzá, ha asszonyt hoznék a házhoz?

- Van valakid, Jani?

- Most meg ettől ijedt meg - mérgelődött. - Ne is tagadja, érzem, a hangján.

- Dehogy, kisfiam, csak - ki az?

- Senki, na senki. Csak úgy mondtam, hogy megnősülhetnék, mert már van mire, a magam ura vagyok, nem lógok Mátyás után, akár egy kiskutya. Ezt a helyet ő szerezte nekem, de most már én is vagyok valaki, és akárki lány boldog lehet, ha be akarom kötni a fejét. Egy tanítónőt is kaphatok. Legalább.

- Ugyan, Jani, miket beszélsz!

Busót elkapta a hæv; jó, hogy sötét a konyha.

- Miért? Mit gondolt? Csak a levegőbe beszéltem, amikor azt mondtam, hogy urak vagyunk? Az a méntelep az én kezem alatt van, megkérdezheti Máthétól vagy akárkitől. Rendbe szedem őket, és kész. A telep nagy vezére. Az ám! Úgy táncolnak, ahogy én füttyölök. Muszáj nekik. Majd meglátja, jövőre, május elsején, talán mi is felvonulunk, az egész telep. Lóháton. Mert ló van ott elég. A menet élén fogunk lovagolni, zászlókkal, strammul. Azt megnézhetik. És akkor eláll a falu szeme-szája, nem mondhatják többé a felvonulásra, hogy kommunista körmenet, olyan klassz lesz! És miért? Mert mi fogunk a felvonulás élén lovagolni, szép lovakon, kikefölt, kihizlalt, feketére festett patájú, szép lovakon...

Mikor Mátyás rájuk nyitott, és felkattintotta a villanyt, csodálkozva bámult el.

- Itt vagy, Jani? Hát maga? - nézte az anyja elomló, puha arcát, könnyben úszó barna szemét. - Csak nem keserítette el ez a gyerek? Miről susmorognak?

- Nem tud ez másról beszélni, ez a mi Janink, csak a telepről, a lovairól. Hazajön, és fűrt azt mondja, a telep így, a telep úgy.

- Baj van, Jani?

- Nincs, dehogyan van!

Mátyás biccentett, és betüremkedett az asztal mögé, a sarokpadra. Előreesett vállal ült, nagy teste szinte meglottyadt.

- Melegítsem a vacsorát?

- Nem kell. Maga csak feküdjön le, mama - vakkantotta Mátyás -, ne bertáfoljon minket, mi még üldögélünk egy kicsit. - És hogy az anyjuk nem mozdult: - Tudja, mit mondott az orvos! Pihenni, sokat pihenni, a maga korában már...

- Hadd el, fiam - cihelődött fel az anyjuk -, majd pihenek odalent eleget.

- Ne beszéljen így.

- Hát hogyan beszéljek? Sehogyan? Az az idő is eljön nemsokára, ha a Jóisten úgy akarja, a kiskaput zárjátok majd be, pihenni, az hát, pihenni...

És ment, zsörtölődve, a szobába.

Mátyás egy cigarettát morzsolgatott. Vastag ujjai közt addig pödörgette, nyomkodta, míg mindkét végén kitüremkedett belőle a dohány, azt körömheggyel lecsípte, a lottyadt cigarettát ajkára ragasztotta; mióta begörccsölt a szíve, és eltiltották a bagótól, inkább csak játszott vele, az ujját foglalkoztatta, lemondani nem tudott róla, és ez az egy-két szippantás is jólesett a szétnyomorgatott cigarettákból.

Jani a nem füstölő emberek fölényével nézte ezt a pizsmogást.

- Dobd el. Mit kínlódsz vele? Ha egyszer azt mondták, hogy árt a szívednek.

- Nincs semmi bajom. Azelőtt túl sokat szíttam, két paklival, de most betartom a napi tízet. Ennyi nem árt.

- Amíg megint rá nem buksz az asztalra.

- Az csak egyszer volt. Mondom, hogy azóta nem szívok annyit.

- Egyet se kéne.

Mátyás elnyomkodta a csikket, vaskos mutatóujjával úgy beledörgölte a pléh hamutartóba, hogy a hamu, a dohány és a papírcafat egyetlen szürke morzsalékká változott. A dohányzás minden mozdulatát kiélvezte.

- Mára befejeztem, látod? Lefekvés előtt iszom egy pohár tejet, ahogy meghagyta a doktor. Elégedettek lehettek. - Hátradőlt, megfeszítette a vállát, a gerincét, hogy roppantak egyet az ízületei. - O-ohhh, az anyját... Ez jólesett. Tudod, mit mondtak nekem odabent? - Még mindig az orvostól beszélt, arról a városi doktortól a mohácsi kórházban, akire rábízták őt mint képviselőt, s akihez a többi kádernek is járni kell. - Hogy hirtelen híztam meg, azt érzi a szívem, és keveset mozgok, azt mondja. Az anyját! Tornatanár az vagy orvos? És mért mozgok én keveset? Igaz, ülök az irodában, meg az értekezleteken, de járom a határt is, nemcsak bricskával, ahogy tehetném, hanem bringával, aztán azt inkább tolni kell, löködni az út szélén, mert mindent feltűrtak a traktorok. Megéhezik tőle az ember, enni köll, és ha hízik, ettől hízik, a mozgástól, na! Hát most mit csináljak? Ne egyek? Vagy mégse mozogjak? Megkérdezem majd a doktortól, erre válaszoljon a nagy tudományával.

- Ne akarj te okosabb lenni - szólt rá kicsit élesen. - Mindig mindenkinél okosabb!

- Én? Harminc évig éheztem, az nem elég? Most koplaljon a doktor, próbálja meg, érje be avval, amit jegyre adnak...

- Téged nem lehet letromfolni soha - hajtogatta, mert idegesítette a bátyja magabiztossága. Mindig idegesítette, meg irigyelte is érte. De most evvel a betegséggel kiadta magát, hiába olyan nagy a mellénye. - Mindenre tudsz mondani valamit, csak hogy tiéd legyen az utolsó szó.

- Ilyen zatracéna ember lennék? - forgatta Mátyás a fejét, látszólag csodálkozva és igen jámborán, hogy akárkit megtévesztett volna, de öccse látta arcán a bujkáló somolygást.

- Jól van. Hagyjuk ezt - legyintett kedvetlenül. - Látod, most is... Kinevetsz, észreveszem én ezt. Mindig te vagy fölül.

- Jani, na, Jani... Ne kezd te is!

- Én kezdem? Mit kezdek? Lehet is veled kezdeni valamit! Csűröd-csavarod, ravaszkodsz.

Mátyás átnyúlt az asztalon, tenyerét rátette öccse kezére, és meglapogatta apásan.

- Csak nem képzeled, hogy veled...? De mindenki a májamat rágja. Hát védekezik az ember, na. Beszél így-úgy, ahogy éppen kell... Az a fő, hogy te meg vagy. Jól megvagy. Erre jó hazajönni, mert amúgy...

Elhúzta kezét a bátyja széles, meleg tenyere alól, sértetten akart valamit odamondani, csípősen - de Mátyás arcát látva nem szólt semmit. Csak nézte őt: akár egy összegyűrt és nagy nehezen kisimogatott vászon, olyan a bőre, szeme besüppedt, fekete árkos. Istenem, milyen elgyötört ez az ember! - és erre neki csak most van szeme.

- Hát te? Veled mi van? - kérdezte elfulladva. - Nem is ettél, pedig anyánk hogy várt.

- Nem hát, nem ettem. Nem bírnék. Egész nap nem volt meleg kanál a számban.

- Ugye, ha nem vagyok ott, nincs, aki rántottát csináltasson neked. Pedig azért vettem a rezsót.

- Nem köllött semmi. Egy kis savanykás bort kívántam délben, de azt se bírtam hozatni.

- Mi a baj?

- Tagosítunk - nyögte Mátyás, és vastag ujjával beletűrt az arca húsába. - Tudod jól, hogy az mit jelent, a listát még te állítottad össze, de kihíztad magad a munka alól, a tavaszon elkezdted, aztán isten vele, abbahagytad, pedig akkor könnyen ment volna. És most már nincs helyettesem, magamnak kell csinálni. Mert üssük a kulákot! - ki lett adva a parancs. És most nincs apelláta. Ki mutasson példát a megyében, ha nem én? - a képviselő, a megyei pártbizottság tagja. Mert a parancsot is én adtam ki, vagyis mi. De könnyű ezt ott a városban, asztal mellett eldönteni. Megszavazza az ember, mint a semmi, annyi az, feltartani a kezét. Csak aztán itt lent... Érted, Jani?

Elkapta a pillantását.

- Akkor engem döhöltél, hogy nyomjuk, nyomjuk. Hát most megkaptad, nyomhatod.

- És nem úgy van ám, mint idén tavaszon! - Mátyás ideges ujjakkal forgatta maga előtt a hamutartót. - Nagy a szigorúság. Úgy kell csinálnunk, hogy minden földet betagosítunk a téeszbe, nagy táblákat alakítunk ki. Jó ez nekünk, nem mondom, de akitől elveszünk, annak nem adhatjuk ki egy tagban máshol a földjét. Még akkor se, ha tehetnénk. Te így csináltad, még jól is járt, akinek több darabban volt a földje, és mégis mekkora volt a zúgás. De most nem! Az a parancs, hogy egy meg fél holdakat adjunk cserébe, távol egymástól. És ezeket a messzi, rossz földeket amúgy is nehéz megjárni, hát még a szétszórt parcellákat! De így kell lennie, Schobert ellenőriz. Hadd nyögjön a kulák. Hadd futkozzon, mint pók a falon. Mert a beszolgáltatás marad, ez tudni való.

Busó eddig elhűlve hallgatott. Nehezen, akadozva kérdezte:

- És neked - pont neked... és egyedül kell csinálnod? - Egyedül talán még jobban menne. De ott van velem Németh Sanyi, aki megátkozta a percet is, amikor tanácselnök lett, nem bírok a pofájára nézni, olyan, mint egy öreg kutya. Kanálszám eszi a szódabikarbonát, nyög, hogy kilyukadt a gyomra. Pintér meg, a rendőrhadnagyunk, egyre pattog, akár az asztalra kiborított bors. És fenyegetőzik, ordít, megveszek tőle én is. Hát mi vagyunk a bizottság.

Öccse lehajtotta a fejét, most örült igazán, hogy jókor került ki a méntelepre. Amit pedig Mátyás mondott, attól összereződött, annyi szemrehányás volt a bátyja hangjában.

- Jani, Jani, neked kellett volna rendőrnnek lenned. Ha itthon vagy negyvenötben, nincs semmi baj, megteszünk Máthéval parancsnoknak, kevés emberünk volt, így is két hónapig vártuk, hogy majd csak hazakerülsz. De amire te megjöttél! - Nehéz karját felemelte, visszajettette az asztalra. - Nem kellene most evvel a Pintérrel birkóznom. Idegenből futtatták ide, ebből mindent megérthetsz.

- Csak nem gondolod, hogy én most... Dehogysis! Jobb így nekem. - Nem merte mondani, hogy nem kívánja az egyenruhát. De azt is tudta, hogy negyvenötben nem mert volna a bátyjának nemet mondani, ezért mégiscsak szerencséje volt avval az ausztriai fogsággal. - És miért fáj neked most annyira, hogy mi történik a kulákkal? Egyáltalában, kiről van szó? Hiszen a tavaszon kiforgattam a zsírjából néhányat.

- Most mindenki kulák, aki kívül van. Sőt! Néhányat az Új Életből is ki kellett dobnunk, aki megbújt nálunk.

- Ahá, értem.

- Ha látnád őket, akkor értenéd. Mert itt van Borsos Mihály. Beteg is, öreg is, már csak egy lova van. Mire megy a földjeivel? És Szeglet bíró! A fia ellépett a városba, cselédje nincs, nem is lehet, ő olyan kövér, alig fér bele a csizmába, de lottyadt, avas zsír az, ami rajta van, nincs benne erő.

- Gőgös ember volt.

- Volt hát. Volt! De most már levegőt se bír venni. Aztán Schmidt, az asztalos. Műhelye is volt, földje is. Sose művelte ő maga. Hát most nekieshet. Akárcsak Hoffmannék, apa és fia.

Öccse ellenségesen bökte oda. - Svábok.

- A nyavalyát! - hördült fel Mátyás. - Akkor bevagoníroztuk volna őket negyvenöt után. Nem tudnak azok egy szót se németül, a téeszben jól dolgoztak. De ki velük! Kaptak csereföldeket, sok kis nadrágszíjat, az isten háta mögött. Ketten léptek be, de most összeadtuk a holdakat, hogy kijöjjön a kulák. És a Menyus, a röhögő Menyus meg a Tériék, Mikics Bálinték, Kis Andrásék, sorolni se bírom őket! Gazdák voltak, de nem harapósak. Most össze kellett adnunk mindent, a szőlőt ötszörösen meg az erdőrészt, a töretlen legelőt. Még a dátumot is hozzáírta Fekete úr, a tanácsitkár. Mert én meg nézem, hogy Németh Sanyi önti be magába a szódabikarbónát, habzik tőle a szája. Hát volna kedved ezek közt ebédelni? Még most is kijön a gálám, ha rágondolok.

Nem bírt erre mást mondani:

- Túlleszel rajta, aztán elfelejted. Túlleszel - hajtogatta -, meglásd, minden csoda három napig tart. Ha nem bírják a földet ellátni, majd felajánlják a téesznek, és mert nem bírnak vele, vissza kell venni. Így lesz, meglátod.

Mátyás forgatta a fejét, mintha szűk lenne az ing gallérja. Nyelt egy nagyot, görcsöset.

- Jól van, Jani. Túlleszünk rajta, persze hogy túlleszünk. Nem mondtam volna ezt el neked, de pont ma jöttél. És azt hittem, veled is baj van.

- Semmi, dehogy - szólt gyorsan, és abban a pillanatban tényleg úgy gondolta, hogy a szerencse fia.

- Mert még csak az köllött volna nekem! Látod, anyáknak semmit se mondok. Minek izgatná magát? Ez az én dolgom. Téged se terhellek vele, aki nyakába vette az igát, húzza. Nem igaz? Pedig, hallod, megjárta ám a fejem a gondolat, hogy a te embereid... Szóval nincsenek-e azok benne?

- Ezt hogy képzeled? - a torka egyszerre olyan száraz lett, mintha napok óta nem ivott volna. - Tudsz valamit? Én még nem felelhetek értük.

- Nem, semmit. Csak hogy olyan nehezen megy ez az egész. Meg olyan ellenségesek a faluban.

- Mit vársz a kuláktól?

- Na jó. Nem vádaskodom, csak mondom, hogy ez is eszembe jutott. Mert azok mégiscsak tiszték. Vagy nem? És a markukba röhögnek.

- Nem tudnak semmiről - mondta túl gyorsan.

- Nem? Azt nem tudhatjuk. Hátha mégis, és hátha beszélnek ezekkel a... ezekkel az emberekkel. Lázítják őket. Jó, jó, ne mondj semmit! Ezt csak mérgemben gondoltam, nem mondtam senkinek.

- Még az kellene, hogy ok nélkül! Mátyás, ha istent ismersz, minket ne keverj bele, tudod, hogy Schobert ügyis... Legalább hadd ismerjem ki őket.

A bátyja tenyérrel az asztalra csapott, nem erősen, de határozottan.

- Jól van, Jani, nem köpök bele a levesedbe. Pedig talán könnyebb lenne, ha... mert hátha a tisztekre kacsingatnak itt. De ne beszéljünk erről, felejtsük el. Nehogy Pintér fülébe jusson, mindjárt futna az ávóhoz, mert olyan ember a mi hadnagyunk, hogy előbb üt, aztán gondolkodik. - Az öccsére nézett, kutatóan, hirtelen nagyon tiszta szemmel. Ez a régi Mátyás. Az okos. A mérlegelő. - De mondd csak, tudsz te róluk mindent, hogy a hátad tartod értük? A te érdekedben kérdelem.

Jani simogatni kezdte a hűvös viaszosvásznat az asztalon. Mátyás megint rátapintott a dolog lényegére. Hisz éppen ez az! Hogy mit tud róluk? Semmit. És mit tapasztalt? Semmit. Jót nem. Ezt nem bírná letagadni.

- Na, valamit csak gondolsz - dühöngte Mátyás. - Ne félj, nem akarom megenni őket. De nem folyik ott valami sötét munka? A te érdekedben kérdelem, nem gyanakszol rájuk?

- Kicsit igen - ismerte be. - Muszáj gyanakodnom, mert miféle emberek ezek? Megvagyok velük, de hallottam, hogy akadt köztük egy, aki azóta megszökött, a vezetőjük, hát az részes volt valami szabotálásban. Szurom alezredes. Egy vén reakciós. - Bátyja szemébe nézett, hogy úgy beszéljen vele, olyan nyíltan, ahogy mindig beszéltek egymással. - Megmondom neked, Mátyás, gondoltam arra, hogy érdeklődni kellene, valahol illetékes szerveknél, hogy mit tudnak, nincs-e valami a fülük mögött? Nem ártana többet tudni róluk.

Mátyás mozdulatlanul ült.

- Jól van, Jani. Nem sumákolysz. Pedig félted tőlem a tisztjeidet, igaz? De okosan teszed, ha nem bízol meg bennük, mert kutyából nem lesz szalonna. - Megropogtatta az ujjait. - Legyél nyugodt, és amit mondtam, felejtsd el. De a szemed és a füled tartsd nyitva, mert ha valami kiderülne róluk - hát akkor nincs pardon! Igaz? Te se akarhatsz mást. - Nagyot sóhajtva hátra-vetette magát, hogy belereccsent a pad. - Én meg a magam dolgával majd csak elboldogulok. Na, tegyük el magunkat holnapra. Az a fő, hogy nálad minden rendben van.

- Rendben hát - buzgólkodott. - Te, várj csak, Máthéval találkoztam idejövet, kérdezte, nincs-e bajom, és erről jut eszembe, hogy nem tud segíteni neked? Most, ebben a nagy gondodban?

Mátyás nyújtózkodott, ásított, de a szeme nevetett, ahogy az öregre gondolt.

- A vén bakkecske? Áááá, Jani, megvan annak a maga baja. Tudod, hogy szeretem az öreget, mint a fazék meg a fődő, mi úgy összetartozunk. Nem is azért mondom. De - előrehajolt, összehúzta az arcát - bolondkodik az öreg, pedig szorongatják. Pártvonalon. Ezt én főntről tudom, a megyétől. Ott nemigen szeretik őt, azt mondják, hajszojja a népszerűséget.

- Ilyen volt mindig.

- Ilyen hát, mi tudjuk, te ott nőttél fel előtte, én meg vele kezdtem a mozgalmi munkát, mindent neki köszönhetek. De mások nem így néznek ám rá! Nem, nem. Kelekótya vén-embernek tartják. Meg aztán - halkabban mondta - veterán. Tizenkilences. Ezekről az a vélemény, hogy azt hiszik magukról, nekik mindent szabad, és beszélnek, mérgeskednek, pedig sokszor jobb ám, ha az ember hallgat. Volt a megyei pártbizottságban egy elvtárs, Széles bácsi, Máthénak nagy komája, az is olyan régi harcos. Azt a nyáron kitették a pártbizottságból. Máthé nálam érdeklődött, mit tudok erről. Semmit. Ennyit, mint amennyit neked is mondtam. Nagyon elkomorodott az öreg.

Öccse elhúzta a száját.

- Hát tud komoly is lenni?

- Láttad volna csak, Jani! Egészen megsajnáltam, könnyes lett a szeme. Nem köllünk mi, mondogatta. Már dehogynem, erősítgettem, látja, maga a járási titkár. Majd kibillentenek, így az öreg. Hazáig kísértem, mert idejött, hogy kérdezősködjön. Ezt se tette meg eddig, csak én jártam hozzá.

- Te vagy a fiatalabb. Mintha a fia lennél - szólt rá a bátyjára.

Mátyás leengedte nehéz szempilláját, már nagyon fáradt lehetett. Megadóan dűnnyögte.

- Tudom, Jani, tudom, nem kell erre figyelmeztetned.

De ő se hibátlan! Schobertet neki köszönhetjük, átvette a kisgazdáktól, és hogy a fejükre nőtt. Meg hát mindnyájunk fölött eljár az idő, egyszer eljár. Megöregszünk. Azt is mondják Máthéra, hogy nem jó a munkastílusa. Bratyizik. És ez így van, igaz vagy nem igaz? Futkoz, mint egér a köcsögben, pedig az ő rangjában... Na, ezt is tudja ő. De ne féltsd, az öreg vén róka, nem lép hurokba. - Megmerevedett az arca. - Taktikázik. Ezt csak neked mondom, Jani. Talán félti magát, mert a régi elvtársai eltűntek, kit nyugdíjba helyeztek, ki isten tudja, hova tűnt el. Ő sorolta nekem, nem bírtam a neveket megjegyezni. Hát egy ideje nagyon vigyáz, inkább semmit nem csinál, csak ki ne kezdjék. Mond ezt-azt, aztán elfut, otthagyja az embert. Engem is ilyenekkel fizet ki: tudod te ezt nélkülem is, magasabban vagy nálam. Meg aztán: ez a te dolgod, legény - mert velem ma is csak így beszél, a te dolgod, a te harci feladatod, oldd meg, ne nekem panaszkodj. Ilyen a mi Máthé bácsink.

Fölemelkedett, kilökte maga alól a széket.

- Vége az értekezletnek. Ja, most jut eszembe! Emlékszel? Vukovics vagy mi, ilyen nevű emberre, az hát, Vukovics! - olyan sovány, baltafejű férfi. Az öreg mellett tolmácskodott, amíg itt voltak az oroszok, mert szerb származású.

- Emlékszem rá - biccentett érdektelenül, ment volna már haza.

- Na, ezt a Vukovicsot elvitték.

- Kicsoda?

- Hát ki? Jobbat kérdezz - legyintett Mátyás. - Egy éjszaka csak elvitték. Máthéről jutott eszembe. - Nyújtózkodott, a derekát feszegette. - Jó, hogy láttuk egymást, Jani, elbeszélgettünk, ez is jó volt. Az embernek néha ki kell adni magából az epét. Igaz? Még ha olyan nagy ravasz is, mint amilyennek te tartasz engem.

- Mátyás, hogy mondhatasz ilyet!

Mátyás már a kanna mellett kotorászott, telemerítette a zománcos bögrét, nagyot ivott. Aztán a szemét dörgölgetve kikísérte az öccsét, hogy bezárja utána a kiskaput, ahogy az anyjuk meghagyta, s a tornácon újra és újra azt mondogatta, hogy örül, annak igazán örül, hogy Jani jól megvan a telepen. Ne is legyen semmi baj. Ez a fontos.

Második rész

Busó hajnalban a telep udvarán bandukolt át, és különös, éles füttyszót hallott. Főlkapta a fejét, nézelődött - senki. Újra az az éles füttty! Az istállók mögül. Ki ez? Mért füttyürészik? Jelt ad valakinek...?

Bazsit találta az istálló sarkánál. Kifelé, a mezőre figyelt, és megint fütttyentett - furcsán csinálta: a szája alig nyílt meg, fogai közül süvített ki az éles füttyszó.

Busó idegesen leskelődött. Erőltette a szemét, a mezőn túli bokrosokat, erdősávokat pásztázta, de csak kutyákat látott a távolban, falkában ügető, körbe keringő, meg-megiramodó kutyákat.

Ezeket figyeli Bazsi?

Egy nagy szürkésfehér kuvasz a falka mögött bóklászott, mintha nem tartozna a többiekhez, úgy kocogott utánuk, vissza-visszaesve, minden füttyszóra megtorpanva.

- Vezér.

Megrebbent, mert Bazsi ezt neki mondta, és úgy mondta, hogy hátra se fordult; honnan tudja, hogy itt áll mögötte?

- Így hívom, a Vezér.

Erre mondania kellett valamit nyugodtan, természetesen, ahogy Bazsi beszél, hogy észre ne vegye zavarát.

- Szép kis vezér, hátul kullog.

- Ezek a kutyák elvadultak. Visszavadultak. A falkát az öreg szukák vezetik, ez a nagy kan meg hátul biztosít. Akár egy katonai alakzat, olyan a falka mozgása. - Bazsi nem fordult feléje, személytelenül mondta, amit mondott. - De azért vezér, ő a vezér, ha jelt ad, megiramodik a falka, és a fütttyögetésemre is csak ő figyel.

- A maga kutyája?

- Nem. Dehogy. - Bazsi megfordult, az arcán látszott, sajnálja, hogy beszélgetést kezdett. - Egy kifejlett kutyát, egy igazi kutyát nem lehet már magunkhoz szoktatni. A kutya nem ember, hogy egyszer ez parancsol neki, egyszer az. Nem, illet a kutyával nem lehet csinálni. Ezt a kuvaszt elverte a gazdája, hát önállósította magát. Sőt, falkavezér lett! Ez lenéz minket, és inkább megdöglik, semhogy még egyszer ember kezére adja magát.

- Érdekeseket mond.

- Akkor jegyezze meg!

- Igyekszem.

Bazsi furcsán ingerült lett.

- Aki ismeri az állatok viselkedését, többet tud a világról, mint gondolnánk! Mert olyan tükörben látja az életet, ami nem torzít, azt mutatja, ami van, és nem azt, amit látni szeretnénk. Vezér Vezér marad, ha meggebedünk is!

- A telep nagy vezére - próbált kedélyeskedni. Ezt Bazsi nem értette.

- Tessék? Nem hiszi? Na, majd meglátja...

Busó délelőttönként Kábikkal ült az irodában. A telepvezető-helyettes végezte a dolgát, és mindenről beszámolt, mit miért kell csinálni. A lovak ellátása nem kis feladat.

- A gazdaság, kérem, hogy úgy mondjam... igen, így kell fogalmaznom, ki van szolgáltatva a - szóval másoknak...

- Ezt hogy értsem?

- Nekünk nincsenek földjeink, takarmányt venni kell, igényelni, és ez... Nem könnyű, kérem.

- Hogy tudnánk mi magunk mindent megtermelni? - Kábik gondterhelten csücsörítette a száját.

- Azt nem tudom. Sehogy, nyilván sehogy... De így sincs jól, örök bizonytalanságban és függőségben a nehézkes állami kiutalással... Megöszül az ember, kérem.

Busó az ablakhoz ment, kibámult.

- Szerződést fogunk kötni. Éves szerződéseket a környező téeszekkel. Megbeszélem a bátyámmal, ő a mohori Új Élet elnöke.

- Az nagyon jó lenne, kérem, mondhatni az egyetlen... talán az egyetlen megoldás, ha már nem lehetünk önellátók.

- Mégse csatolhatják hozzánk az Új Életet.

- Én csak hangosan gondolkodom - retirált Kábik -, és a függőségünket szeretném... a lovak jobb ellátása érdekében...

Busó visszafordult az ablaktól.

- A lovakról beszélünk. Megint a lovakról. De mi van az emberekkel?

- Velük - az embereink...?

- Igen, azt kérdeztem, hogy velük mi van? Róluk ki gondoskodik?

Kábik felhúzta a szemöldökét.

- Fizetést kapunk. Azt megkapjuk, kérem, ilyen irányban nem hangzott el panasz.

- Jó. Pénzt kapnak. És azt eszik? Mindig csak a széna, zab, mifene. De ebéd is kell! Maga például mit ebédel?

- Én Mohorról járok ki - felelte értetlenül a telepvezető-helyettes -, vacsorára már otthon...

- És én mit ebédelek? A többiek mit ebédelnek? Mit kezdenek az élelmiszerjegyekkel? Hol váltják be? A mohori boltban soha nincs semmi, és ha van, ölik egymást az asszonyok. Ki áll sorba helyettük? És ki főz nekik, ha van is miből főzni!

Kábik tekergette a nyakát, keze a papírai közt rendezgetett.

- Önellátás van, kérem. Így alakult.

- Ez az! Üzemi konyha nincs? Miért nincs? Én is szalonnán éljek?

- Mi néhányan, akik itt vagyunk...

- És ha mindenki itt lesz? Megjönnek a kihelyezésen levők, akkor is így lesz? - Visszament az asztalához. - Elintézzük, hogy főtt ételt kapjanak a csődörösök, meg kell velük beszélni, ők hogyan gondolják. Talán Marci bácsi kihozhatná naponta az ebédet, megrendeljük a Sebald kocsmában, aztán itt megmelegítjük. Ez a szociális juttatás jár a dolgozónak, közölje az emberekkel, hogy intézkedni fogok. Nem kell a jegyekkel kínlódni, központi ellátást kapnak.

Kábik biccentett, mondani akart valamit, de Busó másra fordította a szót.

- Nem ismerem ki magam a telep dolgaiban. Tulajdonképpen hol vannak a többiek? Itt alig lézengenek. Egyáltalában hányan vagyunk?

- A névsor és a fizetési jegyzékek...

- Az csak papír - legyintett Busó, kirántotta a fiókját, kézbe vette a névsort. - Kábik, Vincze, Eör, Ághi, Bazsi, Mérő, Kokas, Kohlmayer és a többi, mire megyek evvel? Semmire. Alig lézengenek a telepen. Mind kihelyezésen vannak?

- Igen.

- A lovak is?

- Tulajdonképpen a csődörök vannak kihelyezésen, és...

- Az ember csak ráadás.

- Kérem, a csődörös a lóval...

- Hát ez szép. Kapok egy gazdaságot, ahol alig van valaki. Tessék, dolgozzál, csinálj rendet! De kivel? És mit csináljak? Ha egyszer nem itt, hanem isten tudja, hol vannak a lovaink és az embereink. Maga mit szól ehhez?

Ezt kár volt kérdeznie. Kábik arca elszürkült, görcsösen kinyitotta-becsukta a száját, és sokára nyögte ki:

- Felsőbb utasítás... én nem bírálhatom... de nem is... Hogy jövök én ehhez!

Micsoda betojt alak, mérgelődött Busó. Azt hiszi, bele akarom ugratni valamibe. Persze, én marha! - evvel a betojt alakkal nem lehet kiabálni. De ki kiabál vele? Nincs annyi esze, hogy kihallja a szavaimból, nem rá vagyok dühös? Most már mindegy. Vele semmire se megyek, vigyáz minden szavára.

Egyik nap, késő délután, az udvaron levegőzött, Kábik cigarettáitól mindig megfájdult a feje, de nem mondhatta, hogy ne gyújtson rá. Úgyis mint a hímes tojással, úgy kell bánni vele.

Szerette ezeket az alkonyati órákat. Ilyenkor övé a telep. Felerősödik a csípős trágyaszag. Minden elcsöndesül, a csődörösök szobáikban főzőcskéznek, végeztek a napi munkával. Az istállók felől dobogás, jászolkarikák csörgése hallatszik, és horkantások, ahogy a lovak belefújnak a jászol alján a törekbe.

A lovakat tudná szeretni, ha nem lennének ezeknek a lovai, mert ezek a gazdák, kár tagadni. A ló nem törődik avval, hogy tiszték voltak, tiszthelyettesek, az ápolóját szereti; így van, a fene enné meg. Megfigyelte, hogy másként, izgatottan és örömmel dobognak, ha ezek közül lép be valaki az istállóba. Van a lovak közt hízelkedő, amelyik valósággal csárdást jár a bokszbán, úgy kapkodja-szedi lábát, szétrúgva a szalmát, hogy a téglá nyers vöröse virít elő: mások hátravetik a fejüket, ínüket felhúzzák, orruk kitágul, farokzászlójuk boldogan röpköd. A csődörösök meg rávernek a tomporukra, és torokból, nem is emberi hangon szólnak hozzájuk, beszélgetnek, valósággal beszélgetnek az állatokkal. Mindebből ő kimarad, talán soha nem tud a lovakhoz közel férközni... Belopakodott az istállóba, amikor senkit nem találhatott ott. Figyelte a méneket, ideges hátukat, megfeszülő nyakukat. A lábukat, ahogy türelmetlenül top-pantottak. Nem lehetett félreérteni - idegent éreztek. Betolakodót. Megszégyenülten kullogott közöttük, olyan távolságra, hogy ki ne rúgjanak. Persze, ezt is megérik, a félelmet. A félelmét. Csak a kisebbik istálló végében, ahol lóállások sincsenek, mert az igazi méneket máshol tartják, csak ott dobantott egyet Sári, Marci bácsi igáslova. Ez a vén gebe! Ez megismeri.

Levegőzött az udvaron, és látta, hogy a takarmánykamra kéményéből dől a füst. Mi van ott? Odamenjen? Gschwindt jött ki a házból, ujjaival beletúrt göndör hajába, és kérdő pillantására készségesen mondta. - Murom tüzel. Vízet melegít.

- Minek?

- Bazsi fürdik. Így szokta, esténként, meg mi is, ha... Eddig nem szóltak érte.

És úgy nézett rá, mint aki kész lemondani a fürdésről. Ettől elkedvetlenedett.

- Jól van, csak csinálják - dünnyögte. - Az a kis fa nem számít.

A lódoktor pergő nyelvvel, megkönnyebbülve magyarázta.

- Nincs összkomfort, hiába, magános férfiaknak való az ilyen élet, így volt ez mindig, aki méntelepre ment, másra nem számíthatott, kérem. Ez az egy luxusa maradt Bazsinak, a fürdés, mi meg örültünk, hogy divatba hozta, engedélyeztette.

- Nem kell ehhez engedély. Ha fürödnek, hát fürödnek.

Gschwindt bólogatott, mosolygott.

- Szereztünk egy öreg kádat, vaskád, befestettük kívülről miniummal, nagyon pompás. Ha meg akarná próbálni...

- Megpróbálom. Egyszer meg.

Az állatorvos közelebb lépett, bizalmasan hunyorgott. - Talán elmondhatom, csak az érdekesség kedvéért, hogy ezek közt - fejével a lakóépületre bökött - nagy vita dűl, hogyan szólítsák magát.

- És mit határoztak?

- Ez az, hogy nem tudnak dönteni. Telepvezető úr vagy Busó úr? Mert nem akarnának sértődést.

- Tényleg ez a legnagyobb gondjuk?

- Momentán igen.

- De sehogy se szólítanak, csak néznek rám, ha nem tudnak elkerülni.

- Meg kell értenie a helyzetünket. Az új vezető mindig bizonytalanságot teremt, kérném, amikor Szurom alezredes úr idekerült, ő volt az első telepvezető, mondtam már? - persze, nem tőlem kell ezt megtudnia... Szóval vele is bajban voltunk. Persze, másként. Mert ő nagy úr volt azelőtt, igazi úr, bemutatták Ferenc Józsefnek, járt az udvarnál. Ezek régi dolgok, de meg kell értenie, számon tartják az ilyet.

Busó elhúzta a száját.

- Én nem ismertem Ferenc Józsefet. Nem várt meg.

- Nem is úgy... nem azért mondtam... Azt hittem, érdekli.

- Érdekel. És hogy szólították?

- Méltóságos úr. Vagy a rangján, alezredes úr; de ez már bratyizásnak számított, hiszen ez a rang odalett, elvették. Különben nevetséges, nem is tudom, miért mondom.

Viszolygott a lódoktortól. Az udvariasságtól. Pedig evvel lehet beszélgetni, sőt, láthatóan várja, hogy rendelkezzenek vele. Erőt vett magán.

- Akarok valamit kérdezni magától, doktor úr.

- Tessék, kérem, bármire készséggel, ha...
 - A gazdaság szerkezete az, amit nem értek. Lehet, hogy tudnom kellene, de nem tudom.
 - Kérem, parancsoljon velem.
 - Mindig így volt? Ilyen szétdobált, kihelyezésre küldött lovakkal gazdálkodtak?
- Gschwindt fontoskodva biccentett.
- A lényegre sikerült rátapintania.
 - Így volt vagy nem?
 - Dehogy, kérem! Rendes, szabályos ménest hoztak létre, és a háború után, nem mondom, hogy azonnal, de megkezdődött a lovak felkutatása, összegyűjtése, ugyanis...
 - Tudom, mindet nyugatra vitték.
 - Úgy van, kérem. A tenyésztés megindításához számba kellett venni az erőket.
 - Maradt itthon tenyészló?
 - Néhány a nagygazdaságokban, meg ami visszakerült.
 - De most nem tenyésztünk. Ez már nem ménes.
- Gschwindt még lelkesebben bólogatott.
- Ez a lényeg. A lényegét sikerült meglátnia.
 - Akkor mi folyik itt?
 - Először kell kezdenem, hogy világos képet adjak. Szürom alezredes alatt történt az a malőr, az elhullások, etcetera, megrendült bennünk a bizalom, csoda, hogy a helyünkön maradhattunk. Azóta nincs tenyésztés. A java kancákat elvitték innen. Olyan méntelepféle lettünk. A méneket pedig kihelyezésre kell küldenünk, mert... Az egész országban leállt a lótenyésztés, a gépállomások feleslegessé teszik a lovakat, és a mezőgazdaságban uralkodó átállás... ez a felfordulás...
 - A szövetkezetek?
 - Hát igen. Ki gondolt, kérem, a lovakra? A jövőre? Pláne, ha nincs is szükség az igára, vagy legalábbis azt hiszik. Valamirevaló apaállat szinte sehol se maradt, levágták, tönkretették. De múlt az idő, és a józanabbak látták, hogy talán mégse járt le a lovak ideje. Kezdték volna a tenyésztést, de hogyan? Mivel? Kivel?
- Busó nem akart egészen tájékozatlannak látszani.
- Nálunk Mohoron két apamén volt, emlékszem, egyik a község tulajdonában. Most meg egy sincs.
 - Erről van szó, kérem! Mindez egybeesett avval, hogy megbízhatatlanok lettünk, vezetőnk se volt, de itt voltak a mének. Azokat küldték szét kihelyezésre, hogy az állami gazdaságok és azok a téeszek, ahol megmaradtak a kancák, de nem maradt apaállat, vagy kétes értékű, kiöregedett lóval rendelkeztek, a mi ménjeinkkel fedeztessenek.
 - Mikor vitték el a lovakat?
 - Év elején. A fedeztetési idő február és március. Azelőtt azt tartottuk, hogy máskor nem szabad ugratni, csak kényszerhelyzetben.
 - Hát most kényszerhelyzet van.

- Az, kérem. Sokéves lemaradást kell bepótolni. És miért nem érkeztek vissza azóta se a lovak?

Gschwindt felkapta a kezét, nyitott tenyerét maga elé tartotta.

- Erről semmit nem tudhatok, ez nem az én dolgom! Idáig Kábik volt a megbízott vezető, biztos megtette, amit tehetett, én nem szólhattam bele a telep irányításába. Bazsi úr, hogy úgy mondjam, ezt nem igényelte, mert ő áll Kábik mögött vagy előtt, nem is tudom, hogyan magyarázzam...

Busó már tudta, amit tudni akart.

Másnap azt mondta Kábiknak.

- Új élet kezdődik. Mit szól hozzá?

Helyettese óvatosan letette a tollat, felnézett, arca aggodalmasan gyűrődött a szeme körül.

- Mit kellene szólnom?

Busó azért se hagyta magát elkedvetleníteni.

- Először is beszéllek Schoberttel, hogy intézkedjen a kihelyezett lovak dolgában.

- Sokszor megígérte, kérem, de ő is tehetetlen.

- Lárifári! És ha ő nem, majd intézkedik más. Megmutatom, hogy tekintélye lesz a telepnek. Megyek Máthéhoz, az atyaistenhez, ha kell!

- Így is csúszásban vagyunk, kérem, el se mondhatom, mekkora gond ez nekem, a téli beistállózást és a lovak feljavítását nem lehet halogatni, igaza van Bazsinak, de amíg a kihelyezések...

Busó leintette.

- Ez meglesz. Vegye úgy, hogy el van intézve.

- Nem olyan egyszerű, mert...

- Na, miért? Ugyan miért?

Kábik elnézett mellette, az iroda falát vizsgálta, összecsucsrított száján bizonytalanul bújtak ki a szavak.

- Ne higgye, hogy kételkedem vagy akadékoskodom... De a lovakat már, tulajdonképpen... Hát igen - csüggedten nézett maga elé -, azt se tudjuk, hol vannak. Ahová tavasszal irányítottuk őket, ott nincsenek. Továbbvitték a csődört, másik gazdaságba, másik faluba, sokszor a fizetéseket se tudjuk az emberek után küldeni, itt hevernek, vagyis a számlánkon a pénzek, és én már rég tehetetlen vagyok, kérem...

- Megoldjuk - jelentette ki Busó. - Kinyomozzuk, hova lettek a lovak. Ha kell, a rendőrséghez fordulok.

Kábik elfehéredett.

- Mi nem! Igazán nem követtünk el mulasztást...

- Az istenit, ember! Miket beszél? Hogy segítsenek, azért emlegetem a rendőrséget!

Kábik bólogatott, nem szólt, a ceruzáját babrálta. Szégyelli magát, gondolta Busó, és megsajnálta. Itt ül velem hetek óta, és képes elhinni, hogy ráusztom a rendőrséget.

- Ide figyeljen! Mondtam, hogy új élet kezdődik, mert azt akarom, hogy térjen magához ez a gazdaság. Az emberek nyugodjanak meg, higgyék el, semmi mást nem akarok, csak dolgozni, jól dolgozni. Magukkal együtt. Mire mennék egyedül? Semmire. Pedig meg akarom mutatni, hogy ebből olyan gazdaság lesz, beszélni fognak róla! Megbecsülnek majd minket, hírünk lesz a környéken. Május elsején felvonulunk, ahogy a többiek, és azt mondják majd a lovasainkra, ez igen! - a méntelep kitett magáért. Mert lóháton vonulunk fel. Azt megnézhetik! - szeretne volna tudni, hogy Kábik megnyugodott-e. Egyáltalán figyel rá? - Akartam is mondani, hogy látom, amikor futtatják a lovakat, csak egyiket-másikat lovagolják, de nem bánom, ha ráül, aki akar. Mondja meg mindenkinek! Tudom, hogy a magukféle hozzá van szokva a lovagláshoz, és talán azt hihetik, hogy nem szabad, nem akarjuk engedni, mert úri passzió, de erről szó sincs, sőt lovagoljanak csak. Még én is megpróbálom - tette hozzá félmosollyal. - Igaz, eddig csak igáslovon ültem, de hátha nem pottyanak le. És ha igen, kiröhöghetnek. Na! - kiáltott fel.

- Jó lesz így?

Kábik annyira lehajtotta a fejét, hogy az arcából semmi látszott.

- Kérem, a megmaradt kancák tenyészállatok, ezeken nem szokás lovagolni. Nincsenek is betörve, kérem, de ha utasítást kapunk... természetesen az más.

Busónak elakadt a lélegzete; nevetséges vagyok! - összevissza butaságokat beszélek! - úgy kell nekem... Szólni akart, hogy ne említse senkinek. De nem tudta kiszorítani magából ezt a kérést. Hátha még nevetségesebbé teszi magát.

Kábik, talán hogy elterelje a szót, vagy ha már beszélgetnek legyenek túl ezen is, nyökörögve megjegyezte:

- Az ebéd... az üzemi koszt, ugye, amit a múltkor említett...

- Nem felejtettem el, de még nem intézkedtem. - Helyettese rápillantott, kérő-szorongó szemmel, mint aki nem tehet semmiről.

- Talán nem is kellene...

- Miért? Nem akarják az emberek?

- Kvázi nem.

- Megkérdezte tőlük?

- Hogyne, természetesen! Ahogy ki lett nekem adva az utasítás.

- Nem értem - gyúlt fel Busóban az indulat -, ez ellen mi kifogásuk lehet? Jót akartam. Meleg ételt.

- Mások a szokások.

- Hogy maguk főzőcskéznek? Meg hideget esznek? Ez jobb?

Kábik ide-oda repkedő tekintettel magyarázkodott.

- Megszokták ezt, kérem. És a közös, ugye, az megint más, lehet, hogy jobb, lehet, hogy rosszabb, de mégiscsak - hát igen, csajkarendszer, így mondták.

- Ez a bajuk? És ha csajka! Miből eszik a katona, nem csajkából? De a jóúristenit! - tányért hozatok, ha az kell.

- És nemcsak az... más is van... mert ugye, nem lehetne külön tiszti étkezdét és külön tiszt-helyettesit csinálni, ehhez nincs hely, nem engednék, és akkor inkább maradjon minden a régiiben.

Busó felugrott az asztalától.

- Ki mondta ezt? Bazsi? Hadd hallom!

- Mindenki így gondolja.

- Bazsi van emögött! Nem mondja? Jó, úgys tudom. De miért? Mi annak az embernek a baja? Az első perctől kezdve érzem az ellenkezését!

- Hadd hangsúlyozzam, nem ő az, aki...

- Dehogynem! Más nem lehet, rá hallgatnak maguk mind, egy húron pendülnek.

- Biztosíthatom, hogy...

- Ne védje! Nem kell védeni, takargatni, odaállok eléje én magam, és megkérdem: mit akar? Mi a baja? Nehéz itt az élete? Akkor miért nem hagyja, hogy segítsünk magán? Egyedül van? Elszakítva a családjától? Igaz. Hozza ide a feleségét, elintézem, hogy megengedjék. Kijárom, bízzon bennem.

Kábik felemelte a fejét.

- Bazsi úr felesége Ausztriában él. De még a háború előtt különváltak.

Busó már csak nyögött egyet.

- De nehéz magukkal... Mit csináljak, hogy kedvükre legyen?

- Mi semmit nem kérünk, abszolúte semmit! Igen, semmit, semmit - ha lehet...

Este, lefekvés után nem tudott elaludni, forgolódott a kemény ágyon; gondolatai közt felbukkant Erzsi alakja, figyelő arca, tartózkodó viselkedése - rossz egyedül, magányosan, látod, a kút fenekén vagyok, innen kéne felvergődnöm, és kire számíthatok? - senkire, engedd meg, hogy beléd kapaszkodjam, mert nincs értelme a küszködésnek, ha nem azért csinálom, hogy egyszer eléd állhassak, és azt mondjam, ezután ketten leszünk...

Korán reggel, az irodába menet, a folyosón hallotta, hogy bent csörög a telefon. Schobert keres, gondolta, képes ilyen jókor reggel bemenni, hogy egye a májamat. Előkotorta a kulcsot, de azért se igyekezett, mintha a vörös sváb ott állna és láthatná, hogy nem ijed meg tőle, juszt se ugrál; de mégis ideges kézzel matatott a záron, a gyomrát mintha marokra fognák, és végül alig tudta kinyitni az ajtót, tovább tartott, mint akarta, s ettől megnedvesedett a hónalja. A telefon meg csöngött, csöngött kitartóan, erőszakosan.

Odaugrott a készülékhez.

„Te vagy, Jani?” - hallotta Mátyás hangját. - „Gondoltam, csak meghallja valaki, és odahív-nak.” „Épp jöttem be, ez a rohadt kulcs meg...” „Jól van, fő, hogy elértelek. Beszélni akarok veled.” „Este hazamenjek?” „Nem, most rögtön.” „Mondjad!” „Nem telefontéma. Találkoz-zunk!” „Tudod, hogy Schobert meghagyta, ne menjek el innen, hátha hív, nem kell az nekem, hogy...” „Nem muszáj Mohorra bejönnöd. Odamegyek a közelbe bricskával, úgy a leggyor-sabb.” „Annyira sürgős?” „Nem. Csak el akarom mondani. Tegnapelőtt a megyei pártbizott-ság ülésén voltam, és ahogy este hazaértem, hívtalak, de nem vettétek fel.” „Szóval sürgős. Hová menjek?” „Ott az a kiserdő, a telep meg a határ között. Meglátod majd a kocsimat, ne gyere ki, amíg oda nem érek. Mert neked egy ugrás.”

Csak Kábik addig ne jöjjön meg, topogott az ablaknál türelmetlenül, mert akkor mondani kell valamit. És mit mondjon? Hogy családi ügy? Megkönnyebbült, amikor az Új Élet bricskáját látta végre közeledni a földúton.

Kiiskolt az irodából, a fal mellett futott ki az udvarról, és egy iramodással elérte az erdősávot. A kocsit félrehúzódt az útról, behajtva a zörgő levelű bokrok közé. Mátyás a gyeplőt rácsavarta a kurbli fűkre, és a bricska túloldalán, takarásban várakozott.

- Hamar idehe-hértél - lihegte Jani.

- Nem lesz hüvös kiskabátban? - szólt rá a bátyja, ahogy a bokrokat félrehajtva mellélépett. - Igaz, egykettőre végzünk.

Bekecsét gombolgatta, cigaretta után tapogatta a belső zsebét, aztán meggondolta magát, mégse gyújt rá, spórolni kell a napi adaggal.

- A telefonban mondtam, hogy kedden a városban voltam, a megyei pártbizottság ülésén. - Barna szemét az öccsére függesztette, de az nem szólt, várta, hogy folytassa: - Nem ezt akarom elmondani, ez az én dolgom. De van valami, ami téged is érdekel.

- Ne kerülgesd, mondd!

- Nem olyan egyszerű.

És öccse észrevette, hogy kialvatlan az arca, szeme alja karikás, a hús fáradtan lóg az arcán.

- Ki vele - biztatta -, ha már idehívtál. Tudsz valamit, ami rám tartozik?

Mátyás meghúzkodta a bekecsét, szétnézett, de olyan kihalt volt a határ, mintha az egész világ aludna.

- Elmondom sorjában, úgy a legegyszerűbb.

- Velem van baj?

- Miért lenne?

- Hát akkor?! - türelmetlenkedett.

- Ne szakíts félbe! Szóval az járt az eszemben, amiről a múltkor beszélgettünk. Ezek a tiszték. Azt mondtad, nem tudsz rajtuk kiigazodni, meg hogy senki semmit nem mond róluk, így aztán magad se tudod, hányadán állsz, meg miként bánj velük. Gondoltam, tényleg, belöktünk egy méhkasba, és azt se tudjuk, csípnek vagy nem csípnek. Meg hogy mi a párt politikája ezekkel! Várna az ember valami eligazítást, nem igaz?

- És kivel beszéltél?

- Nem akartam ajtóstul rohanni a házba. Csak szimatolgatni. Van nekem ott egy társam, százados vagy őrnagy, nem is tudom, mert amióta bevezették ezeket a lógó váll-lapokat, nem ismerem ki magam a rangokban. Egy Magos nevű százados. De lehet, hogy őrnagy. Egy unokaöccse itt szolgál Vizi keze alatt, kérdezte már, hogy ismerem-e, de nem ismerem, csak azt a kelekótya Vizi barátodat.

Busó kezdte érezni, hogy hideg az őszi reggel.

- Az unokaöccsének kellene protekció, arra kért meg? Szólok Vizinek.

- Nem erről van szó, Jani - intette le Mátyás. - Az régebben volt, hogy a rokonát emlegette, amikor megtudta, hogy mohori vagyok. Ezt csak azért mondtam, hogy értsd, ismerem azt a Magost. Egy tartalék ezrednél szolgál, karhatalmi egység, valahol Pécs környékén, és ő az összekötő a megyei pébé meg az államvédelmi között. Így kerültünk össze, találkoztunk az üléseken. Hát gondoltam, vele szót értek.

Hirtelen forró áramlást kezdett érezni a testében, a fejében. A bátyja mintha észre se vette volna az izgalmát. - Rendes elvtársnak ismertem meg ezt a Magost, szótlán, kemény bányászgyerek. Vele lehet beszélni. Elmondtam neki, hogy az öcsém egy méntelepre került, ahol ilyen meg ilyen emberek vannak, vagyis volt tisztek, horthysták. Hogy állunk mi ezekkel? - kérdeztem tőle. Magos rendes volt, kérdezzek csak, biztatott, ha tud, felel. Nem akarok titkokat kifaggatni, nem olyan hely az államvédelem, hogy beszédes embereket tennének oda, de mégis, megértheti, hogy tudni szeretném, hová és kik közé csöppent az öcsém, és mi itt falun csak ugatjuk a nagy politikát, ne értsen hát félre. Így mondtam.

- És a százados?

- Lehet, hogy őrnagy, nem tudom. Kérdezte, hogy van-e konkrét észrevételünk, mondtam, hogy nincs. Szóval tudnak erről a telepről, rajta tartják a szemüket, és nem tetszik nekik, hogy a határ közelében van. De más semmi. Részükről semmi.

Öccse bólintott.

- Ennyi elég nekem.

- Várj csak! Mert beszélgettünk még tovább, és kiderült, hogy tudomásuk szerint országos szervezkedés van a tisztek között. A volt tisztek között; úgy értsd! De ez titok! Erről Mohoron senki se tud, Máthé se, Schobert se, mert nem ezekről a méntelepiekről van szó, hanem úgy általában. Szóval az ávónál tudnak valami szervezkedésről, D-tisztek vagy D-csoport, valami ilyen fedőnevük van.

Busó a földet rugdosta, kezdett elhidegülni a szíve tája.

- Ezt most hogy értsem? Értsem vagy ne értsem?

- Ne gazolj be, Jani - nyúlt feléje a bátyja, és súlyos tenyerét a vállára téve, megrázta. - Ezért kezdtem olyan nehezen mondani, nehogy félreértsd. Ne mutasd ki, hogy gyanakszol rájuk. Mert ez csak bizalmas tájékoztatás, nem a te embereidről van szó. Reméljük, nem.

- Vagy nem mondják meg nekünk.

- Magos megmondta volna, úgy gondolom. Látod, kérdeztem, és megmondott annyit, amennyit mondhatott.

- Jól befűtöttél nekem. Ezek után hogy nézzek rájuk?

- Tudtam, hogy mellre szívod - bosszankodott Mátyás.

- Ezért amikor első este nem találtalak, nem is kerestelek, hogy hátha mégse kellene elmondanom. De most meg úgy gondoltam, hogy jobb, ha tudod.

- Mit csináljak?

- Semmit. Amit tudsz, azt tudod. És vigyázz. Legyen nyitva a szemed, ennyi az egész. Próbáld kiismerni őket, feleslegesen ne gyanakodj, hiszen velük dolgozol.

- Ne beszéljek Máthéval? Vagy Schoberttel?

- Ne! Azt ne! Nem adhatjuk ki Magost, aki baráttan tájékoztatott engem, most meg pláne nem, mert...

Jani idegesen toporgott.

- Nekem kellene avval a századossal beszélnem.

Mátyás arca olyan lett, mintha borsba harapott volna.

- Még nem mondtam, hogy azt a Magost lefoglák, véletlenül tudtam meg.

- Uramisten! Csak nem, mert...

- Nem, persze, hogy nem azért. Senki nem tudhatta, hogy miről beszéltünk. Valami belső ügy. Csak így jött össze.

- Akkor nem érvényes, amit mondott? - kérdezte hideglelősen. - Érted te ezt?

- Nem értem - Mátyás az öccse tekintetét kereste. - Bolond dolog, éjjel ezen gondolkoztam. Ezért kerestelek meg. Először én is azt hittem, hogy valami közünk lehet hozzá. Talán eljárt a szája...? De nem, ez biztos nem. Mert eszembe jutott, hogy hallottam fél füllel, van egy főnöke, aki nemrég jött Pestről, és valakinek a fia, nagy fejesnek, avval nem egyeztek. - Megint az öccse vállához nyúlt. - Felejtsd el ezt a Magost meg mindent vele kapcsolatban. Csak véletlen, hogy őt pont most... De amit elmondott, azt véd az eszedbe. Lehet, hogy semmi értelme, de talán jobb, ha tudod.

A bricska elzötyögött Mátyással, és Busó kis ideig még fázódva topogott-tipródott az erdő szélén. Egy galagonyabokor töppedt bogyóit tapogatta, egyet leszakított, bekapta, és nyomban kiköpte, mert poríze van, az út mellett mindent belep a fölvert por.

Mikor nekilódult, hogy visszainduljon a telepre, merev lábával alig tudott lépni, annyira átjárta az őszi reggel hidege.

Megint olyan kínos-lassan örölte a napokat, akár ideérkeztek. Túl sokat tudott és túl keveset.

Orra nem érezte már a mindent átítató lószagot. Igyekezett beleszürkülni a környezetébe, mint az olyan meszelés, amit megült már a por. Nem fordultak utána az udvaron, és nem kellett úgy továbbmennie hogy a hátában kutató tekintet érzett, megszokták az emberek. Nem bukkantak elébe új arcok, amiket nem tudott felismerni, és néha a járásáról rájött, ki megy előtte. Mégis tudta, hogy idegen köztük. Akinek vigyáznia kell, szimatolni. Nyitva tartani a szemét.

Kábik és Bazsi a teletetésre készültek. A kihelyezésen levő csődörök érkeznek haza, és hacsak lehet, vissza kell kapniuk azt a rekeszt, ahonnan útnak indultak, mert az állat ragaszkodik a maga helyéhez. Orrában emlékszagokat őriz, szeme megszokja az egyformának látszó, két négyzetméternyi faldarabot a jászol fölött, amit hónapokig bámul, s megismeri minden apró gödrét, vakolatdudorát, falrepedését. Ha idegen helyre állítják vissza, napokig nem tud megnyugodni. Még azok a ménék is, amelyek szívesen leheverednek különben - mert vannak szorgalmas álldogálók, éjszakánként is fent toporgók -, napokig nem fekszenek le, fejüket hátra-hátrakapják, mintha várnának valamire, figyelniük, gyanakodniuk. Az idege-sebbje állandóan egy helyben tipródik, talán még a patája is emlékszik a tavalyi állás téglapad-jának gödreire; az almot kirugdossák maguk alól, és szerteganéznak, lapáttal kell összekaparni a trágyát, a jászolt meg újra és újra, remegő nyakkal szagolgtatják végig, ilyenkor szoknak rá a farágásra. A jászolba erősített vaskarikát pedig megpróbálják kitépni, mint a rab, reménykedik, hogy ha senki más nem is, ő megszabadul amennyire a kötőfék engedi, kihátrálnak a helyükről, hosszúra nyújtott nyakkal rángatják, csavargatják a karikát. Azok a lovak ismerkednek így az új hellyel, akik különben engedelmesen vándorolnak ide-oda, állami gazdaságból téeszbe, egyik faluból a másikba, mindig idegen helyen töltve napokat, heteket, és a legtöbbje nyugodtan viseli a vándoréletet - de a telepen, ha nem a régi bokszába állhat vissza, nyugősen keresi a helyét.

Ezt Kábik magyarázgatta, úgy oda-odavetve a mondatokat, hiszen dolgoztak Bazsival. Ott téblábolt mellettük, állt az asztal sarkánál, sétált két lépést, aztán ácsorgott tovább. Kimenni nincs kedve, mert mit csináljon a telepen? Itt meg mint egy vendég, segíteni nem tud, és zavarni nem akar, a jelenléte pedig megköveteli, hogy szóljanak hozzá, foglalkozzanak vele.

Kábik mintha megpihenne, felnéz olykor, és beszél a lovakról. Hogy milyen furcsa és kiismerhetetlen az állat természete. Busó ilyenkor figyelmesen bámul rá: „Igen, igen... nagyon érdekes, amit mond, nagyon érdekes... nem is gondolná az ember!... na de nem akarok zavarni” - és Kábik tiltakozik, hogy nem, nem zavarja őket.

Bazsi, mikor így szünetel a munka, ceruzáját felemeli a papirosról - kockás lapra rajzolják a lóállásokat, és beírják, kiradírozzák, megint máshová írják az elhelyezéseket -, és ül mozdulatlanul. Ahogy ceruzahegye csak felemelkedik, de a papír fölött marad, jelzi, hogy megzavarták a munkában. Busó mentegetőzött.

- Sok mindent kell még megtanulnom - és Bazsira nézett, pedig Kábik beszélgetett vele. - Ha már így adódott, jobb, ha értek hozzá. Nem?

- Természetesen - vágta rá készségesen Kábik, pedig Bazsitól szeretne volna hallani. De az szótlanul ült, nem nézett rá, némasága mögött megvetést érzett.

- Igenis, tanulni akarok - erősködött kicsit nagy hangon. - Igazán adhatnának könyvet.

- Könyvet? - hajolt előre Kábik, és figyelmesen összehúzta a homlokát.

- Valami szakkönyvet! - Két kézzel hadonászott, súlyt akart adni az elhatározásának. - Csak van valami szakkönyv a lovakról?

- Hogyne, hogyne - bólogatott a telepvezető-helyettes.

- Hát akkor? - elbizonytalanodott, és nem tudta, hogy kérjen vagy követeljen magának könyvet. - Hát akkor... ha lenne valahol ilyen könyv...

Kábik egy mozdulatot tett, szólni akart, de Busó nem hagyta szóhoz jutni, úgy érezte, naivan beszélt, vagy nehezen teljesíthető a kérése, vagy tudj'isten, mit gondolnak most ezek. Beszélt hát, hamis élénkséggel.

- Csak kérni akarom, hogy segítsenek, de ha nem, hát nem. Ne csináljanak ebből gondot, a világért se! Csak azt akarom, vagyis hát kérem, hogy ha valakinek van ilyen könyve, vagy hozzá tud jutni, hát akkor... Vigyázok rá, természetesen. Nem tudom, persze, hogy az ilyen könyv, ha van...

Kábik az iroda falán levő barnára pácolt, masszív polcra mutatott, amin két sorban, sőt, egymás tetején heverték a könyvek. Nem volt semmi bántó ebben a mozdulatban - Busót mégis előntötte a szégyen. Itt a sok könyv, kiszúrja a szemét, és könyvért siránkozik... Hogy is nem jutott eszébe, hogy szétnézzzen ezen a polcon?

Zavarát észrevette a helyettes, és hogy túl legyenek a dolgon, Bazsihoz fordult, aki oldalt ült, és nem kellett kikecmeregnie az asztal mellől.

- Választanál egy könyvet, kérlek?

Bazsi összecsuppintett szemmel, egy pillanatig mozdulatlan arccal nézett Busóra, aztán a polchoz ment, Kábik háta mögé került, onnan választott. Kábik, már Busónál, meglátta végre, milyen könyv az - és beharapta a száját. Kezét felemelte, mintha el akarná kapni, aztán mert messze ült, ujjjaival belezongorázott a levegőbe és visszaejtette tenyerét az asztalra.

Busó ránézett a könyvre: *The British Thoroughbred Horse*.

Érezte, hogy vörösödik a nyaka, a füle, az arca, és ettől még zavartabb lett. Gyomra összehúzódott, fájt az állkapcsa, annyira beharapta a száját, és a szemében szűrő kis fájdalom: utoljára gyerekkorában érezte, ha sírni kellett volna, de nem akart sírni. Szájában olyan sok a nyál, hogy küszködve nyelt és újra nyelt - közben mintha órák teltek volna el, pedig Bazsi még vissza se ült a székére, rá se nézett, mint aki nem sejt semmit.

Kábik felpattant, lekapott egy másik könyvet.

- Előbb talán ezt. Prima szakkönyv! - Odatette az asztal szélére Schandl *A ló tenyésztése* című kötetét. - Könnyebb olvasmány, kezdetnek.

Busó azt is felmarkolta, és a két könyvvvel kiment.

A folyosón dühöngött, hogy miért állt kukán? Azt kellett volna mondani: Sajnos, a polgáriban csak németül tanulhattam volna, ha a bátyám taníttatni bír, dankesőn, azt a könyvet nem kérem.

De már nem mehetett vissza, mindkét könyvet a kezében szorongatta, földhöz se csaphatta. Semmit se csinálhatott.

Schobert időnként felhívta telefonon, közömbös mondatokat váltottak általában a telepről, a közelő térről, meg hogy lehetetlen vagon szerezni a csődörösök hazaszállításához. Nem sok értelme volt a hívásoknak, Busó úgy gondolta, inkább azt ellenőrizni, hogy a helyén van-e. De egy nap azt kérdezi Schobert: „Mondja, egyedül van az irodában?” „Igen, ez a Kábik, ha engem hívnak telefonon, mindig kimegy, mintha dolga lenne.” „Helyes, helyes. Azért ne mondjon semmi olyat, ami... Benyithatnak vagy a folyosóra kihallatszik érte! Majd én beszélek, magának nem kell válaszolni vagy legfeljebb közömbös dolgot. Előbb-utóbb kinevezzük telepvezetőnek, itt az ideje, hogy komolyan tárgyaljunk a munkájáról. A feladatokról.” „Igyekszem megismerkedni a gazdasággal.” „Az is fontos, Busó elvtárs, az is fontos. De a legfontosabb az éberség, Érti? Az éberség! Ezt várjuk mi magától legfőképpen. A telepen rendet kell csinálni, ez országos érdek, az osztályharc állandóan éleződik, nem várhatunk sokáig. Mit nem ért...? Az emberekre gondoljon. Na?! Ahhoz nem speciális szakértelem kell, hanem politikai éberség. Ez az, amit várunk. Mert nézze csak, mi az a telep? Egy fekély a szocializmus testén, nem így van? Valamit kezdenünk kell vele. Hát most van már erre erőnk, emberünk. Maga az... Hogy mit kell csinálni? Azt magának kell tudnia. Ezért lesz telepvezető. Én csak azt várom el, hogy rend legyen. Tavaszra rendet csinál. Mit jelent ez konkrétan? Megmondom, Busó elvtárs, ápertén megmondom: ki kell emelnünk onnan azokat, akik nem odavalók! Hogy kiket...? Ezt magának kell tudnia. Mert nem létezik, hogy ne legyen ott ellenség! Nincs igazam? Mondja meg... Nyitva tartani a szemet! Ez a legfontosabb. A többi feladat magától adódik...”

Mit tud Schobert? Mire célzott? Tévedett volna Mátyás, amikor azt hitte, hogy Mohoron semmit nem tudnak a tisztok dolgairól? És most mit tegyen? Hiszen ez nyílt utasítás!

Le kell lepleznie az ellenséget.

Még az első napokban - ahogy Kábik szobáján is látta a névjegyet: „Kábik Jenő telepvezető-helyettes” - ajtajára tenyérnyi cédulát rajzszögezett ki, nyomtatott betűkkel ráírta: Busó János. Aztán kis gondolkodás után - arra nem állt rá a keze, nem nevezték még ki, hogy „telepvezető” - odabiggyesztette a neve alá: párttitkár. Így ni. Ez jól mutat!

Eleinte saját magának kellett ez a jelzés, mert a hosszú folyosón, a sok egyforma ajtó közül tétozva nyitott be a szobájába. Nem akart senkire rányitni, nehogy azt higgyék, hogy ilyen villámlátogatással próbál valakit meglepni, vagy parasztnak nézzék, aki kopogni se tud.

Egyik délelőtt Marci bácsival a városba kocsizott. Az állomásra küldemény érkezett, lótapaszerek, a szállítólevélről silabizálta le a nevüket. Az öreggel beszélgetni próbált, szeretett volna már bezsebelni valamennyit a neki kijáró tiszteletből. De hiába kérdezte: „Mit szól hozzá, hogy idekerültem?” - az öreg közömbösen csapkodta Sárít a bojtosra feslett ostorral, néha Busó felé tolta értetlen, vén arcát, és csak annyit horkantott: „Mi?... mi?!”. Úgy látszik, egészen meggárgyul öregségére. Kedvetlenül hátralépett a vagonba, egy darabig onnan nézte, hogy futnak ki alóluk a sínek, aztán úgy érezte, szédül ettől, inkább leszállt, és a kocsi után bandukolt.

Mikor visszaértek a telepre, nem talált embert, akinek ne lett volna munkával tele a keze. Az istállóban a lovak körül sürgölődtek, egyiknek kimarjult az oldala, azt kengették a csődörösök. Hiába szólt, hogy megérkeztek, Kábik intett, hogy jól van, hallotta - de nem intézkedett, hogy mi legyen a rakománnyal. Ahogy kifordult az udvarra, esküdni mert volna rá, hogy azok odabent utánabámulnak, és röhögnek. Pedig azt hiába várják, hogy behordja a csomagokat! Nem trógnak küldték ide. Nem ám, a keserves úristenit! És arra gondolt: mit mond Marci bácsinak, hogy nem tudott embert szerezni? Mit gondol róla az öreg, minek nézik őt itt? Vagy azt hiszi majd, bűdös neki a munka, és nem akar dolgozni? De nem, semmiképpen se fog neki a cipekedésnek, olyan nincs! Kábik raktárost csinálna belőle, ezen mesterkedik elejétől fogva.

Vagonjuk, a fejét lógató vén gebével, az udvar közepén árválkodott. Az öreg is eltűnt. Így hát nekilátott a tápszer behordásának. Mikor másodszor fordult, ott találta Ménküst Mártont, az egyik tiszthelyettest.

- Maga csak rakja ide - tartotta Busó elé a karját.

- Nem, én hordom - mondta azért is dacosan.

- Akkor én meg rakom.

Ménküst Márton felmászott a kocsira, nyalábokban szedte és adta ki a csomagokat. A szürke bajszú, fekete sebhelyes arcú, ráncos nyakú idős férfi nem szólt egy szót se, hajolgatott ütemesen, néha megszívta az orrát, és ilyenkor eres keze fejével gyors mozdulattal odatorlólt. Mikor Busó az utolját is bevitte, visszatérőben azt gondolta, megköszöni a segítséget. De Ménküst nem találta az udvaron, nem várta meg, fűtyült rá. Marci bácsi közben előkerült, és Sárít hámozta ki a tódott-fódott lószerszámból. Ez most azt hiheti, hogy egyedül cipeltem be mindent, mérgelődött. Dühös volt rá is, Ménküstre is, az egész bagázsra.

Bement az istállóba, jó hangosan akarta odamondani Kábiknak, hogy „mindent behordtam!” A beteg ló mellett se látott senkit, az előbbi sürgés-forgásnak nyoma sincs. Úgy ment ki onnan, mintha becsapták volna... Elfáradt az állomásig való oda-vissza sétálás és rakodás után, a szobájába indult. Úgyse törődik avval senki, hogy mit csinál, megszakad vagy a hasát vakarja. Na, hát így is jó! Ahogy a szobájához ért, és megfogta a kilincset, megtorpant. A névjegye nincs az ajtón. Összegyűrve odadobták a folyosó kövére, leszakította valaki!

Hogy a rossebb enné meg a piszkos fajtájukat! Mert az fáj nekik, amit a neve alá írt. Hát így állunk?

Felkapta az összegyűrt cédulát, és rohant Kábikhoz. Raktárosnak nézik, azért mernek vele így bánni... helyettese az irodában ült, asztala mellett Bazsi, és tárgyaltak. Ahogy benyitott, abba-hagyták.

- A fuvarlevelet hozza? - nézett rá Kábik.

Észrevéve Busó arckifejezését, meghökkenve kérdezni kezdte, hogy mi a baj. Elébe dobta a névjegyet. Kábik felvette, kisimogatta.

- Ez mi? Nem értem, kérem.

- Letépték! Az ajtómról.

Többet nem tudott kinyögni, mert elfulladt a dühtől, remegett a lába, és görcsösen ökölbe szorította a kezét. Ettől a nagy méregtől beszélni se tudott.

- Nem értem - hebegte Kábik, mintha azért se akarná megérteni, hogy botrány történt, intézkednie kell, de Busó eltorzult arcát látva megijedt, hogy még jobban feldühíti, ha értetlenkedik. - Felháborító! Letépték! - Arca pirosra gyúlt, fehér ujjai idegesebben babrálták a névjegyet. - Felháborító! - ismételte - felháborító! Kérem, én megértem magát... kérem, én természetesen azonnal... Csak tudnám, ki volt! De nem tudom, kérem, higgye el!

Kábik esengése és Bazsi mozdulatlan arca még jobban fölingerelte. Végre kiszaladt belőle a düh.

- Azt hiszik, ennyiben hagyom? Tévednek! Hiszen a vak is látja, mi ez. Szabotázs! Az ellenség keze! - Öklével újra és újra a levegőbe csapott. - Hát itt már mindent lehet? Jó bolond vagyok én? Raktáros, nem telepvezető? Azt hiszik egyes urak?! - Bazsi orra előtt hadonászott. - Hát most majd meglátjuk, kivel lehet így bánni! Akárki legyen, aki ezt a disznóságot, ezt a piszkos diverzáns munkát végezte, sírva fogja emlegetni a percet, amikor az édes jó anyukája a világra pottyantotta! Ezt én mondom!

Bazsinak magyarázott, mert az állt vele egy magasságban - és különben is jólesett órá kiönteni a dühét. A főhadnagy előbbre hajolt, és fojtott-csendesen kérdezte:

- Csak nem képzeli, hogy én tettem?

- Nem mondtam, hogy ki tette, csak azt, hogy aki tette, hát azt mondom, hogy az...!

- Kérem, kérem, nyugodjon meg - hajtogatta Kábik, és kihúzta magát az asztal mögött. - Kérem, bizzon bennünk!

Ezt alig hallotta meg, Bazsi mozdulatlan arcát bámulta: az áll és a száj semmit nem árul el, pofacsontján meg se rándul a bőr, de a szeme ijesztő, szürke fények villognak benne, pupillája összeszűkül egyetlen fekete ponttá - mintha tű meredne ki a szeméből. Egy pillanatig arra gondolt, hogy ő a tettes. És ettől - maga is csodálkozott - megijedt. Dühöngeni könnyű, de mit tenne, ha kiderülne, hogy Bazsival kell szembeszállnia...? Szinte azt mondta, hogy hagyjuk a fenébe az egészet.

Mielőtt bármit tett vagy mondott volna, Bazsi megfordult, kiment az ajtón. Gyorsan utánalépett, és hallotta, hogy Kábik is sietve előjön az asztala mögül, s igyekszik utolérni őket. Busó szobaajtaja előtt megálltak. Bazsi közel hajolt, és odamutatott egy pontra: ék alakú bemélyedés, az ék hegyénél apró, fekete lyuk. Késsel feszítették ki a rajzszöget. Három ilyen nyom volt, a negyedik rajzszög - úgy látszik, a merénylő ráunt a pizsmogásra, és leszakította a cédulát - ottmaradt, alatta cseppnyi papírfoszlány.

Visszamentek az irodába. Bazsi kiszólt, hogy küldjék be Mátét. Busó nem értette, hogy mi készül, egyszeriben fáradtnak érezte magát, a sarokba, a cserépkályhához húzódott, izzadt tenyerét a háta mögé dugta, és rászorította a hűvös csempékre - már dühös volt magára, mert úgy szorongott, mintha nem is ő lenne a sértett fél, hanem a saját leleplezését rettegné ettől a Mátétól. Mind a hárman hallgattak, egyik se nézett a másikra.

Murom Máté szuszogva érkezett, istállószaggal töltve meg az irodát, és azonnal Bazsi elé vágódott. Keze a nadrág varrásán, sarkát vigyázzba koccantotta, nyakát előrenyomta, és ettől megfeszült arcán a hús, szeme dülledt.

- Fiacskám, mondd csak - Bazsi két ujjal megcsípte Murom mellén a kabátot -, miért tetted?

- Én nem! Mit? - rándult meg a tiszthelyettes keze a nadrág varrásán. - Miről van szó?

Bazsi alig emelte fel a hangját, mégis csattant a kurta mondat.

- Ne pofázz!

Felemelte a névjegyet Murom gumó orra elé.

- Látod ezt? Megtaláltam a bicskád nyomát az ajtón. Add ide!

Murom a zsebébe nyúlt, kikapta a szarvasagancs nyelvű zsebkést. Bazsi elvette, kinyitotta, pengéje hegyét a papírcetli sarkához illesztette, azon is rajta van az ék alakú jel a feszegetéstől, és Murom orra elé tartotta. Az kiguvadt szemmel nézte, és nyelt egy nagyot.

Bazsi az asztalra dobta a zsebkést. Visszafordult, a névjegyet ismét Murom orra elé emelte.

- Szóval nem tagadod? - és a cetlit lepottyantva még a fordulat lendületével arcul csapta Muromot.

Busó kiáltani akart, hogy: ezt ne! - de már visszakézről csattant a második pofon. Bazsi bal kézzel, két ujjal fogta Murom mellén a kabátot, jobb keze ide-oda lendült, tenyérrel, visszafelé kézfejjel, aztán megint tenyérrel és megint visszakézrel pofozott. A törzsőrmester meg se rezdült. Combjához szorított ujjai a ruha szövetébe kaptak bele, és felrántották kicsit a nadrág alját, de az arckifejezése se ijedséget, se fájdalmat nem mutatott. Inkább figyelő és szolgálatkész, mint egy kutya, mikor magyaráznak neki!

- Elég! - kiáltott Busó. - Azonnal hagyja abba! - Ellökte magát a kályhától, és kirohant mellettük a folyosóra; a falnak dőlt, gyomra rángott, mintha hányni akarna. Odabentről az ajtó résén kihallatszott Bazsi fojtott indulatú hangja:

- Te ökror! Ilyen hülyeségen akarsz?... Te ökrök ökre!

- Igenis - mormogta Murom, és szörcsögtette az orrát.

- Nem kellett volna, kérlek - sipította Kábik felindultan -, nem kellett volna Muromot...

- Ugyan! - szólt rá Bazsi élesen. Aztán azt mondta a törzsőrmesternek: - Elmehetsz. Nesze a bicskád.

Busó minél messzebb szeretett volna lenni, nehogy megtudják, hogy hallotta őket. Ahogy lábujjhegyen pipiskedve igyekezett el onnan, lábában fájtak az izmok az erőltetéstől, és azt hitte, mindjárt összeesik, olyan gyöngye, olyan szerencsétlen volt.

Tehát nem tévedett, Bazsi az ellenség, akitől meg kell szabadulni!

Délután nekikészült, hogy megy be Mohorra Schoberttel beszélni. Miközben tárcsázta az irodáját, elkedvetlenedett. Maga előtt látja a sváb vörös arcát, ritkuló, sárgás haját, ami mindkét oldalon hosszú szálúra növe rálóg a fülére, és kidülledő, nagy szemét. Soha nem vette észre máson, hogy ilyen gömbölyű szeme van az embernek; és ez külön ellenszenvet keltett benne. Úgy mered majd rá, olyan önelégülten és mindent tudóan, mint egy tanító, aki előre tudta, hogy megoldható a házi feladat.

Elégedetten hallotta, hogy Schobert vidéken van. Minek menne a lábhoz, ha mehet a fejhez is? - morfondírozott magában a mezőn ballagva. Máthé biztatta, forduljon hozzá ügyes-bajos dolgával, segít, ha tud. Hát most segítsen. Az őszi napsütésben kabátját kigombolta, fejét átfújta a szél, kisépert onnan minden gondolatot, és a hideg kék égen vitorlázó madarakat olyan kíváncsian nézegette, mint gyerekkorában. Rég érezte magát ilyen nyugodtnak és gondtalannak. Mire beért Mohorra, jól benne járt a délutánban.

A pártház az egykori Gazdakörben van a Fő utcán. Nagygazdaház volt valamikor, a tulajdonos, elnöke a Gazdakörnek, jó áron adta át. Az istállót, a pajtát elbontották még a Gazdakör idején, és a házat mindkét oldalán megnyújtották egy-egy szárnyépülettel. Középen megmaradt a gangos tornác, az eresz alatt fecskefészkekkel.

A hivatali porszag és a dohányfüst miatt már csak reggel lehet érezni az egykori parasztház dohos illatát és meleg nyarakon a falban rejtőző egérfészkek csípős bűzét.

Ennek az épületnek tekintélye van, aki mohori vagy környékbeli bejön ide, otthonosan és mégis megilletődve érzi magát. Ezért nem költözött ki Máthé, hiába noszogatták a felsőbb pártszervek, hogy foglalja el a kultúrháznak kinevezett, de tulajdonképpen semmire se használt kastélyt a község szélén.

Az udvaron, a gangon, a szobákban emberek nyüzsögtek. A titkári szoba előtt két messziről jött igazgató ült, esőkabátban, sapkával a térdükön - odakint van a bricskájuk egy-egy állami gazdaság névtáblájával az oldalán -, és sértődötten várták, hogy mikor állnak szóba velük. De arra várhattak!

Máthé fel-feltűnik, egy szót vet oda, és megy tovább, aki épp elébe áll, avval kezd tárgyalni, de félíg se végez vele, otthagyja, egy perc múlva az udvaron szentséggel öregesen rekedt hangján; aztán a tornác oldalára ül fel, csak úgy fél fenékkal, hárman-négyen körülállják, vitatkoznak, az öreg rá akar gyújtani, és nincs cigarettája, vagy ha van, hiába keresgél szipkát a zsebében, kibújik a körből, bekukkant az egyik irodába, a másikba, közben kiabálnak érte, telefonhoz hívják, leteszi hát a meggyújtott cigarettát egy asztal szélére, és fut a telefonhoz, a bűzölgő csikk ott marad örökre. Ha valaki járművel jön, motorral vagy kocsival, mindegy, hogy mivel, máris tereli kifelé, felül melléje, és robog a helyszínre; mire a hoppon maradtak kifűjják első mérgüket, amiért otthagyta őket, már fordul is be a nagykapun, a Jóisten se érti, hogyan ért vissza ilyen hamar; legtöbbször félúton leintegetik a motorról, valami még nagyobb gonddal-bajjal, így mégse ér el oda, ahová indult.

De azért minden elintéződik, a legkisebb ügytől a legfontosabbig, csak mindenről egyszerre beszélteti az embereit, egyszerre intézkedik, és látszólag nem tesz különbséget fontos és kevésbé fontos dolgok közt.

Busónak csak odaintett az öreg.

- Ül le, várj meg. - Az irodája ajtajában megtorpan, és a kilincset fogva megkérdezte: - Jól érzed ott magad? Jól van, jól van, na! - tolta félre a kövér megyei főépítést. - Nem feledkeztem meg rólad, de látod, hogy az elvtárssal tárgyalok.

Mire Busó közelebb lépett, már ment be az ajtón a főépítésszel, úgy beszélt vissza hozzá.

- A bátyádnak mondtam, hogy látni akarlak. - Valaki elébe állt, annak is odaböfentett két mondatot, és ismét ránézett Busóra. - Várj meg!

És végképp eltűnt, otthagyva a főépítést is.

Máthé tizenkilenc őszén az egerszegi internáló táborban megismerkedett egy egyszál bélű, kiálló fogú - ugyan a jobb szemfogát kiverték a darutollasok -, ijedt fiatalemberrel, Breizschwann Tiborral. Ezt a negyedéves joghallgatót felkarolta, és megvédte, ha szidták; mert sokan a közjük furakodott polgárokat hibáztatták a bukásért. Mikor Breizschwann szabadult - jómódú apja élt Mohoron -, megígértette Máthéval, hogy megkeresi. Évek múlva kíváncsiság is vitte, hadd lám, mit ér az adott szó, amit hálából mond az ilyen ember? Az egykor sovány fiú helyett egy aranyfogú, kövérekés férfit talált, aki parkettagyárnak nevezett üzem tulajdonosa volt az apja halála óta. Visszaemlékezett Egerszegre, megvallotta, hogy nem érdekli már a politika, kiábrándult belőle. De épp ezért, mert a politika nem érdekli, munkát ad Máthénak, egy ácsmesternek hasznát veszik a faüzemben. Így ragadt Máthé Kristóf Mohoron, előmunkás lett. Breizschwann soha nem tagadta meg tőle jóindulatát, azután se, hogy fővárosba költözött; ha a mohori üzembe ellátogatott, Máthénak kijárt a parola, és ha csendőrök vitték el, az óvatos mentegető levél mindig elment érdekében a szolgabíróhoz. Negyvennégyben Máthé, Busó Mátyás meg még négy mohori társuk büntető századba került, Breizschwann pedig egy pesti lebombázott zsidóház óvópincéjében lelte halálát.

Már felgyújtották a villanyt, és Busó még mindig várakozott a községházából idemenekített barna támlás padon.

Az épületben nem szűnt meg a nyüzsgés. Az egyik szobában értekezlet kezdődött, a meghasított ajtón a hátul ülők közül néha kipisszegett valaki, hogy csend legyen, ilyenkor elhalkult a zsongás; aztán új emberek érkeztek, új gondokkal és mesélnivalókkal, és ismét felcsapott a traces.

Az apparátus egyik dolgozója, egy gömbölyű fejű férfi, keresztültört a gyülekezőkön, megérintette Busó vállát, és a fejével intett, hogy induljon utána. Mondani akarta, hogy az öregre vár, de Keresztes - így hívják ezt a komor embert, Máthé új helyettesét - megállíthatatlanul ment előtte kifelé.

A félhomályos tornác végén, ahová nem csap ki az ablakok fénye, toporgott az öreg.

- Na, legény, gyerünk haza, nem feledkeztem meg rólad. Keresztes elvtárs, tartsd itt a frontot, én meghaltam. Érted?

- Értem.

- El is temettek, a pap kimondta fölöttem az áment, és...

- Meghallhatja valaki - vágott közbe Keresztes.

- Hát akkor ámen nem volt - mormogta az öreg kedvetlenül - Ha nagyon muszáj, otthon megtaláltok.

Hátrafelé mentek ki, hogy a kertek alatt sétáljanak egyet. Az öreg panaszkodott, hogy innen csak megszökni lehet, millió gondot zúdítanak a nyakába, bolondokháza ez, nem párthivatal.

Hazaérve beszólt a feleségének, hogy ma már igazán megtapasztja a nyári konyhában a spórt, és mentek hátra az udvarba, hogy az asszony litániájától megszabaduljanak.

- Két hete gyilkol, mintha más dolgom se lenne - dünnyögte szégyenlősen, hogy itthon ő is csak papucsban jár. - Fölajánlottam már, hogy ideküldök egy szakasz férfit, kitapasztják azok még az udvart meg a kertet is, sporherd lesz az egész telek, a fene ott egye meg. Ha egyszer találkozna Rákosi elvtárssal, hát isten engem úgy segítjen! - de jó, hogy ezt nem hallotta Keresztes, a nyakamra rakták, és borzasztó szigorú velem, láttad, szóval megkérdezném Rákosi elvtárstól, hogy odahaza vele is kitapasztatja-e az asszony a spórt?

A nyári konyhában csak egy rozoga asztal állt, a polcon edények és egy szék.

- Ül le, én ügyis dolgozom.

Az öreg levette a kabátját, ingujját felgyürködtte. Körbetapogatta a téglából rakott tűzhelyet, bele is rúgott, leemelte a vasplatnit, és kezdte kitördelni belsejéből a szétégett samottozást.

- Hát mi van veled, legény? Gondolom, akarsz valamit, azért keresel. Ámbár én, amióta mindenki az ingem szélébe kapaszkodik, akár a Megváltóéba, püff neked, Keresztes! - ma teljesen klerikális hangulatban vagyok, úgy látszik... Azért van, mert ministráns gyereket látok!

Busó félrekapta a fejét. Polgárista korában - két évig leírták taníttatni - tényleg szeretett ministrálni. Bevágta a latin szöveget, jobban, mint a gimnazisták. De ez a vénember emlékszik még erre? Aztán így káderezi őt magában, hogy ez a Busó Jani papi inas volt...? Az öreg kalamolt tovább a kályhában.

- Hol is hagytam el? Ahá! Szóval, amióta mindenki akar tőlem valamit, hát nagyon megörülnék, ha avval jönne valaki, hogy csak látni akartalak, Kristóf, jól vagy? Egészséges? Akkor Marx és Engels legyen veled, a viszontlátásra. - Por szállt fel a keze alól, megköhögtette. - Lehet, hogy... kh, kh... a fene egye meg... kh, hu... lehet, hogy abban a pillanatban a pokolba kívánnám, miért tart fel millió dologban, de mégiscsak jólesne. Este, látod, úgy inalog el, nincs időm, hogy társaságot keressek, itthon a vénasszony a rántásügyeivel traktál, barátom meg hol van nekem? Néha a bátyád átjön hozzám, de ismered, vele nagy pletykát nem lehet csinálni! Ha a beszédben kopna el az ember, ő megérné a szocializmus millenniumát. Így van ez, legény, ládd-e.

Kiverte a régi tapasztást, és a felszálló por elől hátrahőkölve, aprókat köhentve, öregesen éles kappanhangján magyarázott - Busó pedig várta, hogy mikor kerül sor őrá. De hagyta az öreget, elvégre megtisztelő, hogy így elpovedál vele. Máthé mindig szeretett beszélni.

A harmincas években együtt laktak, Mohor végén, a parkettagyár mellett, az erdész udvarában. Élelmes erdész volt, felhúzott egy sor sufnit, nyárikonyhafélét, és kiadta a gyáriaknak. Egész kis munkáskolónia lett. És Máthééknál mindig állt a dumaparti, tele volt a konyha, a küszöbön is ültek, Mátyás az ajtófélfának dőlve hallgatott, és amikor nagy röhögések közepette dülöngélt mindenki Máthé kiszólásai miatt, Mátyás csak magában göcögött. De ha fontos dologról esett szó, Máthé mégis Mátyást húzta be elsőnek magához, és csukta magukra a konyhaajtót. Mindig szervezett valamit, mindig beszélt, mindig híreket hallott és híreket adott tovább - pezsgett körülötte minden, mint nyers mészkő körül a víz.

Mikor negyvenötben az elmenekült svábok házaiba beültek, hónapokig sajnálkozott, hogy a falu két végére vetődtek egymástól, és azt szerette volna, hogy Busóék cseréljenek házat. De mindkettejük szomszédsága szilárdan ült a portáján.

Máthé végzett a rombolással, a tűzhelynek csak a külső téglaeépítménye maradt épen. Elégedetten nézte a földre szórt égett cserepet, lábával összébb kotorta, hogy legyen helye mozogni. Egy öblös vasfazékban állt a friss agyag. Leöntötte róla a vizet, ami a kiszáradástól óvta, zacskóból samottport szórt rá, és kézzel kavargatni, dagasztani kezdte.

- Hát hogy vagy, legény? - kérdezte nyögve.

Busó szíve izgatottan megdobbant, hogy most már, a nagy munkában, nem lesz beszélő kedvében az öreg, szóhoz jut végre.

- Köszönöm kérdését, éppen erről akartam...

- Mit csinálsz a méntelepen? - A locsolókannába átöntött vízre bökött az állával. - Add errébb. Sűrű ez a nyavalya. Tudod már, hány lába van a lónak?

- Éppen a telepi dolgokról akarok...

- Rossz bót az, nagyon rossz - ingatta Máthé a fejét. - Schobert egészen kivörösödik, pedig amúgy is elég pártos színe van a fejének, ha a méntelep kerül szóba. Igaz, ez a Schobert nagyon buzgó, mióta átnyergelt mihozzánk. A fene enné meg. - Ez az agyagnak szólt, amit hiába locsolgatott, a samottól egyre vastagabb lett. - Mert olyan az a méntelep, hogy a mi nyakunkban a tarisznya, a lovakat cipelik szerte-szanaszét, és amikor baj van, mint a múlt évben az a tömeges elhullás, akkor mégis a mi fejünket kopogtatják, hogy miért nem tartjuk rajta a szemünket! Miért nem vagyunk okosabbak a sok szakembernél, aki ott nyüzsög.

- Csupa horthysta tiszt meg tiszthelyettes!

Az öreg keze megállt, fölkapta a fejét.

- Összerúgtad velük a port?

Szigorúan hangzott a kérdés. Hát mit kellett volna tennie? Összeborulni velük? - Fölhúzta a vállát.

- Nem egy szöszből fontak bennünket. - Máthé visszahajolt a vasfazék fölé.

- Azokat arany paszomántból szötte a mutterjük - dörmögte. - Aztán vastövist rejtettek a szöszbe, mint a karikás ustor csapójába, hogy a húst is kiszakítsa az emberből, ha odavágnak.

Ez a beszéd tetszett Busónak. Rögtön elő is rukkolt vele, amit órák óta mondani készült.

- Van ott egy Bazsi nevű. Azt kellene elvitetni. Azért jöttem. - Megnyalta a száját. Na, ezen túlvan. Kimondta. - Egy volt főhadnagy. Az a rossz szellemük.

Máthé gyúrta az agyagot.

- Na mondd csak tovább. Elvitetjük, jó.

Ettől megzavarodott. Ilyen közömbösen fogadják a javaslatát? Talán meg se értette az öreg? Dadogva magyarázta, hogy nem egyformák azok se, ki kéne emelni közülük azt, akivel sehogy se... Végül megemberelte magát, és elmondta, hogyan viselkedett Bazsi.

Az öreg végighallgatta, és annyit mondott:

- Hát ez nem sok.

Azt hitte, lefordul a székről.

- De Kristóf bátyám, csak nem azt várta, hogy...! - Elöntötte a düh, mert persze hogy így elmesélve vicc az, amit elkövettek. És neki mégis a gyomra remeg tőle. - Ha gulyást főzött volna belőlem, az kielégítené Kristóf bátyámat?

- Miért nem írtad a neved alá, hogy ménesgazda? Szebb is az, mint ez az új módi, hogy telepvezető.

- Nem vagyok kinevezve! És írhattam volna akármit, ezek akkor is...!

Öklét összeszorította, és a levegőbe vágott. Tessék, áll elébe a vitának!

Az öreg két marékkal szedte ki a lágy masszát a fazékból, és csak úgy nagyolva rakta bele a spór belsejébe. Igyekezni kell, hamar megkeményszik.

- Ne tüzelj - vetette oda. - Ismerem én azokat. Belenéztem a szemükbe, amikor egyszer ott jártam náluk, még a régi vezetés idején. Követ lehet azoknak a fején törni, olyan emberek. Na igazam van?

- De akkor miért mondja, hogy...?

- Én csak azt mondom, hogy amit te tudsz róluk, az nem sok. A könyvvüggel letromfolt a tiszt, de ezt kimagyarázhatja, hogy jót akart, a legjobb szakkönyvet ajánlotta. A másik esetben meg egyenesen a te tekintélyedet védte. Azért elvitetem, ha mondod. El én! Csakhogy ennyit Keresztes is megtenne. És amióta iderakták, mindig arra gondolok, hogy nekem mást, jobbat kell csinálni. Érted?

Türelmetlenül hallgatta az öreget. Egy szót se értett abból, amit mondott, nem is akart érteni! Miért beszél így? - ez járt az eszében. Bolond napját fogtam ki - mérgelődött. Hiszen ha biztosan mondhatnám, hogy szervezkednek vagy kémkednek! Akkor megértené, amit csak ott helyben lehet érezni: a légkört, a hallgatást, a gyűlölködést! De sejthetné, hogy milyen világ van a telepen. És segítenie kéne.

- Mit csinájak, hogy higgyen nekem? - kérdezte kihívóan. - Ölessem meg magam velük? Arra csak nem mondja majd azt, Kristóf bátyám, hogy „ez nem sok”.

- Bolond vagy! - lobbant fel az öreg. - Én okosan beszélek vele, ő meg...

Egyszerre furcsán rángatózni kezdett, elakadt a szava, fejével a válla felé kapkodott, könyékig agyagos kezét fel-felemelte, visszaejtette - Busó mozdulni se tudott, rémülten nézte.

- Gyere már ide - szólt Máthé, anélkül hogy elfordult volna a kályhától -, és vakard meg a jobb pofámat, mert úgy beleállt a viszketés, hogy majd megveszek, a kezem meg csupa gané. - Fehér sörtes arcát odatartotta, és nyögött Busó körme alatt. - Jól van, legény. Ez többet ért, mint egy hosszú értekezés.

A berakott samottot simítgatta - egyengette az oldalfalakra, puhán lapogatta, ujjával kiszedte a sarkokat, a tűztér belsejét téglá alakúra formázva. Busónak nem volt kedve visszaülni az öreg háta mögé, várta a vita folytatását.

- Mikor ott jártam, ahogy mondtam elébb, az irodán üldögélve nekem is megakadt a szemem ezen a Vasin...

- Bazsin!

- Úgy van, Bazsin. Ugye, olyan tótumfaktum vagy mi? Jól van, akkor egyről beszélünk. Hű, gondoltam, ez átharapja a járomszöveget, olyan megveszecedett ember! Aztán kimentünk az istállóba, és ahogy beléptünk, nyihogva köszöntötték a lovak. Csapkodták a fejüket, oldalazva topogtak, hogy a keze ügyében legyenek, ha a tomporukra akar verni. És ez az ember úgy járt-kelt közöttük, mint gazdasszony a csibéi között. Hát ez ért a lovakhoz! - gondoltam magamban. A lovak, tiszta sor, szeretik, mert azt nem lehet megrendezni, hogy előttem ezt mutassák, a hátam mögött meg belerúgjanak. Az állat nem hazudik, a jó gazdát meglátni egy pillantás alatt. Azt szokták mondani, hogy az állat a jó embert szereti. Egy frászt, aki őhozzá jó! És ez a Vasi szereti a lovakat. Ez biztos. Ért hozzájuk, ez is biztos. Téged meg nem szeret, ez is biztos. Ebből látszik, hogy te nem vagy ló... No de komolyan: azt mondod, vitessük el. Azt lehet. De olyan szörnyűséget nem csinált, hogy a földet trágyázzuk vele. Hát akkor hová vitessük? Táborba? Nálad a telepen úgylis rezervában vannak, tudod jól. El nem mehetnek, csak rendőri engedéllyel vagy kiszállásra a csődörökkel. Épp hogy fegyveres nem őrzi a telepet, hiszen forma szerint állami alkalmazottak, nem rabok. Elhiszem én, legény, hogy neked nem tetszik az a tiszt. De küldjük el másvalaki nyakára, aki őrzi. És ott még hasznot se

hajt. Lapától vagy hányja a téglát, itt meg kincset ér. És dolgozik nekünk, mert szereti a lovakat, és mást nem tehet. Ha okosan bánunk vele!

- Ütni kell az ellenséget - mondta Busó konokul. - Így tanultam. Ha nagyon akarjuk, mindegyiknek találunk mentséget.

- Csak hajtod a magadét. Én meg azt mondom neked, hogy persze, az osztályharc, az a legfontosabb, abban nincs pardon! De azért nem kell elvadítani őket, a munka se maradhat el. Lenin azt mondta, hogy egyik kezünkben puska van, a másikban kalapács. A puskát kicsavartuk a főhadnagyd kezéből, miért ne kalapálhatna most már akár ezer esztendeig?

- Mert egyszer majd a fejünkre üt avval a kalapáccsal!

- A kalapácsot csak úgy mondtam, az ő kezében nincs semmi, ne féltsd a kobakod. Hadd nevelje nekünk a lovakat. - Hirtelen ránézett. - De ha akarod, hát elvitetjük.

- Az lenne a legjobb - vágta rá gondolkozás nélkül.

Máthé elnevette magát.

- Makacs ember vagy te, legény! Hány napja vagy ott? Hány hete? Ismersz ott mindent és mindenkit? Ne nevetess már! Mit tudsz te arról a telepről?

Ez a nevetés jobban megingatta az önbizalmát, mint az eddigi érvelés. De semmiképpen se akart szégyenben maradni.

- Nem beszélek a levegőbe, Máthé elvtárs! Jól meggondoltam, miért jövök ide. Úgy akarnék dolgozni, mint Mátyás, olyan jól. Nem kell, hogy Bazsit megegyék, tőlünk tegyék el, menjen más méntelepre. Itt már nagyon nagy tekintélye van, az ajtó is magától kinyílik előtte. És nem azért tettek engem oda, hogy próbáljam kézbe fogni a telepet? No, ez így nem megy. Vagy ő, vagy én! Maga olyan bölcs ember, megértheti.

Máthé tenyeréről vakargatta az agyagot.

- És te értesz a lovakhoz? Tudod, hogy mit eszik, mennyit iszik? Melyik rúg, melyik nem?

A szemébe nézett Busónak, és nincs már az arcán se ravaszság, se gúny.

- Úgy beszélek veled, mint a fiammal. Négyszemközt. Ütjük mi a kulákot, a kispolgárt, a jobboldali szocdemet, a régi urakat és jegyzőket, mert ütni kell őket. De dolgozni is kell! Kenyér kell, gép kell, minden kell. Ezt biztosan tudom, mert mindig dolgoztam én is, amióta kétágú vagyok. Mi a lényege a tervnek? A többet termelés. De hogyan lehetne jobban dolgozni? Ki tudja ezt? Ki mondja meg? Azt hiszed, hogy a te híres bátyád tudna országos versenyben lenni a szövetkezetek között, ha nem nyomnánk előre minden módon? A többi téesz rovására kap gépet, vetőmagot, műtrágyát, és amit nem akar, nem vet. Gyapotot meg ipari növényt látsz te az Új Élet földjén? Nem látsz. A járás tervét a többi elnök nyögi! Már meg ne sértsem Mátyást, de kérdem én: ez a jó gazdálkodás? Hát persze, örülök, hogy legalább a mohoriakkal nincs bajom. Közben kapok ide-oda, futok egyik szövetkezetből a másikba, ahol annyi a jaj-baj. Nehéz dolog ez! Nem olyan spájz az ország, ahonnét csak kiszedni kell, mindig csak szedni, szedni. Ezért becsülöm azt, aki érti a munkáját, aki berak a spájzba, nemcsak kiszed belőle. Ez az én nagy bölcsességem. Te meg jössz, hogy vitessem el. Elvitetem, ha akarod, el én, miből áll az nekem?!

- Maga szerint Bazsi éppúgy hasznot hajt, mint az én bátyám? - kérdezte Busó, elképedve ezen a féltékenységen, mert csak az beszélhet az öregből.

- Ej, nem értettél meg engem! Mátyás többre vitte, mint én, de nehogy azt hidd, hogy ez a bajom, mert jól csinálja, amit csinál, nem benne van a hiba, hanem... No, majd egyszer ezen még elrágódunk. - A plattnikra nézett. - Mit gondolsz, ugye, ne tegyem fel? Jobban szikkad így a tapasztás.

- Jobban - motyogta gépiesen, azt se tudta, mit mond. - Hát akkor megvagyunk, ez kész. Veled is kitárgyaltuk a dolgot, ha ugyan hallgatsz egy öregemberre, aki nem képviselő, hanem előmunkás - volt valamikor. Önts a kezemre a kannából, a nagyját lemosom.

Máthétól úgy vált el, a beszélgetéstől összezavartan, hogy azt se tudta, merre megy. Nem az utca felé indult, hanem végigbotorkált a kert fái között, arcát megkaristolták az ágak, a kerítés előtt pedig, a vaksötétben, áttiport egy puha földdarabon, hogy friss áráson vagy kibontott zöldseges áráson, nem látta. A lógó hátsó kapun kiért a kertek alá. Hogy ne gondoljon az igazán kellemetlen dolgokra, egyre azon bosszankodott, mehetne az utcán is, mit lopakszik itt a szántók felől fűvő, kíméletlenül borotváló szélben? És az első közön kivágott az utcára. Se látott, se hallott, úgy trappolt végig a gyéren kivilágított községen. Nem értette, hogy mi történt, mit mondtak neki, és amit mondtak, miért mondták... Magabiztosan és határozottan jött - és semmit nem intézett.

- Hohó! Fel ne öklelj - kiáltottak rá, és megmarkolták. - Csak jössz, mint a tank, frecseg körülöttes a sár. Hol van az a messze, ahová így kell rohanni? - Vizi Péter kapta el, és szorongatta, átölelte, hiába próbálta kitepni magát - közben egymás arcába fújták a leheletüket, mert Busó zihált a felindultságtól és a gyors járástól.

- ... azt el se tudod képzelni, hogy micsoda lány! - Kábultan hallotta, hogy Péter valamiről beszél, beszél szokása szerint hevesen és hangosan. - Én nem is tudom, hol volt eddig! Ejnye, hol rejtegette magácskát az édes mamája? - kérdeztem gálántul, ő meg csak néz rám durcásan, mert mindig olyan, mintha haragudna, jaj, meg kell enni azt a mérges kis pofáját! - és odavágja, hogy azt mondja, a kötője alatt rejtegetett a mamám! - azt mondja. No, akkor égett szag lehetett az édes mamája körül, hogy meg ne sértsem, mert olyan maga, akár a parázs, ha csak ránéz valamire, máris gyújt! Erre ő, mert mindenre tud valamit mondani: magát, úgy látom, máris odakozmáltam. - Péter harsogva nevetett, és frecsegő nyáltól vizes ajkát, ahogy összekapaszkodva álltak, nekikente Busó arcának. - Hát ilyen... ilyet kitalál, merthogy nekem olyan kreol... he-he-hihhhhi... kreol bőröm van... Hát nem cukorfalat?!

- Mit zagyválsz összevissza! Micsoda lány...? Á, nem is érdekel! Eressz!

- Megmutatom - hadarta a törzsőrmester mohón -, most azonnal odamegyünk. Még biztos ott lesznek, edzés után estig egymás közt röhíncsélnek. - Fordított egyet rajta, belekarolt, és húzta magával. - Az iskola mellett, a sportkörben vannak, valami kézilabdacsapat. Hallottál te róluk? Azt mondja Erika, így hívják - tette hozzá jelentőségteljesen -, hogy futballmeccsek előtt ők játszanak előmérkőzést. Nahát, én még soha nem vettem ezt észre! - ordította bele a sötét házak előkertjébe, elragadtatott csodálkozással. - Kijárok minden rohadt mohori meccsre, de ezeket az angyalokat még soha nem láttam! Igaz, hogy kezdésig a focisták öltözőjében szoktam tanyázni. Mondd, nem kellene jobban támogatnunk a kézilabdát? A futball súlyponti kérdés, de azért nem szabad más sportágat se...

- Állj be közibük.

- Ez női csapat!

- Akkor légy az edzőjük. Trenírozz hol az egyikkel, hol a másikkal.

- Nem érted meg az embert - háborodott fel Vizi. - Én kiöntöm neked a lelkemet, hogy milyen marha szerelmes vagyok, te meg kétértelmű vicceket engedsz meg magadnak? Hát mi vagyok én! - ordibálta. - A falu bikája?! És a szocialista erkölcs!

- Ordítozz magadban - hátrált előre. - És majd üzenj, ha tartani kell a gyertyát.

- Várj! - kiáltott utána Péter. - Hát nem jössz megnézni Erikát...?

De Busó futva igyekezett más irányba.

A kocsmában vastagon áll a füst, ha megnyitják az ajtót, ömleni kezd ki az utcára, s a kinti hideg, akár a róka, boka magasságban surran be a helyiségbe, és az áporodott melegben üldögélők lábába olyan kíméletlenül mar bele, hogy ordítva szidják a bejövőt, miért nem csapja be az ajtót. Egy öreg biliárdasztalon csattognak a golyók. A dákóval körbesétálók taszigatják a bámészkodókat, mert elállják azt a kis helyet az asztal körül, a nézők meg ócsárolják a játékosokat, hogy kilökik az ember kezéből a poharat, inkább a fogukat piszkálnák a dákóval, hiszen pancserek, látja ezt mindenki, aki nem játszik.

Busó ide-oda ténfereg, ha asztalhoz hívják, hogy üljön közibük, int, hogy dolga van. Nem ül le senkihez, nem akar még valakit megsérteni Péter után; pedig ha beszélgetésbe elegyedik, jót állhat-e magáért? Nem, ma semmiképpen sem. Úgy eltölti a rosszkedv, hogy torkig van mindennel, szájában érzi az undort, mintha a megemésztetlen déli ebéd zsírját böfögné föl. Ezért mohón iszik.

Rossz bort mérnek, de fröccsnek meg lehet inni. Az a hír járja, hogy szalmából csinálják, de tavaly még ez se volt, néha egy kevés sör érkezett, és hónapokig pálinkán kívül semmi. Busónak a savanykás lötyty nagyon jólesett. Mikor úgy érezte, hogy tele van vele, akkor végre elmúlt szájából a rossz íz.

A pult oldalának döntötte a mellét, bámulta a kocsmáros, a vörös mancsú Sebald Ferencet, aki éppoly gyorsan kapkodta, lötytyintette tele a poharakat, és lökte a bádoglapon a vendég elé, mint amikor ugyanitt a magáéban dolgozott. Tagbaszakadt, szótlan ember, mikor beszélni kéne, csak megnyalja az ajkát vastag nyelvével; elbírná egy pissz nélkül a nyakába szakadt égboltot is. Mellette dolgozik az asszonylánya, mossza a poharakat.

Híres szép lány volt Kati, nagy természetű kocsmároslány, Busó is bolondult utána. De a háború után csak két hódoló jöhetett számításba. Az egyik a sváb Schobert, aki a községházán segédjegyzősködött; módos kocsmároslányt feleségül venni - gondolta akkoriban -, ez az út visz előre a hivatali ranglétrán. Riválisa Illés Sanyi, egy nagygazda frontot járt fia. Az öreg Illés a helybeli kispapáért oszlopának számított, esténként a Sebald kocsmában különszobájában pusmogott a jegyzővel, a malmossal, néhány magaszörűvel meg a megyétől érkezett pártbéli okosokkal. Schobert kóválygott körülöttük, vörös szemöldökét meg-megemelve, de azok le se ültették maguk közé, a székük mögül leste, hogy folyik a beszéd - és ha komolyra fordult a szó, mehetett ki a söntésbe, Kati körül legyeskedni. Végül mégis Illés Sanyi vette el Katit, a nagy kispapapárti esküvőn a járás akkori parlamenti képviselője, dr. Biricz Vilmos, egy pesti ügyvéd volt a díszvendég. De pár év múlva Schobert lett a mezőgazdasági osztály vezetője, és Illésék egyik rendkívüli adókimutatást a másik után nyögték. Más kulákokra is rájárt a rúd, de ők nemhiába érezték úgy, hogy a vastagját kapják. Illés Sanyi végül összeverekedett a rendőrökkel, és öt évre ítélték, a szalmaözvegy meg visszaköltözött az apjához. Inkább mos poharat, hallgatja az ivó zsibongását, mintsem megkukuljon két savanyú öreg között, akik a rádiót is halkan szólatják, hogy kevesebb villanyt fogyasszon.

Kati felkapott egy fonatos üveget, és a sötét mögött nyíló ajtón kisietett - a küszöbről azonban visszafordult, és kihívóan, tapadósan nézett rá. Busó lecsapta a poharát, és ment utána.

- Segítesz bort hozni, Jani? - hallotta részegen Kati hangját, hogy kibukott utána a tornácra, de semmit nem látott a sötétben, amíg neki nem ütközött.

- Hüccs innen! - nevetett az asszony. - Talán félsz a sötétől, hogy belém bújsz?

Előrenyújtotta a karját, ide-oda kaszált, amíg végigsimította Kati mellét.

- Add ide a kezed - súgta az asszony, és nesztelenül lépkedve a ház mögé, a fészerbe vezette; a kocsi kenőcs meg rothadó szalma szaga búzlott. Aztán mocorgás, surranás a lábuk mellett.

- Biztos a macska - kuncogott Kati.

Ezt a bátorítást kótyagosan is megértette, átkapta és a száját kereste.

- Te bolond, miért nem mondtad, hogy ezt akarod? Mindent a kedves vendég kedvére.

Még most is fölényes. Dühösen tapadt az ajkára, hogy beléfojtsa a szót.

- Elég... eressz - nyomta hátrébb Kati. És a szájához többé nem tudott hozzáférközni; az asszony két karját maga elé húzta, a részeg mellének szorította, derékből hátrahajolt, Busó hiába nyújtotta előre a nyakát.

- Nyughass! - szólt Kati erőlyesen, aztán gúnyosan hozzátette. - Sötétben megteszi az osztály-ellenség is?

- Kinek vagy te ellenség?

- Hát az uram?

- Hagyd azt most, Schobert bánt el vele, nekünk ahhoz semmi közünk.

Részegen is elkedvetlenedett, és szinte eleresztette. Az asszony, ahogy megérezte, hogy lazul az ölelés, a hasát és a combját előredülesztette - amitől benne forróság lobbant fel -, de a karját továbbra is a mellének szorítva megakadályozta a csókolózást. Így hát Busó csak szorongatta, ölelte, lábát előrenyomva befurakodott a combjai közé; mintha derékig összenőttek volna. Mit lehetne gyorsan kitalálni? Hová menjen vele? Kezdeményezni kell, nem várhatja, hogy felajánlja az ágyát. - A háború előtt, polgárista korokban, itt hátul az udvarban, a szalma között, majdnem Kati avatta őt férfivá, aztán az udvaron két részeg összeverekedett, és mindenki kirohant a kocsmából...

- Nem látlak mostanában.

Kati olyan csevegő hangon beszélt, mintha kerítés lenne köztük. Ő csak nyögött és morgott, az asszony pedig még jobban mellének feszítette a könyökét, és nyugodtan sugdosott tovább.

- Talán meg is nősültél?

- Nem. Én még - én nem...

Nem tudott beszélni, kiszáradt a szája, és a nyaka fájt, úgy előremerevítette. Lenyúlt Kati derekára, aztán még lejjebb csúsztotta a kezét, markolásztta és túrta a szoknyát. Ezt engedte az asszony, és a combjával szorította, a hasával perzselte őt.

- Templomba jársz kocsma helyett, hogy nem látlak? - kérdezte olyan idegenül nyugodtan, mintha a feje nem is a testéhez tartozna.

- Fenét. Épp én templomba - hogy a rosseb...

- Aha! Mindig a pártban ülsz, mi? Nem jut idő nőkre?

Nem felelt, mert az agyában mindjárt megpattan valami. Szorongatta az asszonyt, és előretolt lábával igyekezett megdönteni. Lesz, ami lesz!

Az meg újra csak - mintha közben nem birkózás folya köztük - józan-kíváncsian kérdezte:

- Hol vagy te most? Olyan kocsiszagod van.

- A méntelepen - nyögte, és minden erejével megpróbálta letörni az asszonyt.

Kati megmerevedett. Busó azt hitte, hogy végre megérezte a szándékát és védekezik, ezért még erősebben szorította - de Kati hirtelen elkezdett nevetni.

Előbb csak kiböfönt belőle a kuncogás, két könyökét előrefeszítve próbálta visszafojtani a hangját, aztán olyan görcsösen, egész testében rázkódva, rekedten fel-felnyerítve nevetett - hogy Busó zavartan elengedte. Kisurrant mellette az asszony.

Már a tornácon kopogott, és a nevetését még mindig hallotta. Mi ennek a baja? Hagyta, hogy szorongassa, aztán elfut, és vihogásával felveri a világot?

Miért olyan nevetséges az, hogy a méntelepen dolgozik? Talán azon nevet, hogy nem bír vele, közben meg azt állítja magáról, hogy a méntelepen...

Hülye viccei vannak!

Kábán ténfergett az udvaron, a homlokát nyomogatta. Várni kell egy kicsit. Visszajön ez még, visszajön. A tornáról megnyílt a söntésbe vezető ajtó, csoszogó léptek a gangon, valami részeg... Nem ólálkodhat itt tovább. Kisietett az udvarról.

Ahogy hazaért, leült a saroklócára, legbelül. Fejét hátradűtötte a falnak, szemét lehunyta, a szemhéján szivárgott át a lámpafény rózsaszínű ködként. Gyöngének érezte magát. Ujjai megmegrándultak, gyomrából pedig alattomos ringással emelkedett fölfelé, mellén át a torkáig a rosszullet, alig volt rá ideje, hogy kifusson az udvarra. A rossz műbort kiadta magából.

Visszaült a sarokba, karját keresztbe fonta a mellén, fázott. A konyhában napok óta hideg a tűzhely, mamát kórházba vitték. Telefonált a bátyja, mondta is, hogy azonnal hazajön, nélküle semmit ne tegyenek - de Mátyás leszólta, hogy maradjon a fenékén. A mentő már úgyis elment mamával a mohácsi kórházba, és nem nagy dolog az egész, az orvos szerint egy hét múlva jöhet haza. Aztán a sok gond, a kinti veszélyesség elmosta az aggodalmát, és csak most, hogy az üres konyhában kuporgott, kezdett fájni az anyja hiánya.

Meg kellene látogatni. A bátyja, amilyen vadember, biztosan nem gondolt erre, pedig kapna autót, ha kérne, hogy bemenjenek Mohácsra; legfőlőbb azt mondaná, hogy a járási képviselő-csoport ülésezik. De annak hiába szólna, rázná nagy kobakját és mosolyogna: „Minek az? Ha baj lenne, felhívna a kórház, tudják, hol találunk meg. Különben is elég lesz majd akkor kocsit kunyerálni Máthétól, ha hazahozzuk szegényt...” Persze busszal is bemehetne. De akkor oda az egész nap, amíg hazafelé csatlakozást kap.

Nagyon megkívánta, hogy látogatóba mehessen. Elképzelte az anyját, amint fekszik egy teremben, csupa nyögő és hörgő ember között, mindenki idegen, az ápolónők szigorúak, a központi fűtés száraz melegében az orvosságsszag megcsavarja az ember orrát, mintha egy kötőtűvel az agyáig szúrnának fel. Mégis szívesen képzelte el, hogy a nagy ablakos folyosón ácsorog, keresi a kórtermet, nézegeti a várakozóknak kitett fehér padokat, megbámulja a gumikerekű kocsikat toló mütösöket.

Elmenni innen! Az anyjához vagy vadidegenek közé, mindegy - csak minél távolabb legyen. De mégis ül, ül mozdulatlanul, és nőttön-nő a rosszkedve.

Odakint kulcsot próbáltak dugni az ajtózárhoz, mérges dünnyögés a tornácon, és betolatott Mátyás.

- Hát te! Mért nem szólsz, hogy itt vagy? - hadonászott kezében a kulccsal. - Azt hittem, égve maradt reggel a villany, az ajtót meg bezártam belülről, és a kulcsot is benne hagytam, de akkor meg hogy az istenben van kezemben a kulcs?!

Mérgesen nevetett.

- Tele van a fejem minden mással, és néha olyan hülyéket gondolok, mint álmában szokott az ember. A múltkor, képzeld - gumírozott esőkabátjában ácsorgott a konyha közepén, nézett az öccsére, de nem látta őt, saját magával volt elfoglalva -, a múltkor hazafelé indulok, és a könyvelő, a kis Éva, megkér, hogy egy csekket adjak fel a postán, nekem úgyis útba esik, ő meg rohanna haza, mert az anyja mos vagy lekvárt főz, a nyavalya tudja, mi futkosnivalója van mindig a nőknek! Na jó, a csekket így viszem a kezemben - maga elé tartotta a kulcsot, avval mutatta -, hogy el ne feledjem feladni, közben millió dolgon jár az eszem, odaérek a postához, és a csekket belenyomom a postaládába. Már elmentem egy sarkot, mikor rájövök, micsoda ökör vagyok. Visszafordulok, megverem az ablakot, és beszólok a sánta Prohornak, hogy tévedésből egy csekket dobtam be a ládába, ha holnap kinyitja, most nem akarom zavarni vele, vegye ki, és adja fel a pénzt. Aztán elköszönök, és indulok tovább. Már megint majdnem a sarokig érek, hát kiabálnak utánam: Busóelvtárs, Busóelvtárs! Lipinkázik az öreg Prohor, és kérdi, hogy hogyan adhatná fel a pénzt, mikor csak a csekket hagytam a postaládában. Igazad van, mondom, reggel küldöm a pénzt. Elválunk, megyek tovább és eszembe ötlök, hogy hiszen zsebemben a pénz, elhoztam magammal. De lusta voltam már visszamenni. Reggel, persze, odacsörög Prohor, hogy mi legyen a csekkel? Szalajtom Évát, hogy a kézipénztárból vegyen ki pénzt, és vigye a postára. Azt mondja a lány, nincs pénzünk, hozni kéne a bankból. Híjnye, az apád ne sirasson, mérgedek meg. Mi a nyavalyát írogatsz csekkel, ha nincs rá fedezet? A lány elvörösödik, sápad, sír, én meg szidom, szidom. Aztán mintha belém szúrtak volna, hopp! - eszembe jut, hogy zsebemben van a pénz. Éva szipogva bevallotta, emlékezett, de nem merte mondani, hogy előző nap odaadta nekem, azt hitte, szándékkal letagadom, és úgyis hiába erősködne, tanú nincs, és az én szavam többet ér az övénel. Na, erre aztán tényleg elfutott a méreg, hát minek néz maga engem! - ordítok rá. Kapcabetjárnak? Ha az erdőben falkában legelnének a százasok, akkor se hajtanék el közülük egy forintocskát se!

A sok beszéd-től lihegve meredt maga elé. Fordult, hogy levegye az esőköpenyét, és a szobából beszélt kifelé.

- Mesélem aztán Máthénak, hogyan jártam. Az a vén kecske meg forog körülöttem, röhög, majd összecsuklik, végül a hátát kellett veregetnem, olyan roham jött rá. Nőszülj meg, mondja álnok pofával, nőszülj meg, legény, majd az asszony rendbe szed. Már minek vennék még egy gondot a vállamra, kérdelek. De csak hajtja a magáét, a magánéletedet rosszul organizáltad meg, mondja, és nevet a szemembe. Ez nem vicc ám, felelek neki, mert ha eddig senkit se rántottam bajba a magam kutya életével, hát most vigyek romlásba egy elvtársnőt?

Végre észrevette, hogy az öccse milyen zölden gubbaszt a sarokban. Elhallgatott, zavart lett a szeme, hátha eddig a falnak beszélt, ha meg figyelt rá, az is kényelmetlen: kiadja magát, hogy magános kakas létére szeretne kukorékolni, ha merne.

- Tényleg, nőszülj meg - szólt Jani. Ettől még zavartabbá vált Mátyás.

- Ne beszélj te is zöldséget!

- Miért? Vedd el Évát - mondta csak azért is, mert ilyen védtelennek még sose látta magabiztos és mindig határozott bátyját. Gúnyolódni is mert vele, és máris jobb kedve lett, hogy ilyen fölénybe került.

- Ideje, hogy dinasztiát alapíts, különben az Új Élet trónörökös nélkül marad. Vagy Kiszelinét várod vissza? Minek? Nem jó az, ha két állott tojást ütnek a tésztába, legalább az egyik legyen friss.

Mátyás bambán elcsodálkozott. Miket merészel ez?

- Fejbe rúgott egy ló, és meglötytyent az agyad? - kérdezte szigorúan. Kifordult az ajtón, és tüntetően dübörögve vonult végig a tornácon, mint akinek sürgős dolga van az udvar sötétjében.

Busó feléledt. Ez a kis gonoszkodás, hogy végre valakivel szemben fölénybe került ezen a rohadt napon, visszaadta a kedvét. Gondolta, ha Mátyás visszajön, még azt is megkérdezi, hogy Kiszeliné, ez a szép darab, szőke özvegy, mióta nem a mohori járásban, hanem a megyénél lett a legfőbb emendéesz-tyúk, szóba áll-e még egy vidéki téeszelnököcskével? Vagy már városi naccsága lett belőle?

Tulajdonképpen mindig piszkálta Mátyás felsőbbbsége. Tisztelte a bátyját, túlon túl tisztelte, hiszen apja helyett apja volt. Mióta ilyen nagy ember, akit időnként Pestre visz az érte küldött autó, azóta meg épp hogy csipogó verébnek érzi magát mellette. Most mégis, hirtelen eltávolodva tőle, hétköznapi módon látta a bátyját; mint amikor kisiskolás korában, a léckerítésen leskelődve, szemtanúja volt, hogy a félelmetes Beregi tanító urat, a levanteoktatót, aki hegyes orrával, vörös nyakával úgy járkált az iskolában, akár egy kakas, a felesége hátrazavarta a tyúkolba, hogy monyozza meg a tojókat.

Mátyás visszajött, és arcán látszott, kimódolta, hogyan semmisíti meg az öccsét.

- Jött hozzám egy kis tanítónő, valami... hogy is hívják? - vetette oda mellékesen, és Jani zavartan rántotta fel a vállát. - Hogy járt már itt, tulajdonképpen hozzám jött mint képviselőhöz panasszal, de te beszéltél vele, és megígérted, hogy intézkedel. Ha jól értettem. De hiszen jobban tudod te, hogy miről van szó. Igaz?

Bólintott, úgyis hiába tagadott volna. Mátyás szétvetette a lábát, cigarettát vett elő, és lassan, kiélezve minden szót, oktatólag mondta:

- Hát akkor igyekezz eljárni helyettem, ha már megkívántad a funkciómat. Én nem kértem, ki volt, mi volt, mi a kérése, te majd intézkedel. Ha vállaltad, biztosan megvan a hatalmad is hozzá.

Fene egye meg - gondolta Jani -, most rám pirít. Olyan ijedt volt az a lány, megsajnáltam, de mégse kellett volna jártatnom a számát.

- Gondolom, ha valami vén csoroszlya lenne - fújta a füstöt Mátyás a lámpa égője köré -, akkor is ilyen nagyon buzgólkodnál.

- Megmondtad a magadét, jól van, hagyd már abba! Különben is, segíték rajta. Én is vagyok valaki! - vágta oda. - Délután például Máthéval tárgyaltam.

- És megígérte neked a csillagos eget. Úgy szokta.

- Épp hogy semmit nem...! - szólt el magát. Megrántotta a vállát. - A munkáról papolt, mintha én nem dolgozni akarnék.

Mátyás oldalról, egy gyors pillantással végigmérte az öccsét.

- Schobert hiába taktikázik, meglesz az a telepvezetői kinevezés.

- Á, az nem érdekes! Nem azt akartam.

- Az öregot meg odafönről szorongatják, mondtam neked, mozdulni se mer, nagyokos lett. Így védekezik. Várjuk ki, amíg megerősödik. - Beleszimatolt a levegőbe. - Azért nem kell mindjárt kocsmába rohanni, ha baja van az embernek.

- Négy fröccsöt ittam.

- Több annál a szaga.

- Istenemre! Katival bolondkodtam, megkérdezheted. Az udvaron húzkodtam, de kinevetett az a dög. Miért kell azon röhögni, hogy a méntelepen vagyok?

Mátyás nem is akarta elfojtani a vigyorgását.

- Hát nem tudod? Azt beszélük, a tisztjeiddel vigasztalódik, mióta nincs ura. Vigyázz, sógorságba kerülsz velük!

Jani hirtelen forró szégyent érzett.

- Hiába, egyeseknek bitang szerencsájuk van a nőkkel - szötte tovább Mátyás. - Tegnap a tanítónő, ma Sebald Kati...

Ettől megdühödött. Ezt jókor mondja!

- Reggelig akarod folytatni? - horkant fel.

- Miért ne? Kitárgyaljuk ezt, módszeresen, alaposan.

Öccse felugrott.

- Majd meglátjuk! Azt hiszed, szórakozhatsz velem, az asztal lábához vagyok kötve?!

- De rád jött a happaré - képedt el Mátyás. - Savanyú uborkát ebédeltél?

- Téged vacsoráztalak! - vágta oda, és kirohant a házból.

Hát már sose lesz vége ennek a rohadt napnak? - nézett föl a fekete égre. Összehúzta magán a rövid kabátot, és belevetette magát az utca sötétjébe.

Mire a sarokig futott, elszállt a mérge.

Ilyen hideg estén a sártócsák megpillésednek, mozdulatlanra dermednek, nem fagynak még be, csupán a szélükön képződnek jégkristályok, és a szürkés, gyufaszálnyi kis csapok feszesre húzzák a víz felületét.

Felnyúlt a kabátja alá, és birkagyapjából kötött melegítőjét lehúzkodta a hasára, derekára, mert medencecsontján érzi az alattomos hideget; mintha abban mesterkedne ez a fagyos éjszaka, hogy derékban letörje, a földre verje, ahogy a virágokkal teszi ilyen csillagtalan, a téli kegyetlenségből főpróbát tartó őszi éjjelen. Napközben barátságos az idő, kiskabátban jött el, de már bánja, hogy mást nem kapott magára. Erzsihez megy, akit a bátyja hándált fel neki. Ott a konyhában egy pillanat alatt döntött, hogy megkeresi, és most úgy fut, mintha attól rettegne, hogy lemarad valamiről, amire pedig nagyon készülődött.

Az iskola ablaka féhéren fénylik, a felsősök vegyes kórusa, ahogy ez minden évben szokás, a november 7-i ünnepélyre készül:

A föld és a te-enger

Elvág az ének, újra kezdődik, tömörebben. A hajlítások megint bizonytalanra sikerülnek, mintha a dallam reptében meginogna, megzavarodna, egy pillanatig úgy tűnik, nem tud továbbevickélni - de újra felcsap, és magasra szárnyal a Kantáta:

*... mert Sztálin a béke, mert Sztálin a harcunk
és Sztá-álin ne-vé-ével forrt össze-a-vi-lá-á-á-ág!*

Bent tapsol a karnagy, és Busó gyorsan továbbindul, mert ismeri gyerekkorából ezt a tapsot, evvel állítja le a kórust, jelezve, hogy mondanivalója van, vagy hogy aznapra befejezték a gyakorlást. Ha pedig vége az énekkari próbának, nem akar a kitóduló gyerekek közt botladozni.

És főként Németh Ferencel, a karnaggal nem akar találkozni. Máskor is kitér előle az utcán. Ez a fehér sörényét lobogtató férfi olyan öntelt göggel hömpölyög végig Mohoron, mintha az ő kedvéért kövezték volna ki az utcákat. Annak idején minden gyerek nála énekelt a templomi kórusban, ott tolongott körülötte körmenetkor, ezért a fiatalabb felnőttek jónapotját Németh fensőbbeséges kézlegyintéssel és harsány kiáltással fogadja: „szervusz, fiacskám”. Nem tudja, ki köszön, de ha köszön, akkor rövidnadrágosként a kórusban énekelt. Az iskola kórusa manapság csak ünnepélyeken szerepel; nélkülük mit érne a legnagyobb terem, a vörös drapéria és a zászlódekoráció? Az iskola igazgatóhelyettese lett Németh Ferenc, és őrá panaszkodott a kis tanítónő; a női tanerők félreérthetetlen ajánlatokat kapnak a karnagytól, akinek hatalmában áll, hogy kitoljon velük, ha húzódoznának. És Busó megnyugtatta a bordó ruhás tanítónőt, hogy ezután nincs más dolga, említse meg, hogy milyen ismeretsége van Mohoron, ne higgyék róla, hogy azért, mert máshonnan jött, védtelen és egyedülálló.

Erzsi a Leib-féle szatócsbolt mögött lakik. A sváb boltost a háború után kitelepítették, és a Fő utcára néző bolthelyiségbe a parasztpárt költözött, később a Szeszipari Vállalat. Leib annak idején a lakóházát alakíttatta át üzletté, raktár céljára pedig megvette a szomszédos kis vityillót. Ez a kisablakos, egyetlen helyiségből álló odú - ami tényleg inkább raktárnak való - lett a tanítónő lakása. Egy vaksötét udvarról lehet megközelíteni, a bejáratú ajtót még raktár korában vaspántokkal erősítették meg.

Busó nem gondolt rá, hogy késő van, és arra se, hogy tulajdonképpen mit keres itt. Erősen kopogott az ajtón. - Ki az? - kérdezték bentől.

- Én, én, Busó János.

- De hiszen már... - Bizonytalanná vált a benti hang, aztán kétszer fordult, kétszer csattant az öreg zár. - De hiszen olyan késő van már, vagy nem?

- Késő van - tolta félre a pongyolás lányt, és belépett mellette. - csukja be gyorsan az ajtót, hogy meg ne lássanak.

- Ó, istenem! - sóhajtott Erzsi, és evvel megadta magát. - Szétnézett legalább, mielőtt bejött?

- Igen.

Az első meglepetés elmúltával a lány mégse akarta vállalni a cinkosságot, hiszen semmi se előzte meg, semmi se adott okot erre a bizalmaskodásra.

- A szomszédok szeretnek pletykálni - mondta élénken, és a hangja magasabbra csúszott. - Félreértenék a látogatást. Ezért nem hívok meg soha senkit, nehogy a nyelvükre vegyenek.

Azt kellett volna ügyes szemtelenséggel rávágni, hogy most az egyszer pedig lenne okuk a pletykálódásra! Ha a lány megzavarodik, már le van győzve, ha pedig ki akar térni az ilyen beszéd elől, akkor ezt a kezdést folytatni lehet mind nyíltabb célzásokkal - gondolt erre, de nem tudta kimondani.

- Meleg van magánál - nyögte.

- Pedig még arra se biztathatom - kuncogott Erzsi -, hogy vegye le a kabátját.

Most megint ajánlkozni kellett volna, hogy leveszi, le ő! - és nyeregben van. De hiába dühös ezért, nehézkesnek és zavartnak érezte magát. Lesunyta a fejét.

- Olyan jó idő van napközben, estére meg ez a hideg...

- Itt a tél - sóhajtott Erzsi, és ügyesen közömbös csevegésbe váltott át. - Nem szeretem a telet, mindig fázom. Azért is fűtök már most, fám van, kapok a tanácstól, hát evvel passziózok, hogy bedurranok este.

Busó szétnézett a szobában. A boltba áttört ajtó elé barna parasztszekrényt állítottak, tetejét könyvekkel rakták meg. A sarokban vaskályha, ládában tüzelő, a kályha és az ágy között - ez lehet a kedvenc téli kuckó - kissámlí, előtte asztalnak egy faszék, rajta a könyv, amit idáig böngészett a lány. Ágya megvetve, benne két duzzadt párna, dunyha - ez túl szemérmetlen látvány, elkapta róla a szemét. A szoba nagy része üres, mintha megbillent volna a házikó alatt a föld, és egyetlen sarokba csúsztak össze a bútorok. Busó bosszankodott az ügyetlenségén, hullámokban türelmetlen düh öntötte el, keze megremegett, zsebre kellett dugni.

- Nincs is olyan meleg - mormogta -, csak ahogy beléptem, és ez az üres hodály... - Elakadt, gyorsan hozzátette: - Nagyon barátságos magánál.

- Nem tudom semmivel megkínálni, sokszor még a jegyeket se bírom beváltani, nem figyelhetem mindig a boltot, nincs itthon semmi, nem vagyok jó gazdasszony.

- Nem azért jöttem - bökte ki nyersen. Végre kimondta a megfelelő mondatot.

- Igazán? - bizonytalanodott el Erzsi. Megérezte, hogy már nem mafláskodik a legény, hanem támad. Nem ismerte a falusi szokásokat, és úgy sejtette, illetlenség, ha a látogatót nem traktálja valamivel. Evvel is időt nyer.

- Jaj ám, most jut eszembe! - kiáltotta hirtelen örömmel. - Van egy kis pálinkám.

Futott a szekrényhez, az előbukó, vállfákra akasztott ruhák szoknyaszéleit visszagyömködte, és a felső fehérneműs polc hátsó rejtekéből előkotort egy fehér üveget.

- Anyukám főzte, cukorból eszenciával, vagy nem is tudom, hogyan, én nem értek az ilyesmihez. Azt mondta, ha megfázom, jó lesz teába, egészen megfeledeztem róla. De ugye, nem beszél erről? Mert nem szabad pálinkát főzni, talán be is csuknák érte az embert.

- Majd én kinyitom - nyúlt az üvegért, mert a lány ügyetlenül feszegette a belekeményedett dugót. - Hátha nem is pálinka, csak kútvíz. Vagy szenteltvíz. Előbb megkóstolom, aztán ha megérdemli, nem adom finánckézre.

Bögrékbe öntötték a pálinkát. Tiszta, erős ital volt, Erzsi csak picit kóstolt belőle, és szívogatta utána a száját. Busó alaposan meghúzta.

- Jó ez, elélnék a mamája főztjén. Önthetek még?

- Nem kérek - takarta be tenyerével poharát a lány. - Csak maga igyon, nekem megárt, és nagyon csíp, ég a szám.

- Le kell hűteni - hangoskodott Busó, aki aznap másodszor ivott éhgyomorral - csókokkal kell hűteni!

Máris milyen jól megy a beszéd! Szétfutott testében a tűz, izmai megfeszültek. Feje ködös lett.

- Szép kis legény az - kuncogott Erzsi nőies alattomosággal -, akinek hűt a csókja.

- Eh, ez csak olyan... olyan buta beszéd!

Öklével a levegőbe csapott. Már nem töprengett azon, hogy jót mond-e vagy nevetségest - nem fog a feje. A mellében mintha egyre kelt, dagadt volna egy cipő, ami nem fér el a kabátja alatt; ingnyakának felső gombját kipattintotta. A részeg fáradtság a lábába húzódott, a szék hátára támaszkodott szabad fél kezével, másikban a pálinkát tartotta.

- Üljön le - buzgólkodott Erzsi. - Én majd ide a sámlira kuporodom.

- Azt már nem. Vendégnek érezném magam, ha az egyetlen széken én pöffeszkednék.

Belülre akart ülni, hogy ő üljön a sámlira, de megbotlott a székben, mert a kályha és az ágy között minden bútor össze volt zsúfolva; Erzsinek esett, átkapta, és bögréjéből a pálinka ráfolyt a pongyolára.

- De marha vagyok - mormogta italosan, és a kabátja ujjával törölgetni kezdte a pongyoláról a pálinkát.

- Nem baj, nem baj... hagyjad...

A lány hangja olyan furcsán, elfulladtan mélyről jött, hogy Busó ráeszmélt, hiszen a karjában tartja Erzsit, az meg kapaszkodik belé, a testük egymásnak feszül, és részegen annyit még tudott, hogy mögöttük ott van a megvetett ágy.

Igen, így most jó, nagyon jó, ring vele minden, ilyenkor semmi más nincs benne, csak ujjongó öröm, kielégültség, fejében nehezen mozdulnak a gondolatok, a teste részeire hullik szét, dereka nehezzé és mozdíthatatlanná válik...

- Vedd le a lábad a hasamról - hallja Erzsi tárgyilagos hangját.

Ahogy megmozdult, mintha nehéz folyadék lottyanna meg és áramlana belsejében egyik oldalról a másikra - a hátára fordulva marad, nem bír mozogni.

A lány motoz mellette. Nem néz oda, fél rápillantani. „Mit gondol rólam? Nekiestem, mint egy vadállat.” Erzsi kibújt a pongyolából, leoltja a lámpát.

- Bújj arrébb - súgja, mintha valaki még volna a szobában és hallaná őket. De ez a hang megnyugtatja Busót. Erzsi szorosan mellébújik, átfogja a derekát, meleg leheletét az arcán érzi.

- Te nem vetkezel le?

Arcát Erzséhez nyomja, csókolni nem tud, érzéketlen az ajka.

- Van vekkered?

- Nincs. De hajnalban úgyis felébredek.

- Most is? Még ezután is...?

A lány hajának nehéz illata van, belefúrja az orrát, alig kap levegőt. A pálinkától csömört érez a szájában, vizet inni, de lusta kérni.

Erzsi suttog, susog, hogy várta, minden este várta, amikor besötétedett, vigyázni kell, mert a szomszédok... a szomszédok... jobb így...

- Ébresztő, ébresztő!

A rázogatóra Busó felriadt, nem tudta, hol van, másnaposan - a rossz bortól és a pálinkától -, szétesve hevert, idegen számára a saját elnehezült teste, alig bírja a kezét mozdítani, a lábai helyén meg mintha két betonoszlop heverne, melyek a melléig érnek, nyomják a szívét, a tüdejét, minden lélegzetvétel fáradtságos munka, feje pedig mintha kettő lenne, kétfelől a párnán, és ő köztük hever - ezt nem érti, vissza kellene menekülni az álomba, de valami nincs rendjén... Hol van? Miféle idegen ágyban? Fájdalom hasít az agyába, és erre a csodálkozó ijedtségre, hogy hol van, és mi történt vele - erre ébredt fel.

- Ébresztő - hajolt föléje Erzsi.

- Aha - ismert rá a lányra. - Mi a baj?

- Mi a baj, mi a baj? Hát mi lenne? Semmi. De nehéz lelket verni egy ilyen álomszuszékba!

A lány arcát, mert hátuk mögött ég a villany, alig tudta kivenni: a homlokát kedvesgondterhelten összeráncolja, szája durcásan duzzad - de jó ezt nézni! Feléje nyúlt, és Erzsi félreértette a mozdulatot.

- Nono! Ébresztő van.

Pedig csak meg akart kapaszkodni benne. Erzsi már hátrébb lépett, és a lámpa fénye élesen vágott Busó arcába, fejfájódító kíméletlenséggel.

- Hány óra van?

- Négy múlt. De korán kell kelni, arról beszéltünk az este. Hát akkor tessék szépen felkelni, egy jó fiú nem ellenkezik. A reggelit megcsináltam, ott a mosdóvíz, nem lustálkodunk tovább, meddig mondjam még?

Sokáig, akarta válaszolni, mert jó hallani ezt a perlekedést; de lefoszlott róla az álomosság, és ébren már nem tudott volna ilyet mondani.

Feltápáskodott, megmosta arcát a székre kikészített lavórban, és rendbe szedte magát. A koponyája hasogatott, erőtlenül ereszkedett le az ágy szélére.

- Adhatom a reggelit?

- Nem kellett volna fáradni vele.

Erzsi a kályha körül forgolódik, fazékban tea főtt, érzi az illatát. „Nincs teáskannája se? Veszek neki a vasboltban. Ha ugyan - ha ugyan látni akar még...”

A lány más, mint tegnap. Nem olyan védtelen, nem olyan otthonos. Kicsípte magát! Bordó ruhában, abban az ünneplőnek látszó, harangos aljú bordó ruhában van, amiben hozzájuk jött, mikor Mátyást kereste. A lábán harisnya, frizurája megfésülve. Talán jelezni akarja, hogy ő csak vendég itt? Hát most mi lesz...?

A lány a fazék tetejéről, hogy fel ne kavarja a tealeveleket, mert a bögrébe, tányérra tette, melléje egy szelet zsíros kenyeret. Úgy hozta eléje.

- Csak ez van, szegényesen. Jó lesz? - A gőzölgő teán át néztek egymásra.

Busó nem nyúlt a tányérért. Köhintett, megemberelte magát.

- Nem haragszol?

- Ugyan miért? - Erzsi elkapta a pillantását, a kezében tartogatott tányérra bámult. - Nem kell ilyet kérdezni.

- Én azért megkérdezem.

Erzsi még lejjebb hajtotta a fejét. Busó megnyugodva, úgy nyúlt a reggeliért, hogy nem a tányért, hanem a lány kezét fogta meg, és teástól húzta magához.

- Vigyázz! Kiömlik.

A lány kezét a markába fogva, az átmelegedett tányér alját is érezte az ujjai hegyén.

- Tegnap pálinkával locsoltalak meg, azért se haragszol? Betörtem ide bolondul és részegen...

- Nem kell erről beszélni - mondta újra a lány.

- Felejtsük el? Mintha nem is lett volna? Akkor mégis haragszol.

- Ne felejtsük el, azt nem mondtam. - Erzsi nem nézett rá, félrefordította a fejét. - Csak éppen nincs arról mit beszélni. Tessék a reggeli. Tessék megenni, ez van, szívesen adom - zavarában megint olyan pörlekedően beszélt.

Busó ölébe vette a tányért.

- Jöhetek máskor is?

- Ezt kérdezni kell? - kérdezte vissza a lány.

- Kell, persze hogy kell.

- Nem muszáj jönni.

- De én szeretnék!

- Egyél. Te... te buta.

És elfordult, rendezkedni kezdett, a székről letette a lavórt a sámlira, a széket közelébb tolta az ágyhoz.

- Erre tedd a tányért.

- Nem. Te ülj oda!

Busó még mindig nem nyúlt az ételhez, tartotta az ölében.

- Nekem nincs senkim. Ezt meg akarom mondani, hogy tudd.

Erzsi mereven ült a széken, két térdét összeszorította.

- Nekem sincs.

- De most már van. Igaz?

- Ha akarsz - bámult az ölébe.

- Akarom hát. - Felemelte a zsíros kenyeret, beleharapott. - Evvel kellett volna kezdenem, de tegnap... Mindegy. Most már tudod. És amikor csak el bírok szabadulni, jövök. Nem tudom, hogy mikor, nálam minden olyan - olyan bizonytalan.

Erzsi kíváncsian emelte fel az arcát.

- Tulajdonképpen mi vagy te a telepen?

- A jófene tudja - mondta tele szájjal, és kortyolt a teából. - Ménesgazda. Azt mondja Máthé, régen így hívták volna. Vezetőféle. Baj?

- Nekem mindegy - nevetett a lány.

- Nekem is. Csak hagyjanak dolgozni, mert most már nemcsak magamra keresek.

Erzsi elvörösödött. Busó pedig rágta, rágta a falatot, forgatta a szájában, nem tudta lenyelni. Szeretóm van - gondolta. - Ha ezt Schobert tudná! De semmi köze hozzá. És Mátyásnak se. Senkinek semmi köze. Ez az én dolgom.

Harmadik rész

A csődörök kihelyezésén voltak, a telepen azt se tudták, hogy hol, mert lóval és beosztott csődörössel a megyék mezőgazdasági osztálya rendelkezett, és akkor engedte haza, ha megunt a telepvezetőség levél- és táviratbeli sürgetését, könyörgését, fenyegetődzését. Marci bácsi ölnyi postát vitt naponta Mohorra. Busó látta, hogy változtatást kell kérnie, kiero-
szakolnia.

Tavasza - tervezte - mindent rendbe rázunk.

Eddig nem volt itt valamirevaló vezető. Tudta ezt, mert régi ismerősre, beszélgetőtársra akadt; a kihelyezésen levők közül elsőként érkezett meg a Kisbáró.

Busóék az apja haláláig a báró Kühlman-Kovách család egyik pusztáján cselédeskedtek, azon a birtokrészen, ahol a földesúrék éltek egy többször átalakított, öreg kastélyban. Kühlman, a monarchia hadseregének főtisztje, kiöregedve a szolgálatból, benősült az elszegényedett nemesi Kovách családba, és a roszkatag kúriához megtakarított pénzén birtokot vásárolt. Az öreg báró csak törte a magyart, de barátságos vénembernek ismerték. Fiatal felesége hozzá-
öregedett, és amolyan múlt századi, főkötös, mindenki nagymamájának számító nemzeti asszonnyá vált. Ha az ispán háta mögött egy cseléd a méltóságos úrékhoz ment panasszal, a két öreg - bár tartottak saját tisztartóiktól - megpróbált segíteni a rászoruló. Szerették őket a pusztán. Amikor pedig a magános házaspár magához vett egy elhagyatott rokon gyereket, ez mindenkit meghatott. A csecsemő - akit adoptáltak, és később a Kisbáró lett belőle - hadiárva volt, apját az olasz fronton srapel ölte meg, anyja a férje után halt. Az apa a Kovách néven kívül egyebet nem hagyott a csecsemőre, az öregek önzetlenül nyúltak a rokon gyerek után. Ez a szép, érzelmes történet a cselédházak asszonyainak kedvenc beszédtemája volt, a fiatal pár halálán túl tartó szerelme és a méltóságos úrék nagylelkűsége „családi” ügye és büszkesége lett Kühlman-Kováchék minden cselédjének.

Mikor Mátyás Mohorra költöztette a családot, vállalta a bizonytalan, időszakos munkák után futkozó napszámos életét. Mama visszavágyott a pusztára, és kisebbik fiát vissza is szegődött kiscselédnek; Jani és a Kisbáró játszótársak voltak, az öreg méltósága a fia mellé belső kisinasnak akarta, és megígérte, hogy a két fiút együtt taníttatja majd. De Mátyás, hiába sírt mama, elhozta öccsét a pusztáról, nehogy szolgát neveljenek belőle.

Ez a Kühlman-Kovách Sándor, a Kisbáró volt egyetlen régi ismerőse a méntelepen. Az a gyermekkoros ismeretség, ami a kis úrfihoz kötötte, elenyészett volna az évek alatt, ha a háború alatt nem kerülnek össze. Kühlman-Kovách hadnagy az újoncok közt akadt rá Busóra, félszegen megszólította - felnőttként is az öreg szülők babusgatott, nagy gyerekének látszott rózsás arcával, hamar megzavarodó tekintetével -, és közbenjárására egy tartalékos tiszt mellé helyezték tisztiszolgának. Így vészelte át a háborút, a visszavonulást egészen Ausztriáig; jól megvolt az idős kántortanítóval, ragaszkodott hozzá, és sokat tanult tőle. A háborúban szem elől veszítette a Kisbárót, de mindig hálával gondolt rá ezért a jó beosztásért.

Egyik reggel szembetalálkoztak a folyosón. Kühlman-Kovách éjszaka érkezett meg az állomásra a vagonjával, a mén be se vezették még a telepre. Busóval mindketten zavartan bámultak egymásra, és a félhomályos folyosón szinte sarkon fordultak, hogy eliszkoljanak. Végül Busó megemberelte magát, kezét nyújtott. A Kisbáró - valószínűleg az utóbbi években felvett szokással - tenyerét a kabátjába törölte, úgy nyújtotta a kezét; ő észrevette a piszkos munkát végzők ösztönös tisztelőadását, amivel régen a kétkezi dolgozók fogadták az úri leereszkedést. De a hadnagy mégis inkább a karját tartotta eléje, mert az éjszakai utazás

ragadós pizskát érezte a tenyerében. Ez a mozdulat, ahogy egy úr minden helyzetben feltalálja magát, megzavarta Busót.

- Hogy utazott? - motyogta.

- Pompásan.

- És a ló? - kérdezte zavarában.

- Ojjé! Megszokta a vonatozást - nevetett a Kisbáró. - Talán azt hiszi a nyavalyás, hogy ő kísér engem. Észrevettem, hogy néha rám néz, jól tűröm-e a zötykölődést?

- Hát csak pihenjenek. Találkozunk még.

Néhány napig kerülték egymást. Mikor összeültek, közös beszélőhelyük a méntelep volt, és így ismerte meg a telep múltját, a Kisbáró mint szemtanú beszélt róla.

Negyvenhétben vitéz Szurom Alajos, nyugállományú alezredes lett a telepvezető. Régi, fényes név, katonai főszemléző és az Űrlovasok Szövetségének egykori alelnöke. Ferenc József idejében tiszti versenyek győztese, saját nevelésű telivérek - Furioso, Amazon, Babuka - hátán indult a Monarchia legjobb lovait felvonultató vetélkedéseken.

Mohorra a lábát se tette be, helyette Bazsi vezetett, Pesten élt, csak a fizetését vette fel, amit a Földművelésügyi Minisztériumban ülő tisztelői színekúrának szántak. Negyvenkilencben jobbnak látta, ha vidéken húzza meg magát, és eszébe jutott, hogy hiszen neki állása van! És megjelent Mohoron.

Hetven fölött járó, szikár öregúr volt - mesélte a Kisbáró -, hosszú löcslábakkal, őszes oldal-szakállal. Furcsán hátradőlve állt, a gyomrát kidüllesztette: negyven évvel ezelőtt bukott egy akadályversenyen, és a gerincsérüléstől lett olyan a tartása, hogy mindenkinél magasabbnak látszott, és megközelíthetetlennek, akár egy sziklacsúcs, amely még hátra is hőköl a közeledés előtt. Bozontos szemöldöke alatt éberén leselkedve villogott a szeme, mint az olyan agglegényé, aki már gátlást, érzelmet, illemt rég elfeledett, nem kötődik senkihez és semmihez, cirkusz számára a világ, szórakozni akar rajta. Mohoron jól elmúlatta volna idejét az öregúr. De gonosz vicce a sorsnak, hogy amikor tényleg vezető akart lenni, helyettesé minősítették vissza, és a feje fölé telepvezetőnek kineveztek egy Kósa Lajos nevű elvtársat. A tisztek nagy skandalumot csaptak. Deputációt menesztettek az öregúrhoz, hogy tiltakozásként mondjon le az állásáról. Szurom Alajos azonban rájuk villantotta vaddisznószemét: „Bolondok az urak? - én csak egy a betűvel vagyok több ennél a Lajosnál, ezért azt proponálják, hogy egy fejvel legyek kevesebb? Az urak legyenek nyugodtak, az urak tegyék mindig azt, amit én teszek, a lapok ki vannak osztva, de nem tudni még, kinél van az adu, pompás partinak nézünk elébe!” A tisztek kikullogtak, és csak Bazsi nevetett, hogy tudja az öreg, mit csinál.

Akkoriban sehol az országban nem törődtek a fedeztetéssel, mert a lovakat drágának találták a gépállomás mellett. Takarmány se volt. Kósa spórolt a zabbal - Szurom szerint se szabad túltáplálni a csödöröket, mert ellustulnak! -, lesóványodtak az állatok. Az alezredes rábeszélte a telepvezetőt, hogy almoztazzon vékonyan, kevés a szalma is. A téli hidegben felfáztak a lovak, néhány elhullott közülük.

Kezdetben még másféle, mondhatni kedélyes légkör uralkodott Mohoron - ez derült ki a Kisbáró szavaiból. Ebben az eldugott fészekben a világ dolgairól, ha nem akart, nem vett tudomást az ember. Az országos viharok ide nem értek el: megalakulása óta állami telep, a változó időket csupán az jelezte, hogy akadozik az ellátás, és hogy Kósa személyében tisztelheték az új államhatalmat. Ő pedig pont olyan, amilyent vártak. Termelési biztos. A

tisztek azt hitték, átmeneti idő, néhány hónapig tart, és akárcsak tizenkilencben, szétpukkan az egész. Kedélyesen akarták átvészelní a kommunizmust.

Elterjedt, hogy Kósa azelőtt poloskairtással foglalkozott, vagyis az állatokkal való kapcsolata nem új keletű. Bazsi megesküdütt rá, hogy mozihirdetésben látta a rajzos reklámoť, hogy egy fertelmes nagy poloska fekszik a hátán döglöťten, és lábai között tart egy táblácskát:

Én tanúsítom, hogy Kósa a poloskák gyilkosa.

Hónapok alatt leromlott az állatállomány. Kósa pánikba esett, dühöngöťt, fenyegetödzöťt, hogy mindenkit elvitet, szabotálást emlegetett, hogy félrevezették, visszaéltek a jóhíszeműségével.

Kritikus pillanat volt!

De Szurom alezredes nem vesztette el a fejét, és visszahóditotta a telepvezető bizalmát ötletes javaslatával. Úgyis közeledik a tavaszi fedeztetési idény, nem kell takarékoskodni. Ne aggályoskodjunk, tömjenek bele mindent a lovakba! Ha az utolsó szemig elfogy a takarmány, az se baj, akkor az összes mént, akár idő előtt, küldjék szét kihelyezésre, és a gazdaságok majd gondoskodnak további táplálásukról. Egyszóval: etetni, etetni kell, amíg csak van mit, akkor legalább azt nem foghatják rájuk, hogy tönkretették a lovakat. Kósa szorult helyzetében elfogadta a mentő ötletet, heteken át zabon tartották a lovakat. Szurom intézkedett, hogy a futtatást szüntessék meg, hogy egy grammot se szaladjanak le magukról fölöslegesen. A túltáplált és bezárt mének majd az épületet rúgták szét, feszültek meg az erőťtől, idegesek voltak az egy helyben topogástól, a csöddöröszök alig bírtak a tomboló állatokkal. És akkor Kósa elrendelte, hogy egyszerre valamennyit engedjék ki, mert egy kis mozgás kell már nekik. A megvadult lovak egymást marták, rúgták, harapták, átgázoltak a gyöngébbeken, lábukat törték a kavargásban - a súlyosabban sérülteket ki kellett irtani.

Szurom alezredes a letartóztatás elől átlépett a határon; a rendörség későn ébredt fel, csak azt az embercsempészt fogták el, akinél megtalálták az alezredes dupla fedelű arany zsebóráját. Kósát pártiskolára vezényelték, Kábik megbízott vezető lett - ő Mohorról járt ki, idevalósi, ezért a leginkább „megbízhatónak” számít -, a minisztérium pedig meghozta azokat az intézkedéseket, amelyek a telepet megfosztják önállóságától, és kihelyezett méneket a járási mezőgazdasági osztályok felügyeletére bízta.

Az ávó egy nagyarányú kém- és szabotázsakciót szimatolt az ügy mögöťt. Hetekig tartottak a kihallgatások, de eredményre nem vezettek. Bazsi került a legveszélyesebb helyzetbe, Szurom bizalmasának tartották - végül mégis leszálltak róla, maradhatott.

Bazsi az első világháború után mezőgazdasági akadémiára járt, de volt egy lovassági tábornok nagybátyja, aki az ABC bécsi szervezkedésében vett részt, és annak segítségével, külön miniszteri engedéllyel, ment át a Ludovikára; a hadseregnek méneskari tisztek kellettek. Negyvenkettőben főhadnagyként egy gyorsan mozgó lovas és szekeres alakulattal került ki a keleti frontra, két hónap alatt visszavonták a hátországba. Amikor új hadtestet állítottak fel, Bazsi kijelentette, hogy nem lómészáros ő, hanem lótenyésztő. Ezért a békési méneshez dugták el, és kihagyták az előléptetésekből.

A front elől a tenyészállatokat elébb Dunántúlra, majd Ausztriába menekítették. Mikor odakinn egy szovjet ezredes olyasmit mondott, hogy örül a pompás állatállománynak - Bazsi nem habozott tovább: akármi van otthon, inkább magyar kézbe jusson a ménes, mint idegenébe. Szerzett papírt, hogy visszafelé vonulhasson a lovakkal. Györben azonban elakadt. A városi vezetők az éhínségre hivatkozva vágóállatokat követeltek tőle. Hiába volt a papír és minden bizonykodás! A kommunista rendőrkapitány végül letartóztatta.

- Így találkozott Bazsi a demokráciával - kuncogott a Kisbáró. - Hazafelé vonulva még az is megfordulhatott a fejében, hogy ilyen nemzeti érték megmenekítéséért jutalmat és elismerést várhat, ha büntetésre kellett volna számíttania, akkor szerencsének tarthatná a győri egyhetes dutyit. Nem akart aztán Mohorra se jönni, nem akar többé lovakat látni, azt üzenté. Pedig embereket nem akart látni, mert a ló az nemes állat, az még soha nem falt fel senkit.

Busó a Kisbáróra úgy emlékezett, hogy az félszeg ember, zavart és pironkodó, a szemét fiatal korában mindig lesütötte, arca hamar kipirosodott. Úgy látszik, az évek folyamán megtanulta, hogyan kerekedjen gátlása fölé: az első mondatoknál hadarva lökte ki magából a szavakat, ha közbevágta se állt meg, mondta a magáét, néha élesen és mesterkéltén fölvihogott, mintha élvezné a saját mesélőkedvét. Busót ingerelte ez az új, megváltozott ember. Másmilyennek képzelte el, nem tudott alkalmazkodni hozzá. A Kisbáró észrevette, hogy érdekli a telep múltja, erről mesélt a legtöbbit.

Igazán csak olyankor melegedtek össze, rövid percekre, ha gyerekkori emlékeket elevenítettek fel.

- A mutteros bot! - kiáltott fel a Kisbáró. - Milyen bot?

- Nem emlékszik? Tényleg nem? Hát el lehet azt felejteni! - túlozta el az álmétkodást a hadnagy. - Csavaranyát hajtottak a somfabot végére, primán lehetett vele célba dobni. Nem is tudom, miért nem figyelt fel rá a hadvezetés, ez lehetett volna a magyar csodafegyver, amivel megverjük az oroszokat - és nevetett elpirosodó arccal, hogy milyen bátrakat mer mondani.

Busó csupán az első pillanatban nem emlékezett.

- A hajtók csinálták maguknak, a vadászatokhoz, mi gyerekek meg ellopkodtuk.

- Még szép, hogy eszébe jutott! Maga volt a célba dobásban az abszolút bajnok, a sampion.

- Nem emlékszem.

- Csak semmi szerénykedés - torkolta le a Kisbáró. - Én tudom, hogy nagy imposztor volt maga. Úgy ám! Ki tanította meg engem ürgefogásra? Még ma is tudom, hogyan kell csinálni. - Buzgalmában megnyalta a száját. - Egy hajlékony fűzfavesszőt leszúrunk, másik végén a hurkot a lyuk szája köré tesszük, hogy ha kibújik a koma, egyenest bele a hurokba!

- Így ugyan nem fogna semmit, a spárka a levegőben lógna. A vesszőnek azt a végét is bele kell szúrnia a földbe, amelyiken a hurok van, de épp csak hogy megálljon.

Milyen messzi van mindez! A gyerekkor. Az a pusztá. A kastély. Mire emlékszik? Néhány apróságra: arcokra, kergetődzésekre, nagy felhevülésekre. Az az idő, amit kiscselédként a tanyán töltött, mégse lehetett rossz.

- És a karácsony. Az az uradalmi karácsony! - Kühlman-Kováchnak kigyúlt az arca, hogy ezt említi. - Ugye, ugye? Nálunk mindent megtettek, hogy tényleg a szeretet ünnepe legyen.

- A kocsiszinben állítottak fenyőfát, alatta az uraság ajándékai kis csomagokban. Igaz, ami igaz, a méltósága nem tűrte, hogy akár egy kondásgyerek is kimaradjon. Felsorakoztunk, elénekeltük a szent énekeket, és utána a kedves mama, a méltósága maga osztotta ki az ajándékokat.

- Az udvaron szalmamáglyák égtek - a Kisbáró szeme megpárásodott az emléktől -, és tatus mindig zsémbeskedett, hogy egyszer még tűz lesz.

- Az asszonyok bent szipogtak a karácsonyfa körül, az emberek meg odakint a sötétben ustort durrogattak, kolompoltak, a kanászok túlköltek.

- A csőszök meg lövöldöztek! Vagy akkor ez már nem volt? Mert egyszer kicsi koromban megijedtem, nagy sírást kaptam, és tatus megmérgezt, eltiltotta a lövözést, hogy az olyan vad magyar dolog - nevetett teli szívből, önfeledten. - Tudja-e, hogy én gyerekkoromban kocsis akartam lenni? De komolyan ám! A lovak miatt.

- Én meg pap akartam lenni. Ministrálgattam Mohoron, mikor visszakerültem a tanyáról.

A Kisbáró bólogatott, de mintha már nem figyelt volna oda igazán. A szeme beszűkült, mosolygós arcát összehúzta.

- Magának nem sikerült. Nagy pech, mi? De én kocsis lettem, vagy majdnem az, a lovak farához kerültem. Életcélokat elértem, csak egy háborút kellett elveszíteni és egy ezeréves Magyarországot szétrúgni. Mert szétrúgták, mint tyúk a töreket, így mondták ezt maguk a pusztán?...

Busó megzavarodott. Az elébb arra gondolt, hogy megpendíti, tegeződhetnének a régi barátság jogán. Már nem merte mondani, csupán ennyit kockáztatott meg:

- Tudom én, hogy maguknak nem könnyű. De ez a méntelep mégiscsak olyan hely lehetne, ahol... Nem rajtam múlik! Minden munkát lehet úgy végezni, hogy kedve teljék benne az embernek, vagy legalábbis ne legyen terhére. A lovakat itt mindenki szereti, ezt tudom, és nekem ennyi elég. Csak az kéne, hogy... - Nagy levegőt vett, és kimondta: - Nézze, mi ketten összetarthatnánk, és miért ne? - ha egyszer így fordult a világ.

A Kisbáró elvörösödött, elkapta a szemét.

- Más dolog a gyerekkor - dűnnyögte -, és ez megint más. - Látszott, nem akar goromba lenni, de van, amit jobb minél előbb tisztázni. - Tud sakkozni? Egy picit? - az is elég. Mert akkor tudja, hogy tisztfőlénnel szemben tehetetlen egy para... - és idáig érve dühös lett önmagára, hogy nem gondolta meg, mit beszél. - Nem sértés, ne úgy vegye! A sakkozásról beszélek, ahol tisztfőlénnel szemben tehetetlen egy - gyalog.

Busót olyan hirtelen öntötte el a sértett indulat, hogy nem tudott uralkodni magán.

- Azért olyan tehetetlenek nem vagyunk mi, ne képzelje! El bírnak bánni avval, aki... Tudunk róla, hogy vannak bizonyos D-tisztek. Na ehhez mit szól? Maga, természetesen, nem tud erről semmit - gúnyolódott.

A Kisbáró elnézett mellette, vonogatta a vállát.

- Amikor volt az a nyomozás Szurom ügyében, róla kiderült, hogy... És maga is tudja, hogy ezt nekem tudnom kell. Meg akar fogni?

Busó gyomra összerándult; nem tudott erről semmit, csak vaktában dobta be a horgot, és valami mégis ráakadt.

- Erről eddig nem beszélt, csak lovakról.

- Mi is a nyomozók kérdéseiből tudjuk, ahogy Szuromról faggattak, hogy részt vett valami szervezkedésben. De ez elavult ügy, lezárták, azért, ha akarja, felmondom a leckét. - A Kisbáró arca pirosan égett. - Állítólag a tisztek kezdték egymást felkutatni, számon tartani, és D-tiszteknek hívták magukat, mert tizenkilencben volt az az ABC-szervezkedés Bécsben, az antibolsevista comité, és hogy annak a hagyománya lenne a mostani. Szurom tudna erről többet mondani.

- Nem Bazsi? - csapott rá a kérdéssel.

- Ki-kicsoda?... Mért pont Bazsi?

- Aki most Szurom helyett dolgozik. A múltkor maga mesélte, hogy az ő nagybátyja... Az ott volt Bécsben.

- Csak nem képzeli! - sunyta le a fejét. - Az régi dolog. Bazsi nem olyan, igazán nem. Őt gyanúsítja? És ezt komolyan kérdezi?

- A legkomolyabban.

- Semmit nem tudok - nyögte -, és az én szavaimból ilyesmire nem következtethet. Kérem, hagyja őt békén! Nagyon kérem!

- Nem hiszek magának.

A Kisbáró felpillantott, majd megint lesütötte a szemét, és titokzatosan suttogetta:

- Nézze, én vagyok a kémfőnök, de ezt ne mondja meg senkinek. Miért? Nem nézte ki belőlem? Én készítem elő a harmadik világháborút, az amik csak azt várják, hogy pattintsak az ujjammal. Ezt akarta hallani? Hát most tudja.

Mátyás nem szerette a papírmunkát, az Új Életnél öccse volt az, aki ráfanyalodott. Busó a méntelepen is a raktárkönyveket, nyilvántartásokat, számlákat, fuvarleveleket mind összegyűjtötte és kijegyzetelte. Aztán füzetkéjével végigjárta a raktárakat, padlásokat, takarmánykamrákat, földpincéket és a szabadon tárolt terményhalmokat, boglyákat, kazlakat.

- Nincs valami nagy rend! - vetette oda kihívóan Kábiknak és Bazsinak, kezében szorongatva a füzetét. A raktárkönyvekbe, ezt észrevette, rendszertelenül vezették be a szállítmányokat, kiírta, hogy körülbelül mennyi lóg elkönyveletlenül. De mindez csak szám, adat, kimutatás; hogy tudja evvel megfogni őket, hogy végre a markában legyenek? Bizonytalanságában ingerülten ismételte meg - Nincs valami nagy rend!

Ellenkezést várt, vitára készült, de Kábik rábólintott.

- Ezért szeretném, hogy végre kézbe vegye valaki.

- És rám vártak vele?

- Csak szívességből kezeltem a könyveket - rántotta meg a vállát Bazsi. - Nem az én dolgom lenne.

Kábik sietve magyarázta el, hogy a könyvelőnőjük Mohorról járt ki, de a férjnek nem tetszett, hogy ennyi férfi közt egyedül van, és mert nem tudtak helyettest szerezni, nem adott át senkinek semmit, itt hagyott csapot, papot. Most már hiába rángatnák elő, azóta sok minden érkezett és került felhasználásra, senkit se tehetnek felelőssé. Busó gyomra összeszorult: kisiklanak a markomból, tehetetlen vagyok. A kémügy híre óta gyanakvó lett.

- De hát hogyan...? Ez így - ez mégse...! - Nem tudta, kire legyen dühös. - Ez most már így lesz örökké? Kábik összehúzta a száját, gondterhelten pislogott.

- Nohát, ugye, épp ezért szerettem volna... Én is úgy gondolom, hogy valaki... Valaki rendet csinálhatna ebben a kazalban - nyögte ki végre.

- Én nem értek ehhez! - csattant fel. - Nem raktárosnak küldtek.

- Minket se - szólt Bazsi. - Mi a lovakhoz értünk. Ettől elborult az agya. Mert ő, ugye, a lovakhoz se ért... - Egyesek mégse átalloztak mindent összekavarni a hozzá nem értésükkal, csak meg kell nézni a könyveket! - Nem egyesek, hanem én vezettem a könyveket. És a plusz munkáért köszönetet várhatnak! Ölbe tett kézzel néztem volna, hogy kerül minden ebek harmincadjára?

- Nagyon is igaz - bólogatott Kábik. - Így van, kérem.

Busónak égett a füle, a nyaka, a legszívesebben otthagytta volna őket. Az ablakra esőt vert az őszi szél; konokul bámulta a patakocsákban sodródó cseppeket, ahogy lefelé kanyarogva átbugyognak a keresztlécen, és aláfolynak az üvegen a párkányig. Felelősségre vonással kezdte, és lám, sarokba szorítják. Fölemelte a füzetét, lapozgatott benne, zavarában nem tudta elolvasni a saját írását. Azért makacsul keresgélt, nézte a számoszlopokat, mintha kiokosodhatna belőlük.

- Annyi minden van itten - mormogta -, akár egy vegyeskereskedésben. Só, cukor. - Megismételte. - Cukor! És milyen rengeteg cukor. Köles, cirok, pohánkamag - böngészte tovább. - Kukorica. Nálunk nem etetnek kukoricát a lovakkal - jegyezte meg óvatosan -, azt tartják, ellustít.

- Nagyon is igaz - helyeselt Kábik. - De még mennyire igaz! Vigyázni kell vele.

Erre magabiztosabban emelte fel a füzetét.

- És itt van, ni, cukorrépa! - Látta, hogy a telepvezető-helyettes az állat gyűrőgeti fehér ujjai-val. Talán melléfogtam? Akkor röhögne a nyomorult! Mondta hát tovább, egyre diadalmasabban: - Az nem takarmány. A cukorrépa az nem! Az fontos népgazdasági... - kereste a szót, de nem találta a helyes kifejezést, öklével a levegőbe vágott. - Cukorrépát nem etetünk állatokkal! Kenyeret se etetünk. Ez kuláktempó! Bíróság elé lehet kerülni miatta. Ennyit én is tudok, mindenki tud, aki a *Szabad Népet* olvassa. Mindennap írják. Ezt nem kellett volna mondanom - gondolta azonnal. Újságból eszem a tudományt? De Kábik nyekeregve kezdett magyarázkodni.

- Ez bonyolult dolog - meg kell értenie a helyzetünket... Mi, kérem, nem vagyunk felelősek, meg fogja érteni, ha... Hol is kezdjem! - Száját csücsörítette, kék szemével maga elé meredt. - A minisztérium, kérem, mikor mi es-o-es jeleket küldtünk, hogy nincs takarmány, hát akkor a minisztérium... Ők sem tehettek mást, kérem! - Megtörölte a homlokát. - Szóval szabad felvásárlást engedélyeztek az állami gazdaságok körében. A mi megbízottunk...

- Én! - szólt közbe élesen Bazsi.

- Mindegy, kérlek, te vagy más, valakinek menni kellett, olyan valakinek, aki tudta, mit hasznosít a ló. Mert számíthattunk rá, hogy a bevett takarmányok, úgymint - az ujján szám-lálta elé - zab, dara, burgonya, szénafélék, hereszéna, lucernaszéna, baltacim, zabosbükköny nem állnak majd kellő mennyiségben rendelkezésünkre. - A kezét bámulta, hogy elsorolt-e mindent. - Az állami gazdaságok, kérem, a tervteljesítés után megmaradt tartalékot szívesen adták át, hiszen mi a minisztérium illetékes főosztályán keresztül egyszámlájukra utaltattuk át a vételárat, termelési tervüket, akarom mondani a bevételi tervüket az előnyösen és egyszerűen növelte meg, ezért ajánlottak fel takarmányrépa mellett cukorrépát is. A ló azt nagyon szereti, kérem! És le kell szögeznem, hogy amikor még szabadon - elvörösödött -, vagyis annak idején mi etettünk cukorrépát a lovakkal. A régi takarmányozási táblázatokban is szerepel, megmutathatom - tett az asztalfőök felé egy bizonytalan mozdulatot.

Busó nyelt egyet. Kimagyarázkodnak. Kisiklanak a kezéből.

- Igen - hallotta a saját hangját. Valamit még mondani akart. - No igen, igen...

És nem mondott többet, azért se mondott, hadd maradjanak bizonytalanságban ezek ketten.

Az iroda közepén álldogált. Az ablakra verődő eső, ahogy keresztülcsorgott a keresztlécen, egy rozsdás szöveget moshatott, mert az alsó üvegtáblán sárgásan folyt tovább.

Bazsi kifordult az asztala mellől.

- A telep érdekét kell néznünk. És aki idetartozik, egyet kell hogy értsen velünk.

- Értem én ezt - engedett Busó, mire Bazsi megnyugodva dőlt hátra, és Kábik idegesen sóhajtott. Azért még meglóbálta a füzetét előttük. - De ezt a nagy halom mindenfélét hogyan vegyem át? Hiszen azt se tudom felmérni, miből mennyi van.

- Hát ez bizony - motyogta Kábik -, ez bizony bizalom kérdése, kérem...

Bizalom? Miért bízna meg bennük? Ugyan miért? És éppen bennük, kettejükben? Egyáltalában, kiben bízhatna meg? Kiben? Ezt keresi-kutatja, mióta csak itt van. De hamarább fog kémet, mint barátot!...

Aztán egyik reggel a telepvezetői irodában a Kisbárót találta, aki máris ment volna kifelé - újabban mindig eliszkolt Busó elől -, de Kábik gondterhelten böngészett egy papírt Gschwindttel, és felhördült.

- Örültség, Kühlman! Isten bizony mondom, örültség, amit írsz!

- Mit törödsz vele? Ha megunja Szultán - ír egy beadványt, hogy nem bírja már a fütyköse.

Busó közelebb lépett, barátian a Kisbáró karjába kapaszkodva átlesett annak válla fölött, hogy lássa, mi az ott az asztalon.

- Mi van, mi van?

A Kisbáró rávigyorgott, kiszabadította magát, és kiment a helyiségből; Gschwindt hiába mozdult készségesen, hogy visszatartsa.

Kábik a Kisbáró összesítő jelentését nyújtotta oda Busónak, egy megvonalmazott irkalapot. A bal szélén fentről lefelé felsorolva a helységek, ahol megfordultak a lóval, a keresztribrikákba pedig bejegyezve, hogy melyik napon hány ugratást eszközöltek, és hány kanca fogamzott meg működésük nyomán. Gemkapoccsal hozzáfűzve a költség számlák kötege, a tanácsok és gazdaságok igazoló elszámolásai, sürgető levelek és a többi - de Busó tudta, hogy csak a kimutatás fontos. Kábik emiatt sápítozik, és nem értette felháborodása okát.

- Igen, igen - mondogatta óvatosan, s visszaadta a paksamétát a helyettesének.

Az kihallotta hangjából az értetlenséget, és még paprikásabban folytatta:

- Tönkreteszik a lovakat! Lestrapálják őket!

Két karral hadonászott, a száját nem csücsörítette össze óvatos szokása szerint, hanem félre-rántotta felindultságában: oldalt egy elhanyagolt, fekete foga volt. A már visszaérkezett csődörösök jelentéseit dobálta ki az asztalra.

- Tessék, tessék! Képtelen számok! Felelőtlenység, állatkínzás, két év múlva az egész állományt hajthatjuk a vágóhídra! Laikusok és hülyék ostoba intézkedései, és én ezt - ezt fedezzem? Tűrjem?!

Gschwindt kitartóan ismételte:

- Node, Jenő, Jenő kérlek... Jenő, Jenő!

Busó hirtelen nem is tudta, ki az a Jenő.

Kábik pillantásában kihuny a tűz, dührohama elmúlt. És ahogy helyettese lecsillapult, benne úgy kezdett dagadni az ingerültség.

- Miért hülyék az elvtársak?

Kábik már a szokott körülményes, nyekergő módján válaszolt.

- Kérem, ez egy kardinális kérdés... elhamarkodva nem szabad ítélnie... Én csak a népgazdaság szempontjából... - Asztaláról összegereblyézte a papírokat, és a fiókjába dugta. - Nem tartható egészségesnek, hogy... Kérem, napi egy ugratás és egy kancát háromszor véve számításba - az ujján mutatta, és az ujja még mindig reszketett -, egy idényre csődörönként maximum negyven-ötven megtermékenyítést számolhatunk. Itt pedig olyan számok vannak, kérem, olyan számok... hát akkor én, ugyebár...

- Nem kevés a negyven?

Kábik Gschwindthez fordult.

- Nem hasból mondom, kérlek, te is igazolhatsz, talán kettőnk szava...

Gschwindt Busóra meresztette a szemét, arca szolgálatkészben feszült.

- A szakirodalom megengedi a nyolcvan, sőt a százas számot is! Például feljegyezték, hogy egy angol tenyésztő...

Kábik felugrott az íróasztalától.

- Azok egyedi esetek! Te ezt éppolyan jól tudod, mint én, mit fecsegsz-locsogsz összevissza?

Az állatorvos félrehúzta a száját.

- Kérdeztél, ne haragudj.

Busó émelygett, mint aki többet evett a kelleténél. Tudta, Kábiknak van igaza, mégis utálta azért a hülyézését. Gschwindt pedig hazudott és mellébeszélt. Hát mind a kettőt egye meg a fene!

Amióta Kábik látta, hogy Busó szeretné végre kézbe kapni a gyeplőt, s ezért határozottnak és erélyesnek mutatkozik, akár velük, akár külső szervekkel kell szóba állnia, azóta a járások mezőgazdasági osztályaival való vitákat, hogy küldjék vissza a csődöröket, nem írásbeli könyörgéssel intézték, hanem interurbán telefonhívásokkal. Busó reggeltől estig várta a kapcsolásokat, hogy tárgyaljon és fenyegetőzzön; Kábik ilyenkor mellette állt, bátorítóan bólogatott, papírfecnikre firkantotta és orra elé tartotta az érveléshez szükséges adatokat. Így nap mint nap ismeretlenekkel ordította.

Interurbán kapcsolásra várt azon a délelőttön is, a telefonkagylóban bűgös és kattogás hallatszott, távoli sípolás, sercegés, beszédhangok érthetetlen gurgulázása, ami hol felerősödött, hol elhalkult, mintha a külvilágot vihar dobálná. A falnak dőlt, ide-oda forgolódott az asztal sarkánál, de mint a pórázra kötött kutya, nem szabadulhatott. Kibámult az ablakon, azt hitte, a távoli erdősáv csupasz és fekete fáit nézi, de öntudatlanul egészen mást figyelt meg: két ismeretlen embert. Átfestett tiszti egyenruhában.

- Kik ezek?

Kábik az ablakhoz lépett.

- A mieink. Csődörösök. - Szeretett volna még valami jól hangzó dolgot mondani. - Stramm, katonás fiúk!

Busó idegesen megrázta a telefonkagylót.

- Rohadtál volna meg az anyádban... Mindenféle idegenek mászkálnak itt, azt se tudom, kicsodák!

- Az éjjel érkeztek meg kihelyezésről - és gyorsan folytatta ezt az elterelő témát. - Borzasztó, hogy még mennyien hiányoznak! Abban a járásban is, amire most várunk, még kint vannak ketten.

És sietve kilépett az irodából.

Busó tovább ácsorgott, kagylóval a kezében. Az ablak felé fordult, és leste, hogy minden úgy történik-e, ahogy sejti. Igen, a két idegen még topog, beszélget - most egyszerre megfordulnak, valaki szólt nekik, eltűnnek az ablak látószögéből -, és máris hallani a folyosón a közeledő lépteket. Az első koppantásukra kikiáltott.

- Tessék! - és a kagylót lecsapta az asztalra.

Előbb egy békaarcú férfi lesett be, kitárta az ajtót, társát maga elé engedte. Előrejöttek az íróasztalig, és egymás mellett megálltak. A békaarcú társára nézett, könyökével alig észrevehetően megbökte, de az nem szólalt meg, így hát ő kezdte.

- Az éjjel érkeztünk. Jó reggelt, Eör Ferenc vagyok. - Busó kéznyújtására elmosolyodott, megbiccentette a fejét. - Örvendek.

Társa vonakodva fogott kezét.

- Ághi Kálmán jelentkezem. - A hangja hivatalos, és fehér arca, akár egy márványfej, mozdulatlan maradt.

Eör azonban szélesen vigyorgott.

- Nahát előbb meg se szólal, hagyja, hogy én... neki kellett volna elsőként jelentkezni. Ő a rangidős.

- Ugyan már - szólt rá Ághi élesen, és felfelé, a sarokba bámult. - Ez nem számít.

- Jól utaztak? - Kérdezte Busó.

- Jól.

- És... - majdnem megkérdezte, mint a múltkor Kühlman-Kováchtól, hogy „a lovuk is?” Most se jutott semmi okos az eszébe. - Minden rendben?

- Rendben - visszhangozta Eör, és próbált közvetlenebb hangot megütni. - Nem akartunk hajnalban zavarni, kicsit szundiztunk.

Busó ingerülten mordult rá.

- Most szóltak maguknak, hogy én is itt vagyok, mi?! - felkapta a kagylót az asztalról, belehallgatott, süket a vonal; rácsattantotta a villára. - Megőrjít ez a telefon - mentegetődzött. - Mindnyájukat úgy kell kikönyörögni a járásoktól.

A békaarcon mintha gúnyossá vált volna a mosoly.

- Mondtam nekik, hogy a ló helyett legfeljebb én folytathatom a munkát, ha ragaszkodnak még hozzánk. Busó nyelvén ott volt, hogy ne beszéljen így az elvtársakról! De ő kezdte a panaszkodást, furcsa lett volna, ha most meg közösséget vállal avval az isten tudja, hol levő járással.

Ághi Kálmán mindezt úgy hallgatta, mint akinek semmi köze az egészhez. Egyenesen állt, majdnem vigyázzban, a derekát kihúzta, feje kicsit hátrabillent, és így elnézett Busó feje fölé. Gögösnek látszott, bosszantóan előkelőnek. Eör Ferenc gömbölyű fején a száj túl hosszan metszett, álla kicsiny, szeme gombnyi: egy békához hasonlított. A telep állományában mindketten a fiatalok közé tartoznak.

Busó, miközben vizsgálta őket, egyre keserűbb kedvű lett. Az öregebbeknél természetesnek találta az ellenszenvet. De itt van ez a két, nála alig idősebb férfi: ezek miért néznek rá úgy, mintha csak beléje botlottak volna?

- A jelentéseket kérjük minél előbb - bökte oda a szót. - Már úgylis elkéstek vele.

Eör elhúzta a száját és ugyanazzal a fintorral az orrát, a szemöldökét is - szinte a levegőbe emelkedett.

- Té-ényleg? - kérdezte nyúlós hangon. Egyszerre fordultak meg, és mentek ki.

Busóra, amint egyedül maradt, rátört az idegesség, törni-zúzni szeretne, egy pillanat alatt szilánkokká aprítani mindent maga körül, aztán áttörtetni a szoba falán, és itt hagyni ezt a kócerájt, nyomtalanul eltűnni innen!...

Kábik jött vissza. Eörékkel nem találkozhatott a folyosón, annál több idő telt el távozásuk óta. Dörzsölgette a kezét, és végül nem bírta tovább a kíváncsiságot

- Mintha úgy láttam volna, hogy... Mégis eszükbe jutott, hogy bejöjjenek ide?

Ránézett fondorkodó pofájára, pislogó szemére, erre az isten tudja, miféle emberre, aki úgy egyensúlyoz őrajta, akár egy pallón.

- Itt voltak! Minden rendben van! - vicsorgott rá. - A legnagyobb-rend-ben!!!

- Na de... miért - hebegte Kábik meglepetten -, miért mondja ezt - így?...

Helyettesére meredt, bele a kéken rebbenő szemekbe, és nem bírta visszafojtani az indulatát.

- Mert minden rendben van! A legnagyobb rendben! Minden ezen a rohadt telepen, érti?!

- De kérem... mire gondol? Beszéljük meg...

- Mit lehet ezen megbeszélni! - ordította. - Ez az egész istenverte nyomorult fészek!

- Csillapodjon, kérem, én igazán nem értem...

- Na jó. Beszéljünk csak erről a két... - próbált erőt venni magán - két mákvirágról!

Kábik még mindig nem értett semmit, szédülten a széke felé tapogatott.

- Eörre és Ághira gondol? Ők mondtak valamit, amitől ennyire...? De mit, az istenért!

- Nem mondtak semmit! Vagyis amit mondtak... De megszoktam már ezt a kekk beszédet, nem ez a lényeg. - Beszívta a levegőt, aztán mégse ordított, hanem erőltetett nyugalommal megkérdezte: - Miért voltak ezek ketten?

Kábik tekergette a fejét.

- Hogy érti ezt?

- Úgy, ahogy mondom. Miért voltak ketten? - És saját váratlan ötletétől nyugalom szállta meg. Igen, most megfogta őket. - Nézze, nem vagyok hülye, a kihelyezési listából tudom, hogy egy ló és egy ember, ez a szokás. De ezek ketten voltak! Miért? Ezt kérdezem.

- Tényleg ketten voltak... De hát - tétovázott a helyettes - biztos volt valami oka.

- Persze. Az egyik mindig szabadon maradt, és végezhetette a... - kezével kanyarított egyet - a más irányú munkát.

- Üzletelés? - csodálkozott Kábik. - Mit?... És miért?

- Az hát - gúnyolódott -, üzletelés a fenét! Volt fontosabb dolga is. - Előrehajolt, úgy sziszegte: - Titkosabb!

Kábik nem akarta elérteni a szervezkedésre való utalást. De Busó biztos volt a dolgában. Ez az első szál. Most megfogta. Nem fognak túljárni az eszén.

- Ugye, nem tudja kimagyarázni, miért voltak ezek ketten?

- Én igazán... nem is tudom... Talán Bazsi.

- Persze! Bazsi biztosan tudja. És tudja más is, mindenki a telepen, csak én nem tudtam eddig, ezt gondolták maguk.

Kábik arcára visszatért a szín.

- Már emlékszem. Ághi egyedül ment el, de utána kellett küldenünk valakit, mert...

- Mert? - kérdezte, és erőlködve húzta szét merev ajkát. Már tudta, hogy melléfogott.

- Mert Ághi beteg lett, vagyis nem olyan igazi beteg... De problémái voltak - hadarta Kábik -, vele mindig problémák vannak, nagyon labilis idegzetű... Így volt, kérem. Pontosan így.

Busó fellökte magát a székből.

- És én ezt higgyem el? Nagyon átlátszó mese!

Kábik bambán nézte, hogy rohan ki az irodából. Végigvágatott a folyosón. Ahogy ki akart lépni az udvarra, az ajtóban ott álltak azok ketten. Tudni lehetett, hogy róla beszélnek, és ahogy meglátták, nem hagyták abba, csak Eör németül folytatta.

- Ist ein Dummkopf.

- Sei Ruh'.

- Dummkopf. Nicht war? - És mert tetszett neki a szó, megismételte: - Dummkopf!

Busó ellépett mellettük, ki az udvarra. Ha rámosolyognak, alakoskodva, nekik rohan. De így semmit nem tehetett.

Felhúzott térdét íróasztalának feszítette, és a maga alatt hátradöntött szék két hátsó lábán hintázva bámult ki az ablakon; odakint süt a nap, az ilyen üvegpohár ragyogású, verőfényes őszi időben nehéz megülni idebent, az embernek minden sejtje kifelé kívánczik, hogy sütkérezzen még egy utolsót, járjon jó nagyot, amíg teheti, mert a szobába zártság hónapjai következnek.

Csak hát dolgozni kellene, Kábikot is elhessegette az irodából. Asztalán feltornyozva a papírhalmok: rendeletek, hivatalos iratok, összeszedett mindent, ami a telep iratszekrényében hevert, hogy átnézze. Így mindenről tájékozódik, ha átrágja magát rajtuk. Ehhez azonban nincs kedve. Pedig milyen jónak látszott ez a terv, hogy örült neki, amikor kitalálta! Magának se vallotta be, hogy el akar bújni bennük - elege van az itteni emberekből. És az eredménytelen szaglászásból is.

De dolgozás ez? Papírokat nyálazgatni? Miféle munka? A legszívesebben vasvillát ragadna, és kiganézná az irodát: trágyadombra a sok papírával! - oda valók.

Hintázott a széken, vágyakozva bámult ki a napsütésbe; az iroda ablaka nem az udvarra nyílik, hanem a telep körüli legelőre és a kiserdő sávjára, ami elválasztja őket a határtól. Embert nem látni, csak mozdulatlan és üres békességet.

Minden megváltozik, mélázott, ha Erzsi itt lakik majd. Nem lesz ilyen hosszú a nap. Ül az irodában, ahogy illik egy telepvezetőhöz, és intézi a dolgát, de odakint a folyosón néha felhangzik az a könnyű kopogás, amitől most is, csak ahogy elképzel, átmelegszik a szíve tája - Erzsi idefut, megnyitja az ajtót, bedugja a fejét, és aggodalmasan kérdezi, hogy mit főz, sok hagymával szereti-e a lecsót, kis szívem, munka közben mért zavarasz, annyi hagymát teszel bele, amennyit akarsz -, de alig bújik vissza az iratai közé, újra kopogás, futó női cipőkopogás a folyosón, az ajtó nagy lendülettel nyílik, és Erzsi feldúlt arccal néz be, Janika megint a kutyán lovagol, azon a bűdös nagy kutyán, nyugodj meg, kis szívem, te csak ne nyugtass, én a közelébe se merek menni annak a dögnek, tegnap is, amikor a maradékot a táljába kapartam, rám vicсорított, ez a bűdös kölkök meg nem tart tőle, amíg egyszer baj nem lesz, de kis szívem, Vezér nem bántja Janikát, még sose kapott feléje, és Erzsi szemét elfutja a könny, te is félsz attól a dögtől! - de a gyerek más, kis szívem, Bazsi is mondta, hogy Vezért elcsábította tőle Janika, sose hittem volna, ezt mondta szó szerint, hogy az a vadállat ilyen jámbor tud lenni, mert kis szívem, a kutya nem bántja a gyereket, sose bántja, akárhogy is húzkodja, gyámbázza, mert a kutyának ilyen a természete, tudhatnád - és valóban, Janika vitélül kapaszkodik Vezér hátán, kis szandálja sarkával sarkantyúzza az oldalát, az a melák dög meg tekergeti a fejét, nyelvét lógatva liheg, hátán a bundáját markoló gyerekekkel, aki visítva nógatja, és az istálló ajtajából mosolyogva nézik a csődörösök...

De hova hozná Erzsit? A kis szobába? Ahol egymaga is alig fér el? Talán kaphatna még egy szobát, a szomszédosat, és akkor lenne helye a konyhának is. Egy telepvezetőnek ennyi jár, megmondja Schobertnek. És az iskola? Erzsi innen járjon be Mohorra tanítani, esőben, hóban, sötét reggeleken?... Nem megy ez, nem, nem.

Azért jó volt elképzelni.

És ebben a lazálós hangulatban ingerülten rezzent össze, mikor a folyosóról zajt hallott. Visszadöccent a földre székének mind a négy lábával, és fülelt. Odakint fojtottan osztozott egymással két ember: - Várj, te hóbörödtél! - Mi bajod? - Nem lehet csak úgy berontani hozzá. - Már mért ne lehetne? Mi ő? Kisisten? - Nem arról van szó, hanem... - Ej, beszélek én vele, bízd csak ide. - Várj! Akkor előbb én...

Kinyílt az ajtó, Murom dugta be zavart és aggodalmas arcát.

- Érdeklődnék, hogy bejöhettek-e, vagyis nem én... szóval a feleségem, tisztelettel.

Feje hirtelen eltűnt az ajtónyílásból, s odakintről hallatszott méltatlankodó horkantása: - „Mit rángatsz...” - De már jött is befelé az asszony, keményen becsukta az ajtót, és Busóra bámolt.

- Maga az a zsandár?

- Mi vagyok én?

- Ez az anyámasszony katonája - bökött a háta mögé, a csukott ajtón túlra - úgy fél magától, hogy a hideg leli. De én csak bejövök! - mondok, legföllebb leharapja a fejemet. Na, harapja?

Busó elhúzta a száját; ez nála annyi, mintha mást a jókedv vetne szét.

- Úgy nézek ki?

- Hát nem. Inkább olyan fancsali a képe. De mégiscsak maga az a fakanál, amelyik itt kavargatja a levest, igaz-e? - akkor meg magával van beszélőnivalóm.

- Az asszonyságnak? Velem?

- Pont de pont!

Megtetszett Busónak ez a némbor, ez az erős kötésű, kocka alakú nőszemély. Csizma, slingelt szoknya, bekecs van rajta, a fején kendő, az fogja sötétbarna keretbe piros arcát. Idősecske lehet, ötven körüli, de még olyan erőben, hogy egy szilánkot se lehetne kihalászni belőle, akár egy keményfa tuskóból.

- Ennek a tökéletlennek vagyok a felesége, a Máténak. Csak úgy mondom, mert már kitalálhatta.

- Igen? Én meg Busó János vagyok.

- Tartsa meg az Isten annak.

- Miért? Mi lehetnék?

- Néhai Busó János.

A férfi megjuhászodva intett.

- Üljön le nálunk.

Az asszonyosság elhelyezkedett a széken, összeigazította a földön két csizmás lábát, kezét az ölébe nyomta.

- Zavarom? Mondjam, amit kérni akarok, vagy elébb harangozzak be misére?

- Ráérünk - gyökintett Busó. Jó érzéssel terpeszkedett neki a beszélgetésnek, végre otthonosan érezte magát. - De elébb én kérdezek. Honnét került elő az asszonyosság? Új ember vagyok, és még nem tudom, kinek van és hol van családja.

- Nekem a Máté hites uram. Békési lány vagyok, kis szógálónak szegődtem el Gyulára, ott a mozi előtt állingáltam, jött ez a Máté tizedes, az volt még csak, és átesett rajtam, akár egy dézsán. Azóta így vagyunk, egy kenyéren. Naccsága voltam én a háború előtt, meghiheti, selyemharisnyát hordtam, mert a többi tisztnek a felesége is úgy járt. Ezt nem sírom vissza. De igazából! Jobb így nekem, a magaméban. Most Mohács mellett egy állami gazdaságban vagyok szakácsnő, hogy közelébb legyek ehhez az emberhez. - Mocorgott a széken. - Nem kellett volna neki idejönni. Nem hát! De akkor még, negyvenhétben, a nyű se ette így a világot, mint mostanság. A főhadnagy úr hívta, a Bazsi, azt ismeri tán, annak a szavára meg elmenne a pokol fenekére is. Mert húsz éve együtt vannak a katonaságnál. A főhadnagy úr lovon, Máté meg a ló faránál. Ez az életje. - Előrehajolt kicsit.

- Ide nem kellett volna jönnie, mert igaz, törzsőrmester volt a reakcióban, de a lovak mellett, és a demokráciában kitették az egyenruhából, de más semmi, hatszáz, elmehetett volna dolgozni akárhová. Igaz? Megkeresi a kenyerét, jó fogós ember. De amikor alakult ez a telep, Bazsi úr füttyentett egyet, ő meg rohant, mint kutya a gazdája után. Meg kell hagyni, sokat köszönhet neki. Nemcsak a régi jó sorát a katonai ménesnél, de a háborúban az életét mentette meg a főhadnagy úr. Így mondják. A karjában cipelte ki valami veszedelemből, amikor tompon lötték, tisztesség ne essék szólván, az uramat. Ő erről keveset mondott, mert az asszony neve hallgass, nem is forszíroztam soha a hadititkokat, azért...

Busó felkapta a kezét.

- Állj, állj! Én csak egyet kérdeztem az asszonyóságtól. - Muromné két ujjal megtörölte a szája sarkát.

- Csak nem beszéltem sokat? De mért nem szólt az úr, ha nem kíváncsi rá? Nem kell nekem itt gyakorolni a beszédet, van három konyhalányom, azok...

- Avval kezdte, hogy van egy kérése - próbálta megállítani a szózuhatagot. - Mi az?

- Mégis zavarom. Miért nem mondja?
- Dehogy! Csak nem akarom, hogy elfelejtődjön.
- Azt én nem hagyom, ha már benyomakodtam ide, mert az emberem ki nem nyitná a száját, ezt beléverték a katonaságnál, pedig nem ünnep az ünnep, ha...
- Szóval mi a kérése? - Megrántotta vállát az asszony.
- Hiszen azt mondom! Karácsonykor magam mellett szeretném őt látni. Engedje el. - Most először olyan bizonytalanság ült ki az arcára, hogy rossz volt nézni. Szerencsére nem várt azonnali választ, karattyolt tovább. - Magának hatalmában áll ezt megtenni. Ugye, így van?
- Nem tudom - válaszolt őszintén. - Új ember vagyok.
- De csak a markába adták a kötőféket! Vagy anélkül próbálja vezetni a lovat?
- Úgy valahogy. - Muromné ingatta a fejét.
- Nem bírok eligazodni ezen az új világon, buta vagyok hozzá, lehet. Mondhatom tovább? Maga olyan embernek látszik, hogy bizodalmam van magához. Hogy nálunk az állami gazdaságban is mik vannak! Na, hagyjuk. A konyhán a fazekamba még nem néznek bele, azt nem túrném, enni meg akarnak ők is. De tudja, aki régen úr volt, az úr volt! Most meg... Ez a demokrácia?
- Ez is - biccentett kényszeredetten.
- Nem értem, hogy van az, hogy innen most el se mehetnek az emberek. Mert nem mehetnek! Igaz? És miért nem?
- Ne tölem kérdezze. Amióta az a rendőrségi ügy volt, ez a rend.
- Ki van ez mondva? Törvény van rá?
- Nincs. Csak ez a rend, tudja mindenki.
- De maga azért megpróbálhatja, hogy elengedi Mátét. Suba alatt.
- Megpróbálhatom. - Muromné sóhajtott.
- Énnekem ennyi elég, látom a hozzám való jóindulatát. Megyek is.

Felcihelődött, körbenézett az irodában. Meglátott egy Sztálin-képet a falon, odadöccent elébe.

- Nálunk is van. Pont ugyanez. Áll a fal tetején, a szélben, és lobog utána a kabátja. Szép ember, van egy rokonom, azt formázza. Nem baj, hogy ezt mondom? Mokány, bajszos ember.
- A kép alatt polc, rajta virág, azt egy ujjal óvatosan megérintette. - Poros. Hát isten megáldja.
- 'sten.

Egyedül maradt a képpel. Ő hozta, és eddig senki észre se vette. Vagy úgy tettek. A virág valóban poros és sárga. Minek ez ide? Ki kell dobni.

Ha kongani kezdett odakint az üllő, Busó felkapta a fejét, és ahogy szaporázva egyre élesebben csengett, mind vidorabban hallgatta.

A kovácsműhely a legszélső istálló végében van, és amikor először nézett be oda, meglepődött. Mert látott már kovácsműhelyt eleget, mindegyik kormos falú, rozsdás vasakkal, fekete szerszámokkal és ócskaságokkal telehányt odú volt, ahol a dézsákból szétesurgó víz iszamos tócsákban állt a téglapadlón. Ez a műhely azonban majdnem úgy ragyogott, mint egy orvosi rendelő: a meszelt falra erősített deszkatáblákon hurkokba akasztva lógtak a vassfény-szerszámok (otromba műszerek, igaz, de mégis inkább műszernek látszanak), vaskampókon a

különböző méretű, előre elkészített patkók, és egy szétdűlő, téglából rakott kovácstűzhely helyett itt modern, samottos belsejű vasállványzaton vöröslött a parázs.

- Jó napot. Nem zavarom?

Ménkü M Márton feléje lebbentette szürke bajuszát.

- Nem bír zavarni, mert nem futok el.

Legközelebb nem mert ilyen bárgyún érdeklődni. Az ajtóból nézte az üllőn ugráló kalapácsot, amint csengve-bongva pattog, mielőtt odacsapna a fogóval forgatott, mélyvörösből feketére váltó vasra.

Kivárta, amíg a kovács rápillant.

- Kicsit figyelgetem a munkát.

- Csak figyeljen erősen, ha elfárad, felváltom. - Busó jókedvűen túlkiáltotta a zajt.

- Maga mindenre tud mondani valamit?

A kovács felemelte az üllőn táncoló kalapácsot, hogy csönd legyen.

- Én mindenre. Mert minden likba illik egy szög, csak azt kell tudni, hogy melyik hova.

Az elkészült darabot bedugta a vízbe, és amikor már nem sistergett, félrelökte. Új izzó patkót kotort ki fogójával a parászból.

- Patkóból csinált patkót, úgy látom, ez nem nagy kunszt.

- Annak nem, aki nézi.

- Na komolyan, mért csinálja?

Ménkü M Márton visszadugta a patkót a parászba, bőrköténye aljával megtörölte az üllőt.

- Nézze, ezek nyers patkók, ahogy kapjuk az elosztóból. Rendesen ki sincsenek verve. Ilyet nem teszek a ló lábára, mert nemcsak az állatban van becsület. Aztán meg olyanra alakítom, amilyen vasalásra épp szükség van.

- Nem mindegy az, mit ver fel?

Ménkü M Márton öreg arcán szétfutottak a ráncok.

- Mi sem viselünk egyforma cipőt, a ló meg éppen hogy kényes a lábára. Figyelje - bökött a falra aggatott patkósorra. - Ezek meredek patára valók, vékony szárúak, emezek meg papucs-patkók, puha patára. Ha ferde a pata, az egyik holdját vastagon hagyom a patkónak. Mankólábra meg ilyen kampósat teszek. És mást a bevágó lábúra és megint mást a bokázó lóra, kiigazítom a láb hibáját. - Hunyorított egyet. - De az az igazi mesterség, meglátni, hogy kell-e egyáltalán patkó! Ilyen istállóban tartott lovakat nem vasalunk, ha nem muszáj. Minden hónapban megfaragom a patájukat, ez untig elég.

- Nohát! Csak úgy meztláb vannak a mi lovaink? Nem is vettem észre.

- Miért cipeljük a vasat, ha nem szükséges.

- Keveset tudok még a lovakról - vallotta be Busó, mert az öreg előtt nem szégyellte magát. - Amikor tehetem, jövök magához tanulni.

- Jöjjön - nyúlt Ménkü a szerszámai után. - Addig is erőt, egészséget.

- Az az, csak egészség legyen - dörmögte a kovács -, akkor aztán akármilyen betegség jöhet.

Egyre többet gondolt a kovácsra. Ez a szürke bajszú, sebhelyes arcú öreg, akinek a szemöldöke vastagon és mereven áll el a koponyájától, bizalmat keltett benne. Milyen szívesen beszél! Nem húzódozik tőle, igaz, nem is tiszteli benne a telepvezetőt, de mégiscsak az első, aki emberszámba vette, és kijött segíteni, amikor a többiek elnézték volna, hogy egymaga rakja le és cipelje be a kisvasút vagonjáról az árut. Ez is törzsőrmester persze, de mégis munkás. Kétkezi munkás. A tisztek meg tiszthelyettesek között valaki más. Hogy erre nem gondolt! Nála kell kezdeni a barátkozást, meg kell nyerni. Maga mellé állítani.

És belemelegedve a tervezgetésbe, elgondolta, hogy valamiféle egységfrontot lehet létrehozni a tiszthelyettesekből, akik biztos nem fűjják a tiszt urak nótáját. Tiszta sor. Így mondja ezt a marxizmus; mindenkit a helyzete határoz meg, a termelésben elfoglalt szerepe. Tanulta a pártiskolán.

Átjárt hát a műhelybe, és napról napra többet tudott meg a szakmáról. Hogy például lónak is lehet lúdtalpa, ha a pata a szarutalp után szétterül, és nem képződik üres köröm. És békának nevezik azt a lágy részt, ami a talp hátulján van, a sarok felé, és a béka egészséges volta határozza meg az állat járását. A rossz patkolások nyomán meg köepék képződnek, amolyan tyúkszemek, azt aztán már nem lehet helyrehozni semmiképpen, gyenge járású, sánta ló válik az elrontott patájú állatból.

Próbálta az emberekre terelni a szót, amit annál könnyebben megtehetett, mert a tiszthelyettesek sűrűn beütöttek magukat a műhelybe. Tőle ugyan visszahőköltek, vagy úgy tettek, mintha nem látnák.

- Hogy ityeg a fityeg, Márton? - kérdezte Gyurmó Jakab a küszöbről, és beljebb az istennek se jött.

- Ahogy kell - morogta a kovács.

- Hozom az Elemért, mert összedörgöli a csánkját.

Ez a Gyurmó vastag nyakú, éles pillantású törzsőrmester, deresedő fejű csődörös. Busó eddig csak a hátát ismerte, mert mindig elfordult, ha őt közeledni látta. Székes János, egy lapos képű és nagy fülű tiszthelyettes, épp ellenkezőleg, úgy állt meg előtte vagy emelkedett fel, ha munka közben lépett melléje, mint aki parancsot vár. Csak nézett derűsen, szempillája se rezdült, készségesen biccentett, akármit mondott neki - de nem felelt, nem beszélt. Ménküshöz is épp csak bepillantott, és ha Busót ott érte, iszkolt tovább. Egyszer megpróbált utánaszólni, behívni a műhelybe, de Székes morgott valamit, és már ment is, hogy etetni kell.

- Hagyja csak - szólt a kovács. - A ló nem várhat, mert kanca elli a csikót, de zab az anyja.

Elöntötte fejét a vér, mert ez már majdnem úgy hangzott, mint a rendreutasítás. Dühösen méregette az öreget, aki egy patafaragót élesített.

- Mit csinál maga, Márton bátyám, az olyan lóval, amelyik nem hagyja magát megpatkolni? - kérdezte nagy lélegzetet véve, hogy most megszorítja ezt az embert.

Ménküс Márton leengedte a fenőkövet.

- Elrontott ló van, de annak igazsága is van. Tudja, hogy miért rúg.

- És ha nem tudja?

- Azt csak az ember nem tudja. - Elszántan nézett rá.

- Maga mondta! Magukkal is így van ez.

Ménkü Márton benyúlt a bőrköténye alá, cigarettát kotort elő. Rágyújtott komótosan, a gyufát kipöckölte az ajtón.

- Na jó. Ennek is meg kell lenni, ennek a beszédnek. Nézze, én öreg vagyok, beszélhetek, maga is tudja. Tudja, mert azért jár hozzám. És beszélhetek, mert kitelt az időm. Így van? Hát meg akarom kérdezni, mért koslat maga körülöttem? Kíváncsi lennék rá, meg más is kíváncsi.

- Bazsi?

A kovács nyugodtan szembenézett.

- Mondtam neki, hogy várjunk, majd kibújik a szög a zsákból.

Busó tudta, hogy minden elromlott. Nem jöhet elő a tervével. Egységfrontot kovácsoljon össze a tisztek ellen a tiszthelyettesekből? Nevetséges.

- Látja - szólt Ménkü -, nem nézte meg az úr, melyik szögre ver rá. Pedig furfangja van minden szögnek.

- Nem akarok semmit - válaszolta zavartan.

- Akkor minek jár hozzám az úr?

Erre már elkeseredett.

- Mért vagyok én úr, Márton bátyám? Hogy mondhat nekem ilyet! Cseléd voltam, és hogy most idehelyeztek, az csak azért van, mert...

Nem tudta megmondani, hogy miért van. Öklével maga elé csapott dühösen a levegőbe.

- Dehogynem úr. Csak elvtárs-úr - húzta össze szeme körül a ráncokat az öreg. - Ha olyan régi úr lenne, igazi, akkor másként beszélénk, mert engem se a golya költött. - Majdnem gyengéden nézett rá. - Nem maga az első itt nálunk, és megmondom a szemibe, nem is az utolsó. És maga se jobb a többenél.

- Miért mondja ezt nekem?

- Hogy ne fárasza magát hiába.

- De én - én csak beszélgetni akarok magával.

- Na, hát azt tesszük.

- De nem így!

- Hát hogyan!

Busó elkapta a pillantását.

- Hogy megértsük egymást.

- Én is azt akarom.

Mit mondjak neki? - gondolkozott kétségbeesetten. Mert akármilyen broszúra jutott az eszébe, az most nem segített.

- A telep... A telep érdeke... - hebegte, - Mért nem értik meg?

- Lovak mindig voltak és mindig lesznek. Mit kell erről beszélni?

- Nekünk meg kellene értenünk egymást, azt hittem, hogy...

- Nem jól hitte - ingatta a fejét Ménkü Márton. Nehéz kezével megtörölte őszes bajszát. - Jobb, ha én mondom, mintha más mondaná az úrnak.

Kinézték az ajtón, az udvaron Bazsi ballagott át, és eltűnt az istállók között. Az öreg Busót figyelte.

- Ez az, látja! A kulcs nyitja a zárat, nem a kilincs. Ennyit mondhatok.

És nyúlt a fenőkö után, hogy folytassa a munkáját.

Most már hitt Schobertnek: titka van a telepnek, valami nagy és sötét titka van! Ennek utánajár, ha addig él is. Mert mi más magyarázata lenne, hogy falba ütközik, akárkihez fordul?

És alkonyat után - mikor az istállók háta mögött egyedül lődörgött, rosszkedvűen azt figyelve, hogy a kóbor kutyák a sötétedéssel együtt miként húzódnak egyre közelebb a telephez, és Vezér ormótlan alakját már megismerte közöttük - a vakvéletlen mintha igazolta volna gyanúját!

Az egyik istálló hátsó ajtajánál, de odabentről, a sötétből, beszélgetést hallott meg, félmondatokat. Csakhogy miről beszéltek! Nem mert hinni a fülének. Mozdulni se bírt, a falhoz lapult, és a szíve annyira vert, a fejét annyira feszítette a rémült izgalom, hogy alig értette a félhangon társalgókat. Kik lehetnek? Ketten vannak, és egyikük ugyancsak gyözködi a másikat: „...úgy lenne szép, ha mindnyájan, nem értem, miért pont te nem...” Az a másik kedvetlenül tiltakozott: „...ne kezd előről, a te dolgod, te vállaltad a szervezést, én nem tudok semmiről. „Valakinek vállalnia kellett, és nem hiszem, hogy félnél, vagy...” „Megmondtam, nem komoly dolog. Fölösleges. A mai világban nem játszunk mataharit, ez úgyse számít az amik haditechnikája mellett.” „Akkor miért sürgetik... és az az üzenet talán...?” „...hogy nyugodtabban várjunk... és az izgágák... az atombomba...?” „...nem tisztességes rájuk várni, és a leszámolásnál...” „Ne félj, most tökéletes munkát végzünk, még egyszer nem állunk meg félúton, nem lesz elég fa! De addig ne játsszunk kiscserkészt.” „Nem lesz akkor már késő? Akkor bizonyítani?”

És megismerte ezt a hangot. A Kisbáróé! Mintha csak ma lenne, hogy ugratta, és magára vállalta a kémfőnökösdit. Forróság öntötte el a fejét: Ez megint ugrat? Észrevettek, és a bolondját járattja velem? Kigúnyol. Az hát, az anyja istenit. Óvatosabb lenne, ha igazán...

Szégyenkezve a házfal mellett elódalgott a sarokig, onnan pedig futó léptekkel iszkolt el. A düh, a megaláztatás forrt benne. Na jó. Ez vicc volt. De lesz ez máshogy is. Ha valóban sikerül majd elkapni őket. És akkor nincs pardon. Ezután nincs! Játsszunk egymással? Jó, de most én következem.

Az istálló mögött valaki Vezérnek füttyögetett. Magabiztosan, gúnyosan.

Úgy tervezte, hogy azért is kilesi őket. Amikor azt hiszik, hogy magukban vannak. Egyszerű az egész. Másnap reggeltől kezdve látványosan készülődött haza, mondta is, akinek csak tudta, hogy Mohorra megy. Persze, szoknya van a dologban, bólogatott, de hát a férfiembernek megvannak a maga ügyei.

Késő délután indult el, átvágott a mezőn, és amikor már nem tarthatták szemmel, behúzódtott a kiserdőbe. Ott toporgott a fák között. Ahogy telt az idő, egyre nyomorultabbul érezte magát. Mert tulajdonképpen tényleg szeretett volna elugrani Erzsikehez. Jobban vágyott rá, mint máskor. Csak vele tudna megnyugodni, elfelejteni minden bosszúságot, kudarcot, sértést. És visszamenni is röstellt. Inkább nyíltan támadt volna rájuk, mint hogy így lopakodva lesse ki őket. És ha rajtakapják? Mit hazudik?

Eh! - joga van itt lenni, joga van visszajönni váratlanul is! Itt felejtett valamit, és kész. Nem tartozik nekik számadással. És a tisztesség... Nem! Erre nem szabad gondolni.

Szürkület után nagy kört írva le óvakodott vissza a telepre, és hátulról, a hosszú istállók felől ment be az udvarra. Senkit nem látott. Őt sem láthatták. Csak Vezér bámulta meg, az alkonyatban a telep felé sompolygott, és távolból a falka követte.

Szobájában levette a kabátját, hogy ha mégis beleütközne valamelyikükbe, hadd higgyék, hogy otthonosan járkal a házban. És nincs semmi titka.

Kilesett a folyosóra. Ez a legjobb idő, a vacsora körüli nyüzsgés elült, de lefekvéshez még nem készülődnek. Megdörgölte mellén az inget, annyira kalimpált a szíve. Vágjunk neki!

Mit akar leleplezni? Nem is tudta. De hátha olyasmiről beszélgetnek, ami árulkodó lehet.

Lábujjhegyen és mégis sietősen ment el az első szobáig. Nagy csend az ajtó mögött. Persze, ez a lódoktor odúja, az vigyáz magára, ha tudna valamit, talán el is mondaná, meg a többiek se veszik be maguk közé. Gyerünk tovább.

A következő ajtón bömbölve tódult ki a zene, fránya dzsessz, Eör csapja a ricsajt. De csak a zene kell neki? Vagy el akarja nyomni az egyéb hangokat? Fülelt, semmi gyanúsat nem hallott.

Az utolsó ajtó mögött végre beszélgettek. Bazsi hangját megismerte, csak nem lehetett érteni, hogy miről folyik a szó. Ha benyitna? Hogy elkapjon egy félmondatot?

Odabent összevitatkoztak, megemelték a hangjukat, és megértette őket. Lovakról volt szó. Egy régi futtatásról.

Hogy ki nyert. És miért diszkvalifikálták.

Úgy ugrott el az ajtótól, mintha deszka lángot vetett volna.

Futott vissza a szobája felé. Csak fel ne fedezzék. Meg ne lássák! Ezt a szégyent...

Biztonságba érve lerúgta a cipőjét, villanyt nem gyújtott, igyekezett a padlóra rá se lépni, üldögélt az ágya szélén.

Később óvatosan levetkezett, bebújt a pokrócok alá. Nem bírt aludni. A folyosón néha végigment valaki, a ház estére megelevenedett. Ő csak lapított az ágyban.

Mintha női nevetést hallott volna. De talán a rádióból. Hajnalban nem bírta tovább, ki kellett menni a dolgára. Agyonverve, kialvatlanul és a hűvöstől lúdbőröző háttal álldogált a fal mellett. És elsuhant mellette egy nő, nem szólt hozzá, csak kuncogott. Meg mert volna esküdni rá, hogy Kati volt.

Ez a nagy titok? Ezt megsütheti.

Szombaton bement Mohorra.

Schoberttel nem tisztázták, hogy a hét végét is a méntelepen kell-e töltenie. Gondolta, jobb ezt nem kérdezni, ha mégis szólna, majd úgy tesz, mint aki természetesnek veszi, hogy vasárnapra hazajárhat, tisztát váltani. Azért mindig csak késő délután jött el a méntelepről, és rossz érzéssel, dacos izgalommal loholt a mohori utcákon. Bujkálva szökdösött haza, akár egy rossz cseléd. Legjobb lenne odavágni ezt a tisztséget, gondolta elkeseredve, akinek kell, hajoljon le érte, és vigye. Nem először jut eszébe.

A pártbizottság öreg épülete mellett vitt el az útja, és hirtelen elhatározással befordult a udvarára. Meglepődött, hogy csönd fogadja. Hova lett innen a nyüzsgés? A háznál őrség (ez se volt eddig) tartóztatta fel, hogy nincs hivatalos idő, úgyse talál bent senkit - de látta, hogy a titkári irodában ég a villany, csak beerőszakoskodott.

Máthé és Keresztes kihűlt, bűdös cigarettafüstben ültek, s idegesen intettek, hogy kifelé, ne zavarjon; aztán az öreg mégis felcihelődött.

- Szusszanjunk egyet - ajánlotta a helyettesének, és ez rájuk fért, mindketten nyúzottak voltak.
- Beszélek evvel a Jani gyerekkel, ritka vendég nálunk. - Jól behúzta maga mögött az ajtót, a tornácon nagyokat szívott a friss levegőből, s a mellét dörzsölgette.

- El akarnék jönni a telepről - vágott bele Busó egyenest a közepébe. - Nem nekem való hely, nem szívelnek engem azok az emberek.

- Nocsak! Hát már nem őket kéne elvitetni?

- Ne tréfáljon. Azért, mert az elején evvel jöttem magához...

- Most meg megpucolnál. Értem, legény! Hogyne érteném. Mindegyiktek így csinálja, nagy dérrrel-dúrral nekifog valaminek, átgázolna az Istenen is, aztán meg otthagyná az egészszet, mint eb a szarát. Mi meg keressünk új embert. Hány hete vagy ott? Még meg se melegedtél, de már jönnél el.

- Hallgassa meg, hogy miért!

Máthé az irodára bökött.

- Nem érek rá trafikálni veled, láttad, engem is szorongatnak. Elvtársi beszélgetés! - Finto-rogva kacsintott, de ez se úgy sikerült, mint régen; kifacsart volt az öreg, nincs a szavaiban zaft, csak kopogós keserűség. - Rendcsinálás folyik, legény, megreformáljuk a pártmunkát. Rend van, hivatali idő, előjegyzés, fogadóóra. Állítólag én intézkedem így, de ő vezeti a kezem. Az én érdekemben! Merthogy a munkastílusom korszerűtlen, lejáratom a párt tekintélyét. És egyfolytában azt vizsgáljuk, hogy fejlődőképes vagyok-e? Mindezt szigorúan az elvtársi bírálat és önbírálat jegyében.

- Keresztes csinálja ezt magával? Hiszen csak a helyettese!

Máthé megvakarta az állát, és kényszeredetten suttogott.

- Az esperesünknek is a káplán volt a gyóntató papja, és ha nem oldozta volna fel, pokolra száll a lelke. Igaz-e? Te tudod, ministráns gyerek voltál. - Megint az ajtó felé bökött. - Olyan helyekre telefonál, ahová én csak tiszta gatyában, ünneplősen kiöltözve mernék beállítani - ha hívnának. De nem hívnak. Fönről küldték, mit számít az, hogy a helyettesem? Megyek is vissza, nehogy...

- De Máthé elvtárs - rimázkodott -, azt mondtad, jöjjek hozzád, ha bajom van.

- És ha én megyek majd hozzád? - fogta meg a kilincset. - Felveszel lóvakarónak, te ménes-gazda?

Bolondozik, gondolta Busó. És mert az ávos figyelte a kapuból, jobbnak látta, ha elkotródik. Indult, hogy megkeresse a bátyját.

A község másik végén egy hatablakos, rózsaszínűre festett, terméskövekből rakott aljazaton terpeszkedő házban van az Új Élet szövetkezet központja. Goldschmidtet, a régi tulajdonost annak idején kitelepítették. Az utcára néző szobákban kiverték a közfalakat, abban a „kultur-teremben” tartják a közgyűléseket, zárszámadási vacsorákat. Az udvari szárny azelőtt két lakás volt, mert ahogy a fiai nőttek és házasodtak, Goldschmidt úgy toldotta meg a házát; az egyik fia kovácsműhelyt, a másik asztalosműhelyt nyitott az udvarban. Szomszédjukban, egy községi telken volt régen a tűzoltóság hodály nagy épülete, most lebontva a kerítését, azt is idecsatolták a központhoz. Így minden együvé került, a műhelyek, az udvari lakásokban az irodák, a tágas szérűn pedig az új istállók és raktárak.

Az egykori konyhában a cvikkeres könyvelő, Czerman úr mímelte a munkát, és az elnöki szoba felé figyelt, mert kihallatszott valami beszéd.

- Mi van odabent? - kérdezte Busó félhangosan.

- Értekezlet - húzta be a nyakát Czerman úr kopott szalonkabátjába; már a parkettagyárban is ebben könyvelt.

Mátyás az íróasztala mögött feszített, akár egy tanító, különválva a székeken ücsörgő idegektől. A falra felszögezve egy kézzel rajzolt térkép, előtte sovány, ősz tarkójú férfi magyaráz.

- ...ezért a táblásítást a föld minőségi vizsgálata után ejtjük meg, ahogy ezen az elképzelt faluhatáron felvázoltam, más és más színnel satírozva be a különböző minőségű földtáblákat, mert a tervezéshez...

A hallgatóság egyre motyorgott: „Kit érdekel ez, hol vagyunk mi ettől?” „Arról beszéljen, hogy a kötelező vetési tervet ki állapítja meg!” „Tudnánk mi, hogy mit kell a földbe rakni, csak volna emberünk.”

Mátyás rosszállóan piszegett.

- Csöndet kérünk! Ez nem panaszdelután.

- Pedig a' kéne - rikkantott egy vörös orrú vénség. Ezen göcögtek a többiek.

- Több komolyságot, emberek - szólt rájuk Mátyás. - A nagyüzemi gazdálkodásról tartunk előadást, mert a szövetkezetek vezetőinek erre van szüksége. Másról szó nem eshet. Tessék folytatni!

- Megismétlem, hogy előbb tisztába jövünk földjeink minőségével és az egynemű földterület kiterjedésével... - Mátyás észrevette az ajtónál beleselkedő öccsét, odament hozzá, de szemét rajta tartotta a bentiek.

- Látod, hogy kínlódunk velük? - sugdosta. - Kell is ezeknek fejtágítás! A beszolgáltatás miatt sírnak, szidják az ipari növényeket, ha rájuk bíznák, krumplival meg kukoricával ültetnék tele a megyét. Schobert rám nyomta ezt a továbbképzést, de nem tudom, mi lenne velem, ha nem lenne ez az emberem. Menj haza, van ennivaló, láss neki. Tudom, hogy mostanában nem jutsz főtt ételhez.

- Beszélnem kell veled. Fontos ügyben! Ugyanis el akarok jönni a...

- Látod, mi van itt, nem mozdulhatok, mert nélkülem szétfutnak, akár a malacok. Pedig beleverjük a fejükbe a tudományt, akár tetszik nekik, akár nem.

Micsoda ember ez a Mátyás! - rázogatta a fejét, amíg átment az udvaron. Nem érdekli a más baja. És nem tudta, hogy szégyenli magát a bátyja helyett vagy irigyli őt.

Kora este, amikor még feltűnő lett volna eloldalogni Erzsi utcája felé, átment a kocsmába. Olthatatlan szomjúságot érzett. Mama kórházban van, Mátyás főzikél, és hogy minden finomra sikerüljön, ehettelenné teszi az ételt: a levesen zsírtócsák úsztak, a krumplit pirított hagymával öntötte le és bőven megpaprikázta, szép internacionalista színe lett, de ahogy villával megszúrja, fröcsköl abból is a zsír. Hamar eltelt az étellel, és alig várta, hogy felhajtson egy-két fröccsöt

A kocsma sarokasztalánál szövetkezeti tagok iddogáltak, és hangosan hé-hózza hívták, a bátyja miatt se tehetette meg, hogy ne üljön közibük. A rossz ebédre mohón nyelte a bort. Az zavarta csak, hogy a söntés mellől Kati gúnyos-kíváncsian lesi. Kitalálta, hogy fáj a füle, az

ajtó húz azon a helyen, ahol ül, és helyet cserélt az egyik készségeskedő asztaltárrsal. Így háttal a helyiségnek, nyugodt odaadással iszogatót, és figyelt a beszélgetésre.

A zárszámadról folyt a szó. Hetek óta híre terjedt, hogy ötven forint lesz a munkaegység; az országos versenyben első között van az Új Élet, ezért a minisztérium jutalom és segély formájában tömi beléjük a pénzt. És noha tudták, hogy a környező falvakban a negyedének is örülnének a tagok, nagy hangon azt tárgyalták, hogy egy-két éven belül a száz forintot is elérik.

Többen ültek az asztalnál, de hárman vitték a szót: Pálinkás, egy lóképű, nagy orrú férfi, Keserű Vilmos, a híres bikaneevelő egy lompos és lusta öregember, aki háborús rokkantságra hivatkozva a raktárban tesz-vesz, és így kevés munkával megvan a napi munkaegysége. Egymás szavába vágva, a bortól tüzelve beszéltek, olyan szenvedéllyel, hogy veszekedés is lehetett volna, ha nem mondják mind ugyanazt. Visszapergetve az év történetét, kiderült: mindnyájan tudták előre, hogy az újburgonya milliós üzlet lesz, hogy a szeszgyár megkaparintása bölcs cselekedet és hogy állattenyésztésen kívül az égvilágon semmi egyébbel nem érdemes foglalkozni, mert régi igazság az, hogy „lábon jár a pénz”.

Busó magában nevetett, hogy milyen rövid az emlékezet. Ami ellen év közben prüszköltek - a januári bugonyacsíráztatás a parkettagyár régi, túlfűtött raktárában, a szeszgyári piszkolódás meg a disznóhizlalás -, az most mindenkinek saját legkedvesebb javaslata lett, amit alig tudott elfogadtatni a többi fafejével. Ha ezt Mátyás hallaná!

Nem is figyelt tovább az ivócimborákra, csak bólogatott mindenre, amit mondtak - mert közben azt élvezte, hogyan száll fejébe a bor, tölti el jó érzéssel egész testét, és a keze, valahányszor a pohár után nyúl, hogy lesz egyre könnyebb, szinte reppen a marka az asztal fölött, és dönti magába, telhetetlenül szomjas ínyére a savanyú bort.

Már majdnem elmerült a részegség kellemes hullámaiban, mikor arra fülelt fel, hogy róla beszélnek.

- Aki szerencsés, az szerencsés - somolygott Keserű.

- Nem szerencse kell, hanem sógorság-komaság! - bömbölte Pálinkás teli szájjal, mert így tréfának hat a sértegetés is. - Igaz-e, Kiselnök?

Öreg Matyi csupán hunyorgott, és tódította a szavakat.

- Aj, aj! Így van bizony.

- Mi - mi?! Hogy?! - hebegte Busó zavarában, aztán összeszedte magát. - Miről van szó?

Azok nem néztek rá, ferdén mosolygott mindegyikük, jelezve, hogy ugratás ez, semmi más. Végre Pálinkás kibökte.

- Jó fogás volt az a méntelep. Igaz-e?

- Jó fogás? - csodálkozott el.

- Jó hát. De még mennyire az!

- Aj, aj! Hű, de igaz! - dünnyögte Matyi bácsi pityókosan.

Értetlenül bámult rájuk. Keserűen látta, hogy ebből harag lesz.

- Csak azért mondjuk, mert csupa prima embert kaptál ott, Kiselnök. Olyan kocsi az, ami magától is megy, te csak parádénak ülsz a bakon.

- Most már nem Kiselnök lesz ő, hanem... - Pálinkás kavart egyet kezével a levegőben - Kisisten! - Kiselnöknek a bátyja mellett nevezték el, de akkor csak a háta mögött mondták. - Egy szó, mint száz, jó hely az!

- Csupa prima szakember, válogatni se lehetne jobbakat - mondta Keserű. - Azok értenek ám a lovakhoz!

- Mert szeretik a lovat. - Pálinkás nehéz fejét ide-oda lóbálta. - A ló a mindenük.

- Igaz, hű, de igaz - tódította Matyi bácsi. - prima emberek...

Busó nem bírta tovább. Öklével az asztalra csapott, hogy megkoccantak az üvegek.

- Micsoda beszéd ez? - dőlt előre túl lendületesen, mert a feje nem engedelmeskedett. Összeszedte magát, és a nyakát megmerevítve megállt, félúton az asztalra bukás lendületében. - Micsoda beszéd ez?! Hogy prima szakemberek? Prima ellenségek! Rohadtak, egytől egyig! Ezt jegyezzék meg maguknak! Inkább egy konda disznóval kínlódnék, mint azokkal. - A szája tele volt nagy és ragacsos gombócokkal, erőlködve kellett azokat kiköpdösni. - Még hogy... nekem jó... Még hogy prima... Prima ellenségek! Jegyezzék meg, igenis, jegyezzék meg... ez az igazság!

A körülötte ülők bámultak rá, senki nem szólt. Busó megtámaszkodott az asztallapon, neki-rugaszkodott és felállt. Túl nagy csend lett, mondani akart még valamit. De aztán csak öklével vágott bele a levegőbe, és az asztalra borult.

- Vigyétek ki! - sivitotta Kati a söntés mögül. - Vigyétek, a levegőn majd észre tér.

Legények ugrottak oda, felrántották, és lökdösve támogatták a hátsó ajtó felé. A söntésnél Busó megvetette a lábát, báván Katira meredt.

- Neked is monddak valamit, te mindenki cafkája?

- Fogd be a szád! - taszították oldalba a kísérői.

Vonszolták kifelé, Kati pedig, ahogy elhúzták mellette, sziszegve szidta.

- Mit keresel a méntelepen, te bugris, mentél volna akárhová, csak oda ne! Tanítsátok meg becsületre! - uszította a legényeket, akik Kati kedvéért tüsténkedtek. - Verjétek a fejébe; hogy hová való, hadd tanulja meg ez a disznó, ez a senki!...

Kipenderítették a hátsó ajtón át a tornácra. Oda kerülnek a részegek, hogy összeszedjék magukat, mielőtt hazabotorkálnak. Az udvaron egy eldugott zugot keresett; a fészker háta mögött támaszkodott neki a kökerítésnek, és tehetetlenül tűrte, hogy hullámszik, forog vele a világ. Arra vigyázott csak, hogy le ne csússzon a fal tövébe, mert körülötte a föld ürülékkel volt összerondítva.

Később kicsit kijózanodott, és szégyenkezve mérgelődött, hogy mi a fenének kiabált a kocsmában. Mire volt az jó? Kiröhögteti magát. És híre megy. Akkor aztán nem lesz gond, hogy eljöjjön a méntelepről vagy se, mert Schobert kirúgja.

Mire kimerészkedett az utcára, vastagon állt a sötét; belefúrta magát, figyelte, hogy nem dülöngél-e, de biztosan vitte a lába, Erzsinek nem mondja el, vigyázni fog, semmit ne vegyen észre, nehogy faggassa, mert azt nem tudná elviselni, Ezt ismételte magában végig az úton.

Kopogtatására - megbeszélte jelük volt - Erzsikinyitotta az ajtót, és futott vissza, hálóingben, mert ágyból kelt ki. Ez a jó: a szobában a lámpa csak a párnára vet fényt, máshol félhomály van. De alig csukta és zárta be az ajtót - talán a zárral kalamolt ügyetlenül? - s lépett néhányat keményen a félhomályban, Erzsik rászólt:

- Ittál?

Megtorpant, félúton a lámpafényes ágy felé. Erzsi visszabújt a takaró alá, félretette a könyvet, amit addig olvasott, és feljebb húzódkodott a párnán.

- Ittál.

Nem kérdezte, a hangja szemrehányóan józan és értetlen. Busót elöntötte a keserű indulat.

- Ittam hát, az istenit! Azt hiszed, letagadom?

- Ne kiabálj.

- Nem kiabálok! Ittam, de nem vagyok részeg - és hozzátette, hogy egy szemernyit se hallgasson el: - Már nem.

Erzsi mégse enyhült meg, Arca, akár a párna cihája, hűvösen fehér maradt.

- Miért jössz így ide? Miért így jössz?

- Te nem akarsz, hogy beszéljenek rólunk. Gondoltam, csak sötétedés után jövök, és valahogy el kell tölteni az időt.

- A kocsmában.

Ordítani lett volna kedve, visszafogta magát.

- Elmenjek?

Erzsi nem válaszolt. Húzkodta magára a takarót, a párnát gyömködté a feje alá, de nem mint aki aludni akar, nincs a mozdulataiban semmi kiutasítás. Csak hallgat. Ez rosszabb minden-nél.

- Igazad van. Ittam, nem köllött volna. - Még mindig a szoba közepén álldogált, a félhomály szélén. - Vártam, hogy a részegség kimenjen a fejemből, azért jöttem ilyen későn. De csak jönni akartam, mert - mert hova mehettem volna.

Kis idő után - milyen hosszú, milyen ijesztően hosszú az ilyen csönd! - Erzsi bizonytalanul intett feléje.

- Miért állsz a szoba közepén?

Busóról mázsás súlyok szakadtak le, egyszerre elhagyta az ereje, szétfoszlott a dühe, és mintha csak idáig bírta volna tartani magát, ahogy lépett egyet, megtántorodott. Már ezt se szégyellte, nem bánta, széket rántott az ágy mellé, letottyant rá. És lehuntya a szemét, nyakát megmerevítette, mert érezte, hogy megint kóvályogni kezd a feje, forog vele a szoba.

Mikor felpillantott, Erzsi figyelmes, feszült arcát látta maga előtt, nem árult el semmit, se megértést, se megbocsátást - a szeme azonban úgy fénylett, mintha bántanák, Kinyúlt feléje, és megfogta a takarón görcsösen összekulcsolt két kezét; de a lány ujjai egymásra zárultak, nem tudott közük benyomakodni.

- Vártál?

- Vártalak - sóhajtott Erzsi.

- Persze. Szombat van.

- Azt hittem, már délután jössz.

- Nem tudtam.

- Dolgod volt?

- Az hát. Nem az ivás, az csak később...

- Arról ne beszéljünk.

Halkan ejtegették a szavakat, végre a lány keze is megnyílt, tenyerébe fogta Busó ujjait. Ettől végképp elgyengült.

- De csak beszéljünk, az istenit a fejemnek! - senkivel nem tudtam szót váltani, pedig azért jöttem be, se Máthéval, se Mátyással, a kocsmában meg... idegenekkel nem lehet erről. Látod, tőled se kérdeztem még meg, hogy jöhetek-e nappal is. Azt hittem, nem akarod, miattam vagy magad miatt, mindegy, és mindig megvártam az estét.

- Nem erről kell beszélünk - mondta Erzsi.

- Hát miről?

- Amiről másokkal akartál. A bátyáddal.

- Az olyan - olyan... Hivatalos ügyek, sok minden, mindenféle - megvonta a vállát. - Komoly ügyek, na. - Erzsi szomorkásan mosolygott.

- Nekem nem mondhatod? Férfidolog, értem. Vagy nem való, hogy tudjak róla...

Megbántódott Erzsi? És egyszerre úgy érezte, hogy másnak nem akarja, nem is tudná elmondani a baját - De Erzsinek se, mert nem tudja, hogy mit mondjon. Panaszkodjon? Tanácsot kérjen? Vagy egyszerűen jelentse be, hogy nem bírja tovább, eljön a telepről, megszökik? Hogyan kezdje el? Hiszen bízott benne a lány, számígtatták, hogy ha révbe ér, akkor ők ketten... Nem okozhat neki csalódást.

De Erzsi rákérdezett.

- Odakint van baj, a telepen?

Busó bólintott, és már tudta, hogy nincs mit elhallgatni.

- Na, mondd el, ha nem titok - szorította meg a lány a kezét. - Könnyebb lesz, ha kiadod magadból, és hátha kitalálunk valamit.

Sóhajtván mondta ki:

- Megbuktam. Kész. Nem bírok velük. Nem munka ez, csak kínlódás. Az orromnál fogva vezetnek, a rohadtak! - Elkapta az indulat. - Ellenség az mind, egytől egyig! Aki dörgölődni próbál hozzám, az is, azt meg azért utálok! El kell onnan jönnöm, látni se bírom a pofájukat. Elegem van ebből! Gyűlölöm őket!

Erzsi összehúzta a szemét, és úgy beszélt vele, mint egy nyugós gyerekkel, szigorú szelídséggel.

- Igen, beszélünk kell erről a dologról, azt hiszem, jogom van erre, és próbáld meg, hallgass végig, hallgass a tanító nénire. - Kicsit elmosolyodott, s újra komolyan folytatta. - Ha nem is mondtam, mert féltem, hogy haragudnál, ha belebeszélek a dolgodba, de gondolkoztam ezen. Vezető vagy. Emlékszem, milyen büszkén újságoltad. De később meg láttam, hogy rosszul megy ez neked. Ne tagadd! Ti tudjátok, mit csináltok, ez pártügy, ebbe igazán nem szólhatok bele. Talán én is ellenség vagyok, mert templomba kísérgettem az anyámat? Evvel üldöztek el a városból... De Jani, figyelj rám! És gondolkozz! Azok ott tisztek, igazi urak. Te meg ki vagy? Minek néznek téged?

- Hát ez az! Az anyjuk úristenit!

- De Jani, magad is azt mondd, nem vagy közéjük való.

- Hát nem.

Erzsi megszorította a kezét.

- Ne haragudj meg rám, tudod, így szeretlek, amilyen vagy, ezért hadd mondjam ki, bugris vagy hozzájuk képest. Erre nem gondoltál?

Busó elképedt.

- Ilyet mondasz nekem? Hát ki nem bugris miközülünk? A bátyám vagy Máthé bácsi... Mi - mi ilyenek vagyunk!

- Beszéljünk őszintén, nagyon kérlek. - A lány izgatottan szorongatta a kezét, tudta, messzire ment el, a férfi megránduló ujjain érezte, hogy egy rossz szó még, és köztük is vége mindennek. - Gondold magad az ő helyükbe! Biztosan szenvednek tőled, hogy a fejükre ültél, parancsolgatsz nekik. És milyen helyzetben vannak? Kiszolgáltatva valakinek, akit mélyen maguk alatt éreznek. - Nem hagyta, hogy Busó szóhoz jusson. - Azt mondd, utálsz őket, mert rohadtak, így beszélsz róluk. Ha nekik nem is mondd, megérzik ezt az utálatot, gyűlölködést. Azt hiszed, tudnék gyereket tanítani, ha utálnám és gyűlölném őket? Te mondtad ezeket a szavakat, Jani! Lehet, hogy régimódi és buta lány vagyok, de azt tudom, hogy ők is emberek. És érzékenyek. Akármennyire tiszték voltak, most az már nem számít, ki vannak neked szolgáltatva, és te nem gyűlölködhetsz rájuk.

Busó elrántotta a kezét, hátradőlt a széken, nem nézett a lányra, nem bírt ránézni. Félt, hogy gyűlölködve nézné.

- Nem értesz meg engem. És nem érted a politikát se. Tudod, hogy bántak azok velünk? Sok lenne elmondani. Én mindent megpróbáltam, elhiheted, hogy el bírjam viselni a pofájukat. Pedig megmondták, Schobert is megmondta, hogy ellenség közé megyek. Megpróbáltam mégis szépen, hátha megy. De nem megy! Kutyából nem lesz szalonna! Rohadt tiszték azok, nem emberek, hiába mondd. És hogy ne gyűlöljem őket? Hát ide figyelj! Az én apám vöröskatona volt tizenkilencben, az olasz frontról szökött haza, úgy állt be a vörösökhöz. Cselédember volt, ütni akarta az urakat. Aztán megbukott a prolivilág, a Dunántúlon kapták el a darutollasok, és egyszerre megint beijedt cseléd lett az öregemből meg a többi vöröskatonából is. Az életüket féltették, mert nem babra ment a játék! Puskát nyomtak a kezükbe, és kihirdették, hogy nekik kell kivégezniük a volt vörösparancsnokokat. El bírod képzelni, milyen beszart-ijedten hallgatták? Egyikük megtagadta, hogy beálljon a kivégzőosztagba, azt nyomban lelőtték a tiszték, ők meg, a többiek, reszkető kézzel mégiscsak vállukhoz emelték a fegyvert, hogy legyilkolják a parancsnokaikat. Mert nagy úr a félsz! Az apám, így mondta, a levegőbe lőtt. De aki ezt se merte megtenni? És lőtt a saját parancsnokaira?! - Lihegve szorította ökölbe a kezét. - Ezt csinálták velük a fehér tiszték! Gyilkosokat csináltak belőlük. Mert amikor bevitték őket az internáló táborba, a többiek azt mondták rájuk: gyilkosok. Árulók! Mit számított az, hogy apám a levegőbe lőtt? Ki hitte el neki? Talán ő maga se. Csak az biztos, hogy lőtt a parancsnokaira, ott a töretlen kukoricás szélén. És amikor visszatért a pusztára, ezt sose bírta elfelejteni, nem bírta magának megbocsátani. Ivott, ivott, mi mást tehetett volna? Iszákos vén bolond lett, teleordította az udvart, ha pálinkához jutott. És mindenki tudta Csákányosban, hogy miért csinálja ezt. A béresgazda jó emberünk volt, a részegeskedést is elnézte neki, mentegette. Mert megtehetette, hogy jó embert játszik, urak szolgája volt! Igaza van Mátyásnak, kegyelemkenyéren élünk, és az volt benne a legrosszabb, hogy el kellett fogadni, örülni neki, sőt hálásak voltunk érte. Hát ezek a te tisztjeid, ezt csinálták velünk! Hogy bírnám nem gyűlölni őket? Ezt mondd meg nekem!

Erzsi kinyúlt az ágyból, és mielőtt félre tudta volna lökni a kezét, magához húzta. Busó indulata hirtelen elszállt, erőtlenül bukott a lányra. „Te szegény, szegény” - hallotta Erzsi duruzsolását, és a lány remegő ujjai a nyakán motoztak; „te szegény, buta ember” - csuklott el Erzsi hangja. Erre nem bírta tovább, hiába próbálta visszafojtani a sírást, rázkódó vállal fúrta bele magát a lány meleg testébe, az ágyába, a takarója, a párnája alá.

Másnap hajnalban, mikor eljött Erzsitől, hogy Mátyást otthon érje, ismeretlen támadók agyba-főbe verték.

Pirkadat előtt lépett ki a házból, ilyen korai órákban üresek még az utcák. Mert mindeddig úgy intézték: találkozásuknak és elválásuknak senki tanúja ne legyen. A lány jó híre kívánja így - gondolta busó, Erzsi pedig, hogy Jani titkolja a viszonyt, nehogy káderlapjára írják a templomba járó tanítónőcskét. Mindketten áldozatot hoznak a másikért. Busó észrevette, hogy az utolsó percekben mindig elszontyolodik a lány, de elégedetten azt hitte: tőle megválni esik nehezebbre. Pedig Erzsi lázadozott a gondolatra, hogy szégyellik őt és szöknek tőle, megkeseredik így az elválás; ezért, amint egyedül marad, azonnal lecsapja a villanyt, visszabújik az ágyba, maga mellé gyűri és átöleli a nagypárnát, s a fülledt dunyha alatt megrekedt izzadságszagban, képzeletben Janival összefonódva álom nélkül, mély alvásba zuhan.

Busónak, hasonlóképpen, külön kis titkolt szertartása van az elválásra. Kilépve az ajtón, megáll az udvarra szolgáló lépcsőfokon - Erzsinek azt mondta magyarázatul, hogy megvárja, amíg bezárkózik, nem tud úgy elmenni, hogy ne tudja biztonságban őt -, és figyel, mikor alszik el odabent a villany. Az elválás ekkor válik véglegessé, ilyenkor igazán egyedül, szorongatóan egyedül marad a hajnali szürkületben. De végre nem kell megosztania magát, még szerelmét se kell megosztani a másikkal, és mintha az alvó fölött örközne, erősnek és fölényben levőnek érzi magát. Száz évig elálldogálna a vaspántos, öreg ajtó előtt. Aztán meg hirtelen szorongani kezd, máris túl idegen az épület, és hiába tapasztja kezét a falra, egyszerűen olyan messze van tőle az a benti szoba. Ha most elmegy, visszajöhet-e még egyszer ide? Bejut-e őhöz? Dörömbölni szeretne, ököllel verni be ezt a buta ajtót, rohanvást visszafutni, bebújni az ágyba, el se mozdulni, soha el se jönni tőle! - végül erőt vesz magán, és kiódalog az udvarról.

Azon a hajnalon, ahogy lelépett a gödrös lépcsőfokról, a sötét udvarban mozgást észlelt, és a szétdőlt kapunál felrakott fekete ládahalmok, káposztáshordók, az üzlet idejéből itt maradt egyéb limlomok között most valóban egyedül érezte magát. Futva menekült a kapu felé. Tompán dobogó lépteket hallott a háta mögül, a lendület még vitte előre néhány métert, közben onnan is fekete árnyak mozdultak feléje. Hátra akart fordulni, nem gyávaságból, hogy visszameneküljön a házba, hanem hogy szembe kerüljön a hátulról orvul támadóval, de a mögötte rohanó ismeretlen máris beérte, és fejbe vágta. A kapu és a ház szögletében felhalmozott ládák közé zuhant, a megbolygatott ládahalom ráomlott, koponyáján és hátán érezte a ládasarkokat és deszkaéleket, mégis így valamennyire védve maradt a támadók dühétől; néhány másodpercig még tudta, hogy szabadon maradt oldalát és combját rugdossák - aztán sötétség borult rá.

Amikor ájulásából magához tért, még mindig épp csak hogy világosodott. Gyenge volt, és szégyellte, hogy elintézték. Hál istennek a támadók csöndben dolgoztak, Erzsi se ébredt fel. Eltűnni innen - hazamenni - elbújni mindenki szeme elől!

Feltápáskodott, merev bal lábát kínlódva húzta, és a fájdalomtól meggörnyedve kívánszorgott az utcára. Csak meg ne lássák! - egyre ezért sóhajtozott.

Végigaludta a délelőttöt. A tegnapi részegség után a gyógyszer erősen hatott; nátha elleni izzasztó pirulák voltak otthon, amelyeket a bátyja dühösen belediktált.

Beszédett akármit, hogy nyugta legyen, orvost ne hívjanak.

Mátyás látteleket akart felvétetni, mert öccse nyögdécseléséből nem derült ki, hogy mi történt a kocsmázás után. Ecetes borogatást tett a fejsebére, a családi dupla ágyban bedugta mama helyére, aki úgyszólván kórházban van, és az ágytakarót is a dunyha hegyibe lökte. Magára hagyta, hogy aludjon.

Busó álmában izzadt cefetül, néha felébredt, kábán szuszogott az ágyneműhalom alatt, sajnálta magát. Elintéztek a nyomorultak! Vége hát a telepi életnek, mert ezek után... És aludt tovább.

Később Vizi Péter kereste, hogy elcipelje magával a zászlóaljhoz filmvetítésre, mert megjött a határőrség vándormozija. Harsogva nyomult be a szobába.

- Hé, aki éjjel legény, legyen nappal is az! Matyi bátyád azt mondja, elpüföltek. Minek hagyod magad? Vagy lebuktál a kocsmá pincéjébe Kati után?

Busó próbálta kinyitni dagadt szemét, halkán és keserűen suttozta:

- Látod, ez lett a vége. Pedig mindent megpróbáltam, hogy kijöjjenek velük.

- Kikről beszélsz?

- Azokról - ott a telepen...

Vizi meghökkenve lapogatta a dunyhát.

- Lázad van? Miért gondolod, hogy azok lettek volna? Tudod, kigyúrnám a belét, ha tudnám, hogy ki volt, de azok nem lehettek. Beszélnek, hogy a kocsmában devernnyáztál, amíg ki nem löktek. Kati körül meg mindig sündörögnek a legények, várják, hogy jusson nekik valami, biztos azok pikkelnek rád.

- Azt mondd? - És csodálkozva érezte, hogy mellében a tompa fájdalom felszakad. - Nem az enyémekek voltak? Én meg azt hittem - attól féltem...

- Biztos nem. No hiszen! Szépen néznének ki, ha ilyet mernének csinálni. Meg aztán őket csak megismerted volna.

- Igaz.

Megnyugodva kinyújtózott (hssz! de húz a combja...), és Vizi húsos arcát bámulta, ami olyan mulatságosan gyűrődött fel a szeméig, miközben szokása szerint tele szájjal, buzgón és fontoskodva beszélt, az ágya fölé hajolva.

- Mindenki csak szapulja őket, én se teszek másként, miért is tennék, nem igaz? - tudjuk, kik azok, de azért lehet köztük, sőt biztos van köztük rendes ember, nem szemétdombra való. Csodálkozol, hogy ezt mondom? De majd megtudod, hogy csuda dolgok forogják ki magukat, ha vőfély leszel a lakodalmamon, csak jöjjön vissza Erika Pestről, már épp ideje lenne, igen várom, a családjával, persze, nem könnyű, ezt még nem érted, de majd... Szóval nem kell egy kalap alá venni azokat a volt tiszteket, ezt én mondom, egy lánynak meg semmi köze ahhoz, ki volt az apja, és az a Kábik nem olyan igazi tiszt, mint ahogy én se akartam továbbszolgálni lenni, de rábeszéltek. Ne hidd, hogy ezért védem őket...

Nem értette, mit magyaráz. Nem is érdekelte. Lecsukódott a szeme, elaludt.

Mikor délután felébredt, gyöngének érezte magát, de amúgy semmi különös. Mátyás újságot olvasott, a mocorgásra felállt, az ágyhoz lépett.

- Jobban vagy? Megint az ivás!

- Nincs semmi bajom. Tegnap sokat ittam, mindig is megittam a magamét, nem fogom abba-hagyni egy rohadt állás miatt. Ott is emberek vannak, a kocsmában.

- Miért kell neked kocsmáznod? - húzta székét az öccse mellé. Muszáj a mérgét kiadni. - Nem illik ez hozzánk! Talán nem is téged akartak lecsapni, csak egy Busót, van elég jóakarónk - de te módot adtál erre... Amíg mellettem voltál, nem csináltál ilyet. Nem is tűrtem volna.

- Visszakerülhetek még hozzád - panaszkolta békítőleg. - Nem vagyok a helyemen azon a rohadt méntelepen. Máthénak próbáltam tegnap megmagyarázni, meg neked is mondtam volna, ha oda bírtál volna rám figyelni. Hajnalban azért jöttem el Erzsitől, hogy veled ezt megbeszéljem.

- Szóval ez a baj.

- Nem bírok velük. Pedig az a méntelep kedvemre lenne. Valahol meg kell végre ragadnom, nem járhatok mindig a hónod alatt. De ezt a telepet otthagynom!

- Jani, Jani! Miért nem bírsz te sehol se ellenni? A tanácsnál se volt jó, azt is otthagytad. Meddig megy ez?

- Mondom, hogy dolgozni szeretnék. De kimutatták a foguk fehérét, Bazsit választották.

- Ki az a Bazsi?

- Az egyik - a fő ellenségem. Rá jobban hallgatnak, az ő embere mind! Már elhatároztam, hogy lemondok.

- Miért nem próbálkozol tovább?

- Nem szeretnek.

- Nem szeretnek?! - Mátyás széttárta a karját. - Kit szeretnek, aki a többiek fölé kerül? Majd ha megszoknak, megszeretnek. Azt hiszed, én nem tudnám, mit kéne csinálni, hogy szeressenek? Ha mindent mentire hagynék, az tetszene az embereknek. De azt nem csinálhatom! Hát akkor szorítsuk ki a szövetkezetből, amit csak lehet, majd szeretnek a munkaegységért, amit osztok. Ez az én politikám. - Barna szeme az öccsén nyugodott. - Gyöngye ember vagy, Jani. Kimentél a hadnagyoddal Ausztriába, mert az nem mert megszökni a hadseregből. Pedig akkor már futott haza mindenki. Családja volt? Félt? Neked azért nem kellett volna vele kullognod. Ha kútba ugrik, utánaugrasz? Gyerekkorodban is szidtalak, hogy miért ministrálgatsz. Emlékszel? Mert az esperes olyan kedves öreg bácsi! Ha el nem verlek az oltár mellől, tán még papnak is beállsz. Így volt? Így volt. Most aztán megnézheted magad, én meg szégyenkeznék az öcsém miatt.

- Mit hányod ezt fel? Buta gyerek voltam.

- Néha azt gondolom, hogy nem kellett volna elengedni magam mellől. Anyáknak is mondtam, de ő azt akarta, hogy a magad lábára állj. - Elmosolyodott. - Talán féltett tőlem, hogy te is belemászol nyakig a politikába, szerinte nem jó az, nem lesz annak jó vége, amit én csinálok. Asszonybeszéd! Menjek vissza napszámosnak? Az már nekem kevés. Tudom én, hogyan kellene ezt a marha nagy szövetkezetet elvezetni. Ésszel. Szakértelemmel! De nem ám úgy, hogy az egykori gazdák rángassanak hol erre, hol arra. Hanem, hogy én vezessem őket. Az nem elég, hogy kölcsönt kapunk, állami támogatást, és amit nem akarunk, azt nem vetünk, mert a járásnál elintézem. Több kell ennél. - Előrehajolt az öccséhez. - És most megvan az emberem, aki érti a dolgát. Megszereztem. Megnézted tegnap azt a komát, aki előadást tartott?

Inteni próbált a fejével, de belenyilallt a fájás.

- Hsszi... Kérdeni akartam, hogy kicsoda. Eddig nem láttam Mohoron.

- Nem is láthattad. Na, ide hallgass, hogyan szereztem. De erről senkinek egy szót se!

A Parlament folyosóján, a tanácskozások délelőtti szünetében, az egyik ablakmélyedésbe húzódott Busó Mátyás. A színes üvegberakásos ablakszárnyakat kicsit meghasították, annyira csak, hogy lentről nem lehet belátni, így áramlik be kevéske friss levegő. Túlfűtötték az épületet, és az ülésterem száraz melege elkábította Mátyást. Mert éjjel a szállodában rosszul aludt.

Idegen helyen mindig nyugtalanul éjszakázik, és ezért külön dühös magára, „úri hisztériának” tartja. Már ez is elég lenne az álmatlansághoz, de abban a szállóban, ahol a vidéki képviselőnek szobát nyitattak, az ágyakban - egy háború utáni, kényszer szülte újítással -, a matrac alatt nem vassodrony van, hanem fakeretre feszített rugalmas vesszőfonadék; ez az ostrom után még megjárta, de azóta úgy kiszáradt, hogy minden mozdulásra sír, nyikorog az ágy, mintha ruháskosárban hánykolódna az ember.

Ott állt hát a Parlamentben az ujjnyira nyitott ablaknál, és a kinti hűs levegő, amely besurrant a résen, az arcán áramlott szét. Legszívesebben lehunyta volna a szemét, de ezt nem tehette: Krajcsovits képviselő, aki padtársa az ülésrend szerint, ez a gyapjas fejű, hunyorgó szemű öreg bányász, előtte imbolygott két rossz, reumás lábát váltogatva, és beszélt, egyre magyarázott, néha felpislogott rá, hogy helyesli-e, amit mond, és bogos ujján mutatta, hogy a telepi kis kertjében hány szemre metszi a kecskecsöcsű szőlőt. Erőltette az ébrenléte, és figyelt az öregre, csak hogy úgy elsiklottak a füle mellett szavak és mondatok, mintha ez az ablakmélyedés nekilódulna és arrébb sodorná. Egy ilyen pillanatnyi szédület alatt Krajcsovits megrántotta a kabátujját, ő zavartan rábámult, és mentegetőzni akart álmatlan éjszakájával - de az öreg furcsán feszült arcát látta maga előtt, ahogy int a szemével, hogy nézzen csak amarra, jobb felé!

Körülöttük meggyérültek az emberek, és amott feketén sűrűsödő csoportba gyűltek össze. Innen csak a sötétkék ünneplő öltönyök hátát látták, amint tömörültek, egyre összébb szorultak, mintha ismeretlen erő vonzásába kerültek volna, míg végül szinte áthatolhatatlan falat alkottak. Halk mormogás hallatszott felőlük, és egységesen fel-felhangzó kis nevetések. Krajcsovits nem mondta ki, csak felhúzta a szemöldökét, és bólogatással jelezte, hogy igen, Ő az, aki körül gyülekeznek, ott van Ő!

Megbomlott a csoport feléjük eső oldala, néhányan a fal mellé hátráltak, hogy utat engedjenek, s a boly közepéből alacsonyan és zömöken, a sok képviselő közül szinte deréktájon kibukkant egy gömbölyded férfi, akiről ebben az épületben senkinek se az jutott az eszébe, hogy miniszterelnök-helyettes - hiszen a párt főtitkára. Üdvözlő körútját végezve továbbindult a folyosón. Két lábfejét kifelé tartva, ringva lépkedett, homloka, kopasz feje fehér, orra kipirult. És mosolygott, mindig mosolygott. A szemgolyó puhán beágyazva ült arcában, a szem alatti táskás és omló hús közepében.

Talán mert nyúzott volt és rosszkedvű, Busó Mátyás nem mozdult, úgy maradt hátradőlve, tenyere a falra tapadt, és a fejében szaggató fáradtságot érzett. Krajcsovics fürgén bicegve oldalt farolt, és beolvadt a kísérek sűrűjébe. A főtitkár megtorpant.

- Hogy van, Busó elvtárs? - Mindenkinek tudta a nevét, akivel egyszer is találkozott, és ezen mindig mindenki csodálkozott. - Mi úúújság a szöövetkezetbeben? - kérdezte a maga lassú hanghordozásával. - Mi jóóóó tud nekünk mondani - és ebben a pillanatban a szövetkezet neve is eszébe jutott: - az Új Életről?

- Nem sok jót - maga is csodálkozott rosszkedvű, rekedt hangján, és miközben beszélt, érezte, hogy micsoda csönd lett körülötte a folyosón. - Nem sok jót, de hosszú lenne ezt elsorolni.

A főtitkár arcába besüppedt a mosoly, érdeklődve biccentett.

- Nem sok jót? Azt mondja? - Körülnézett kísérein. - Ez naaagyon érdekes lesz, ugye, elvtáársak?

Senki nem szólt, és Busó Mátyás ettől a csöndtől ingerült lett.

- Nem könnyű ám a nagyüzemi gazdálkodás olyanoknak, akik kis földeken kapálgattak eddig. Mert nemrég is, ugye, mi ért bennünket! - Föl se nézett, nem akart megállni, mondta, mondta egyhuzamban. - Ott van az a Zsíros-dűlő, így ni, így fekszik - kinyújtotta a tenyerét, négy ujját összeszorította, csak a hüvelykujját feszítette ki külön, és rálökött a másik kezével -, így fekszik a folyó kanyarjában, és olyan föld, prima fekete föld, hogy enni lehetne! Palántát raktunk bele, műtrágyával szórtuk meg, nem sajnáltuk tőle. És két nap múlva lerozsduktak a palántalevelek. - Elöntötte az indulat, elfeledkezett mindenkiről, arról is, hogy kivel beszél. - Hát ki érti ezt, kérdem én?! A palánta mind odalett!

A főtitkár lehajtotta a fejét, hogy csak fehér koponyáját látták, olyan figyelmesen nézte Busó hüvelykujját.

- Feszített tervről beszélünk, dicsőséges eredményekről, maga meg - kövérkés keze remegve a kabátja fazonján motozott - a saját gondjával van elfoglalva. - Indult tovább. - Nincs ez így jól, Busó elvtárs.

Mikor elvonult a sokaság, Krajcsovits félhangon rászólt:

- Jól odamondtál, az anyád!

Nem ért rá megkérdezni, hogyan érti ezt, mert az öreg rossz lábán arrébb lipinckázott. Nem is zavarta senki, egyedül maradt ezen a folyosórészen, behunyta hát a szemét, és az ablakrésen beszivárgó levegőt élvezte.

Másnap hajnalban - az átforgolódott éjszaka után éppen kábult álomba zuhant - kopogásra ébredt: mintha a fejét kalapálnák, és nem is a fülével, de belülről, az agyával hallaná a kínzón hasogató kopogást, és már úgy érezte, nem bírja tovább, míg végre szólni tudott.

- Nyitva... jöjjön be.

Feljebb húzódkodott a párnán, és a sötétbe meredt, de az ajtó helyén, bódult szeme előtt, homályos foltok és több élő mértani alakzatok remegtek-folytak egymásba, végül meglendültek, nagy fényességgel tört be a szobába a folyosó lámpafénye, és a bántó káprázat miatt, ami egészen vakká tette, hiába hallotta, hogy a nevét („Busó... Busó elvtárs?...”) mondják-kérdezik, amíg fényhez szokott szeme előtt ki nem bontakozott egy katona alakja, addig nem tudta kinyögni, hogy „én vagyok”.

- Kérem, öltözzön fel - szólt a látogató.

- Miért?

- Kérem, öltözzön fel - ismételte meg. - Kérem, siessen, várok. - Kilépett, és becsukta az ajtót.

A feje kitisztult, szíve erősen vert, gyengének érezte magát. Oldalra rúgta az átmelegedett paplant, lefordult a nyikorgó ágyról, a mosdóhoz botorkált, és arcát a csaphoz dugta. Mit akar ez tőlem? Kezében a törülközővel megmakacsolta magát, hogy most azonnal megkérdi, miért jött és mit akar ez a tiszt! De gatyában, mezítláb mégse állhat elébe.

Már felöltözve a kilincset fogta, még egy pillanatra megtorpant, bosszúsan és szorongva mélyet lélegzett - „mit akarhat tőlem?” -, és morcosan kiment.

A folyosón várta az államvédelmista hadnagy. Nagyon fiatal volt, csillogó csizmás.

- Lent van a kocsi - s ahogy megfordult, és elindult a folyosón, észrevette, hogy a kopogás felébresztett másokat is, a szomszéd szoba meghasított ajtónyílásán leskelt kifelé Krajcsovits.
- Tessék tovább aludni - szólt oda, és az öreg azonnal behúzódott.

A Tátraplán a járda mellett parkolt, mindkét jobb oldali ajtaja kinyitva. Busó Mátyás bebújt a kocsiba, és a hajnali, üres utcákon száguldvá eszébe jutott a tegnapi beszélgetés, a főtitkár szeme, ahogy figyelmesen megnézte magának. Nem lehet, hogy elviszik... Miért ne lehetne? Bosszankodva érezte, hogy meleg rajta ez a fekete ünneplő. A csizma szorít, ha kinyújtja a lábát, a csizmanadrág talpszalagja vág a sarkába. Otthon félcipőben jár, ilyen gazdaruhája azelőtt sose volt. Negyvenötben, amikor először jött Pestre, a földosztó kommunisták értekezletére - fél éve érkezett haza a frontról, a büntetőszázadból -, nem volt mit felvennie, és akkor kapta a nyugatra menekült svábok lefoglalt holmijából a kemény szárú csizmát, hozzá a fekete öltönyt. Az értekező résztvevői közül kirítt, mert kevés volt a paraszti öltözetű ember. Rákosi megállt előtte, megkérdezte a nevét, és amikor legközelebb más ruhában jött, szemére hányta, hogy már ő is kivetkőzött? - így hát azóta útra készen lóg odahaza a szekrényben ez a „pesti ruha”.

A benzinszag a fejébe szállt, egyre nehezebben tartotta nyitva a szemét. Nem bánta, akármilyen lesz vele. Két napja nem aludt. Mint akit agyonvertek, olyan volt.

Végre letértek a főútról, és befordultak egy völgybe, homokos dombok közé, ahol csenevész bokrok között omladozó lövészárkok cikcakkoztak. A hadnagy hátraszólt.

- Mindjárt ott vagyunk.
- Hol? - riadt fel, mert olyan ridegen hangzott a közlés.
- Hát, ahová indultunk.

A kocsi csúszkálva, néha egy helyben berregve, aztán újra nekilódulva túrta a homokot, mert ha volt is valamikor földút, feljárták azt a teherautók, keréknyomok mintázta sivataggá változtatva a tájat.

Hol lehetnek? Milyen messzire Pesttől? Olyan jókor indultak, hogy még mindig kora reggel volt.

Ahol a völgy kanyarodott egyet, meglátta a táborot. Úgy feküdt, hogy a főútról ne lehessen rálátni. Barakkok, köztük egy téglaház, körben drótkerítés, magasfigyelők, masszív kapu őrséggel, megállás, igazoltatás.

Hintázni kezdett a gyomra, hiszen nem reggelizett - de tudta, ez nem az éhségtől van. Előrehajolt, hogy összenyomja gyomrában az ideges remegést. „Most már itt vagyunk, miért lenne velem továbbra is udvarias, ha úgy állna a dolog?” - gondolta, és mert végre biztosat akart tudni, és gyötrő gyanakvását se akarta elárulni, elcsukló hangon szólalt meg.

- Mi-i-it csinálnak ezek itt?

A kapu előtt álltak, a géppisztolyos őr befutott az őrszobára, hogy egy tiszthelyettes jöjjön ki, és az idegeneket vezesse fel a parancsnoki irodára: ez a rend, erre vártak.

- Mit csinálnak? Dolgoznak - vonogatta vállát a hadnagy. - Építik a csokoládégyárat.
- Micsodát?

- Csokoládégyárat. Amarra van - és állával a dombokon túl a hegyek felé mutatott, ahol a fegyvergyár épült.

Ez a közlés kissé megnyugtatta, mert ha érdekelt lenne a dologban, ezt se kötnék az orrára. Végre begördültek a tábor területére; hosszú sorban ácsorogtak a reggelire várakozók, csattogtak a kondérok hatalmas fedői, a hadnagy kiugrott a kocsiból, és kiabálni kezdett.

- A reggeliosztással megállni! - A felügyelő ávos katonák feléjük fordultak, inkább az autót nézték, mint a tisztet. - További parancsig várni! - És a téglából épült, vakolatlan parancsnoki épület felé igyekezett.

Ilyen helyen nem illik bámeszkodni, hát csak oldalt sandított ki Busó Mátyás a kocsiból. A sor hullámszórt, mert a reggeli letiltása nyugtalanságot keltett. Csak férfiakat látott. Egykori civil, otthoni ruhájukban. Gyűrötték voltak, de a félcipők és más lábbelik nyüvödtek szét a legjobban: a bőr kiszürkült, megtöredezett, és sokuk spárgával kötötte lábfejehez a levált talpat. Egymás közt susmorogtak, forgatták kezükben a pléhtányért, vagy kanállal kapargatták pereme alól a rászáradt ételmaradékot.

Az autó túlsó ablaka megsötétedett, valaki odahajolt. - Jöjjenek be az irodára, elvtárs - hallotta az idegen hangot.

- Nem, elébb végezzünk - szólt a fiatal hadnagy, láthatatlanul Busó Mátyás számára, a szíves invitáléhoz. - Ne tartsuk fel a reggelit, munkába kell indulniuk.

- No jó!

Megkerülték az autót, és hátulról látta őket: vékony termetű, villogó csizmájú kísérőjét, és mellette egy kifakult gimnasztyorkás, zömök tisztet. Odamentek a sorban állókhoz („Vigyázz! Jobbra át!”), és a zömök azt mondta rekedt, erős hangján:

- Ide figyeljenek! Mezőgazdasághoz értő embereket keresünk. Volt gazdatisztek, agronómusok, ispányok - így mondta -, egy lépés előre! - Néhányan kiálltak a sorból. Végignézte őket, egy köpcösre rábökött. - Bérlet nem kell, az csak nyúzta a cselédek vérét, de a földhöz nem ért. - A köpcös rab és még egy társa visszaléptek, a parancsnok pedig a sor élére, valamelyik beosztottjának kiáltott oda. - Törzs elvtárs! A többinek osztassák a reggelit.

A hadnagy az autóhoz sietett, és beszólt. - Tessék, Busó elvtárs. Ez a választék.

Kikászálódott az ülésről, a derekát egyengette. Kezelt a zömök századossal, akinek zsíros haja kilógott az elnyűtt tányérsapka alól, arca feketére cserzett. Tartózkodó-zavartan fogadta a képviselőt, mert nem tudta, mit mondjon, tisztelegjen-e, végül széttárta a karját, és megismételte, amit a hadnagytól hallott.

- Tessék, ez a választék - és megnyalta cserepes száját. Busó Mátyás fekete ruhájában, amiben az ülőszakra Pestre utazott, nagyon tekintélyesnek érezte magát. A pesti tiszt mellé húzódott, akit inkább magához illőnek érzett. Három internált állt előtte. Ha igaz, nála mindegyikük többet ért a gazdálkodáshoz, és mégis ő dönt.

- Hány holdon gazdálkodott? - kérdezte ötletszerűen az elsőtől, és csak arra ügyelt, hogy a megszólítást elkerülje. A ritkás hajú férfi lesütötte a szemét.

- Ezerhat-ezernyolcszáz holdon. Kétszáz hold bérlet - tette hozzá gyorsan, mintha ez a többlet bajba keverhetné még most is.

- Maga hány holdon?

- Nyolcszáz - böffentette a második, egy kopasz, kidülledt szemű. Ez ellenszenves volt, a következőre nézett.

- Hát ha úgy vesszük - kezdte a harmadik egy kis ironikus felhanggal -, én kétszázhuszonegyezer-négyszázötvenegy holdon.

- Ne marhuljunk, ember! - mordult közbe a táborparancsnok.

De a magas, nagy csontú internált nyugodtan a szemükbe nézett.

- Én az Esterházy hercegség hitbizományának gazdasági központjában dolgoztam. És a kegyelmes úrnak ekkora birtoka volt Magyarországon. Ausztriában és Morvában is lehetett - combjához szorította a pléhtányért - valamennyi.

- Irodista volt? - nézte gyanakodva.

- Nem éppen. Az apám is főgazdász.

- Milyen iskolája van?

- Akadémia. - Kicsit gondolkozott, aztán hozzátette: - Német oklevelem van. Azaz volt. Mert hát a háborúban... Legyintett, erre a százados rászólt.

- Álljon vigyázzban!

Ha ezt nem hallja, talán nem tud ilyen hamar dönten.

- Ez jó lesz. - Vitára készen nézett a hadnagyra, de az beleegyezően bólintott.

Amíg a papírokat intézték odabent, a tisztek cigarettázva álltak a kocsi mellett. Nem beszéltek többet a választásról, nézték a kondérok elé kígyózó sort. A százados újra hívni kezdte őket, hogy jöjjenek be az irodára, ne röstelljenek leülni egy kicsit, a madár se jár erre, örül, ha embert lát, nem tudta, amikor a falusi rendőrségtől idekérte magát, hogy ilyen szolgálat ez, szinte rabnak érzi magát ő is - végül valami pálinkát emlegetett, ami odabent van az asztalfiókban. De a hadnagy parancsra hivatkozott, hogy azonnal fordulniuk kell vissza. Busó Mátyás bólogatott, aztán elröstellte magát, és bebújt a kocsiba. Igazán ihattak volna egyet a századossal, ha ennyire kéri.

Előkerült az emberük a batyujával, kezében egy darab kenyér, amit reggeli helyett kapott. Papírjait az írnok a hadnagynak adta át. Busó Mátyás az ablakon dugta ki a kezét, hogy mégse váljon el búcsú nélkül a tábor parancsnokától - fellélegzett, amikor kiérték az országútra.

- Mondja csak, hogy lehet az - kérdezte új útítársától -, hogy a műtrágyától, aminek táplálnia kellene a növényt, lerozsdukt a palánta levele?

- Ez most vizsgáztatás?

- A fenét! Ez a mi vizsgánk volt, amin elbuktunk.

- Több mindent kellene tudnom ahhoz, hogy megmondjam. Mit szórtak szét? Nitrogén-, foszfát- vagy mésztartalmú keveréket? - Mégiscsak bizonyítani akarta tudását. - Az is fontos, hogy megfelelő időben jusson a földre. Van, amit ha reggeli harmatra szórnak, és nem a tövéhez, hanem a levélzetre, elpusztítja a növényt. - Óvatosan csipkelődve megint megkérdezte. - Hányasra feleltem?

- Jól, nagyon jól - derült Busó Mátyás, mert védenre egyre jobban tetszett. Nem szívbajos ez, nem! - Be se mutatkoztunk, lássa. Busó Mátyás vagyok.

A férfi fanyarkásan mosolyogva nyújtotta a kezét.

- Braun Miksa, én is béemes vagyok.

- Azelőtt nálunk a fél falut Braunnak hívták. Sváb?

- Az is. Az én családomban minden van. Az apám, pedig már hetven volt, a harmincas években kivándorolt emiatt Chilébe. Én marha! - maradtam. - Az elöl ülő tisztre sandított. - A fasizmusra mondom, ugye.

Busó Mátyás göcögött, és suttymban társára hunyorított. Nagyon megvidámodott, hogy ilyen jól sikerült az útjuk. Mikor megint fájni kezdett a gyomra, ez már nem ideges remegés volt, és elégedetten sóhajtotta:

- Éhes vagyok.

Braun, mint aki jó viccre készül, félszeg vigyorgással lenyúlt a lába közé gyömösölt bugy-rába, előkaparta a táborban kapott kenyeret. És Busó Mátyás tört a komisz brügóból, amit - szerencsére - nem neki sütöttek. Egyre jobban érezte magát.

- Álljunk meg egy kocsmánál - kérte a sofőrt. - Biztos kell az autó hűtőjébe víz.

- Ebbe nem - bökte hátra a törzsőrmester.

- Hátha mégis! Nézze csak meg!

A jövődő agronómus cikázó pillantásokkal kísérte a párbeszédet, látszott, hogy feszülten figyel mindenre, hátha kiókumlálhatja: mi lesz vele? Vállas, csontos férfi, ötven körül járhat, de inas alakja és derűs nyugalma fiatalabbnak mutatja.

Kis falusi kocsmához értek. A sofőrt kint hagyták, ők udvariaskodva beterelték egymást a félhomályos helyiségbe.

- Három fröccsöt - szolt Busó Mátyás, és hogy társuk kiment az illemhelyre, utánavágott a szemével. - Azt hiszem, jól megleszek vele. Miért került oda?

A hadnagy előhúzta zubbonya felső zsebéből a táborban kapott iratokat.

- Semmi komoly - pislogott beléjük. - Úgy értem, semmi konkrét terhelő bizonyíték. Amikor negyvenkilencben az Esterházy-pör volt, akkor fogtuk le. Nem ítélte el a bíróság, de meg-örzésre ideküldték. Tehát két éve csücsül.

Mátyás bólogatott, átnyúlt az asztalon, és megfogta a fiatal tiszt kezét.

- Nézze, hadnagy elvtárs, idefelé jövet maga azt se mondta nekem, hogy fapapucs. Sejtelmem se volt róla, hova és miért visz. Magamért, meghiheti, nem szoltam volna. De hátha most ez az ember éppolyan szorongva latolgatja, hogy hova cipeljük őt!

A kocsmáros lerakta eléjük a három fröccsöt. A hadnagy markába fogta a poharát, köröket rajzolt vele az asztalon, és nem nézett fel, amíg társuk vissza nem telepedett az asztalhoz.

- Kérem - kezdte félhangon -, ez ugyan nem hivatalos közlésekre alkalmas hely, de a tábor-irodán biztos semmit nem mondtak magának, hát hogy tudja... maga szabad. - Eléje tolta az egyik papírt. - Ide beleütünk Pesten egy pecsétet, és kész.

A férfi épp csak rápillantott az iratra, mozdulatlan arccal, de az ádámcsutkája fel-le csúszkált.

- Ezután Busó elvtárs szövetkezetében fog dolgozni, és ha... Akkor nem lesz többet baj.

- Igyunk, igyunk - hajolt közbe Busó Mátyás. - Micsoda gyanús lötyt! Ha ezt tudom, hozok áldomásnak való bort magammal.

Aztán a száguldó autóban, egymás mellé rázódva az ülésen, úgy beszélgettek ők ketten, jövődő munkatársak, mintha csak az unalom elűzésére potyogtatnák a szavakat. Akar dolgozni, ugye, mert munka van szakadásig. Nagy az a szövetkezet? Majdnem a legnagyobb az országban. Minőségvizsgálatot végeztek a földön? Nem, nem a! Táblás forgókat kell

kialakítani, persze, előbb mindent látnom kell. Már tavaly is maga kellett volna nekünk! Ez nem rajtam múlt, kérem.

Az autó sívítva fékezett, megállt.

- Baj van vele - a sofőr hüvelykujjával hátrabökött táborból hozott társukra.

Busó Mátyásban úgy meglódult az indulat, mintha már vissza is fordultak volna ezen a hazafelé vezető úton, és dühödten horkant rá a törzsőrmesterre.

- Mi baj lehet!

- Nem írtuk rá a nevét a menetlevélre - szólt a sofőr, és látszott, hogy elégedett magával, amiért még idejében észbe jutott ez a szabálytalanság. - Ellenőrizhetnek útközben. Adjanak egy tollat!

Busó Mátyás kézfejjel megtörölte a száját, a bajsát tapogatta, s az ujjai kicsit remegtek. Ha az öccse nem ilyen mozdulatlanul fekvő, lehunyta szemmel hallgatja őt, nem tudta volna végigmondani, mert felizgatta magát, újra végigélte az egészet, egyre gyorsabban beszélt, egyre hangosabban, és most a csöndben szinte szégyellte az előbbi szavakat, amelyek mintha felgyülemlettek volna körülötte, nem oszlottak szét, tele van velük a szoba, tovább nem lehet beszélni; nem is tudna, száraz a szája.

Megreccsent alatta a szék, ahogy mozdult, hogy felálljon. Akaratlanul is lábujjhegyen ment ki az ajtóhoz, a konyhában a pad alatt kushadt egy fonatos demizson, előhúzta, töltött egy pohárral, megitta, és megint töltött. Ez a bugyogás volt az első megnyugtató hang, aminek semmi köze sincs az elmondottakhoz.

A pohár borral bement a szobába, és visszaült a székre.

- Ne, igyál.

És mert az öccse nem felelt, nem mozdult, meglökte a vállát.

- Alszol? - s a szék már nyikkant alatta, hogy felálljon, magára hagyva a beteget.

- Dehogyan alszom.

Mátyás megemelte a poharat.

- Már azt hittem, a levegőbe beszéltem. Nem kell bor?

- Hallgattalak. És arra gondoltam...

- Tényleg alhatnál egyet, ha már orvost nem akarsz.

- Ááá, hagyd a fenébe! - Felhúzódkodott a párnán, szeme fényes lett. - Arra gondoltam, hogy én is találkoztam vele amikor pártiskolán voltam, tudod!

- Nem mondtad.

- Elfelejtettem volna? Lehet. Nem úgy sikerült az a pesti pártiskola, ahogy elképzeltem, talán én voltam a marha, mindegy, hazasuppoltak az iskola vége előtt, ezért nem dicsekedtem avval, ami ott történt. - Megint lehunyta a szemét, a párna kétfelől feldudorodott a halántékánál, a dunyha magasán dagadt rajta, azért test nélkülinek látszott, akinek csak az arcát nem tudta beszippantani magába az ágy. - Az első perctől kezdve mondták, hogy jön, minden turnust meglátogat, és mi vártuk, nagyon vártuk. De teltek a hetek, sok dolga volt, mi meg nem bántuk, ha később jön, amikor már mindent tudunk, és ha rákérdez az anyagra, nem maradunk szégyenben.

- Majd elmondod máskor - dőlt előre Mátyás, a pohár bort oldalt tartotta, hogy ki ne lottyanjon, és az arca türelmetlenül megfeszült. - Ne izgasd fel magad.

- Várj, mert végül tényleg eljött...

Felnézett Mátyásra, aki elkapta a tekintetét.

- Elment, elment. Jól van, elhiszem. - Mátyás beleivott a borba. - De hogy ezt eddig nem mesélted!

Érezte, hogy nem kellene tovább erőltetnie a dolgot, mégse tudta abbahagyni.

- Ennyi az egész. Eljött, mindenkivel kezet fogott, azt hittük, beszélgetés lesz, kihallgatás, olyan szemináriumféle, de semmi. Áááá! Nem emlékszem többre. Csak kezet fogott, és puha párnás keze volt, mint egy kövér asszonynak, ha szabad róla ilyet mondani.

Mátyás a sötétbarna ágytámlát bámulta.

- Nem kéne mégis egy kis bort innod? Jól aludnál tőle.

- Várj. - Újra felhúzódkodott a párnán, két karjával kikeverődött a dunyha alól. - Azért az mégiscsak rendes volt tőle, nem?

- Hogy kezet fogott veletek?

- Hagyd azt. Látom, nem hiszed.

- De én...

- Nem fontos. Csak azért mondtam el, hogy lásd, értem én miről beszélsz. - Az arcán piros folt kerekedett, szeme furcsán csillogott. - Ahogy rajtad segített! Az nagyon rendes volt.

- Az igen.

- Csak így mondod?

- Hát hogyan mondjam?

- Erre is gondja van! Mindenre gondol. Ez olyan, hogy... Tudod, ez olyan - két keze nyugtalanul járt a dunyhán -, ez olyan - nem is tudom mit mondjak. Ha mindig mindent úgy intézhetnének el, hogy segítenek, hogy utánunk nyúlnak az elvtársak, akiknek ez a dolguk. Neki nem ez lenne a dolga, de látod, nem sajnálta a fáradságot, és utánajárt, és megbeszélte, és neked csak választanod kellett, hogy aki a legjobban tetszik, azt hozd el.

Visszadőlt a párnára. Mátyás kiitta a bort, a poharat letette a szék alá.

- Nem mondom, hogy nincs igazad, Jani, miért is mondanám. Ha te ezt hallottad ki abból, amit elmondtam, akkor biztos neked is van valami igazad. - Lassan beszélt, csöndes nyomatékkal. - Aki kívül van a dolgokon, a sokszor jobban látja meg a lényegét. Ez igaz. De az is igaz, hogy én meg benne voltam ám, mint a macska, akit megmarkolnak, visznek a pinceablakhoz, hogy vernyákolni se mer, és bevágják a sötétbe! - Ahogy felcsapott a hangja, már el is röhentette magát. - Aztán csak odalént jön rá, hogy egerésznie kell. Ennyi az egész. Jó-óóót csinálnak vele. Igaz-e?

Hátralökte magát a széken.

- Ne beszéljünk erről többet. Tudom, amit tudok, mert velem esett meg, és ez az én dolgom, neked se mondtam volna el, ha ép eszem van, mert kinek mi köze hozzá. Meg aki nem szart még be a nadrágba, mit tudja az, hogy...!

Az öccse lehunytt szemét nézte.

- Abban igazad van, Jani, és azt akartam elmondani - kezdte más hangon -, hogy evvel a Braunnal szerencsém van, mert a kisujjában van minden. Nem szólok neki, ne bízza el magát, de nem is tudom, mi lenne nélküle evvel az elnöktovábbképzéssel, amit Schobert a nyakamba sózott. Hagyom, hogy ő beszéljen, elvégre szakmai szeminárium, és tőle tanulhatnak. De az a sok bikafejű csak susmorog, szortyogtatja a pipáját, és olyanokat kérdez, mintha még mindig két holdon tologatná az ekét. Hát állíthatunk mindegyik mellé egy Braunt? Meg se hallgatnák, fene a sok morgós marháját, csak a gyapot meg a pitypang, az nem tetszik nekik! De hogy kinyitnák a fülüket, és...

Jani hirtelen felült.

- Te! Akartam mondani, de mind csak másról beszélünk, én is segíthetek ám rajtad! - ezen gondolkoztam, amíg hallgattalak. - A szeme izgatottan égett. - A múltkor beszéltünk Gimesiről. Tudod, az az öreg állatorvos, akinek autója volt a háború előtt, az a kis piros bogár. Tavaly a lányához költözött, te emlegetted, hogy azóta nincs állatorvos, nálatok meg egyre több a baj a lovakkal, marhákkal. Még sertésoltásra is késve jöttek ki a megyétől.

- Emlékszem.

- Hát ez az! Én segíthetnék, a Parlamentbe se kell érte elmenned. Ne nevedd! Van a telepen egy lódoktorom, nem igazi tiszt, csak odakeveredett. Hát ezt az állatorvost odaadhatom, és ha szükségem lenne rá, majd kiküldöd. El bírod intézni, hogy kivedd tőlünk?

Mátyás megemelte a fejét.

- Komolyan mondod?

- Annyi ott a szakértő, egymást böcsmölik, bár kevesebb lenne! Mi megvagyunk nélküle.

- Mondasz valamit.

Vidáman mocorgott az ágyban.

- Akkor jöhet a bor!

Mátyás felállt, ropogtatta a derekát, és kurtán elnevette magát.

- Ez tényleg gyorsan ment. Erre iszunk, öcskös!

Mire visszatért a két tele pohárral, öccse sápadtan ült az ágyban.

- Erzsinek ne mondjátok meg ezt a - balesetet.

- Ki mondaná?

- Ha találkozol vele, úgy gondolom.

Mátyás óvatosan billegtette a pohár borokat, látszott, ez a téma nem kedvére való.

- Ne marhulj, Jani. Hol beszélnek én a macáddal?

- Azért mégis megkérlek rá.

- Jó, jó.

- De komolyan! Nem akarom, hogy megtudja, hogy megverték.

- Szégyelled? - rántotta el Mátyás a száját, mert ki állja meg vigyorgás nélkül, ha a másik így kiadja magát. Öccse a dunyhát bámulta.

- Nem azért. Csak nem akarom, hogy... Még magát hibáztatná.

- Ne mondd!

- Miért nevetsz! Te ezt nem érted. Az a lány nem érdemli meg, hogy - ezért nem akarom.
- Jól van. Úgyse találkozom vele, és meg se ismerném, ez az igazság. - Nem bírta ki, hogy ne tegye hozzá. - Rosszeb tudja, mit eszel rajta.

Felnézett rá, olyan megbántottan, hogy Mátyás nem állta a pillantását.

- Tudom, nem szíveled. De miért? Nem is ismered.
- Egyszer panaszkodott az iskolára - mormogott Mátyás -, és én az ilyen nőket... De a te dolgod. Nem szólok bele.
- Segítséget akart kérni. Németh kerülgette, azt hitte, csinálhat vele, amit akar, maga alá gyömhethi.
- Ez az! Nem tetszik ez nekem.
- A lányra haragszol? Inkább a kántorotok körmére néznének! Bömbölteti nektek a kórusát, és már el van felejtve, hogy leventeoktató volt?

Mátyás leereszkedett a székre, vigyázva, hogy a két pohár bor ki ne lötyyenjen.

- Hagyjuk ezt, Jani!
- De ne hagyjuk! Mondd meg, mi bajod vele!
- Semmi. Így hidd el: semmi. Te mit akarsz tőle! Kurvát tartasz?
- Ne beszélj így! Erzsi nem az - nem olyan, rendes lány, majd megismered. Mert asszony kell nekem. Gyerek. Ha a telepen meg bírok ragadni, ha egyenesbe jövök, gondolni kell erre is, a jövőmre. Családot akarok, nyugalmat.

Mátyás félrekapta a szemét.

- Család, gyerek, meleg vacsora. Szép, mondhatom! Azt hiszed, ilyen könnyen megy? - És ahogy indulatosan megint az öccsére bámult, meglódult bor a poharakban. - Azt hiszed, ez a mi dolgunk? Mi a párt katonái vagyunk, Jani, amit csinálunk, ahhoz egész ember kell, a szívünk, a vérünk, minden moccanásunk. Te meg amint felkapaszkodtál a kakasülőre, csak azt nézed, hogy keríthetnél egy tyúkocskát magad mellé. Pedig nem állásunk van nekünk, hanem feladatunk! És ha a jövő hónapban az ország másik végére küldenek? Hurcolod magaddal a családot? Mi van itt? Nézz körül. Fáklyásmenet ez a szocializmus? Az a nyavalyát! Verekedni köll, ma holnap, holnapután. Azt hiszem, olyan öcsém van, aki megérti, hogy az még odább van, hogy mi megnyugodhatunk.

Nem akart vitatkozni.

- Te más ember vagy, keményebb. Sokra vitted, én azt nem is akarnám. De próbálj engem megérteni!

Mátyás morgott magában, hogy nő mindig akad, nem kell mindjárt nősülni, mi lett volna a nehéz időkben, ha asszony és gyerek sír utána - de öccse visszahúzódott a párnák közé, és mikor újra megszólalt, furcsán nézett rá.

- Tudod, hajnalban, amikor magamhoz tértem, azt hittem, hogy ezt ők tették. Mármint az enyéim. Mert utálnak, tudom, és azt hittem, én is utálok őket. Így volna rendjén. De akkor mi a fenének fáj annyira, hogy lecsaptak? Mert fáj. Csak erre bírtam gondolni, és örültem, hogy nem ők voltak.

Mátyás előre görnyedt az ágy előtt értetlenül.

- Mit beszélsz?

Jani elvette az egyik poharat.

- Ha akkor ott az úton kiderül, hogy tévedés, és az emberedet...

- Braunt?

- Szóval, ha visszavitték volna.

- Ugyan már!

- Vagy ha most visszavinnék, tegyük fel! Elmennél érte? Kihoznád?

Mátyás elbizonytalanodva nézett. Öccse szeme tágra nyílt, összeakadt a pillantásuk.

- Mit tennél, Mátyás? Nem lehetünk mindig csendőrök, a mások csendőrei meg magunké.

- Nem értelek.

- Megmondom, hogy mit csináltál volna. Azt mondtad volna, hogy nem! Vagy akkor vigyenek engem is. - Mátyás elhúzta a száját.

- Te idealista marha, te!

- Hát mi mást tehetnél?

- Idd meg a bort - fõrmedt rá a bátyja.

Negyedik rész

Bármilyen kétségbeesett volt az előző héten, és komolyan gondolta a lemondást, a megfutamodást - most újra reménykedni próbált, hogy végül minden helyrerázódik. Tapasztalatlan vagyok, morfondírozott, és minden kezdet nehéz. Még csak néhány hete vagyok itt, nem sokat tudok. Az emberek nem bíznak bennem, de miért is bíznának? - én se bízom öbennük. Pedig ezek most már nem mások, nem többek: csődörösök és a beosztottjaim. Egymás közt tartják a rangsort, kihúzzák a derekukat, de közben rohangálnak a zabos vödörrel, ahogy azt a munka megköveteli.

Körbejárta a telepet napjában háromszor. Egyszer felkeléskor, a sebtiben befalt reggeli után, amikor a lovakat vakarták, kefélték. Ezt szerette nézni, mert mindegyik másként viselte a gondozást: jámboran, örömmel, meglapulva, kényeskedően topogva, vadságot színelve, hálás fejrázással, melyik hogyan. Utána az irodában intézték az ügyeket Kábikkal, sok papírmunka adódott, és ha beleuntak, együtt ballagtak át az istállóba, rendszerint ebéd előtti időben. Aztán a délutáni futtatás után, a nap befejezéseként, megint átsétált a lovakhoz, hogy utoljára végigballagon a bokszok között, hallgassa az éjszakára készülődő lovak horkantását, a jászolkarikák kopogását és szippantson még egyet az elnehezdedő szagú istálló levegőjéből.

A csődörösök megszokták a jelenlétét, nem hallgattak el, ha jönni látták, és mindig volt meg tárgyalni való; ez nem eszik jól, sokat iszik, annak a trágyájában egész zabszemek vannak, vagy a jászolt harapdálja. Jojózik - mondták arra az unatkozó lóra, amelyik a kötőféket sikálta-huzigálta a vasgyűrűben, ha a száját rángatja, az a fogromlás jele, vagy férges, mert idegesen rezegteti oldalán a bőrt. Bazsiért szaladtak, ha baj volt, de amíg megérkezett, neki is elmondták, mit vettek észre. Nem adott tanácsot, nem mondott véleményt, hiába látta szemükben a várakozást - és egy idő múlva tudta, hogy okosan viselkedett, becsülni kezdték, hogy felügyel a munkára, de nem szól bele.

Szerette volna, ha valaki megcsodálja, hogy mennyi mindent tud már. Schobert - aki sűrűn felhívta - nem engedte, hogy ezekről a „lószagú problémákról”, ahogy egyszer epésen megjegyezte, szó essen közöttük. Mindig az emberekről kérdezgetett, de mert Busó a csődörösökkel csupán a lovakról beszélt, nem tudott miről beszámolni. Schobert újra és újra visszatért arra, hogy „ki kell ugratni a nyulat a bokorból”, a telepvezetői kinevezése is azért késik, mert „nem tudjuk, paríroznak-e”. Ezen sokat töprengett. Miért olyan fontos ez? A telepen telnek a napok, végzik a dolgukat, mit kéne még csinálni? A lovakat kell vakarni, vagy parírozni kell? És hogyan ugrassa ki a nyulat a bokorból?...

Amikor már sokadszor hallotta ezt Schoberttől - és nem vitte rá a lélek, hogy hazudjon valami meg se történt vitát, ellenkezést, és nem tudott ilyet kitalálni se, hiszen egyre azon igyekezett, hogy békében meglegyen, és a lovakról tudjon meg minél többet -, végül mégiscsak elhatározta, hogy megpróbálkozik egy bizalmasabb beszélgetéssel. Már megteheti, gondolta.

Az alkalom magától adódott: egy délután az irodában együtt találta a tiszteket. Kábik íróasztalához Ághi Kálmán dőlt, két tenyerét az asztallapra feszítve tartotta magát, mert remegett a felindultságtól. Körülötte Bazsi, Gschwindt, a Kisbáró és Eör hevesen beszélt, izgatottan egymás szavába vágta, annyira elragadtatva magukat, hogy Busó betoppanásakor nem tudtak más témára átváltani, csak elhallgattak, és kivörösödött arccal, a félbemaradt gesztikulálásba merevedett kezekkel, némán meredtek maguk elé.

Észre kellett volna vennie a félszeg helyzetet, megérezni a feszült légkört. De megszokta, hogy mindig alkalmatlan időben érkezik, és magának se akart kibúvót adni; legyünk túl rajta, gyorsan nekivágott hát.

- Jó, hogy így együtt találom magukat. Már éppen készültem összehívni...

Bazsi előremozdult, megfogta Ághi karját.

- Ő elmehetne. Akármiről lesz szó.

Nem figyelt fel arra se, hogy ez nem kérdés vagy kérdés. - Dehogy, dehogy! Ha nem lenne itt, érte küldenék. Pont a jelenlevőkkel akarok beszélni.

- Csak velünk? - Eör csúnyán okos arcáról eltűnt az előbbi izgalom, társaira nézett, egyikről a másikra. - Szóval tisztí gyűlés.

- Úgy is mondhatnánk - és hogy ki ne zökkentsék, sietve folytatta. - Nézzék, ismerjük egymást, jobb lett volna megvárni, amíg mindenki megérkezik, a kihelyezésem levők is, de velük majd folytatjuk vagy újrakezdjük, úgyse olyan beszélgetés ez, amit ne kellene folytatni, mert arról van szó - megakadt, a padlóra nézett, így könnyebben mondta ki -, hogy tisztába kell jönnünk egymással. Nem bújócskázhatunk tovább, ezt meg kell érteniük.

Kábik mereven ült az íróasztalánál, a ceruzáját babrálta.

- Miről van szó, kérem?

A tárgyilagos kérdésre a többiek megmozdultak, és várakozó-feszülten hallgattak. Csak Gschwindt buzgólkodott.

- Halljuk, halljuk!

Busónak elszorult a torka. Nem olyan könnyű ez, a fene egye meg, végig se gondolta, mit akar mondani, csak belevágott. Hogyan kezdje? Szerencsére itt van Gschwindt ügye.

- Mi ketten már megbeszéltük - tett feléje egy mozdulatot -, hogy új munkakört fog ellátni. Ezt most a kollektívának is bejelentem. Az Új Élet szövetkezetnek és Mohornak állatorvosra van szüksége, kérésükre Gschwindt Ernőt kiadjuk, távozni fog a telepről. - Csodálkozás nélkül fogadták a hírt, ezért nekibátorodva folytatta. - De nekünk másról kell beszélnünk! Ez különleges eset, csupán egyik lehetséges formája az együttműködésnek.

Erre a szóra olyan furcsán, idegenkedve bámultak, hogy indulatba jött.

- Értsék meg, ez így nem mehet tovább! A telepről van szó, önmaguk jövőjéről, dönteniük kell, hogy hogyan tovább, mert elfogy a türelmünk, és...

Eör felvonta a vállát.

- Mit csinálhatunk mi? Mit kellene csinálnunk? - Társaira nézett. - Ti értitek ezt?

A Kisbáró Busót méregette.

- Vegyük fenyegetésnek, amit hallottunk?

- De uraim, uraim - csitította őket Kábik -, nem kell mindjárt a plafonon lenni.

Bazsi végre megszólalt.

- Én értem, hogy mi a kérdés. És felelhetünk rá nyíltan, magunk közt vagyunk, mindnyájan egy ellen, ha tanúskodni kell, ha ellenünk fordítják, amit mondunk. - Gschwindtre pillantott. - Te ugyan dezertáltál.

- Kimehetek, ha úgy gondoljátok. - Busó a levegőbe csapott az öklével.

- Hát igen! Dönteniük kell. Van arra jó példa, hogy a magukféle... a bátyám most kapott egy ilyen agronómust. Ebben a rendszerben élnek, fizetést kapnak, munkalehetőséget. De lehet fél szívvvel dolgozni? Lapítva, kelletlenül.

Ághi felemelte a fejét.

- Még tapsoljunk is? Hát azt nem! - Hangzavar támadt.

- Ki hallott ilyet?

- Vitam et sanguinem!

- Ez kéne nekik.

- Az ész megáll!

- De uraim - hajtogatta Kábik -, uraim, uraim... - Bazsi homloka kivörösödött.

- Azt kérdezte, lehet-e így dolgozni? Ezt kérdezem én is: lehet így dolgozni?! Nézzen szét az országban és választ kap.

- Maguk nem jelentik az országot!

- Az ezeréves Magyarországot a történelmi osztály képviseli, amit szétverték, letiportak, megaláztak - kiáltotta Eör. - Mit akarnak tőlünk? Mi meghaltunk, de maguk sincsenek. Minek jövőről beszélni?

- A maguk forradalma is felfalja saját gyermekeit, ezt nálunk jobban tudja. Robespierre, követni fogsz! - mondta Danton. Erről csak hallott?

- Inkább végeznének velünk - hebegte remegő szájjal Ághi - gyorsan és kíméletesen.

Busó kábultan állt, a szavak és mondatok alig jutottak el a tudatáig. Csak arcokat látott, eltorzult arcokat. Gschwindt melléje lépett, és hadarva magyarázott.

- Nem kellett volna, pont ma nem kellett volna ezt a vitát kiprovokálni, nem akarom bírálni, elnézést, de egy szomorú esemény, amiről ma értesültünk... Megértheti, hogy ez nem a legalkalmasabb pillanat.

A hangzavar nem ült el.

Bazsi feszült arccal hallgatta a többieket, nem szólt közbe, csitítani se próbálta őket. És hogy társai már nem tudtak újat mondani, csak mint a felhúzott óra, kattogtak tehetetlenül, újra átvette a szót.

- Nem ismer minket. Nem is akart megismerni. De most nem bújhat el, hallhassa végig, ha tudni akarja, hogy mit várhat tőlünk. Bizalommal jöttem vissza ebbe az országba, egy megmentett ménest hoztam haza, amit aztán felzabáltak, mint a vágómarhákat! És mert tiltakoztam, börtönbe dugtak. - Eörre mutatott. - Tudja, hol van a családja? Nem tudhatja, mert ő se tudja, valahol a nagyvilágban. Németországban? Spanyolországban? - A Kisbáróra intett. - Náluk nőtt fel, ismerte őket. A méltósága még él, a volt cselédei krumplit lopnak neki, hogy éhen ne vesszen. - Ághira nézett. - Anyósát és feleségét kitelepítették Pestről, a leg-sötétebb Szabolcsba hurcolták, egy birkaólbán laknak, és ma kaptuk a hírt...

- Hallgass! - szólt rá Ághi remegve.

- Nem a te szégyened, ezt az egész világnak kellene odakiáltani! Igen, a feleségét erőszakkal teperte le egy helyi kis briganti, akinek mindent lehet, mert a markában vannak, mert pisztollyal hadonászik, és arra kényszerítheti azt a szerencsétlen asszonyt, hogy őt válassza az ura helyett. Nem hiszi? Akarja a levelét látni?

- Disznók! - sikoltott Ághi, és az ajtó felé rohant. - Azt nem adom oda! Soha! Mit képzeltetek?

- Menjetek utána - szólt kurtán Bazsi.

Amire Kábik is felállt asztala mögül, és mint aki rossz álomból ébred, fejét rázogatva megindult a többiek után, már csak ketten maradtak a szobában. Bazsi zöld szeme tágra nyílt, gyűlölködő undorral.

- Érti végre, hogy mi van itt? Mi van itt!

Kiment, és Busó magára maradt az irodában. Nagyon sokára, mikor döbbenete és keserősége még nem oszlott el, föl hívta Schobertet. Nincs remény. Ezek nem paríroznak. És elmondott mindent, amire vissza bírt emlékezni. Schobert elégedett volt. „Sikerült kiugrasztani a nyulat a bokorból” - hajtogatta, és ez a fontos.

Aztán, hogy teljen az idő, és megnyugodjon, estig a telep körül járkált. Amíg érezte a lábát.

Már aludt, mikor rázörgették az ajtót.

Ez meg milyen új divat? Ki az isten ez? És mit akar a fenébe is? Ágyából az ablakra nézett: vaksötét éjszaka. De csak kopognak, keményen kopognak.

Kikászálódott a pokróc alól, mezítláb csoszogott az ajtóhoz, és felkattintotta a villanyt. Fénytől káprázó szemmel a résnyire nyitott ajtóban - amit kintről erősen nyomtak befelé - elállta az utat, megmarkolva belül a kilincset.

- Miért nem várt bennünket? - kérdezte valaki fojtottan, fenyegető indulattal. - Eresszen már be, a gatyás jóúristenit a világnak!

- Ki maga? Mit akarnak?

- Nem tudja? Eresszen!

Benyomták az ajtót. Két idegen törtetett be, a hátulsó visszanézett a sötét folyosóra, jobbra is, balra is, mielőtt betette az ajtót; ennek a langaléta alaknak feltűnően ferdén állt az orra, az ornyereg mély horpadása árulkodott egy régi sebesülésről.

A másik idegen - egy kövérkés arcú, őszülő halántékú férfi, kalapban és esőköpenyben - oda-mutatta az ávosigazolványát.

- Hamar végzünk. De azért öltözzön fel, mert olyan gyorsan mégse megy.

Busó nadrágot rántott, és csak úgy mezítlábasan belelépett a cipőjébe. Ha érte jöttek volna, nem így kezdenék. A kalapos közben beszélt.

- ...naná, hogy mérgesek voltunk, amiért nem várt! Itt botladozunk a folyosón, végül kijött valaki, pedig pont azt nem akartuk, hogy idő előtt tudjanak rólunk, de meg kellett kérdeznünk, hol találjuk magát. Akár dudálhattunk is volna az udvaron. - A szeme ide-oda járt. - Most, hogy látom, hogy gatyában, békésen durmolt az ágyában, elhiszem, hogy nem tudott semmiről. Akkor csak megvárt volna, rólunk nemigen feledkeznek meg. És időre érkeztünk, nulla óra harminckor, ahogy ígértük. Nem telefonáltak magának? Tényleg nem?

- Délután az irodában voltam - gombolta magán a nadrágot. - Biztos később hívtak, és ki hallja azt. Én nem.

- Ilyen helyen telefonügyeletet kell tartani. Ez az állami fegyelem, Busó elvtárs. Na, csak azért mondom, mert maga a fejcs. És így mi nehezen tudunk segíteni.

- Maguk? Miben?

A kövérkés arc megrezdült, ez lehetett mosolygás, de elfojtott bosszankodás is, hogy ugratják.

- Azt én nem tudhatom. Maga tudja, meg azok az elvtársak, akikkel megbeszélte. Nekünk nem kötik az orrunkra, csak küldtek, és itt vagyunk, és megtesszük, amit lehet. Volt itt ma valami probléma. - Rövidke mutatóujjával Busó sebes fülére bökött. - Verekedés?

- Dehogy! Vasárnap elestem.

- Ú-úúúgy... Elesett?

- Ittam kicsit. - Megtapogatta a fülét, kezdett dühös lenni. Mit akarnak? Ilyen marhasággal verik fel álmából. - Mondjam el részletesen?

- Nem erről van szó, Busó elvtárs.

- Hát miről?

- Tudja azt maga.

- Tudja az isten!

Ez nem tetszett az idegennek. Öklét belenyomta az esőkabátja zsebébe.

- Így nehezen boldogulunk. Ha nem telefonáltak a főnökei, akkor is gondolhatja, hogy nem szórakozásból jöttünk. Odaönt döntenek, maga meg én végrehajtjuk. Értem? - Közelebb lépett. - Ne húzzuk az időt, Busó elvtárs. Halljuk, mi a probléma, és kit kell nekünk...

Erre megfeszítette a nyakát, hogy alig tudott beszélni. - Nincs semmi probléma, amihez maguk kellene. Félreértés van a dologban.

A kövérkés arcú férfi mereven nézte. Ismerte az embereket. Az ilyen pofákat is ismerte, akik intézkedést kérnek, aztán meggondolják magukat, amikor már késő. Betojnak. Jó fiúk akarnak maradni.

- Jól van. - Széket húzott maga alá. - Üljön le. Mi gyorsan intézkedünk, gyorsabban, mint ahogy némelyek várják. De arra azért van időnk, hogy tájékozódjunk. - És váratlanul azt kérdezte.

- Mi volt az a pártiskolai ügye?

- Az hogy jön ide?

- Maga csak válaszol! Én kérdezek. - Busónak megnyirkosodott a tenyere.

- Magamtól jöttem el.

- Kizárták! Sztálin elvtársat becsmérelte.

- Nem igaz! Szemináriumi vita volt, én arról beszéltem, hogy Lenin az a zseni, aki új irányt szabott a proletariátus mozgalmának, mert ahol leggyengébb a lánc... és nem ahogy a marxizmus klasszikusai elképzelték. Sztálin elvtárs pedig a végrehajtó, aki elméleti téren talán nem - de ez merőben elvont kérdés, a tananyag alapján... a saját szavait hallotta, neki se tetszett a dolog. - A szemináriumvezető beleakaszkodott abba, amit mondtam, illetve amit nem is mondtam, és egyre azt hajtogatta, hogy „szóval az elvtárs szerint csak a leninizmus érvényes?” Mit lehetett erre mondani? Arról beszéltem, hogy az alkotó zseni nagyobb, mint aki csak végrehajtó - vagyis ez csak elméletileg...

És nézték egymást, sokáig, már szó nélkül.

- Na ugye - mondta végre az idegen. - Na ugye, nagyokos - és meghintáztatta magát a széken.
- Mibe keveredett! Látja? És a párt bizalmából most mégis fejes. Mi pedig segíteni akarunk!
Tehát mi volt ma? Zendülés? Maga jelentette. - Előrehajolt. - Kiről van szó, Busó elvtárs?

- Mit akarnak?

- Segítünk. A főkolompost...

Kinyújtotta a kezét, és összeszorította a markát. Busó merevnek és duzzadtnak érezte az ajkát, nem tudta kimondani, hogy Bazsit hagyják békén - és megrémült, hogy majdnem kiejtette a nevét, akkor pedig nincs segítség.

Az idegen nem vette le róla a szemét.

- Halljuk!

- De hát... hogyan képzelik?

- Na ugye, hogy mégiscsak volt valami probléma. - Hátradőlt a széken. - Példát statuálunk. Van magának fegyvere.

Mivel ez nem kérdés volt, engedelmesen a párnája alá nyúlt, és kivette a revolverét.

A kövérkés épp csak rápillantott.

- Igen. Ezt megtaláljuk, mondjuk, az illető párnája alatt. Merényletre készült, ez elég cifra ügy! Így jó lesz?

Hirtelen nagy nyugalmat érzett.

- Nem lesz jó.

- És miért nem?

- Mert nem engedem.

Az idegen arca türelmetlenül hullámozni kezdett, és pattogva köpködté a szavakat.

- Mit akar? Maga amerikai fogságban volt. Igaz? Hogy került oda? Mért ment ki az országból? Az utolsó percben! És beszervezték? Visszadobták? Kérdezzek még? Azt hiszi, bármit megengedhet magának? Mert a bátyja nagy fejes? Látja, mindent tudunk. Miért okoskodik?

Busó agyát elöntötte a vér: mit gondol ez, mit segítene egy ilyen akció? Mit gondolnának rólam a többiek? Hogyan néznék a szemükbe? Lenne itt maradásom? Nem ezért küldtek ide, és nem hagyom magam fenyegetni.

- Ez az én fegyverem! Értik? Ezt fogom vallani. Mert vallomást teszek. Panaszt teszek! A száma ott van a rendőrségi nyilvántartásba. Értik? Igazolom, hogy az enyém, és honnan lenne itt bárki másnak fegyvere?

Az idegen furcsán nézett rá, és legyintett.

- De hiszen erről van szó. Fogja fel végre! Ellopta magától, nem volt még ideje máshová rejteni. Mit félti ezt a vackot? Visszakapja. Megtalálhatunk a jómadár párnája alatt más fegyvert is, mi is hordunk magunknál. - Kövérkés arca kisimult, felragyogott. - De úgy szebb lenne. Ahogy én elképzelem.

Az összetört orrú, aki eddig meg se szólalt a háttérben, egy gyors mozdulattal a kilincshez kapott.

- Ki van itt? - Felrántotta az ajtót, és ott állt Eör, kopogásra emelt ujjal. - Nocsak! Kop, kop. Tessék befáradni... Befelé!

Eör meg se hallotta a gúnyolódást. Szeme Busót kereste, békaarca laposabb a szokottnál.

- Rettenetes - hebegte -, ilyen még soha... - Hálóinge buggyosan betűrködve a lovaglónadrágba, lábán posztópapucs, ezért nem hallatszottak a léptei, pedig futva jött, lihegett, és a keze még mindig kopogásra emelve. - Már vége, fellógatta magát, gondoltuk, jelenteni kell!

Busó mintha nyomás alól szabadulna, úgy pattant fel az ágy széléről. Az első pillanatban csak arra gondolt, hogy vége ennek a rohadt beszélgetésnek, az idegen láthatja, hogy más dolga van; az a fegyvermegtalálás is jobb lett volna. Akkor még élne Bazsi. Vagy ezek csináltak valamit, ezek az éjszakai vendégek? De az idegenek értelmetlenül bámulnak, és hagyják, hogy elfusson mellettük.

A sötét udvaron Eör mellette loholt, és kapkodva beszélt.

- Felébredtem, mikor jöttek, és a folyosón... Láttam, mifélék... Rám parancsoltak, hogy lefekvés, egy szót se, én meg szóltam a többieknek, hogy valami készül, számítsanak rá... Nem vettem észre, mikor tűnt el, pedig egymás mellett van az ágyunk...

Ebből érthetett volna. Mégis csodálkozó megkönnyebbüléssel látta meg Bazsit a többiek közt, a szerszámkamrába belépve, ma éjszaka ökörlötte forogtak a gondolatai, és Eör szavaiból arra gondolt, hogy Bazsi az, aki rosszat sejtve... De a földön Ághi Kálmán feküdt, felpuffadt arccal, ahogy levágták a kötélről.

A csődörösök félig öltözötten ácsorogtak körülötte.

- Szörnyű - nyögte Gschwindt -, ez szörnyű! Nem bírta idegekkel, ez sok volt neki, rossz idegállapotban volt, nagyon rosszban.

- Hogy történt? Miért gondolta, hogy pont őt keresik? - Bazsi a száját harapdálta.

- Kíméletlen voltam vele délután. Az én hibám.

Ez a szerencséd - gondolta Busó, mert ha csupán valaki bűnbak kellett, az most megvan.

Az odaérkező ávósok a halott zsebében megtalálták a felesége levelét, amivel - szerintük - fellázította a társait: „Drága Kálmusom, meg kell ezt a borzasztó levelet írnom, mert most van valaki, aki feladja, mindent megírok, nem halogatom tovább, jobb is, ha túl leszek rajta, részemről ez így becsületes. Tudom, hogy mindent tudsz, tudom, hogy ki és hogyan juttatta el hozzád a hírt, de nem haragszom, mert ha most nekem kellene mindent megírnom, nem tudom, mi lenne velem. Ha te úgy tudod, hogy önként, akkor tudd meg, hogy ez nem igaz, ennyire ismerhetsz. De mit csinálhattam volna? Egy gyenge nő az én helyzetemben annyira kiszolgáltatott, és a sorunk még rosszabbra fordult volna, ezt képzelheted, nekem pedig anyuskára is tekintettel kell lennem, így mégiscsak elviselhetőbb az életünk. Azért írok, hogy ezt tőlem tudd meg: az egészben a legborzasztóbb, talán meg se érted, először én se értettem az egészet, szóval együtt élek avval az illetővel, és kezdem megszokni, nekem és anyuskának sok könnyebbséget jelent. Vess meg, drágám, nem bánom, de a mi helyzetünkben nincs más választás, nem játszhatom el minden alkalommal a tragikus hősnőt, ezt nem bírnám ki, anyuska szíve megszakadna, míg így még szerencsésnek is mondhatjuk magunkat a többiekhez képest. Ez lett a mi nagy szerelmünkéből, bocsáss meg nekem, próbálj elfelejteni, tudom, hogy mást nem kérhetek tőled, az illető a gyereket vállalni akarja, mert áldott állapotban vagyok, drágám, te pedig szabad vagy, felejts el örökre, bíz a Jóistenre szerencsétlen feleségedet.”

A lovak dobogtak az istállókban, megéreztek a halottat; a csődörösök fel-alá jártak a bokszok között, csitították a méneket, szénát vetettek eléjük. Amíg mindenki elfoglalta magát, az ávosok házkutatást tartottak, gyorsan és gyakorlottan átnézték a szobákat, a szekrényeket, ágymatracokat, a ruhák zsebeit. Nem találtak semmit. És úgy mentek el, hogy meg se mondták: tulajdonképpen miért jöttek?...

Indult, hogy bemegy Mohorra. Valakivel beszélnie kell, különben megbolondul. Mert ki érti, hogy mi történt? És holnap? Mi lesz holnap? Mi ilyenkor a tennivaló? Kinek és mit jelentsen? És a rendőrség? Azokkal hogy lesz?...

A sötét udvaron vágott keresztül, olyan feldúlt idegesen, hogy nem vette észre, honnan bukkan eléje a Kisbáró.

- Pucolunk? Mondja, szép ember, pucolunk? - bűzlött a pálinkától, ahogy a hátrahőkölő Busó után nyomult. - Na, tőlem ne féljen, nem fogom megakadályozni, hogy elpucoljon, ámbár azt hittem, hogy már a kollégák autóján elszelelt. - Nem akart vitatkozni vele, részeg ember bolond ember. De hol itta le magát ilyen gyorsan és alaposan? - Mire volt jó ez a cirkusz? - ezt mondja meg, aztán pucolhat, mire?! Kálmuska a légynek se vétett, én vagyok a kémfőnök, hiszen tudja, mondtam magának, a szájába rágtam, elfelejtette? - Megmarkolta Busó kabátját, és részeg makacssággal rángatta. - Nem Kálmuska, és nem is Bazsi úr, nem ő ennél okosabb, dehogy viszi vásárra a bőrét! - én vagyok itt a megbízott, ezt jelentse, de úgy látom, hiába mondom, nem hisz nekem. Megesküszöm az anyám életére, akarja? Úgy se jó? Hát mit tehetek még...?

A vaksötét mohori főutca éjfél után olyan kihalt, hogy szinte hallani lehet ezt az ürességet - ezért minden lépés bántóan kong a betonlapos járdán.

Busó nem törődött vele, hogy felveszi az éjszakát, igaz, azt se érzékelte, hogy éjszaka van, mert fényes nappal ugyanígy rohant volna végig a falun, vakon és mit se látva, beszorítva a saját gondja-baja alagútjába.

Házukhoz érve megrángatta a bezárt kiskaput, s nem sokat tétozott; a kilincsre fellépve átugrott rajta. Kopogott a konyhaajtón, és a benti sötétségtől türelmetlenné válva, addig kocogtatta-zörgette az üveget, amíg lámpa gyúlt, és Mátyás mérgesen mormogva - „jövök már, jövök, az istenit!” - ajtót nem nyitott.

- Felvered az utcát - támadt rá a bátyja. - Megbolondultál? Vagy részeg vagy?

Busó szeméhez kapta a kezét, bántotta a lámpafény. - A telepről jövök egyenest, és olyan történt, de olyan...! El se bírod képzelni!

A szobából mama szólt ki.

- Mátyás, téged keresnek? Ki az?

- Felébresztetted anyánkat, a fene egyen meg - suttogta Mátyás, és nyugtatóan bekiáltott a szobába. - Jani az! Maga csak aludjon!

- Baj van? Miért nem jöttök be?

- Nincs baj, mama. Mindjárt bemegyünk magához. - Mátyás hosszú alsóban, lábán a befűzetlen cipő, ahogy kilépett az ágyból, ingerülten topogott a konyha közepén.

- Pont ez kellett - tegnap hoztam haza, és most veled meg... Mi az isten van? Mi történt? Mondd gyorsan!

De alig kezdte el, idegesen rászólt.

- A keserves istenét! Ezt ne itt, behallatszik - s kabátot kanyarítva magára, az ajtó felé lökdöste. - Odakint majd elmondod.

És a tornácon, a kiszűrődő lámpafényben hallgatta végig a két idegen látogatását a méntelepen, az öngyilkosságot; öccse a többit nem tudta, nem akarta elmondani, nem tartotta fontosnak. Ez is elég.

- Ronda ügy - hüledezett Mátyás. - Nagyon ronda. - Nem bírt magához térni, rázogatta a fejét. - Ilyet én még nem is... - És hirtelen az öccsére lett dühös. - Hogy te mibe tudsz belekeveredni, a fene egyen meg, Jani!

- Miért engem szidsz?

- Hát ki a nyavalyát! Ilyen ronda ügy!

Hogy elmondta, nyugodtabb lett. Mátyás segíteni fog, Mátyás mégiscsak fontos ember.

- Valamit csinálni kell.

Bátyja mozdult egyet a sötétben.

- Mit lehetne csinálni?

- Hát te - te nem...? Én meg ezért jöttem hozzád.

- Azok tudják, hogy mit miért tesznek. Parancsot kapnak, és passz.

- De ki találta ki ezt a piszkosságot?

Mátyás elkapta a karját, és fenyegetően susogta.

- Ne beszélj így, a falnak is füle van, és ha jót akarsz...! - Összeszedte magát, csöndesen folytatta. - Azokkal nem lehet kikezdeni, ezt jegyezd meg. És mit tudod te, hogy ők mit tudnak? Nem tudod. Nem is fogod megtudni, nem kötik az orrodra. Örülj, hogy nem téged... Úgy látszik, van valami, amiről nem tudunk.

Makacsul megfeszítette magát a bátyja szorításában. - Jogom van megtudni. Én vagyok a telep vezetője vagy nem?

- Persze hogy te. De mindent azért neked se mondanak meg.

- Hát neked?

- Nekeeeem? - húzta el a szót Mátyás, és visszakapta öccséről a kezét. - nekem ugyan miért?

- Mert te vagy valaki!

- Erről nem trafikál velem se az ávó, az ő ügyük, és különben is, azt mondd, elmentek, megnyugodtak, talán épp azért a - hogyishívjákért mentek, aki felkötötte magát.

- És ha nem?

Mátyás ingerülten sugdosott.

- Ha nem, nem. Mi közöd hozzá? Egyelőre békén hagynak, békén hagytak. Ez a fontos. Talán csak meg akarták ijeszteni a tisztjeidet, és ez megtörtént.

- És ha holnap megint jönnek?

- Miért mennének?

- De ha igen? Ez már így lesz ezután?

- Ne bolondulj meg! Nem mennek. Szerencséd volt, azt mondhatom. Látod, nem tudták pontosan, hogy ki vagy mi... - És dühösen felkiáltott. - Az istenit! Mit akarsz? Tudod, hogy mit akarsz?

- Valakinek jelenteni a dolgot.

- Kinek te szerencsétlen?

Jani ellökte magát a tornác falától. - Schobert?

- Lehet, hogy az küldte őket. Vagy jelentette valahová a délutáni beszédeket, ahogy téled hallotta.

- Én vagyok mindenért a hibás? - Mátyás egyre idegesebb lett.

- Nem vagy hibás. El kellett mondanod a felettesednek, ami ott történt, és a többi nem a te dolgod.

- Akkor Máthénak szólok.

- Ne röhögtesd! Máthé mit csinálhatna? Őt is szorongatják, tudod jól. Pont ő fogja felelősségre vonni azokat! - Erre elgyengült, és furcsán vékony hang szakadt ki belőle.

- De akkor miért rohantam én ide?

- Ezt kérdezem én is. Mit vártál tőlem? Értsd meg, Jani, semmit nem lehet csinálni, semmit nem kell csinálni. Kussolni kell.

A sötétben nem szégyellte magát, nem is próbálta visszafojtani az elkeseredését.

- De én így... így nem tudok... nem akarok dolgozni, közöttük maradni... Én ezt az egészet nem értem. Te érted? Mondd meg, de őszintén!

Mátyás összehúzta magán a kabátot, hűvös az őszi éjszaka. Kedvetlenül dűnnyögte.

- Na, ne légy ilyen anyámasszony katonája. Azt mondod, te vagy a telepvezető. Az vagy, persze hogy az. Akkor azt is meg kell értened, neked akarnak segíteni. Vagy nem ezt gondolod?

- De így?! Mire megyek az ilyen segítséggel?

- És eddig mire mentél? Ki nem fogytál a panaszból. Most megszorongatták őket, hogy a kezedre játsszanak.

- Engem is szorongatnak, hogy beszéltek velem! Mintha én - talán a legszívesebben engem... De miért? Mi ez? Érted te ezt?

Mátyás nagyot hallgatott. És utána olyan halkán, mintha csak az éjszakának mondaná, elsőhajtotta:

- A múltkor megkocsikáztattak... Azt sose fogom elfelejteni. Másnak nem mondanám, igazából még magamnak se merem mondani, de hallgass csak ide! - sokszor gondoltam már rá, hogy rövid pórázon tartanak minket. Mi vagyunk előtérben, az ilyen-olyan funkciók, elnökök, vezetők, de mögöttünk ott vannak azok. A második vonal. És azoknak messze ér a kezük! És nem kötnek semmit az orrunkra. Van köztünk, aki tudja, mit és miért csinál ez a második vonal, van velük kapcsolata. Lássuk csak, Schobert talán ilyen, biztos Keresztes is, aki most Máthét tartja a markában. De én? Vagy te? Vagy Máthé? Mi mit tudunk? Semmit. Csak azt, hogy úgy kell táncolnunk, ahogy fütyülnek, mert ha nem...

- Milyen második vonalról beszélsz? És Rákosi elvtárs tud erről?

Mátyás rémulten susogta.

- Őt hagyd ki ebből! És halkán, Jani, kértelek. Ne akarj olyat tudni, ami nem tartozik rád. - Próbálta gyorsan elütni az előbb mondottakat. - Talán a helyi szervek okoskodnak, volt már ilyen. Felejtsd el, amit mondtam, nincs második vonal, csak néha az ember nem érti, hogy mi miért történik. - És magabiztosabban folytatta. - Vezető vagy. Igaz? Te se mondasz el mindent a beosztottjaidnak, mindenki annyit tud, amennyi rá tartozik, ez a dolgok rendje. Csak mi néha azt hisszük, hogy... De nem! Mindent nem tudhatunk.

- Az előbb máshogy beszéltél.

- Dehogysis! - csattant fel Mátyás.

- Most miért így?...

- Elég, Jani! Vannak dolgok, amikről nem beszélünk.

- Magadtól kezdted.

- Marha voltam. Csak megzavarlak.

- Nem vagyok gyerek!

- Pedig néha úgy viselkedsz.

Elkeseredett a kioktatástól, és hogy semmit nem intézett; Mátyás szavai megzavarták, és a modora is, hogy hol bizalmasan beszél, nem is érti, mit mond, aztán meg leteremti. Legalább tanácsot adhatna. - Hogy menjek oda vissza - lamentált -, azt mondd meg!

- Ahogy jöttél, a lábadon.

- Jaj de vicces vagy!

- Félórája sajnállak itt a hidegben!

- És hogy nézzek a szemük közé?

A bátyja rákiáltott.

- Miért ne tudnál a szemük közé nézni?! Mit siránkozol? Azt kapták, amit megérdemeltek!

- Semmi disznóságot nem csináltak.

- Te isten ökre! - dühödött meg Mátyás, és elkapta rajta a kabátot. - Tudod, kik ezek a tisztok?

- Te se tudod. Mit rángatsz?

- Nemcsak ezekről van szó. Mindükről! Minden rohadt tiszt úrról! Apánkkal ki bánt el?

- Azt én is tudom.

- De könnyen elfelejtet. Hát én eszedbe juttatom!

- Jól van. Te mondtad, hogy ne kiabáljunk.

De Mátyás megveszett, sose volt még ilyen.

- És velem mit csináltak? Kétszer hívtak be munkaszolgálatra! Végiglapátoltam Ukrajnát.

- Tudom, tudom.

- És ez se volt elég! A vizet is kilopták a levesünkből! Végül meg ráhajtották a maradék századot az aknamezőre, mert nem volt aknászuk. Tudod, hogy menekültünk meg Máthéval? Egy őrmester, egy rohadt, bőrünket nyúzó őrmester emelt ki minket azon a reggelen latrinát

pucolni, hogy mégiscsak magyar gyerekek vagyunk mi ketten, ne dögöljünk meg a zsidókkal együtt. Egy ilyennek köszönhetem, hogy itt vagyok! Nem a tisztjeidnek.

- Mátyás, csillapodj...

- És kidekorálnák velünk most is az országúti fákat, ha tehetnék. Ne félj, te is velünk lógsz majd!

- Miket beszélsz?

- Tudom, hogy mit beszélek - fűjt a bátyja, és nehezen, kapkodva szedte a levegőt. - Azt hiszed, csak egymást ijesztgetjük avval, hogy élesedik az osztályharc? Te kölök voltál a háború előtt, szaros kölök. És ha megint háború lesz? Mert egy lapát parázson ülünk, jegyezd meg!

Jani örült, hogy félbeszakíthatja.

- Te, nem anyánk szólítgat odabentről? Figyelj csak! - Mátyás zihálva elhallgatott, és a csöndben tisztán hallották mama hangját. Meglökte az öccsét.

- Menjünk be! És egy szót se ezekről, nem szabad izgatni, találj ki valamit, hogy miért jöttél.

Mama az ágyban ülve nagy szemekkel meredt rájuk. - Kiabálást hallottam. Jaj, istenem, Janink, csak nincs valami baj?

Leült mellé a dunyha szélére, hideg markába fogta az anyja csontos kezét.

- Ez a Mátyás - bökött hátra a fejével - mindent jobban tud mindenkinél. Én pedig azért is megnősülök!

Mama szeme kikerekedett.

- Ezen veszekedtetek? Éjszaka?

- Ezen hát - próbált nevetni. - Nappal nem érek rá vele huzakodni.

- És Mátyás nem akarja?

- Nem.

- Olyan - olyan rossz az a lány?

- Dehogy. Csak azt mondja, nem kell elsietni. - Hátranézett, és látta Mátyást gatyában meztelen lábán a befűzetlen félcipővel, arcán pedig a bosszús és értetlen bambasággal, ahogy ezt a hirtelen kitalált mesét hallgatja - hát ezen tényleg nevetni tudott.

- Nem is ismeri Erzsit - dörzsölte meg az anyja kezét vidáman - De mért ne akadékoskodjon? Ő az úr a háznál. - Közelébb dugta képét az anyjához. - Maga nem bánja, ugye, ha nősülök?

- Ne hallgass a bátyádra! Ő túl nagyra látó, és isten tudja, mi lesz abból. Pedig én, látod, én csak így vagyok... És ki vigyáz rátok, ha én elmegyek?

- Ilyet ne mondjon! Erre nem szabad gondolni. - Mama hirtelen józanul, összecsípett szemmel és szigorúan szólt rá.

- Hozd el azt a lányt. Lássuk, kiféle-miféle.

Kicsit még beszélgettek, megvidámodva, ígérte, hogy eljön Erzsivel, mielőtt mama visszamegy a kórházba, mert visszamegy, az orvosok erősödni engedték haza, műtét előtt áll. Aztán összeszedte magát, hogy megy ki a telepre, és hiába tartóztatták - ott a helye, erősítgette, Pedig azért sietett, hogy hajnalig még Erzsivel lehessen.

És amikor már Erzsit tartotta a karjában, szótlanul szorítva magához az ágyban, mert feje még mindig az elmúlt nap eseményeit, szavait örölte, a lány azt súgta: - Ugye, történt valami?

- Semmi, kis szívem.

- De, de, ne tagadd, mindjárt láttam, ahogy beléptél. Miért nem mondd el?

Belecsókolt a lány hajába.

- Otthon bejelentettem, hogy nősülök.

Erzsi kirántotta magát az ölelésből, felült a sötétben.

- És ezt csak így mondd? Most mondd? Mintha semmi lenne?!

Visszahúzta magához.

- Az is. Semmiség. Összeházasodunk, és kész.

Megint nehezen teltek a napok.

Senki nem beszélt arról az éjszakáról - valószínűleg annál többet gondoltak rá -, Busó pedig nem tudta elszánni magát a kimagyarázkodásra, lapult és hallgatott, úgy jött-ment a telepen, mintha szalma alatt megbúvó tojások közt járkálna.

Bazsival fog beszélni. Négyszemközt. És mindent kitálal, hiszen Bazsi bőrére ment a játék. De így volt-e? Még ezt sem tudja pontosan, ha faggatni kezdi, belezavarodik a magyarázkodásba - és kiadhatja-e magát, magukat ennek az alaknak? Vagy a Kisbárónak példálózódjon, bízva abban, hogy továbbadja Bazsiéknak, amit hallott? Ehhez nem érzi magát elég ügyesnek, meg törleszkedni se akar hozzájuk.

Talán Kábikkal kellene szót érteni, vele lehetne. De lehet-e? Napok óta begubózik, szótlanul ülnek egymás mellett az irodában. A telep dolgairól se beszélnek, pedig arról volna mit, például a kihelyezett csődörök és kísérőik közül mostanában egy se érkezett vissza. Hiába küldték a leveleket, telefonáltak a járási szervekhez, senki a füle botját se mozgatja. Busó szégyellte a tehetetlenségét, hiszen ebből látják, hiába került ide, nincs súlya, tekintélye, nincs intézkedési jogköre a méntelepnek. Fűtyülnek rájuk. Próbálta szóba hozni Schobertnek, az még mindig másról beszél, egyre azt hajtogatja, hogy nem halad a rendcsinálás, több velük a gondja, mint régen, de hogy mit akar, azt nem mondja meg. Nem tud eligazodni rajta.

Semmi nem megy. Mégis jobb lett volna megfutamodni?

Már arra gondolt, hogy nekiindul, maga utazik el minden kihelyezett mén után, és hazahozza az embereit, akiket nem is ismer még - ebből látnák a telepen, hogy ő a gazda, és elintézi, amit kell, akár erőszakkal is.

De hiába lesett Kábikra, annak olyan savanyú és zárkózott az arca, hogy inkább lenyelte, amit meg akart hányni-vetni vele. Így hát őrlődött magában, lapozgatta a papírjait, ha nem bírta tovább, kiment az irodából, az udvaron fordult egyet - az istállóba már nem szívesen lépett be, mert elhallgattak a csődörösök, ha a közelükbe ért -, aztán megint csak visszakullogott az íróasztalához.

Napok teltek el, mire észrevette, hogy Kábik időnként felkapja a fejét, kibámul az ablakon, arca megrándul, mert lát valamit - de nem szól róla. Figyelni kezdte, mit néz ez a vén róka? Mi nem tetszik neki?

A távolban határőrök járőröztek. A mező szélén, a kiserdő előtt ballagtak el a katonák, hátukra vetett géppisztollyal. Azelőtt soha nem látta őket, ezek a mélységi portyázók a kiserdőn túl jártak, hiszen onnan is jó iramodásnyira van még a határ. Ezeket lesné Kábik? A minap Bazsival tárgyalt a téli takarmányellátásról, és mikor hirtelen elhallgattak, Busó is az ablakra kapta a fejét, látta a távoli járőrt, Kábik és Bazsi pedig elárulták magukat, amint összebólintottak; ezután már hiába kezdtek megint a szénáról diskurálni.

És megbizonyosodott, hogy nem képzelődnek a tisztek. Rendszeres időközben húzott el a kiserdő előtt a járőrpár, néha megtorpantak, álldogáltak, rágyújtottak, vagy egyikük belépett a bokrok közé dolgát végezni, a másik addig nézelődött, aztán megdobták hátukon a géppisztolyt, indultak tovább. Igen, áthelyezték ide a mélységi járőr útvonalát. Néha a gazdasághoz tartozó legelőn vágtak át, kerültek egyet a telep felé. Mind közelebb jöttek az épületekhez, annyira közel, hogy látta az arcukat.

Figyelik és őrzik őket? Még csak ez kellett! Összenézett Kábikkal, és helyettese nem kapta el a szemét, száját csücsörítve, megnyúlt arccal bámult rá vissza. Busó elhatározta, hogy végére jár a dolognak. Felelős a telep nyugalmaért, és joga van megtudni, mit keresnek erre a zöld ávósok.

Elébe ment az egyik járőrpárnak. Azok, amint észrevették a ház sarkánál, megtorpantak és el akartak fordulni, integetett feléjük, erre vonakodva közelebb jöttek.

Éjszaka fagyott, a határőrökön pufajka és vászonszárú csizma volt, fejükön zöld posztóból füles sapka, zománcozott vörös csillaggal. Eltökélte, hogy határozottan fog beszélni, ahogy kell a katonákkal. Enélkül nem megy semmire.

- Erőt, egészséget, elvtársak. Melyikük a járőrparancsnok?

Az egyik katona, egy giligógyi parasztfiú, akinek ferdén állt mindene, a válla, a szeme, a szája, lepislogott a társára.

- Mit szólsz ehhez, Tökmagos? Hagyjuk magunkat kikérdezni?

Az alacsonyabbik - széltől kicsípett arcú, gyerekképű, pisze orrú fiú - oldalba lökte.

- Ne marhulj.

- Neköm mindögy, Tökmagos. Te vagy a góré.

Busó szigorúan nézett rájuk, ettől a fiatal járőrparancsnok félszegen elvigyorodott.

- Bolondozik, ne törődjön vele, én vagyok a járőrparancsnok. - És mert Busó a kezét nyújtotta, bemutatkozott. - Magos örvezető.

- Az elébb mintha mást... Magos? Jól értettem?

- Tökmagos ez - mondta a giligógyi csak azért is, és ferde arcát sehogy se tudta összefogni. - Oszrt rányomtak egy örvezetői stráfot, hátha avval magosabb lösz.

- Ne marhulj!

- Én a telep vezetője vagyok - szólt rájuk, mert ez a komolytalankodás kezdte elbizonytalanítani; érdemes ezekkel a fiúkkal beszélni?

- Látod, te! - nézett Magos örvezető szemrehányóan a társára. - Nem lehet mindig marhászkodni. - Előbbre lépett, lehúzkodta a derékszíj alatt felgyűrődött pufajkát. - Mit akar tőlünk az elvtárs?

Tudta, hogy kérdezni nem szabad, arra nem felel a katona. Úgy kell tenni, mint aki mindent tud. Határozottan, hajtogatta magában, csak határozottan!

- Napok óta figyelem magukat. Látom, hogy a mélységi járőr ezen az új útvonalon halad, itt, a telepünk mellett. Rendben van, ebbe nincs beleszólásom, ámbár erről nem volt szó.

- Kitérő ez nekünk, de ha muszáj, csináljuk. - A járőrparancsnok, hogy helyrebillentse lejáratott tekintélyét, készséggel beszélt; többet is mondott a kelleténél. - Nincs elég rendőr Mohoron, hogy a határban járőrözzenek. Mi meg eddig a kiserdő túloldalán jártunk, hát mindegy, erre jövünk, ha ezt kéri a parancsnokságtól.

Szóval innen fúj a szél, szemmel tartanak minket. Vajon ki rendelte el? Schobert van emögött? Vagy azok az éjszakai vendégek jöttek rá, hogy dolguk végezetlen távoztak?... Ezt nem kérdezi meg. Úgyse tudja ez a kis pirosképű.

- Bejártam én magukhoz a klubba, van ott egy jó komám, Vizi törzsőrmester, ismerik.

Magosnak felderült az arca.

- Hogy az istenbe ne!

- Mondják meg neki, hogy üdvözlöm. Ha lesz egy kis időm, megyek majd kártyázni.

- Csak jöjjön. Ámbár a törzs elvtárs mostanában harapós kedvében van.

- Ugye, emlékszik rám maga is?

- Valami rémlik. De a törzs elvtárs haverkodik a fél faluval.

Busó úgy tett, mint aki rátér a lényegre.

- És mondja csak, ha maguk itt járkálnak, nem lesz abból lövöldözés?

Magos örvezető szeme nagyra nyílt.

- Lövöldözés? Miért lenne?

- Tudom is én. Katonák! Nem véletlenül hordják a géppisztolyt, a lovak meg ijedősek, nem akarom, hogy...

- Nem löhetünk mi vaktában. Hogy képzeled az elvtárs? - Az örvezető elnézően mosolygott. - Még csak az kéne! Arról jelentést íratnak velünk. Ne tessék féltetni a pacikat.

- Csak mert olyan közel jönnek a telephez, egyre közelebb. És annyi kutya van, egész csorda, gondoltam, heccből is közejük löhetnek.

- A kutyákkal tényleg baj van, éjjel ránk ugatnak, pedig nekünk föltűnés nélkül kellene járnunk. De azért nem lödözünk rájuk.

- Biztos? Megeshetik, hogy egyikük odapörköl.

- Ki van zárva - ingatta a fejét Magos örvezető. - Most meg, hogy figyelmeztetni tetszett, pláne vigyázunk. Majd szólok bent, hogy az eligazításnál mondják meg a járőröknek, maradjanak az erdő szélénél. Igaz, szeretjük nézni a lovakat. Különösen, ha futtatják őket, az nagyon frankó!

Busó ezt a gyerekesen lelkesedő kiskatonát látva, büszke lett a telepére. Mosolyogni próbált, de úgy átfagyott a kiskabátban, hogy arca merev volt a hidegtől.

- Talán maguknak is van otthon lovuk?

- Szép is lenne! - kiáltott nevetve Magos. - Nálunk a bányatelepen a suf niban legfeljebb kecskét tartanak.

Giligógyi társa mondani akart valami szemtelent, ferde képén látszott, hogy ebből a viccelődésből már nem hagyja magát kizárni - de Busó észrevette, hogy az istálló ajtajából Bazsiék nézik őket, ezért gyorsan rászólt a katonákra.

- Várjanak meg!

És indult a tisztekhez. Alig mozdult a lába, annyira átfázott beszélgetés közben. Néhány lépés után meleg járta végig a testét, és már lelkesen futott keresztül az udvaron - hajtotta az öröm, hogy milyen ravaszul kérdezte ki a fiúkat, és most túljár a tisztek eszén is.

- Kiderült... Minden tisztázo-hódott - lihegte a csődörösöknek. - A lovak érdeklik a fiúkat, azért járnak erre. Báméskodnak. A kutyák meg zavarják őket, valamit csinálnunk kellene velük, túlságosan elszaporodtak, erre már én is gondoltam.

Bazsi összehúzta a szemét.

- A lovakat figyelik?

- Igen. Most beszéltem velük. Megmutathatnánk az istállót, ha már annyira kíváncsiak. Megtenné a kedvemért?

Bazsi elnézett mellette.

- Olyan nagyon nem érdekli őket, úgy látom. - Valóban, a járőr az erdő felé kocogott; megunták az ácsorgást. Busó kapkodva magyarázott.

- Majd legközelebb behívjuk őket, ha egyszer azt kérték, hadd lássák közelről a lovakat. Most biztos nincs idejük. Tudják, hogy van az. A szolgálat!

A telefonügyeletet, amire azon az örült éjszakán figyelmeztették, egyszerűen úgy oldotta meg, hogy mindennap késő estig az irodában kuksolt. Mióta hidegre fordult az idő, fűtöttek a vaskályhában, este még langyos a helyiség, a szobájában úgyszincs ilyen barátságos idő. Kábik hazament Mohorra - ő az egyetlen, aki nem a telepen lakik -, így egyedül gubbasztott a savanykás levegőjű irodában. Gondolta, felhívja Vizi Pétert a határőr zászlóaljnál, hátha baráttan elintézheti vele, hogy a járőr útvonalát tegyék vissza régi helyére, a kiserdőn túlra. Már ahogy Vizi beleszólt a telefonba, abból érződött, hogy harapós kedvében van; máskor mint víz a csapból, úgy zuhogott belőle a szó és a nevetés, most meg csikorgott a hangja.

Azért elmondta neki, amit akart, olyanformán, hogy tanácsot kér, hol és kinél lehetne ez ügyben intézkedni.

Vizi beleordított a telefonba:

„Sehol! Ez felsőbb intézkedés, nincs apelláta! - eleget dédelgették a rohadt tisztjeidet, rég a pokolba kellett volna küldeni őket, mert nem valók becsületes dolgozók közé... Nekem ne magyarázz! - kiismertem őket, mi közöd hozzá, hogy hogyan! - majd elmondom, ha akarom! - hát csak ne csodálkozz, mérges vagyok, mert okom van rá, és nem ordítok, de ez az igazság! - minek érzékenyekedsz? - de kisasszonylelked lett! - azt hiszed, úgy kell viselkedned, ahogy az úri társaságod megkívánja? - hogy én mire célozgatok, azt te nagyon jól tudod, ha meg nem, sajnálom, bújj a tisztjeid fenekébe, de vigyázz, mert kipiszkálunk még onnan!”

És lecsapta a telefont.

Értetlenül bámult a kezében tartott kagylóra, azt várta, hogy megint áradni kezd belőle az az izgatott és felháborodott hang - vagy Péter elröhent magát a vonal túlsó végén, mert vicc az egész, és röhög bugyborékolva, hörögve, visítva, ahogy csak ő tud nevetni, sokszor nem is érti, hogy min, és most lenne rá oka, mert jól megréftáta. Vagy mégse volt vicc? A telefon süket maradt.

Hirtelen - hogy a szívverése is elállt egy pillanatra - eszébe ötlött, hogy hiszen hallott a barátja nőügyéről! Péter maga is célozgatott rá, legutóbb azon a délutánon, amikor betegen feküdt. És akkor még Péter mentegette a tisztet. De furcsa! Hogy nem figyelt rá oda? Most meg gyűlölködik?

...Vizi törzsőrmester Mohoron a vásártérre járt gyakorlatozni a katonáival. A Breizschwann-villában van a határőrség zászlóalja, a terjedelmes park oda rúg ki a Vörös Hadsereg útjára; a fák között nincs hely a jobbraátbalraáthoz, ezért a katonák átözlöltek a kocsiúton, és megszállták a vásárteret. Az egyhangú gyakorlatozás közben megfigyelték a környező házakat és lakóikat. Az egyik vaskapus, rózsaszínűre festett ház gazdája reggelenként lóháton csattogott végig a járdán, átugratta a vásártér fakorlátját, és a katonákat megkerülve kilovagolt a faluból. Ez tetszett a fiúknak. Ki ez az öregedő, szürke mókus? Megtudták, hogy intéző volt, most is régi munkahelyére jár, de a grófi birtoknak az a részlege mentelep lett. A rózsaszínű házban csak arra vártak, hogy az öregúr kitegye a lábát, és menten sürgés-forgás kezdődik. Fiatal szolgáló rohan becsukni a ház mögé rejtett, istállónak használt kamra ajtaját, közben a ház asszonya, egy jó karban levő, felcsavart hajú, pongyolás nagysága odabent rángatja félre a csipkefüggönyt, szellőzteti a szobákat, a lánya után kiabál, a kis szolgálot ugrasztja, és partvissal és tollseprővel hadonásznak a nők, húzkodják a szőnyeget, porrongyot ráznak - Vizi szeme láttára egész délelőtt kavarognak a házban és a ház körül. Erika (a mamája kiáltozott így utána: „Eri, hol vagy? Eri, a nagyszoba kész?...”) még kamaszlány; hosszú karú, izmos lábikrájú, már begyesedő bakfis, aki nem fér a bőrébe. Egész nap seflet, villogtatja a lábát, ha kifut az utcára, ugrálva száguld és szélesedő csípője alatt ingerlően mozog a feneke - tulajdonképpen még nem nő, de már elkapni, leteperni, végigharapdálni lenne kedve Vizinek. És a szerelem kiforgatja önmagából. Nemhogy rosszabb katona lenne, sőt! - ahogy Erika megjelenik az ablakban, kezében az alibiként tartott porronggyal, a testes törzsőrmester szinte eksztázisba esik, vezényszavakat ordít, díszlépést veret az egységgel, aztán odaugrik a század elé, hogy csinálják utána, amit ő csinál, és elkezd rohanni, rohanni, közben „fedezékbe!” - ordítja, és elvágódik, és újra felugrik, és fut tovább, átugrálva a vásártér korlátait, visszafelé rohantában átbujkál alattuk, laposkúszás következik, majd megint a szuronyroham - és mögötte trappol, liheg, tántorog a század. Aztán nóta! Körbe-körbe járnak a vásártéren, torkuk szakadtából bömbölve, hogy „Péter Gábor katonája vagyok, legszebb katonája”, de a hangerő sose elég Vizinek, hadonászik, hogy hangosabban, még hangosabban, és maga is úgy énekel, majd szétpattan a feje. Nem sokáig tartott a szerelemnek ez a kirobbanó szakasza. Erika után nyomozva megtudta, hogy a lány kimaradt a gimnázium negyedik osztályából, egyetlen szórakozása, hogy kézilabdázni jár, és a városi sportkörben végre megismerkedtek...

Ez az Erika Kábiknak a lánya.

A fene enne meg! - ugrott fel Busó - ez a szoknya bolondítja meg Vizit, hogy egyszer így, máskor meg úgy beszél? Ismeri jól bolond barátját. Ha összekapott a lánnyal, mindenre képes.

Csak nem azért van újabban annyi bajuk az ávóval? Nemcsak Schobert keveri a kártyát?...

Fel-alá sétált az irodában, hogy megnyugodjon, arra azonban hiába várt. Szűk lett a helyiség. Szorongató. Mit csináljon? Gondolta, bemegy Mohorra. De hideg van, és hosszú az út. Pedig valakivel beszélnie kell.

Tárcsázta az Új Élet számát, és szerencsére Mátyás szólt bele a telefonba.

„Jó, hogy hívsz, Jani, hívni akartalak, mert...”

„Te is ott ülsz az irodában?”

„Mi a kórságot tehetnék? Írom a közgyűlési beszámolót, reggel gépbe kell diktálnom Évának, mert el akarják olvasni mások is, mielőtt ígehirdetés lesz, de a fejem ezerfelé szakad, minden sort átkozódva kaparok a papírra.”

„Tavaly én írtam helyetted. Akkor morogtál, hogy ez se jó, meg az se jó, aztán mégis szóról szóra azt olvastad fel a közgyűlésen.”

„Megírhatnád helyettem most is.”

„Meg ám, ha nem lenne elég a magam baja. Épp ezért hívtalak. Mert ki az istennek mondjam el? Schobert arról már szót se ejt, hogy mi lesz a telepvezetői kinevezéssel, csak azon lovagol, hogy nem halad a rendcsinálás, de hogy mit ért ezen, azt nem tudom, nem mondja meg konkrétan, mit vár tőlem, nem értem az egészet, mint ahogy azt se értem, hogy beszélek ma Vízivel, az meg nekem esik...”

„Várj, Jani! Vannak fontosabb dolgok is. Te ott a világ végén nem tudhatod, hogy mi történik idebenn.”

„Várom, hogy megmondd.”

„Egyen meg téged a fene, ha fölhúzod az orrod. És ha azt mondom, hogy anyánk rosszul van? Visszavitem a kórházba.”

„Mi van vele? Mit mondanak, mit tudsz?”

„Nem sokat. Be kéne menni hozzá a városba, de én ebben a tenger munkában... Te nem bírnál időt szakítani rá? Ezt meg kell beszélni, Jani.”

„Mi van ezen beszélőnivaló? Azonnal menjünk.”

„Várj, várj! Még nem mondtam el mindent. Mohoron akár a méhkas, zúg az egész falu, én is csak kapkodom a fejem, de nem is kapkodom, inkább behúzom, mert... Ugyanis az öreg Máthét leváltották. Csak úgy ukmukfukk. Ezért senki se tudja, hogy ha este lefekszik, reggel még ott találja-e a cipőjét az ágya mellett, amibe beleléphet. Én azt várom, hogy összehívják a megyei pártbizottságot, és mondanak valamit, amitől okosabb leszek, de nem hívják, és így nem tudom, mit főznek a hátunk mögött.”

„Ez - ez nagy baj. Jó emberünk volt Máthé.”

„És mindenki tudja, Jani, ez a baj!”

„De te mégiscsak feljebb vagy, a megyei pártbizottság tagja. Segítened kell rajta! Ne engedd, hogy félretegyék. Hogy az istenbe mehet ez nélkületek?”

„Látod, hogy megy. Még feljebb, a fejünk fölött intézték. Ezért mondtam, hogy nem tudsz te ott kint semmiről. Hogy el ne felejtsem, amiről a múltkor beszéltünk, annak az állatorvosnak a dolga...”

„Gschwindt.”

„Az most nem sürgős.”

„Úgy kaptál rajta!”

„Egyelőre megleszek nélküle. Várjuk ki, hadd forrjon el a habja a levesnek.”

„De óvatos lettél. Máthé ügyében pedig kutya kötelességed, hogy...”

„Dolgoznom kell, Jani, rövid az éjszaka. Rosszat ne halljak felőled, be ne meszeld az égboltot!”

Nem tudott előhozakodni a maga dolgával. Igaz is, mit számít ez most?

Lefekvés után, a két merev pokróc alatt, nehezen melegedett át az ágyban; aztán minden átmenet nélkül azt álmodta, hogy a Parlament folyosóján álldogál, a színes üveglablakok alatt, körülötte feketében tolonganak a képviselők, rajta csak ing van és gatyá, ahogy az ágyból kel ki az ember, de nem ér rá szégyenkezni, mert már jön is Ő, sietve nyílik szét előtte a beszélgetők csoportja, s egyenesen feléje tart az az alacsony és kopasz ember, utána összezáródik a tömeg, és merev arccal menetel mögötte, csak Ő mosolyog, egyre szélesebben mosolyog, a kezét nyújtja puha és elhízott asszonykézre emlékeztető meleg kezét. „Busó elvtárs, végre találkoztunk, tudja, tartozom evvel a kézzsorítással”, és ravaszskásan mosolyog, pedig sejtelte se lehet róla, hogy előlegezte magának azt a kézfogást, „gratulálok a telepvezetői kinevezéshez, Busó elvtárs, intézkedtem!” - és körülötte felderül mindenkinek az arca, integetnek, hogy ők is gratulálnak! - a hátul levők meglóduznak, előrenyomulnak, egyetlen sötét falként omlanak feléje, és már nem is emberek, vágató lovak zúdulnak rá, paták a levegőben, magasról lecsapva ugranak a testére, lósörények lobognak odafent, sárga lófogak acsarkodnak, és elzúg fölötté a paták-sörények-lófogak-farokzászlók tömege, ott marad összetörve, széthányt tagokkal, tehetetlenül, és messziről hallja a paták dübörgését... dübörgését... dübörgését...

Olyankor járt az istállóba, etetés és munka után, amikor nem találkozott emberrel.

Végigsétált a két sor bokszt között a téglapadlón, ami befelé lejtett, hogy a vizeletet elvezesse. Nem lépett közel a lovakhoz, pedig szerette volna megveregetni a tomporukat. Alkonyattájt, ahogy álldogál egy ló mögött, odaszólt valaki.

- Azt megsimogathassa, akár a birka, olyan jámbor.

A hang felé fordult, és a félhomályban látta, hogy az egyik üres állásból Murom törzsőrmester figyeli. Ezért inkább hátrébb lépett a lótól, nem bízott a biztatásban; a névjegyügy óta összerándult a gyomra, ha meglátta ezt a répafejű, kurta lábú csődöröst.

Szeretett volna eloldalogni, de Murom melléje döcögött.

- Na, ne féljen. Nézzel! - És tenyérrel rápaskolt a mén combjára. - Csak előtte szólni köll neki, hogy meg ne ijedjen.

- Nem itt láttam először lovat. - Ez a mondat élesebbre sikerült, mint amilyennek szánta. - Azért nem haragudtam meg, amikor Bazsiék figyelmeztettek rá, hogy az okos ember inkább fél, mintsem megijedjen.

Murom egy szalmaszálat rágcsált.

- Jól mondja. A főhadnagy úr mindig olyan tanácsot ad, ami aranyat ér, mert mindnyájunknál többet ért a lovakhoz. Ezt meg lehet, nem két napja ismerem - kiköpte a szalmaszálat. - De én meg istállóban születtem, mint a kis Jézus, uradalmi kocsis volt az apám, még lábra se bírtam állni, már négykézláb mászkáltam a lovak lába közt. Ezért egy keveset én is tudok.

Végignézett az istállón, és hogy nem látott senkit, közelébb hajolt.

- Figyelem én magát.

Busó gyomra megrándult. Ketten vannak. Mit akar? Most megfizet?...

- És ahogy a ló megismeri a maga emberét, én megismerem, hogy ki való a lovak közé - Murom felemelte az ujját. - Ha ugatja is a szakmát! Egyelőre.

Hiszen ez dicsér, képedt el Busó.

Murom nekidőlt az üres állás oszlopának.

- Látjuk mi, hogy kering a lovak körül, és ahogy nézi őket, annál több nem köll. Ami most itt van, tudja, az semmi. Láttam volna ezelőtt két évvel! Tele voltak az istállók, nem úgy, mint most, hogy az alom közül köll kiválogatni a lovakat. A javát elvitték tőlünk, amikor az a baj megesett. Aztán meg kitalálták, hogy a csődöröket kölcsönözzük ki vidékre - és így maradtunk. A tenyésztést se engedik, mert nincs bennünk bizalom, élünk máról holnapra, és örülhetünk, hogy trágyaszagot szívhatunk. - Megtörölte kézfejjel az orrát. - Ha meg nem sértem, megkérdezem, jól van ez? És így lesz már ezután mindig? Mert azt nem hiszem, ahogy elnézem magát a lovak között, hogy ezért jött ide vezetőnek.

Nem tudott mit válaszolni, annyira megzavarta ez a beszéd. Hiszen ezt várta eddig! Hogy szót ért valakivel. Kereste, ki lenne az? De épp erre az emberre nem gondolt, nem gondolhatott, nem úgy mutatkozott be.

A csődörös talán azt hitte, hogy a hallgatás bizalmatlanságot takar, mert busa fejét hátravetve kinyomta még magából ezeket a szavakat is:

- Meddig kerülgessük egymást? A többiek, tuggya, tartják magukat, de én megkérdezem, mert én - én megkérdezhetem! Így van-e?

Csak bólintani bírt. Ez elég volt Muromnak, kidülledő szeme sarkában csokorba ugrottak össze a ráncok.

- Tudom, hogy a telep javát akarja. Elküldte innen az ávosokat, a civileket is, akik szegény főhadnagy urat megijesztették, meg a bakákat is, azóta nem lófrálnak körülöttünk.

- Persze hogy a telep javát akarom. - Izgalmában rekedtessé vált a hangja, nem bánta. Valami bizalmasat akart mondani. - Uradalmi gyerek voltam én is. És azt szeretném, hogy úgy legyen itt minden, mint régen. Ne csak neve legyen a méntelepnek, de becsülete is.

Murom ellökte magát az oszloptól.

- Akkor jöjjön!

Széles ülepű lovaglónadrágjában meg ormóttan csizmájában előresietett, alig bírta követni. Öles hátán, amin fel-alá járt a szűk, átfestett zubbony, szinte látta azt a felszabadultságot, ami ezt a nehézkes mozgású, esetlen embert eltöltötte.

- Elférne ötven ló, csak ebben az egy istállóban; aztán hány van? - kérdezte Murom, és meg se fordult, sietett előtte. - Megszámolhatja. De ezek se jóformák, ezt elhiheti. Ez maradt a ménesből. Nézze csak!

Az ajtó melletti bokszokban egymás mellett álltak a kancák, azoknál megtorpant.

- Annak disznónyaka van. Amannak meg hattyúnyaka. Az egyik igásnak való, a másiknak meg gyöngye a háta, látni való! És goromba a feje. Nézze csak meg, pofás, akár a hörcsög. És rövid a marja, alacsony, ez nem jó nyereg alá, de húzni se bír úgy igazából.

És magyarázott és mutogatott, pedig a félhomályban Busó nem sokat látott, mégse szólt, mert az a fontos, hogy beszél ez az ember. Hozzá beszél.

- A csődörök meg? Üres a mellük. Megmérheti, egyikének sincs meg a szükséges övmérete. És a hátuk! Ez a legnagyobb bibi. Tapogattuk, araszoltuk mi ezerszer is. Amelyiké széles, azé nem elég hosszú, a másikának meg gyöngye a gerince. Erre nem lehet izmokat felrakni, a csikajuk macska lesz, nem más. Ezekkel neki se foghatunk a tenyésztésnek. Ócska kirakat ez, nem lóállomány. Azért mutatom, hogy ne csak nézze, lássa is őket.

Murom Máté a legelső boksznál megállt; feje fölött égett az egyetlen sárga fényű villanykörte, megvilágította a törzsőrmester darabos alakját, töprengő arcát.

- Ez ló - mondta törökhangon, lágyan. - Ez igen.

Egy szemre jelentéktelen, szürke mén forgatta feléjük a fejét, oldalt farolt, a fülét hegyezte. Murom az előbbi hangos beszéd helyett suttogva, zavartan és zavarosan potyogtatta a szavakat.

- Ezt nem köllene talán elmondanom... Mindegy, ha már így fordult... Megérti, hogy róla van szó. Látja? Épp csak közbe nem szól... Az Egér. Ez a mi titkunk. Ide raktuk középre, hogy ne az ajtónál... Na, nézze csak! Így kell kinéznie egy lónak, pedig öregecske már, de azért... Ő maradt meg a régi ménesünkből, hej, de megörültünk, amikor ráismertünk! Csak a bőr feszült a bordáira, megnyúzta a háború. Feltápláltuk, és elneveztük Egérnek, hogy senki rá ne jöjjön, micsoda kincs ez. Hogy mi volt az igazi neve? - megrázta a fejét. - Ezt ne kérdezze. Nagy titok! Ha agyonlőnek, se vallom ki.

Busó nem mert mosolyogni. Mondhatna akármi nevet, neki ugyan mindegy.

A törzsőrmester még egyre rázogatta a fejét, aztán hirtelen körülnézett, mint aki most riad fel.

- Eltelt az idő. Erre hátul menjen ki, mert jöhetnek a mieink.

Olyan boldogan lépett ki a sötét udvarra, mintha ajándékot kapott volna. Könnyen lépkedett, nem érezte a hideget se, egy hétig bírna menni, menni. Hát ilyen egyszerű ez?

Ez a méntelep mégis - az övé?

... Murom még Egér faránál állt, lehorgasztott fejjel, lógó karokkal, amikor mellétoppant Bazsi.

- Vele beszéltél!

A törzsőrmester összekapta magát.

- Csak a lovakról.

- Nem a lányokról? Ne mondd? - Vékony bajszos ajkát keskenyre beszívta. Egérre bökött a hüvelykujjával, és jobb keze levegőben maradt. - Róla is járt a szád?

- Csak annyit, hogy... - Élesen csattant a pofon.

- Te tuskó, ebben állapotunk meg?!

Busó megint bizakodni kezdett, hogy minden rendbe jön. A telepen nyugalom van, azóta a borzalmas éjszaka óta nem történt semmi. És ez a fontos. Az se baj, hogy láthatatlan fal vesz körül, jobb így, könnyebb elkerülni az összezördülést, még egyszer nem mászom bele olyan csatározásba, mint amibe Schobert beleugratott. Bízunk az időben, várni kell, várni és várni. Örüljünk a semminek: ha egy nap eseménytelenül múlik el, az már siker!

Kábik szótlanul gubbaszt az irodában, arcán ideges, mély ráncok, és ha csak teheti, megy haza Mohorra. Talán azért nyugtalankodik, mert nem érkeznek vissza a kihelyezésen levő csődörösök, hiába a sürgetés, fenyegetés? Majd jönnek, többet nem tehetünk értük, és ha itt lesznek, bírok-e majd velük, nem kezdődnek újra a villongások? - És vége a nyugalomunknak.

Murom Máté a múltkori beszélgetés után jobban kerüli, mint a többiek. A takarmánycsűrben egymásba botlottak, és hogy közömbös dologról essen szó, a lesunyt fejű törzsőrmesternek mondani kezdte, hogy nem felejtette el, mit ígért a feleségének, töri a fejét, hogyan tudná karácsonykor elengedni.

- Valamit majd kitalálok, ne féljen!

Murom szótlan konoksággal bámulta a földet.

Ez az - morfondírozott magában -, legjobb ezeknek semmit se mondani. Nem bírok a kedvükre tenni. Ez most azt hitte, fizetni akarok a jó szóért, hogy a lovakról beszélt velem. Micsoda nyakas népség! Én meg bután viselkedem, ahelyett hogy nyugton maradnék...

De a nyugalomnak egyszeriben vége szakadt, mikor egyik délelőtt lövöldözés kezdődött odakint.

Kirohant, és látta, hogy a csődörösök az istálló ajtajához húzódva lesik a kazlak közt futkozó és hujjogató határőröket. Az épületek mögött, a rét szélén egy vonalban fegyveresek álltak, hagyták maguk mellett eliszkolni a kutyákat, amint azonban odakint száguldottak a pusztasíkságon, célba lödöztek rájuk. Vizi irányította a vadászatot.

Busó odaugrott a barátjához.

- Megbolondultál? Mit csináltok itt?

- Kiírtjuk a dögöket, nagyon elszaporodtak! - rikkantotta Vizi, hogy értsék egymást a fegyverropogásban. - Éjszaka ráugatnak a járőreinkre, nem lehet tőlük észrevétlen mozogni, még felrobbannak a műszaki zárnál az aknákon, Érted már? Úgyis éleslövészetet kellett tartanom, gondoltam...

- Azonnal hagyjátok abba! Azonnal!

- Ne szólj ebbe bele, komám! - rivallt rá a törzsőrmester, és idegenül villogott a szeme. - Ez a mi dolgunk, ne akadékoskodj.

Durrogtak a puskák, sorra hullottak el a kutyák. A réten túlról az erdőszél visszhangosan dörögte vissza a lövéseket.

- Gyere kicsit odább! - ordította, és elkapta Vizi karját.

- Ne rángass, nem látod, hogy...?

De Busó húzta, ráncigálta magával, a felháborodástól idegesen remegve. Az istálló sarka mögött már csak pukkogásnak hallatszott a lövöldözés.

- Tudod te, hogy mit csinálsz? - támadt rá a barátjára. - Én azt se tudom, hogy vigyázzak, erre idejöttek cirkusolni!

- Megmondtam, hogy nem dédelgetjük tovább a tisztjeidet - acsarkodott Vizi. - Nem értettél belőle? Magadra vess!

A törzsőrmester hússal arca, ami azelőtt ragyogott az elégedettségtől, lötytyedten és táskásan lógott, szeme fekete karikás, és az orra belapult, mintha egy ökölcsapást mértek volna rá. Megváltozott, mióta nem látta.

- Mi bajod van velünk? A múltkor is rám ordítottál a telefonba. Te Péter, csak nem a... nem a Kábik lány?

- Mi közöd hozzá? - csattant fel a barátja. Alig tudta visszafogni magát, hogy a képére ne másszon. Újra elfogta az ideges remegés.

- Itt én vagyok a vezető! Az hozzá a közöm! - Vizi arca megrándult.

- Elrekkentették előlem.

- Ezért csinálsz cirkuszt? Mi közöm a kurvaügyeidhez? - És hadonászva kiáltozott: - Elmenjetez innen, mert rendőrt hívok!

Vizi elkapta a karját.

- Nana, komám, hallgasd meg, hogy...

- Nem érdekel - rángatta magát. - Nem érdekel!

- Az előbb mondtad, hogy te vagy a vezető, és mindenhez közöd van - fogta Vizi kemény kézzel, és felindultan az arcába lihegett. - Akkor hallgasd szépen végig! Szerettük egymást Erikával, te is tudod, és el akartam venni feleségül, ha kirúgnak a katonaságtól, akkor is. És a szülei miért ne adták volna hozzám, kérdelem én! Micsoda tiszt volt az a Kábik? Első világháborús főhadnagy, mert túlélte két szuronyrohamot, de utána? - uradalmi segédtsízt! Az asszony meg, egy jószágigazgató lánya, addig hajszolte az urát, hogy a háború alatt bevették a méneskari tisztek közé. Nem volt ellenem kifogásuk, amíg meg nem mondtam Erikának, hogy le fognak miatta szerelni, de nincs baj, van nekem jó szakmám. Ezt biztos megbeszélték otthon, mert másnap azt kérdezte Erika fanyalogva: komolyan gondolom, hogy hentesné lesz? Mert ő zongorázni tanult ám! Hát mit gondolt Kábikné, hogy tábornokot csinál belőlem? Egy továbbszolgáló tiszt helyettesből?! És eltűnt a lány, elküldték a rokonokhoz, nem is tudom, hová, feladó nélküli levélben írta, hogy hálásan gondol vissza az eltelt szép napokra meg rám, de ő még fiatal, és így tovább... Érted már, mit csináltak velem? Eldobtak, mint egy rossz kártyalapot!

Vége le tudta magáról rázni a törzsőrmester kezét.

- Akkor se viselkedhetsz így. Az egész telepen akarsz bosszút állni? Rajtam?

- Mi közöd van neked ezekhez? Ne védő őket!

- Nem tűröm, hogy itt vérfürdőt rendezel. Jelenteni fogom! Ha a barátom vagy, akkor se tűröm!

- Elmész a jó fenébe! És kinek jelentet? Kíváncsi vagyok. Mit képzelsz, ki vagy te? Kis szaros lóvakaró!

Elképedve meredt Vizire. Milyen vadul gyűlölködő az arca! Nem lehet vele beszélni.

Megszégyenülten kullogott el. Háta mögött durrogtak a fegyverek, és ahogy elment az istálló előtt, nem mert az embereire nézni. Bazsi - úgy, hogy ő is meghallja - odaszólt a többieknek, gúnyos-vidáman.

- Fel a fejjel, amíg van! Örüljünk, hogy csak a kutyáinkat... - Hirtelen fütttyentett egy éleset, és felkiáltott. - Vezér! Hozzám, Vezér, hozzám!

A lompos kuvasz, odakint a réten, megtorpant a száguldásban, tétován fülelt a hang felé - és az oldalán máris lövések porzottak.

- Ez az! Ne futás közben érje a halál - mondta fojtott dühvel a főhadnagy.

Busó remegő indulattal szaladt az irodáig. Schobertet hívta, hogy intézkedjen. Miféle vadászat? - kérdezte tompa, távoli hangon a vörös. - Aha, értem már, induljon, Busó elvtárs, majd elmondja személyesen, úgyis beszélünk kell, fontos ügyben, nagyon fontos ügyben, magáról is szó van... a telepvezetői kinevezés? - hát persze, Busó elvtárs, a maga dolga is rendeződik... Induljon azonnal!

Izgatottan kapta össze magát, miközben odakint még pufogtak a lövések.

Mohorra beérve a Járási Tanács mezőgazdasági osztályára igyekezett. A portás föltelefonált, hogy várják-e, beengedje-e? - és szó nélkül markába nyomta a kagylót.

Schobert mentegetőzve magyarázkodott: „Sajnos, közbejött egy értekezlet, de tudja, mit? - ne menjen vissza a telepre, semmiképpen ne, hanem holnap korán reggel jöjjön ide, magával kezdem a napot, hiszen olyan fontos ez a mi ügyünk, annyira fontos, el se bírja képzelni!...” Megkérdezte még, hogy van a kedves mama, mert hallotta, kórházba vitték, és újra a lelkére kötötte, vissza ne menjen a telepre, és nehogy elfelejtsen reggel idejönni.

El lehet ezt felejtetni? - bosszankodott hazafelé menet. Ravaszkodik, mintha nem tudná, milyen fontos nekem ez a kinevezés, és akármennyire nem ér rá, néhány szóval telefonba és elmondhatta volna, nem, ehelyett hogyvanakedvesmama? - már udvariaskodik, mert ezután nem lesz mivel sakkban tartson, de holnapig azért még csak törjön ki engem a frász!

Otthon a bátyját mérgesen találta kazalnyi hivatali papiros között, amivel elmenekült a téesz-irodából, hogy ne zavarják sürgős munkájában. Busó kezdte mondani, hogy Schobert berendelte, aztán mégse tárgyalt vele, hanem mézesmázosan a mamáról érdeklődött, és elküldte. Mátyás türelmetlenül közbeszólt.

- Igaz is, úgysincs más dolgod, bemehetnél a mamához. A kamrában van egy kosár alma, összekészítettem, azt vidd el. - Beletúrt a konyhaasztalra kirakott iratokba. - Mit nézel? Látod, hogy a fülem se látszik ki a munkából, ma még odatelefonálni se tudtam. Az egyórás buszt eléred, ha igyekszel.

- Minek egy kosár alma? Olyan rengeteg.

- Tudod, mennyire szereti, és ha sok, ad a többi betegnek. - Rácsapott az asztalra. - Mondd meg, ha nem akarsz menni, de hagyd engem békén!

Megbántódva farolt ki a konyhából.

Ez a Mátyás! Nem volt ez ilyen. És mért ne akarnék menni? Persze hogy bemegyek, ámbár pont ma... Mindegy, viszem a francos almáit is.

A porszínű busszal egy óra alatt bezötykölődött Mohácsra. Kiszállt a végállomáson, akart egy fröccsöt inni, de a nehéz kosárral tolakodjon a talponállóban?

Ment egyenest a kórházhoz, fellihegett a harmadik emeletre. Az ápolónő, mikor meghallotta a nevét, gondterhelten rázta a fityuláját: a főorvos úr meghagyta, hogy személyesen akar beszélni vele, nem, semmit nem mondhat, tessék befáradni az irodába.

- Áááá! Busó elvtárs? - gurult eléje egy fehérbe öltözött férfi, akinek még a cipője is fehér. - Mióta behozták a nénit, vártam az alkalmat, hogy...

Ledöccentette maga mellé a kosarat.

- Én nem az vagyok, akinek a doktor úr gondol.

- Hát ki?

A kövér doktor malacszemét bosszúsan összehúzta, amíg kimagyarázkodtak; két éve megbízott igazgató főorvosa a kórháznak, persze hogy a képviselőt várta. Türelmetlenül bámulták egymást.

- Akkor lesz szíves a képviselő elvtársnak elmondani...

- Nekem is anyám! - szólt rá.

- Pardon. Természetesen. Hát kérem, mi az első perctől kezdve mindent megtettünk, ez a kötelességünk, megműtöttük a beteget, de az áttételek miatt... - Két fehér kezét összekulcsolta a hasán, fehér tokája rezgett beszéd közben; teste és öltözéke fehérsége összeolvadt, mintha ruha nem is lenne rajta, vagy csupán orvosi ruhából állna ez az ember. - Tegnap jobban volt, beszélni is tudott, este levest fogyasztott, ma délelőtt pedig már azt hittük, exitál - a szavak jelentéktelen egyformasággal ömlöttek belőle -, telefonálni akartam, épp amikor Ön...

Busó csak lotyogást hallott, aminek nincs semmi értelme; miért mondja el, hogy van a mama?

- majd megnézem magamnak.

- Láthatnám? - türelmetlenkedett, mert nem bírt jól odafigyelni, a maga dolgával volt tele a feje.

- Ha óhajtja.

- Ezért jöttem - és a kosár almára intett a szemével.

- Nem! Lekötelez, de nem fogadhatom el - kapta fel kezét az orvos. - Nálunk ez nem szokás.

Szerencse, hogy nem fogadja el, meg kellene magyarázni a félreértést.

- Hol találom?

- Türelmét kérem, ilyenkor, ugye... Utasítást adtam, hogy mindent próbáljanak meg. Később szíveskedjen visszajönni, de nem tudom garantálni, hogy annyira rendbe tudjuk hozni a beteget, hogy beszélni lehessen vele.

Szép állapotok lehetnek itt - gondolta, amíg a kosár almával leballagott az utcára. - Igaz, nincs látogatási idő, de hogy meg se merjék mutatni a beteget, ha betoppan valaki, mert előbb rendbe kell hozni - no hiszen!

Ácsorgott a kirakatok előtt, forgatta magában, amit mamáról hallott. Tegnap már jobban volt, azt mondja a dagadt, ez a fontos, majd erőre kap - csak levest eszik, akkor hiába vinném az almát -, beszélni se tud, pihennie kell, nem örült az orvos, hogy zavarni akarom, talán azért találta ki ezt az időhúzást is...

Üldögélt a téren, és gondolatai már a másnap reggel körül jártak. Nagy nap lesz. Schobert. A kinevezése. Amikor meglátta a mohori buszt, kapta magát, és felkapaszkodott a kocsira. Majd a jó hírrel jön be a mamához!

Otthon a kosár almát letette a tornácon, és visszaóvakodott az utcára. Nem akart Mátyással találkozni, magyarázkodni, hogy miért nem bírt egy percig se tovább megmaradni a városban.

Csatangolt a korán sötétedő mohori utcákon; mihez kezdjen? Vajon hol lakik Schobert? És ha felkeresné? Megkéri, mondja meg, ha Máthé még a helyén lenne, az megmondaná, vagy ha nem tudna biztosat, elmenne vele Schoberthez, közben egész úton szidná őt és kinevetné, és be nem állna a szája, magyarázna tücsköt-bogarat. Beállíthatna Schoberthez valami mesével is, hogy nem bír holnapig maradni, a telepen várják, vagy mamához kell reggel bebuszozni, mert az orvos visszarendelte, hogy ha még egyszer beszélni akar vele... Összerándult a

gyomra. Megbolondultam! - teljesen megbolondultam, már erre is képes lennék, ilyet mondani!

Rosszkedvűen lődörgött tovább. Rohadt este. És még egy egész éjszaka. Sose lesz vége. Később elmegy Erzsikehez, ámbár ahhoz sincs kedve.

Hogy töltse az időt, benézegetett az ablakokon. Errefelé az épületek kisvárosiasak, már nem parasztporták, de nem is családi házak; tohonyán tehénkedő téglabarakkok néhány bérlakással, szoba-konyhás nedves falú egérfészek, amelyeket sebtiben építettek az olyan mohó vidéki polgároknak, akik az innen behajtott lakbért a legjobb pénznek gondolták. Egyformák ezek a házak; kőaljzatra rakták a falakat olcsó, szétmálló téglákból és kideríthetetlen eredetű mészke kockákból. Levakolták, és sárgára vagy rózsaszínűre festették. Odabent koszlott lámpaernyők alatt égnek az egyszem körték, sárgás fénnel hanyva le a szobát, és ettől másnapos hangulata van minden lakásnak. A falnál dupla ágy, vásári díszpárnával, a lámpa alatt asztal, egyik sarkán a gyerek körmöli a leckét, másik felén vacsorát kanalaznak lábasból. A szekrények lötyögős ajtaját összehajtogatott újságpapírral szorítják be, és a falon szentképek lógnak, megszürkült olajnyomatok, Jézus a keresztfán, Mária a kiseddel - néhol világos folt van a falon, az óvatos lakó leszedte a képeket. De miből áll az élet? Ebből. Egy kis lakásból, feleségből, vacsorából, gyerekből. Neki ez se jutott.

- Hát te mit keresel itt? - és egy vékony nővel, aki épp kifordult az egyik házból, a sötétben majdnem összeütközött. Kati csak meglepetésében szólt rá, elkerüli, ha nem botlanak egymásba.

- Te mit keresel? - kérdezte vissza Busó, nem olyan barátságtalanul, ahogy szeretne volna, mert örült, hogy szót válthat valakivel, akárkivel.

- Erre jártam. Nem baj? - felelte Kati foghegyről.

- Legföljebb neked baj. Kilöktek a háziak?

- Hát azt nem! Mert hoztam ezt-azt. Apám özvegy sógornője lakik itt, és akkorka nyugdíjat adtak neki, hogy megszámolni se érdemes.

Elindultak egymás mellett, szótlánul lépkedtek a sötétben.

Megkérdezzem, hogy miért veretett meg? Kár feszegetni, letagadná. Inkább azt kérdezte:

- Mi hír az uradról?

- Mi közöd hozzá?

- Kati, nem rosszból kérdelem.

Az asszony kis ideig hallgatott, fűgén lépkedett, alig bírt vele lépést tartani.

- Szarok rá, Jani, hogy miért kérdelek - válaszolta. - De ha tudni akarod, bányamunkán van a rabokkal. Van ott számodra is csákány, elszegődhetsz hozzájuk.

Tréfával próbálta elűtni.

- Látod, inkább az én feleségem lettél volna.

- No hiszen!

- Adnék neked egy kiscsikót vagy egy remondát, úgyis szeretsz mindenkit betörni. Mert holnap telepvezető leszek. És ott minden az én kezem alatt van.

Kati erre megtorpant, és eléje perdült. A két távoli lámpa közt nem látta az arcát, de hangja sistergett az indulattól.

- Te nyomorult, felkapaszkodott senki! Felvágysz? Ahhoz értesz. De a tisztjeidet én etettem, én intéztem el a boltban, hogy kapjanak is valamit a jegyekre. Marci bácsi vitte ki nekik, az orrod előtt történt, mégse láttad meg. Mert mi igazán segíteni akartunk nekik! Tőled felfordulhattak volna. És akkor adod nekem a nagyot? Szarházi! Velem jóval kezdesz ki, bánom is én, rohanj a rendőrségre, jelents fel, ha van pofátok nőket megveretni!

- Kati! Eddig te verettél meg engem.

- Telepvezető? Tudod, mi vagy? Hóhér! Azért mentél oda, hogy elintézd azokat a finom...

- Fogd be a szád!

- Mért fognám? Elvitetni az embereket, ahhoz értesz!

- De én?... Egyet se!

- Azt hát! Egyet se. És akit a szomszéd állomáson szedtek le a vonatról? A lova azóta is ott áll a vagonban.

- Miről beszélsz?

- Nem tudsz róla, mi? Semmit se tudsz.

- Nem. Igazán. Honnan szeded ezt?

- A kocsmában sok mindent hall az ember. Lekapcsolták a vagont, a kísértőt pedig két elvtárs várta. Na, ehhez mit szólsz?

- Talán csinált valamit. Vagy olyat mondott, hogy...

- Éppég! Nem mindenki akkora marha, mint az én drágalátos férjem. Te vagy emögött! Már alig lézengenek a telepen. Egyenkint tekered ki a nyakukat, mint a csirkéknek. És még fel is vágysz vele! Micsoda egy szemét ember vagy?!

Busót elkábította a gyűlölködő vádaskodás. Magyarázza meg ennek a veszett kurvának, hogy mennyit harcolt a kihelyezésen levőkért? Biztos nagy oka volt, hogy azt az egyet leszedték a vonatról. De ez nem tartozik a Sebald kocsmárosokra.

Már csak visszavágni akart.

- Talán az is a szeretőd volt? És pont az az egy fütykös hiányzik neked?

Kati levegő után kapkodott.

- Te - te... Tudod, ki a te Erzsikéd? Miért zavarták ide? Kérdezd meg a városban a diákokat. Meg a trottyos ügyvédet, akinek a felesége botrányt csapott, hogy a férje kitart egy tanítónőcskét! De nem kell olyan messzire menned. Kérdezd meg Némethet, a pártgyűlések kántorát, nem is kell kérdezni, ha berúg nálunk, dicsekszik vele. Azt aztán kirakhatod az ablakba, Busó Jani!

Mire magához tért meglepetéséből, az asszony elviharzott a sötétben. Utánarohanjon? Nem, botrány lenne. Szerencse, hogy senki nem hallotta. Miket beszélt összevissza! Ámbár az ügyvéd nagyon valószínűnek hangzott; hogy találna ki ilyet?

Úgy toppant be Erzsihez, acsargó dühösen, hogy a lány megdermedt a szoba közepén, nem mert eléje futni.

- Mi volt avval az ügyvéddel? Ne tagadd! Mindent tudok.

Erzsi elsápadt.

- Azt mondta, elvesz. Nem bírja a feleségét.

- Szóval igaz! És a diákok?

- Milyen diákok... - A lány kapkodta szemét. - Ja, volt egy képzős, kísérgetett akkor is, amikor már végeztem.

Minden igaz, hűlt el. Szinte ijedten nyögte ki:

- És Németh? Ő is azt ígérte, hogy elvesz, és csak utána futottál hozzánk, hogy védjünk meg tőle, így volt? Felelj, te cafat!

Erzsi leroskadt a székre. Nem tudott beszélni, csak görcsösen rázta a fejét, hogy nem, nem, nem!

Busó olyan gyöngének, üresnek érezte magát, mint akit kibelegtek. Hogy gondolt erre a lányra, mint egy szentképre! Lelkiismeret-furdalása volt amiatt, hogy rá gondol, vele törődik, ő jár az eszében és nem a munkája. Hányszor bámult ki az iroda ablakán, és elképzelte, hogy már összeházasodtak, Erzsi jön haza, végig a kisvasút mentén, rövidesen megérkezik, és minden jó lesz...

- Menj el! Hallod? Egy percig se maradj! - Erzsi vörösre dagadt, síró arca eltorzult a haragtól.

- Ha mindent elhiszel rólam, akkor én minek beszéljek? Azt hiszed, előtted senkit nem ismertem, egy férfi se nézett rám? De tudod jól, hogy nem szeretők miatt martak el a városból, hanem mert templomba mertem járni az anyámmal. - Fuldokló-zokogva kiáltotta: - Ha nem hiszel nekem, inkább menj el, menj el!

Busó tehetetlenül toporgott, hinni szeretett volna a lánynak.

- Jól van, na - motyogta -, hagyd abba. Megbolondítod az embert. Azt hittem túl vagyok a nehezen, Schobert azért hívott be, mert holnap kineveznek telepvezetőnek, és akkor veled... ilyen hallok rólad! - Nem mert ránézni. - Én csak - mindig csak azt akartam, hogy feleségem legyen, gyerekem, családom, mint minden embernek. Meg munkám, amit szeretek. És rend legyen, otthon is, a munkámban is, mert csak úgy lehet élni. - Erzsire lesett, elszorult a torka. - Olyan sokat akartam én, mondd meg?

A lány szemét nyomkodva, görcsösen mosolyogni próbált.

- Annyira vártalak, hogy hátha ma idejössz, mert megéreztem, igen, megéreztem, hogy kettőnkkel valami fontos... Az iskolában helyettesítettem, és - nem akartam ezt elmondani neked - meséskönyvet vittem be az osztályba, a Fehérlófiát olvastam a gyerekeknek, aki mindenkinél erősebb, Fanyűvőnél is, Kőmorzsolónál és Vasgyúronál is, legyőzi a sárkányokat, és amikor a barátai cserbenhagyják, meglövigolja a griffmadarat, a táltosfiú úgy jön vissza az alvilágból, hogy - szégyenlősen elmosolyodott - elnyerje a királykisasszonyt. És amikor idáig értem az olvasásban, egész testem kiverte a forróság, többet egy szót se bírtam kinyögni, a gyerekek bámultak rám, én meg ott álltam előttük, könnyes arccal, remélem, azt hitték, hogy a mesétől hatódott meg a buta tanító néni - pedig én csak magunkra tudtam gondolni és rád, ugye, nem nevetsz ki? - elsősorban terád...

Hideg novemberi kora reggelen sietett a Fő tér felé. Ilyen csípős és mégse kellemetlen, pezdító időben nem lehet andalogni. Földszintes sárga házak, belülről párás, kopott fakeretű ablakok, leengedett redőnyök, szétdűlt kerítések, masszívnak látszó korhadó kapuk és a járda mentén csüggedt koronájú fácskák siklottak el mellette, mintha a községet hátulról húznák ki alóla.

Rossz éjszakája volt. Nem akart arra gondolni. Bepillantott az egyik udvarba: egy sovány asszony nyitotta ki az üveges konyhaajtót, alsószoknyában, gyűrött rékliben, sebtiben feltűzött őszes hajjal állt a küszöbön, és meztelen lábszára megkékült, amíg beengedte a macskát.

Vissza kellett volna menni a kórházba, hogy legalább lássam mamát... ma bemegyek hozzá a jó hírrel!

Mit mond majd Schobert? És hogyan mondja? Milyen pofát vág hozzá, hogy le kell nyelnie a békát, és nem akadékoskodhat tovább a kinevezéssel? Biztos fontoskodik majd, mint amikor a telepre küldte. Vörös arca csupa aggodalom lesz, mereven bámul rá, meg-megemeli a szemöldökét, és kidülledő kék szeme mozdulatlanul búvóli, miközben az asztalra dőlve lassan ejtegeti a szavakat, megfontoltan és kegyesen. De most már mindegy, mit mond, akárhogy köntörfalaz, túrni fogja nyugodtan, végighallgatja, és amikor kimondta végre, amiért odamegy, ha kimondta azt - feláll, és szó nélkül kezét nyújt, cseppet se hálálkodva, erre vigyázni fog, és részéről be van fejezve a dolog. Ennyi az egész, mehet vissza a telepre. Vagy néhány dolgot még tisztázzon, ha már ott van? Például a kihelyezett csődörösök visszatartása, meg ez az egész felesleges szétszórása az embereknek, amit a jövőben nem fog engedni, mert így nem tudják a tenyésztést újra megkezdeni - mondja ezt? Talán most mindjárt meg kellene értetnie vele, hogy azután minden másként lesz. De majd meglátja, hogy adódik a helyzet.

A Fő térre kifordulva megtorpant és visszafarolt a mellékutcába. Nincs még túl korán? Átlesett a túloldalra, a Járási Tanácsra. A kétemeletes ház azelőtt bank volt, a főbejárat szárnyas kapuja előtt a téглаoszlopokat márványszínűre festették, sötét erezzel, és a földszinten díszes kovácsoltvas ráccsal védték az ablakokat. Följebb azonban egyszerű szürke a vakolat, és kis ablakszemekkel van teleszórva; emeletről emeletre egyre jelentéktlenebb az épület.

Ha korán megy, várakozni kell, sétálhat a folyosón, „na, jöjjön be, Busó elvtárs”, mondja Schobert, ahogy felszuszog a lépcsőn aktatáskájával, és frissre csípett, kiborotvált arca elégedett, hogy már ott kuncsorog az ajtaja előtt, és beengedi a meleg irodába, mint egy kint várakozó macskát.

Megvárta hát, amíg a főkapun besurrant az utolsó elkésett gépirólány is. Merev esőköpenye gombolásánál a kabátja alá nyúlt, lehúzkodta derekára a kötött gypjümellényt, és átvágott a téren.

A portás kikereste nevét az előjegyzési könyvben, és megírogatta a belépőcédulát.

- Főnt lepecsételteti, távozáskor leadja - mondta aznap először és máris gépiesen.

A mezőgazdasági osztályon egy fiatal és egy idősebb nő fiókokat húzogatt ki, a nehéz írógépekről szedték le a vászonborítást. Kelletlenül pillantottak rá, de a belső szoba nyitott ajtaján át a főnök kiintett neki, bemehetett.

Schobert a redőnyös szekrényből iratokat rakott a táskájába. Milyen alacsony - lepődött meg Busó, ahogy elnézte az akkurátusan végiggombolt zakójú férfit. A múltkor csak az íróasztal mögött ülve látta. Az arca meg alig vörös, inkább sápadtan fáradt.

Schobert átsietett a szobán.

- Érdeklődjenek Keresztes elvtárs titkárságán, hogy átmehetek-e - szólt ki a nőknek. - Ne felejtsek el, a kultúrházat kell hívni, oda költözött a pártbizottság.

Belökte az ajtót, és nem ült az íróasztala mögé, csak megállt a várakozó előtt.

- Végezzünk gyorsan, Busó elvtárs, mert oda kell mennem - és fejével nyomatékosan bólintott. - Új szelek fűjnek, minden napra van egy-két nehéz feladat. Ez a jó, ez a jó! - Nem is próbált Busó szemébe nézni. - Tulajdonképpen csak azt akarom mondani, hogy örülhet, a különböző átszervezések, amelyek folyamatban vannak... egyszóval feladata véget ért. - Épp csak rápillantott, és hadarta tovább. - A méntelepet megszüntetjük, a határ közelében nem

tarthatjuk fenn jelenlegi formájában, ez világos, beolvastjuk talán az Új Életbe, ott aztán maga lehet a telepvezető, vagy más megoldást találunk. Majd meglátjuk.

Busó összerántott szemmel hallgatta.

- Természetesen ez elintézett és letárgyalt dolog! - vágott elébe Schobert a vitának. - Minden Keresztes elvtárs tudtával történik.

- Az a tegnapi lövöldözés is?

- Micsoda lövöldözés?... Ja, számarlás, felesleges volt, rendkívüli műsor - legyintgetett Schobert. - De megértettem, hogy jobb, ha maga nem lesz ott, amikor... Mindig okoskodik.

- Szóval Vazinek köszönhetem, hogy egyáltalán megtudom, mi készül.

- Ugyan, Busó elvtárs! Mit érzékenykedik? Keresztes elvtárs ezt nem szereti.

- És az embereim? Velük mi lesz?

Az osztályvezető kinyitotta a markát és hirtelen összecsukta.

- Őket - érti?... Ez külön akció, meglepetésszerűen intézik az illetékesek. Ezért is hívtam el magát tegnap, de olyan gyorsan mégse ment, mert teherautó kell meg minden egyéb. Mindenestre maga már ne menjen oda vissza, semmiképpen se menjen. Nincs ott semmi keresnivalója.

- Ezért nem jöttek meg az embereim a kihelyezésről! - Schobert bólogatott.

- Pontosan. Egyszerűbb volt őket egyenként elszállítani.

- De mi lesz velük? - kiáltott Busó.

- Az ajtó... Máris túl sokat mondtam el. - Végre a szemébe nézett, és félhangosan folytatta. - Ez már nem a mi dolgunk. Bizonyos szervek eddig se örültek, hogy ilyen exponált helyen tartogattuk őket. Világos? Azt hittem, maga keményebb - és rájuk mászik... De nem akarom kioktatni. Most mindez megoldódik, hogy hogyan, az már nem a mi dolgunk. Sietek, Busó elvtárs, mennem kell, ha személyes holmija van a telepen, azt majd később elhozza, tegnap nem akartam, hogy feltűnjön a távozása, megértheti.

A folyosón találta magát. Nekidőlt a falnak; az én hibám - gondolta -, hogy ide jutottunk.

Mátyás délben hazaugrott, és látta, hogy öccse a sezlonon fekszik, fejére húzott pokróccal. Sok dolga között idegesen mordult rá.

- Mi van, hé! Már megint mi a rosseb bajod van? Tegnap úgy lopakodtál haza, észre se vettelek. Mért igyekszel eltűnni előlem? Az alma, látom, ott van a tornácon, el se vitted? - mit balfácánkodtál a kórházban! Vagy el se mentél mamához? Istenemre mondom, Jani, olyan vagy néha, mint egy taknyos kölök, a legszívesebben fenéken billentenélek. Hallod? Most mit bámulsz? Jól nézek ki, ha ezután veled is diplomatikusan kell beszélni! Bocsánat, telepvezető úr, nem tiszteltem a rangját.

Végre mégis észrevette, hogy öccse úgy ül fel a sezlon szélére erőtlenül, s babrálja ölében a pokrócot, mint akit mély vízből húztak ki, és még nem hiszi el, hogy megmenekült.

Megmarkolta a vállát.

- Mi a baj?

- Schobert...

- Persze! Látod, annyi gonddal van tele a fejem, kiment belőle, hogy mára berendelt.

Busó öklével maga elé vágott a levegőbe, de az inkább csak legyintés lett.

- Megszüntették a méntelepet.

- Micsoda?! Mit talált ki az a vörös majom? Hát ez... ezt nem hagyjuk!

- Kereszttest emlegette meg bizonyos szerveket, akiknek nem tetszenek a tiszték a határ közelében.

Mátyás barna szeme még ide-oda járt egy pillanatig, zavartan pislantott.

- Igen. Ez - ez tényleg... Jól kifundálták!

- Hozzátok akarják csapni a telepet.

- Nem szóltak eddig. De akkor - megrázta az öccsét - minden rendben van! Megint a kezem közé kerülsz, Jani. Talán csak szívesebben fogadsz el főnöknek, mint azt a vörös majmot - erőltette a vidámságot. És máris gyakorlati dolgokon járt az esze. - El kell fogadtatni a közgyűléssel. Ez meglesz. Beruházás nélkül nem ússzuk meg, egy ideig ráfizetünk majd a lovaidra.

Jani felugrott.

- Nem a lovakról van szó!

- Hát miről? - nézett rá a bátyja értetlenül.

- Az emberekről! Elviszik őket, ezt akadályozd meg.

- Schobert mondta?

- Ó hát. És mi a bűnük? Semmi! Ne engedd!

Mátyás fel-alá járkált a szobában.

- Mi vagyok én? Isten? És ha az lennék, akkor is százszor meggondolnám, hogy ujjat húzzak-e Keresztessel. - Ráivallt az öccsére. - Térj észhez! Mibe rángatnál bele engem? Meg magadat! Erről még beszélni se szabad, itthon se, négyszemközt se, senkivel. - Próbált higgadtan érvelni. - Nézd, Jani, nem változik semmi, ami téged illet, erre szavamat adom. Átvesszem a telepet, adok embert, mindent megoldunk, ha már így alakult, ez lesz a legjobb. Légy okos. Ezt a hónapot meg felejtse el.

Öccse összerándult. Túl sok volt az, amit tegnap óta le kellett nyelnie.

- Okos, okos!!! Legyek okos! Ezt tudod csak mondani? Mert nem teszel semmit, nagyon okos lettél, mióta megkocsikáztattak. Mivel törödsz te? Kivel? Senkivel, csak magaddal. Rég meg akartam ezt neked mondani. Máthét se védted meg, igaz? Azért állunk így.

Azt hitte, a bátyja nekiugrik, lepocskondiázza, talán meg is üti. Pedig ismerhette volna Mátyást, aki épp avval tud mások fölé kerekedni, hogy mindig úgy viselkedik, ahogy pont nem várják. Most is szelíden nézte az öccsét.

- Jani, mikor nő be a fejed lágya? Mondtam, hogy néhány évet húzzál ki csendben, megállapodnak a dolgok. És ne akarj te bíró lenni mások fölött. Olyan nehéz ezt megérteni? Nem tudsz semmit kívánni. Ha valaki a holnapra spekulál, te gondold még előbbre, a holnaputánra. Akkor is nap lesz. Ha eleszik előled a levesed, ne bánd, gondoldj a húsrá, a második fogás az igazi, aki túl mohón esik az ebédnek, éhen marad. Értesz engem?

Öccse visszaereszkedett a sezlónra, ölébe ejtett kézzel, és ingatta a fejét, és gyöngye hangon mondta:

- Igen, te okos vagy, de én... nem tehetek róla, én másmilyen vagyok. - Fölnézett Mátyásra. - Schobert kezdettől fogva ezt akarta, megszüntetni a telepet, nem láttam át rajta. Hurokba léptem, megfogott. Azok az emberek talán már bíztak bennem, és most - most...?

A bátyja hatalmasan tornyosult előtte, hozzá képest kicsinek érezte magát.

- Azt mondd, Jani, hurokba léptél. Tudod, mit csinál ilyenkor az okos vad? Meglapul. Lehúzódik és nyugton marad. Ha rángatja magát, annál rosszabb. Elpusztul. Légy hát okos!

Öccse biccentett a fejével, hogy igen, igen, igen... Aztán felállt, és kiment. A tornácon felkapta a kosár almát. Hova menjen? Erzsikehez? Jó lenne vele beszélni. De az iskolába mégse mehet. Buszozzon be mamához? Mit mondjon el neki, a szégyenét?

...És karján a kosár almával ment át Mohoron, nem nézett se jobbra, se balra, ment végig a Vörös Hadsereg útján, a vásártéren határőrök gyakorlatoztak, meg se látta őket, ment a kisvasút mentén a méntelep felé, amit még meg se ismert igazán, de ahol nincs már semmi keresnivalója, és mégse bírja ki, hogy ne menjen oda, ballag hát konokul, karját húzza a kosár, nem néz se jobbra, se balra, csak megy előre... Valamit mondanom kell nekik, hogy megértsenek, és ez az én dolgom, ebbe senki nem szólhat bele, nem tilthatnak el tőle, igenis bíró akarok lenni, legalább a magam ügyében, és hová is mehetnék, ha nem a telepre, nem maradt más semmi nekem, ezt nem vehetik el tőlem... És ment végig a mezőn, a fűbe süppedt talpfákra lépve, nem nézett se jobbra, se balra, nem látta, hogy kietlen és kiürült a határ, novemberi hideg lopakszik mögötte, és lesorvasztja a fák leveleit, letarolja a bokrokat, letiporja a fűvet.

Epilógus

Azon a délutánon a mohori vásártéren akadt épp elég látnivaló!

És Busó Mátyás véletlenségből mindent látott, de sok gondja-baja miatt csak fél szemmel nézte. Ugyanis a volt Hangya központban székel a Beszolgáltatási Hivatal, oda rendelték be, de mintha nem tudták volna, hogy kicsoda, megvárakoztatták. Az irodai ablaknál álldogálva a vásártéren gyakorlatozó katonákat bámulta. Két szakasz határőr a tartalék egységből alaki foglalkozást tartott, vagyis parancsszóra indult, megállt, menetelt, díszlépést vert, jobbra át, balra át, állj, pihenj, vigyázz! Vizi Péter vezényelt ordítózza, amióta lefogyott, igen nekikese-redett katona lett.

Busó Mátyást ingerelte ez a hangoskodás, soha nem értette, miért cimborál vele az öccse. Egy ilyen vadszamárral! A törzsőrmesterről Jani jutott eszébe, mérges rá az éretlen puffancs-kodásai miatt, bezzeg elintézni még annyit se bírt, hogy megbízható hírt hozzon a mamáról. Mehet maga a kórházba.

Távoli lövések hallatszottak a határról. Erre odakint Vizi hadonászására a felbomlott szakaszok rohanni kezdtek a vásártéren át a kastélyparkban levő körletük felé, hogy néhány perc múlva felfegyverkezve rontsanak ki a vaskapun, és eltrappoljanak a határ irányába.

Ez nem gyakorlat, igazi riadó. De akkor is számárság, gondolta Mátyás rosszkedvűen. Ide-oda futkoznak, lödöznek, fontoskodnak, bukott diákokat fogdosnak el meg reszkető pógárokat, akik elkeseredésükben nekivágnak a határnak - mi ez a háborúhoz képest? Békében minden katona nevetséges. Inkább az Új Élet földjeiről vágnák le a kukoricaszárat, amit még mindig odakint zörget a szél, mert nincs embere; a szövetkezetre fordultak vissza a gondolatai, abban pedig most kevés az öröme.

Kis idő múlva heves lövöldözés zaja csapott fel, meglepően közelről. Az irodában abbamaradt az írógép kotyogása, mindenki fűlelt. Mátyás bosszankodott, mert ez megint csak arra jó, hogy tovább várakoztassák. Közgyűlési beszámolóját, amin az idén igyekezett hamar túl lenni - hogy Braunnal már a jövő évet tervezzék -, bekérték a járási pártbizottságra, Keresztes elé; ez máskor formáság volt, most napokig ültek rajta, s ebből rosszat sejtett. És visszaszivárogtak a kifogások. Minden sikert magának tulajdonít. A szeszgyár birtokba vétele, ami tetemes hasznot hozott, nem törvényes, ilyen ipari objektum nem lehet termelőszövetkezeti kézben. (Igaz, de eddig behunyták a szemüket.) Aztán a minisztériumi juttatások, a rendkívüli pénztámogatások! Ehhez meg mi közük van? - ő kapta, kijárta magának, néha egyenesen rátukmálták. Persze hogy ezek nyomják fel a jövedelmet, ebből tud olyan munkaegységet osztani, ami példa nélkül való; a Szabad Nép többet írt az Új Életről, mint együtt az egész megyéről. Eddig jó volt? Most irigylük? Végül belekötöttek abba, hogy a beszolgáltatás körül sincs minden rendben. Kiszálltak hozzájuk, vizsgálódtak, ide harmadszor rendelik be. Hogy az istenbe szolgáltatott volna be olyan terményt, amit előírtak ugyan, de ők nem termeltek! Mert idáig ezt elnézték nekik, behajtották a megye többi szövetkezetén. Hiszen megmutatja majd jövőre, ha egyenesbe lendülnek, hogy megáll a maga lábán! Csak most ne szorongassák, amikor végre nemcsak tervez, embere is van a vezetéshez. De okoskodna ez a beszolgáltatási kukachad, ha Keresztes nem bátorítaná? Fenéken kéne billenteni őket. Meg is tenné, ha Máthé állna a járás élén, igaz, hogy akkor nem hallana róluk, és most is hiába dönögnek és csípnek, lecsapja magáról a szemtelen legyeket...

Nem vette észre, milyen sok idő telt el töprengés közben, és senki nem került elő, csak vára-koztatják. Sőt! Nem is foglalkoznak vele. Egyáltalán semmit se csinálnak az irodisták! Az ablaknál állnak, lesnek kifelé az alkonyatba.

Busó Mátyás is az ablakhoz furakodott. A vásártér túloldalán, a határőr laktanya előtt, a kisvasút sínén egy vagon állt. Megismerte a méntelepi kocsit, és Sárít, a vén lovat. Katonák ugrálnak körülötte.

Mi történik ott?

Jött a hír - valaki már kifutott és visszaérkezett -, hogy a méntelepen lázadás tört ki, de a tiszteket leverték. Mindenki szörnyülködött. Ez fantasztikus! Ilyen még nem volt! Jaj de izgi!

Mátyásnak meglódult a szíve. Jani! Mi az istent csinált? Csak nem...? És nézte, hogy nem bámulnak-e rá, mert ha az öccse balfácánkodott, az visszaüthet őrá is. De senki nem törődött vele.

Kiment az irodából, hogy megtudjon valamit. Odakint erősen szürkült. A kisvasút kocsiját nem lehetett megközelíteni, az őrség mindenkit elzavart, aki közel kíváncsiskodott. De így is látni lehetett a félhomályban, hogy a határőrök mit szednek ki a vagon mélyéről: véres holttesteket.

Marci bácsi a körön kívül ácsorgott, hogy megérkeztek ide, nem törődtek vele a katonák. Koszlott kabátujjába törölgette az orrát.

- Mi történt a telepen?

- Mi? Mi?! - recsegte az öreg, és bután bambult bele a levegőbe.

- Mi volt? Azt kérdezem.

- Csata vót. Lűttek.

- Mi van az öcsémmel?

- Meglűtték mindnyáját.

Busó Mátyás inkább mérges volt, mint ijedt.

- Csak nincs baja?

- Meghótt mindenki, akit elékaptak a katonák.

- Milyen katonák? A tisztek lőttek? Feleljen, vén bolond! Vagy a mieink?

- Franc tudja - szörtyögött az öreg. - Katona - katona.

Busó Mátyás elébb fel se fogta, amit hallott. Pedig lázasan őrlött az agya. Intézkedni kellene. Azonnal telefonálni, Felhívni valakit! De kit? És mit lehet itt intézni?...

- Miket beszél maga, vén bolond?! - kapta el az öreget, és megrázta. - Miket beszél? - döbrent meg a saját rémületétől, pedig még semmi biztosat nem tudott. - Mi a fészkes fenét károg, az úristenit magának?! - És rázta vadul az öreget, mint kutya a rongycsomót, csak rázta, rázta tehetetlenül.

Mikor Busó nem mozdult többé, Gschwindt - aki eddig föléje hajolva kuporgott a padlón - nehézkesen felállt, és megtántorodott, mert a térdeléstől megmacskásodott a lába, egy székbe kellett kapaszkodnia. Társai rámeredtek, és kérdés nélkül megértették, hogy Busónak vége van.

Kábik reszkető fehér ujjával tapogatta a homlokát.

- Ezt nem kellett volna, nem kellett volna...

A Kisbáró arca vonaglott, mint aki a sírást fojtja vissza. Bazsi egy szemvillanásnyi idő alatt felmérte a helyzetet, és megértette, hogy nem engedhetik el magukat, nem tétovázhatnak. Azon a kíméletlenül éles és határozott hangon szólalt meg, amire egy tiszt is - hiába nevelik erre - igazából csak veszélyhelyzetben talál rá; és tisztársai valóban minden mást feledve, katonásan összerándulva feléje fordultak.

- Átveszem a parancsnokságot! Nincs vesztenivalónk. Meg kell kísérelnünk a lehetetlent. A határ közel van, át kell jutnunk rajta! Ne engedjük elfogni magunkat. Ez parancs! Értik, urak? Mindenki az utolsó leheletéig, pusztá kézzel is küzd, ezt kívánja a tiszt becsület - szájszeglete megrándult, mintha egy elégedett fintort gyűrnie vissza. - Ez most végre tiszta helyzet, vége a megalázkodásnak. Ha elveszünk is, nem hagyjuk baromként legázolni magunkat!

Az eddig mereven hallgató tisztek nyugtalanul mozdultak meg, Bazsi azonban nem hagyta szóhoz jutni őket.

- De ne gondoljunk a legrosszabbra, az akciónak sikerülnie kell. Higgyünk benne! Természetesen nem rohanunk fejvel a falnak. Megvan a tervem.

Észrevétlenül el kell jutniuk a kiserdőig, magyarázta. Ez viszonylag könnyű, mert ha a mélységi járőr elment a telep és az erdő között, tiszta a levegő. A kiserdő túlsó feléről már látni a határt, takarásban lesznek, nyugodtan kifigyelhetik a határőrök mozgását. Két járőr között megrohanják a szögesdrótot, ez bagatell, harcászati kiképzéseken rutinyakorlat.

- És az aknazár a felszántott nyomsávban? - kérdezte a Kisbáró.

- Ki a legfiatalabb? - siklott végig rajtuk Bazsi szeme, és megállt Eörön. - Megértheted, hogy valakinek ezt vállalnia kell. Te mész elől, igyekszel néhány hosszú ugrással átjutni, mi a nyomodba lépünk. Reméljük, nem lesz baj.

Eör gyorsan biccentett, békaarcán élénkség fénylett.

- Van egy...

- Fegyelmet kérek, hadnagy úr! Tehát hallották a parancsot. Van valakinek kérdése, észrevétele? Tessék, most beszélj - adott szót Eörnek.

- Van egy ötletem. Fegyvert kellene szerezni, elkaphatnánk valamelyik járőrt.

- Ez örülség! - kiáltott a Kisbáró. - Felhívjuk magunkra a figyelmet.

Eör előrelépett.

- Várjatok. És ha észrevétlenül tudjuk végrehajtani? Arra gondoltam, hogy a kiserdőben úgymint várakozunk, a határ kifigyeléséhez pedig elég egy ember, addig mi, a többiek az erdő szélén lesbe állunk. - Eör meggyőzően beszélt, keskeny szemréseben fürgén ide-oda járt a szeme. - Málé kölykök ezek, és gondoljátok meg, a bokrok közül, lesből támadunk. Cselt is vethetünk, valamelyikünk kifelé mozdulatlanul az útjukba, vagy ellenkezőleg, részegen gajdol, ők odamennek hozzá, és amíg elterelődik a figyelmük...

Bazsi agya lázasan örölt: jó ez a terv vagy túl kalandos? - mindegy, az a fő, hogy feléledt bennük a harci kedv. Csak semmi időhúzás, és a vezetést nem engedheti kicsúszni a kezéből.

- Elég! A helyszínen döntök, ez részletkérdés. A fegyverre azonban magam is gondoltam. Ennek - a földön fekvő testre nézett - talán van fegyvere. Murom törzsőrmester! Kikutatni, és ha nincs a zsebében, feltörni a szobáját.

Murom - látva, hogy nem hagyják magára, és a tiszt urak vele együtt bajban vannak - feszülten figyelt Bazsira, hogy minden szavát megértse.

- Főhadnagy úr, alássan, a lovakkal mi lesz? Itt hagyjuk ezeknek?

- Igaza van - kottyant közbe Eör. - De hogyan pusztíthatnánk el? Talán felgyújthatnánk az istállót.

Kisbáró a fejét rázta.

- A füstöt meglátni. Elég eltörni a lábukat, akkor ki kell irtaniuk őket. Legalább Egérét, hogy szegény öreg bajtárs...

Bazsi felcsattant.

- Erre nincs idő. Csak magunkra gondolhatunk. - A padlón térdeplő Muromra szólt. - Mi van? Nincs nála fegyver? Akkor keresd a szobájában. - És osztogatta tovább a parancsokat. - Kühlman és Eör hadnagy a telep személyi állományát riasztja. Senki semmit nem cipelhet magával, ezt kérem ellenőrizni. Öltözék a legszükségesebb. Felsőkabát nélkül megyünk, hogy könnyen tudjunk mozogni. Ez a tiszt urakra is vonatkozik. - Összezsattantotta két tenyerét, és a parancsolásnak azt a pezsdítő mámorát érezte, amit valamikor régen, iskolaügyeletes korában. - Parancsot végrehajtani, tíz perc múlva mindenki menetkész!

Kábik eddig szótlanul ácsorgott, az arcát dörzsölgetve, most elkínzottan Bazsihoz fordult.

- De ilyen váratlanul, kérlek... És mi lesz ebből? Az én koromban, gondold meg... A feleségem se tudom értesíteni. Nem lenne jobb, ha én...?

Bazsi feléje perdült.

- Szedd össze magad, Jenő! Te kerültél volna a legnagyobb bajba, mint telepvezető-helyettes.

- Mégis nem lenne jobb, ha én...? Csak kolonc lennék a nyakatokon, egy öregember... Maradok. Jöjjön, aminek jönnie kell.

- Senki nem maradhat. A saját érdekében!

Kábik összezsücsörített szájjal, kidülledő szemmel és szederjes arccal magyarázkodni akart, de nem jutott szóhoz, mert Gschwindt eléje nyomakodott.

- Én pedig nem megyek veletek - szólt halkan, hogy a többiek ne hallják. - Nagyon sajnálom, de erre nem kényszeríthetsz, mint tudod, már nem tartozom a telep kötelékébe. - Erőltetnie kellett, hogy szembe tudjon nézni Bazsival. - Százados vagyok, te nem parancsolhatsz nekem. És semmi közöm ahhoz, amit csináltatok. Elítélem! Ezt is meg akartam mondani.

Arca fénylett az idegességtől, göndör haja tövében izzadságcseppek pattantak elő.

Bazsinak ökölbe rándult a keze, zöld szeme gyűlölködve égett. De gúnyos udvariassággal csak ennyit mondott: - Rendben van, doktor. Mászt nem is vártam. - Elfordult tőle, és a válla fölött intett neki. - Gyerünk. Bezárunk a szerszámkamrába, hogy idő előtt ne árulhass el. - Gschwindt megalázottan ment a nyomába.

Tíz perc múlva az irodaépület előtt gyülekeztek. Négy tiszt és Murom vezetésével a tiszt-helyettesek.

A ház sarka mögül kilesve a mélységi járőrt látták, amint az a rét túloldalán ballagott.

- Minden rendben lesz - súgta Kisbáró. - Odakint meg bízzátok csak rám a dolgot, megvannak a kapcsolataim. - Bazsi összehúzta az arcát.

- Lehet, hogy miattad kell pucolnunk. Mondtam, hogy lebuktok.

- Valakinek vállalni kellett! És ha te nem... pont te nem...

- Jól van, te matahari és főcserkész. Azt hiszed, sokra mennek avval a néhány névvel, amit... De hagyjuk ezt!

A mélységi járőr eltűnt a távolban.

- Utánam - szólt Bazsi, és búcsúpillantást se vetve a környező épületekre, nekiódult.

Emberei egy futamodással érték el az erdőt. Szuszogtak a fák között, arcuk kiszínesedett, szemükből eltűnt a szorongás. Eddig minden simán ment. De a ritkás bokrok és fák nem takartak eléggé. Beljebb törtettek, majd Bazsi fenyegető intésére csöndesen fölfelé húzódtak az erdősávban, megfelelő sűrűt keresve. Néhány percnyi lopakodás után látták, hogy egy cseppnyi tisztás körül elvadultak a bokrok, abban megbújhatnak. A telep mögöttük bal kézre esett.

Bazsi továbbment az ágak között. Minden lépés előtt megnézte a talajt, hogy zajt ne csapjon, az erdő szélét pedig kúsza közelítette meg. Egy vastag fa és egy zörgő levelű sombokor között hasalt.

Odakint előtte ugaron hagyott szántóföld terült el, amit tilos megművelni, hogy a kilátást semmi ne fedje el, ez a határőrizet érdeke; Bazsi akadálytalanul szemlélődhetett. De a határ, bizony, elég messze húzódott. Láta ugyan a műszaki zárat, arasnyi alacsony ilyen távolságból. Messzebb van, mint gondolta. Jobbra és balra lesett, nem öblösödik-e ki az erdő, összeszűkítve ezt a nyílt terepet, ahonnan veszélytelenebb lenne az áttörés. De a sűrű szegélyét mintha léniával húzták volna meg.

Próbálta megfigyelni, hol és miként mozognak a határőrök. Jobbra egy magasfigyelő. Ellenkező oldalon - gyakorlott szemmel fedezte fel -, az erdő szélén domborulat: földbunker, abban is figyelő lehet. Elöl a nyomsáv mellett, a szürke ég alatt, két picinyke alak mozgott lassan előre. Azok messziről meglátják, ha valaki a határt megközelíti, mert ötszáz méteres vonalon ide-oda ingáznak. A keservit! És közvetlenül előtte, ha kikukkant rejtekhelyéről, látja az ugarföldön a csapást, itt meg az ellenőrző és biztosító járőrök járnak, nem is mert oldalt kinézni, mert akármelyik percben jöhetnek.

Hátrébb mocorgott a sűrűbe, és gondolkodott. Ha kiugranak a fák közül, azonnal észreveszik őket. Egyetlen pisztolyuk van - Busó ágypárnája alatt találták -, az hiába lapul a zsebében, a géppisztolyok tűzerejéhez képest semmiség. Fedezni se tudja a többieket. Várjanak estig? Talán addig meglapulhatnak. Átfáznak, de ez a kisebb baj. Csak hát milyen az éjszakai határőrizet? Biztos még erősebb. És legalább éjfélig várakozniuk kell, hogy teljes legyen a sötét, és a határőrök figyelmét nyomja el néhány álmosító óra. Kibírják-e addig? Döntenie kell. Azonnal dönteni! Ha most indulnak rohamra, néhányan talán átvergődnek, és hátha ő lesz az a szerencsés? Érzett magában erőt hozzá.

És akkor bal felől mozgást látott: az erdőből valaki kirohant a rég nem művelt szántóföldre. Még mozdulatlan a vidék, de katonaösztoke azt súgta, hogy mások is észrevették azt, amit ő. Ez a váratlan esemény mindent elronthat! Valahol máris figyelmeztető lövés pukkant. Mi történt?

...Gschwindt a szerszámkamrába zárva rájött, hogy butaságot csinált. Tulajdonképpen ő az első, akit elkapnak, még mielőtt bárkit bármit felfedezne, egy foglya máris van az ávónak: ő maga. Ki hisz majd neki? Ha a többinek sikerül meglógni, rajta verik el a port, ha pedig társai kézre kerülnek, ellene vallanak, mert utálják. Neki is szöknie kell!

A kamra sötét, ablaktalan, a padlásról azonban nyílik egy csapóajtó, ott eregették le a fent tárolt szemes takarmányt. Azt kell elérni. Vaksin tapogatózva, ideges sietséggel kapkodott, egy hordóra valami ládát rakott fel, arra szájával lefelé egy vödröt borított rá, és a tetejébe kapaszkodott. Annyira tudta csak kinyomni az ajtót, hogy a gerenda szélében megfogódzkodhatott. Ugrálva, a fejével igyekezett fellökni a csapóajtót, erejét megfeszítve húzódkodott felfelé - és sikerült a padlásra kijutnia.

Ettől kezdve mindent gondolkodás nélkül és eszeveszetten csinált.

Átvágott az udvaron, irány a kiserdő. Későn vette észre, hogy látótávolságon belül közeledik a visszafelé tartó mélységi járőr. Meglátták! Fulladozva rohant tovább, többé a katonák felé se nézett, semmi nem érdekelt, addig fut, amíg bírja. Beesett a fák közé. Tudta, hogy háta mögött a járőr üldözőbe vette, ezért kapkodó lélegzettel nekilódult az erdőnek. Hol lehetnek a többiek? Arra nem gondolhatott, hogy azok felfelé húzódtak. Annyira vakon csörtetett az arcába csapó ágak közt, hogy észre se vette, átért a keskeny erdősávon, és már kint, a szabadon hagyott ugarföldön futott, tántorogva; a távoli figyelmeztető lövésre megtorpant, annyi esze volt még, hogy visszapucoljon az erdőbe.

A magasfigyelőből pedig, amikor még csak azt az egy embert látták, azonnal riadóztatták a mohori zászlóaljat. Bazsi összeharapott foggal nézte a magasban szétrobbanó vörös rakétát - az a röhej, hogy ezek a disznók még nem is sejtik, mekkora fogást csináltak. Azért megugráztatja őket, mielőtt...

Tervezgetésre nem volt idő. A határ felől máris ketten rohantak pont feléje, itt akarták elérni az erdőt, hogy fedezve legyenek, hiszen azt az alakot lejjebb látták a fák közé ugrani. Bazsi szorongatta a revolvert ha ide engedi őket, biztosabban célozhat, csak hogy a géppisztolyok túl közel kerülnek. Inkább feléjük lőtt. Meglepetten vágódtak földre a határőrök, és megeresztek egy sorozatot. Közeledni azonban nem mertek.

A bokrokból felugráltak a többiek, csörtetve jöttek a háta mögé.

- Mi az? Észrevettek? - hebegte Kábik, és annyira fedetlenül állt a fák közt, hogy odakintről feléje pörköltek. Bazsi hátrébb húzódkodott.

- Nem minket vettek észre. Megállítottam őket - dobott oda néhány magyarázó mondatot. - De valami örült pont most... Arra lejjebb.

Eőr fintorogva nézett ki egy bokorból.

- Befuccsoltunk, vezérem?

Kábik ide-oda szaladgált.

- Ha nem minket láttak meg, talán... Azonnal vissza a telepre! Még mindig az a legjobb!

Ekkor hátulról hallottak lövéseket; a mélységi járőr Gschwindt nyomára akadt. Megértették, hogy visszafelé sincs út.

- Adjuk meg magunkat - rimánkodott Kábik.

- Tessék, próbáld meg!

Ahogy megindult, a bokrok mozgására tüzelés volt a válasz. Semmit nem tehettek, lebuktak a földre ott, ahol voltak. Szétszakadva egymástól, fák mögött, bokrok alatt kucorogtak.

Bazsi csak arra ügyelt, hogy a katonák ne tudják megközelíteni. Egyszerre figyelt hátra az erdő és ki a szabad térség felé. Ha mozgást látott, egy-egy lövéssel védekezett. Takarékoskodni kell. Meddig tarthatják magukat?

Az ide-oda elpotyogtatott lövésekre azt hitték a határőrök, hogy több fegyveres bújik meg az erdőben. Ezért tüzeltek, hogy senki ne szökhessen, és várták az erősítést.

Amikor Vizi megérkezett, gyorsan tájékozódott. Szóval a telepiek?! Kreol arca elfeketedett.

Csatárláncba fejlődve zúdult rá a két szakasz az erdőre. Vizi törtetett legelől, tébolyultan lövöldözött, példájára és önmaga bátorítására a többi kiskatona is buzgón pörkölt bele a bokrokba. A dobtáras géppisztolyok idegborzoló kerepelése zengette meg az erdőt.

Kábikot egy fa tövében verte át a géppisztolysorozat. A Kisbáró riadtan ide-oda ugrált, szinte röptében szedték le. Murom belerohant a tűzbe, nehogy élve kerüljön kézre.

Eör csodálatosképpen sértetlen maradt, s amikor elhaladtak mellette, felemelte fejét az avarból, és kiszólt a bokrok közül: „kukucs”. Nyomott feje, fintorgó arca láttán az odaforduló kiskatonák azt hitték, hogy megtébolyodott, és nem húzták meg a ravaszt. Elfogták a tiszthelyetteseket is, akik okosan nem a sűrűben bujkáltak, hanem a tisztás gödrében egy kupacban hasáltak, karjukat a fejük köré kulcsolva.

Bazsi csípőjébe kapta az első golyót. Elszédült, de összeszedte magát; kiürült fegyverét eldobta, egy fatörzsbe kapaszkodva feltápászkodott, és kíváncszorgott a szántóföldre. El akarta érni a határt. Tántorogva lépett néhányat, most szemből kapta a lövéseket, elvágódott. De még mindig élt. Kúszni kezdett a határ felé. Két karjával és az ép lábával dolgozott. Át kell jutnia! És Bazsi Farkas méneskari főhadnagy mászott az utolsó pillanatig. Úgy találtak rá, hogy tíz körmével a földbe kapaszkodott.

Gyorsan zajlott le a csetepaté, és olyan hirtelen maradt abba, hogy a csöndben hallani lehetett, hogy egy a messzi távolban dörögő traktor néhányat hörrenve most áll le; a környékbeli lakosság megszokta a durrogást a határ felől, de ez az eszeveszett lövöldözés megrémítette a traktort.

Vizi összeterelte a foglyokat, és felszedték a halottakat. - Vigyék be mindnyáját a telepre - adott fátyolos hangon utasítást.

Marci bácsit az istállóból húzták elő, a szalmában aludt, semmiről nem tudott. Ráparancsoltak, fogjon be, hogy a holttesteket elszállíthassák. Sári vaksin botorkált, a vagonnál azonban megtorpant, dobálta a fejét. A kocsiba púpozott tetemek vérszaga megvadította a közömbös, vén párát.

Egy katona futott ki a házból.

- Törzs elvtárs! - mutogatott hátra ijedt lelkendezéssel. - Bent is van egy.

Vizi gyanútlanul toppant be az irodába, és meglátta a földön Busót vértócsában. Melléje roskadt.

- Egykomám! Mi van veled? Csak nem...? - Tapogatta, forgatta. - A szentségit! Hiszen ezt megölték.

Erőlködve felnyalábolta, és ölben vitte ki az udvarra. Zavaros szemmel nézett szét, alig bírta tartani.

- Ide, ide, törzs elvtárs! - rikkantotta az egyik határőr, és a vagonba rakottakra intett. - Dobja a hegyibe. Elfér.

- Nem - torpant meg Vizi. - Azok közé nem! - Visszacipelte az irodába, és leeresztette a földre. Ahogy zubbonyujjával tisztogatni próbálta magát, még jobban szétkente mellén a barátja vérét.

Busó fáradtan érkezett meg a telepre, mert anélkül hogy észrevette volna, loholt végig az úton. Jó érzéssel lépett be a házba: itthon van. Ismerős szagok, a lóistállók mindent átható illata. Egy hónap alatt megszokta, már hiányozna neki... Úgy látta, nem késett el, eddig még semmi se történt. Nem tudta, miért jött ide, mit mond majd az embereknek, és emiatt bizonytalannak és zavartnak kellene lennie. De nyugodt volt, örült, hogy itt van - és ez meglepte. Nem volt ideje ezen rágódni, az irodából beszéd hallatszott ki, nem akarta, hogy a folyosón ácsorogva lepjék meg, gyorsan benyitott.

- Jó napot. Hát itt vagyok.

Csodálkozott, hogy Kábikon és Bazsin kívül az irodában van Gschwindt, Eör, a Kisbáró és Murom Máté is. Szótlanul merednek rá. Levette az esőkabátját, és mikor a fogastól visszafordult, azok még mindig mozdulatlanul álltak. A nagy csöndben valahonnan traktordohogás hallatszott.

- Egy kis almát hoztam - tette fel egy székre a kosarat. - Ha meg nem vetik.

A hallgatásukra rossz érzés kezdte szorongatni.

- Mi van itt? Mi a baj?

A Kisbáró gyűlölködve förmedt rá. - Tudja azt maga.

- Nem tudom! - kiáltotta ösztönös ijedtséggel, s mindjárt forróság öntötte el a hazugságtól, és mégis, anélkül hogy akarta volna, csodálkozva hallotta a saját hangját amint egyre erősítgeti: - Nem, én nem, én semmit... Higgyék el!

És tudta, hogy ostobán viselkedik.

Bazsi úgy nézte őt, tárgyilagos ridegséggel, mint aki végre igazolva látja önmagát.

- Ide figyeljen, maga szép ember - mondta olyan lefojtott dühvel és undorral, hogy ha a szavait nem érti, azt hihette volna, hogy unottan beszél -, mindent tudunk, nincs értelme a hazudozásnak. Amíg nem volt itt, telefonáltunk a társaink után. A maga nevében persze. És abból, amit mondtak, nem nehéz kibogozni az igazságot, mert az elvtársai hazudoznak ugyan, de ügyetlenül csinálják. Mindenhol lefoglalták a kihelyezésem levőket, azért nem érkeztek meg. Felgöngyölítés! Értünk mikor jönnek, mi? Vagy már itt is vannak? Akkor gyerünk avval a Júdás-csókkal, és legyen vége a cirkusznak!

- Miről beszél - kérdezte Busó -, miféle Júdás? Én most magamtól jöttem.

- Hazudik! - kiáltott a Kisbáró.

- Azért küldték ide, hogy felszámoljon minket. Talán nem maga találta ki ezt a disznóságot?

- Nem, nem! Ezt nem, igazán - hebegte.

- Hazudik! Mindig minden szava hazugság volt - lépett feléje Bazsi, és arcán megfeszültek az izmok. - Legalább most ne hazudozzon összevissza. Mikor jönnek értünk? Azt mondja meg!

- Nem tudom!

- Hazudik! Hazudik! - kiabáltak a tisztek.

Murom agyát elöntötte a vér: ez a hazug disznó mit összebeszélt neki, hogy a lovak így meg úgy, és még legutóbb is avval hitegette, hogy...! Hátral állt, senki sem figyelt rá. Idegesen remegő kézzel vette elő hosszú pengéjű bicskáját, és belevágta az előtte álló hátába.

A többiek értetlenül nézték, hogy Busó lába megrogyan, keze kapaszkodó után nyúl, és az almáskosarat lerántva a földre zuhan. Kábik a fejéhez kapott.

- Mi ez? Mi ez?

Gschwindt fürgén a sebesült mellé térdelt.

Bazsi Muromhoz lépett. A törzsőrmester megrázta magát, nehéz öklét felemelte.

- Ne próbáljon megütni! Azt ne, mert... - Szeme vadul forgott. - Annak az időnek vége! Ha ezért engem kötnek fel, akkor is ezt kellett csinálni!

Bazsi félrerúgott egy almát.

- Mit beszélsz, ki akar téged megütni? Na! - nyújtotta a kezét. És mert Murom gyanakodva bámult, elkapta a karját. - Jól van, fiam! Megfizettél neki. Nem érdemelt mást ez a féreg.

Busó azt még látta, hogy valaki föléje hajol. És tudta, hogy jóvátehetetlen dolog történt. Erzsinek ne szóljanak, akarta mondani, csak Mátyásnak, ő majd segít, intézkedik; szája némán mozgott, szigorúan nézett maga elé, érezte, hogy testéből kifut az erő, és a földön fekvő dobogást hallott, távoli, tompa dobbantásokat talán az istállókból, ahogy a nyugtalanul toporgó lovak a téglapadlóhoz csapják a patájukat, és ez a dobogás nem gyengült, sőt egyre erősödött! - és már csak erre tudott figyelni: a lovak... a lovak...

.oOo.